

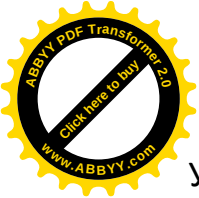
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

*Щербакова І. М.,
Стадник Г. А.*

ПСИХОДІАГНОСТИКА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Навчально-методичний посібник

Суми
Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка
2012

УДК 159.923:159.9.07(075.8)

ББК 88.372я73

Щ 61

Схвалено вченою радою
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
(протокол № 10 від 23.04.2012 р.)

Рецензенти:

Л. С. Левченко – директор Інституту педагогіки та психології, кандидат педагогічних наук, доцент, доктор філософії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

С. І. Ніколаєнко – кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Державного вищого навчального закладу Українська академія банківської справи Національного банку України;

К. М. Пасько – кандидат філософських наук, доцент кафедри практичної психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Щербакова І. М.

Щ61 Психодіагностика професійного самовизначення особистості :
навч.-метод. посіб. / І. М. Щербакова, Г. А. Стадник – Суми :
Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. – 324 с.

У посібнику викладено психодіагностичний інструментарій дослідження професійного самовизначення особистості. Розкрито теоретичні аспекти проблеми особистісного та професійного самовизначення особистості. Запропоновані психодіагностичні методики допоможуть практичним психологам, соціальним педагогам, учителям і класним керівникам організувати якісну профорієнтаційну роботу.

Посібник містить професійно важливу інформацію з визначення професійної спрямованості особистості. Психодіагностичний інструментарій може бути використаний для самодіагностичних обстежень вибору професії.

УДК 159.923:159.9.07(075.8)

ББК 88.372я73

© Щербакова І. М., Стадник Г. А., 2012

© Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012

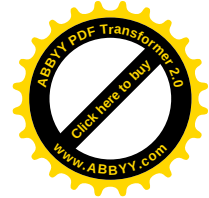
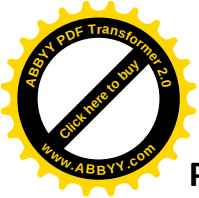

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
------------------------	----------

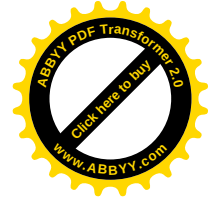
РОЗДІЛ 1. Діагностичний інструментарій з визначення професійної мотивації та спрямованості особистості	8
---	----------

1. Тестова методика «Як обрати професію?».....	13
2. Опитувальник Л. Лучко «Ваша майбутня професія».....	17
3. Методика «Що вас цікавить?»	22
4. Анкета «Що мені подобається?» Л. А. Йовайши	23
5. Тест структури інтересів і схильностей (СІС).....	31
6. Методика «Карта інтересів»	36
7. Методика «Квадрат інтересів»	43
8. Методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча	45
9. Орієнтаційно-діагностична анкета спрямованості інтересів-2 (ОДАСІ-2)	50
10. Методика «Мотиви вибору професії»	57
11. Опитувальник визначення провідного типу мотивації.....	59
12. Опитувальник «Мотиви»	61
13. Тест гумористичних фраз (ТГФ) (А. Шмельов, В. Бабіна)	63
14. Диференційно-діагностичний опитувальник (ДДО) Є. Климова.....	72
15. Опитувальник визначення спонукань до вибору професії	74
16. Методика визначення професійних переваг Б. Басса.....	76
17. Опитувальник «Професійні наміри» (діагностика професійних намірів учнів)	78
18. Методика визначення схильності до певної професійної діяльності (методика Л. А. Йовайши)	84
19. Опитувальник самооцінки схильності до різних типів професійної діяльності (М. Волкова, модифікований варіант ДДО Є. Климова).....	90
20. Анкета «СІН-78» (анкета виявлення та оцінки професійної спрямованості і намірів).....	93
21. Орієнтовна анкета (ОА) «Спрямованість особистості»	96
22. Опитувальник професійної спрямованості (ОПС) Д. Голланда (модифікація стимульного матеріалу В. В. Синявського, О. О. Яшишина	103
23. Методика діагностики професійної спрямованості (автор Б. Басс)	112

РОЗДІЛ II. Психодіагностика опитантів та кандидатів на вакантні

посади	118
1. Опитувальник «Карта особистості» К. Платонова.....	121
2. Опитувальник діагностики структури сигнальних систем	131
3. Теплінг-тест Є. Ільїна.....	137
4. Опитувальник «Стиль мислення»	139
5. Опитувальник «ШТРР» шкільний тест розумового розвитку	148
6. Інтелектуальний тест Г. Ю. Айзенка.....	169
7. Особистісний опитувальник для дітей С. Е. Айзенка J.E.P.I	182
8. 16-факторний особистісний опитувальник Р. Б. Кеттелла (16-ФО-187-А).....	189
9. Формула темпераменту (тест О. Білого).....	236
10. Методика «Акцентуації характеру»	241
11. Методика аналізу професійно важливих якостей спеціалістів (ПВЯ) системи «людина – техніка»	262
12. Методика ПВЯ системи «Л-М – ЗС» (методика дослідження професійно важливих якостей персоналу системи «людина – машина – знакова система»).....	265
13. Методика оцінки комунікативних та організаторських схильностей (КОС-2) (за Б. Федоришиним, В. Синявським)	266
14. Опитувальник діагностики самооцінки творчого потенціалу особистості («Який Ваш творчий потенціал?»)	273
15. Опитувальник «Мій шлях широкий» (для визначення психологічної готовності до трудової діяльності)	278
16. Опитувальник «Творець – виконавець».....	281
17. Методика дослідження рівня суб'єктивного контролю (РСК)....	283
18. Тест-опитувальник мотивації досягнення (ТМД) (А. Мехраб'ян, модифікація М. Магомед-Емінова)	287
19. Тест-опитувальник мотивації афіліації (ТМА) (А. Мехраб'ян, модифікація М. Магомед-Емінова)	292
20. Методика діагностики рівня задоволення основних потреб	297
21. Методика дослідження виходу з важливих життєвих ситуацій (ВЖС).....	299
22. Багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність» (БОО – АМ) (А. Г. Маклакова і С. В. Чермяніна).....	301
23. Опитувальник професійної готовності (ОПГ-6).....	310
24. Опитувальник професійної готовності (ОПГ за Л. Кабардовою).....	314
ПІСЛЯМОВА	320
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	321

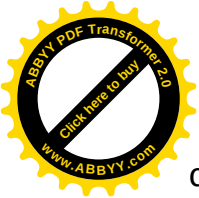

ПЕРЕДМОВА

Актуальність дослідження проблеми професійного самовизначення особистості в умовах глобалізованого простору не викликає сумнівів, адже динамічність змін на ринку праці доводить, що система навчально-виховної роботи, спрямованої на засвоєння учнями і студентами знань про соціально-економічні та психофізіологічні умови правильного вибору професії, потребує подальшого розвитку і вдосконалення. Це насамперед стосується розробки потужних освітньо-виховних технологій психолого-педагогічної допомоги учням і студентам у формуванні вмінь та навичок аналізу вимог різних професій, своїх професійно значущих здібностей та якостей, шляхів і засобів їх розвитку та реалізації на ринку праці, який постійно змінюється.

У навчально-методичному посібнику ми звертаємо увагу на психодіагностичні технології профорієнтаційної діяльності практичного психолога. Поняття «професійна орієнтація особистості» охоплює комплекс систематизованих і цілеспрямованих навчальних та позанавчальних впливів на особистість з метою її інформування та консультування стосовно ситуацій, що склалися на ринку праці, актуалізації певних професій, активізації її особистої схильності до самореалізації у конкретній сфері суспільного виробництва. Виходячи з того, що профорієнтація є науково обґрунтованою системою підготовки молоді до вільного, самостійного вибору професії, зазначимо, що передусім вона повинна враховувати індивідуальні особливості кожної особистості як майбутнього суб'єкта праці задля гарантії повноцінного і пропорційного розподілу трудових ресурсів в інтересах українського суспільства.

На сучасному етапі в системі професійної орієнтації важливе місце посідає проблема психодіагностики. За умови існування на ринку праці великої кількості професій, які ставлять до людини конкретні, інколи підвищені вимоги, посилюється інтерес до діагностики, який ґрунтується на істотному бажанні людей визначити свої здібності, впевнитися у їх відповідності вимогам професії. Тому не викликає сумнівів необхідність

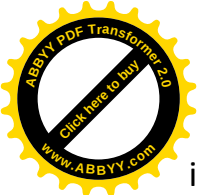

своєчасної кваліфікованої психодіагностики стійкості і розподілу уваги, особливостей пам'яті, волі; гостроти слуху; особливостей вестибулярного апарату, нервових процесів, адже кожна людина, яка замислюється над вибором професії, стикається з проблемою необхідності виявлення, розуміння своїх якостей з метою їх подальшого розвитку та вдосконалення.

Як один з основних напрямів профорієнтації, діагностика професійного самовизначення спрямована на вивчення особливостей процесів та властивостей, які характерні для психіки конкретної людини, а отже, до певної міри визначає ступінь придатності до виконання професійної діяльності, якої вимагає певна професія. Виходячи з цього, необхідно розрізняти такі компоненти психодіагностики з метою профорієнтації, як: психологічний (виявлення індивідуально-психологічних властивостей особистості); психофізіологічний (виявлення та аналіз типологічних, психофізіологічних показників); медичний (вивчення стану здоров'я і схильності до захворювання); соціальний (виявлення нахилів, здібностей, професійної спрямованості, впливу сім'ї, оточення, умов життя та вибір професії).

Організація психодіагностичного обстеження вимагає від його організаторів дотримання певних принципів роботи, а саме: принципу довготривалості (виявлення здібностей, обдарувань з метою встановлення профпридатності, що само по собі є довготривалим процесом і вимагає системності); принципу використання тренінгових методів і завдань (для розвитку встановлених у процесі психодіагностики професійно важливих індивідуальних якостей та властивостей особистості); принципу комплексності (всебічного і комплексного характеру діагностики); принципу участі різних спеціалістів (залучення до психодіагностичних досліджень педагогів, соціальних працівників, батьків).

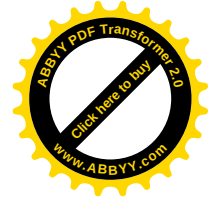
Виходячи з того, що основними чинниками, які гарантують успішність вибору професії, є правильна самооцінка схильностей, здібностей, інтересів, спрямованості, можливостей та обмежень, а також знання того, що саме потрібно для успішної діяльності в обраній професії, уміння співвідносити результати самооцінки із знаннями щодо конкретних вимог професій, зазначимо таке. По-перше, під час використання діагностичного

інструментарію з метою надання допомоги особистості у виборі професії необхідно враховувати три фактори: визначення відповідності індивідуальних характеристик людини вимогам майбутньої діяльності; встановлення рівня готовності людини як майбутнього суб'єкта праці до подальшої організації професійної підготовки з урахуванням особливостей певного виду діяльності; врахування ринкового попиту на працівників відповідних професій і кваліфікацій. По-друге, процес професійного самовизначення особистості здійснюється під впливом низки соціальних та особистісних факторів (економічних, політичних, соціокультурних, психологічних тощо). Дійовість цих факторів зумовлюється суспільними та особистими обставинами, в умовах яких розгортається базова соціалізація учнівської і студентської молоді. Отже, психологічне діагностування з метою профорієнтації повинно передбачати аналіз структури загальних та спеціальних здібностей, потенційної обдарованості учнів і студентів, дослідження їх професійних інтересів, близьких до певного виду діяльності, провідного типу мотивації у процесі вибору професії тощо.

Проводячи в межах профорієнтаційної роботи діагностику, варто пам'ятати, що відповідно до положення про експертизу психологічного і соціологічного інструментарію, який використовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України (наказ № 330 від 20.04.2001 р.), практичні психологи і соціальні педагоги у своїй роботі можуть користуватися тільки тими діагностичними та корекційними методиками, розвивальними програмами, які пройшли відповідну експертизну перевірку. Сподіваємося, що зміст посібника буде корисним як для практичних психологів закладів освіти, так і для всіх тих, хто знаходиться у пошуку відповіді на запитання «Ким бути?», відповіді з багатьма невідомими... Бажаємо успіхів!

І. М. Щербакова, Г. А. Стадник

РОЗДІЛ І.

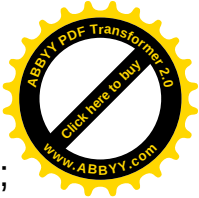
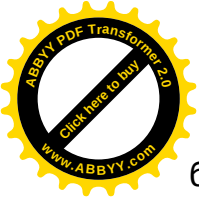
ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ З ВИЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ ТА СПРЯМОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ

Загальновідомо, що професійне самовизначення є складовою частиною особистісного самовизначення. Його основною характеристикою є спрямованість особистості на вибір сфери професійної діяльності, саморозвиток у цій діяльності, формування активного ставлення до професійного становлення. Професійне самовизначення як процес усвідомлення особистістю себе як суб'єкта конкретної професійної діяльності передбачає формування самооцінки власних індивідуально-психологічних якостей та їх порівняння з психологічними вимогами професії до особистості.

Підґрунтям професійного самовизначення є особистісне самовизначення у професійній діяльності. Його основу становить усвідомлений вибір професії з урахуванням певних особливостей і можливостей, вимог професійної діяльності до конкретно обраної професії. Виходячи з цього, можна стверджувати, що вибір професії відображає рівень особистісних домагань, який ґрунтується на оцінці особистістю своїх здібностей і можливостей. Отже, професійне самовизначення вимагає високої активності суб'єкта і залежить від рівня сформованості усвідомленої психічної саморегуляції, ступеня розвитку вольової саморегуляції.

Професійне самовизначення розглядається як процес, що охоплює весь період професійної діяльності особистості – від виникнення професійних намірів до виходу з трудової діяльності.

Професійне самовизначення особистості триває протягом усього професійного життя, адже особистість постійно рефлексує, переосмислює свій професійний вибір, професійне становище, професійне самоствердження. Особливу роль у професійному самовизначенні відіграють: покликання; психологічна готовність до праці; психологічні

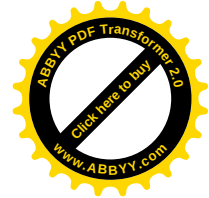

бар'єри; процес ухвалення рішення; особистісне самовизначення; потреби; індивідуально-типологічні особливості особистості.

Основними факторами вибору професії є: характер; темперамент; здібності (як психологічні механізми, необхідні для успіху в певному виді діяльності); інтереси (пізнавальний, професійний, інтерес до професії, схильності); самооцінка особистості. Ці фактори належать до так званих суб'єктивних чинників вибору професії. Інша група факторів (об'єктивних) включає: рівень професійної підготовки; стан здоров'я; інформованість про світ професій. Необхідно враховувати такі соціальні характеристики: соціальне оточення, домашні умови, освітній рівень батьків. Отже, вибір професії пов'язаний з різними індивідуально-типологічними характеристиками особистості як суб'єкта вибору професії, серед яких найбільш важливими є здібності, особливості характеру і темпераменту.

Психодіагностичне обстеження особистості на стадії її професійного самовизначення – це дослідження з метою визначення її індивідуально-психологічних особливостей: особистісних рис, здібностей, станів, окремих психологічних функцій, мотивації, відхилень від психічної норми. Для психодіагностики діяльнісного виміру психологічної структури особистості можуть бути використані такі методики: методика «Орієнтаційні стилі професійно-діяльнісного спілкування» для виявлення орієнтаційного стилю у майбутньому професійно-діяльнісному спілкуванні, методика «Якорі кар'єри» (Е. Шейн, переклад й адаптація В. А. Чикер, В. Е. Винокурова) для виявлення ціннісних орієнтацій особистості в кар'єрі, методика кольорових метафор (МКМ) та методика малюнкових метафор «Життєвий шлях» І. Л. Соломіна для визначення професійних мотивів, потреб, цілей і шляхів досягнення професійно-особистісного успіху.

Розвиток особистості учня в навчально-виховному процесі буде успішним лише в тому випадку, якщо діяльність учителя відповідатиме і спиратиметься на потреби самих учнів, а також цілеспрямовано викликатиме, виховуватиме ці потреби.

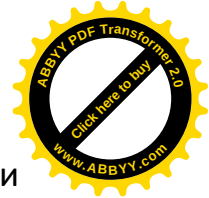
Потреба – вихідна форма активності живих істот; динамічне утворення, що організовує та спрямовує пізнавальні процеси, уяву та поведінку. Потреба – це основна рушійна сила розвитку людини, що збуджує потяг.

Потреба – це необхідність у чомусь. Потреби можна умовно поділити на матеріальні (в їжі, одязі тощо) та духовні (в пізнанні, творчості та ін.). Потреби під впливом зовнішніх умов та обставин набувають форми спонукання до певної діяльності, здійснення якої і задовольняє цю потребу. Це спонукання саме до нашої діяльності, що входить у програму потреби, є мотивом.

Мотив показує, заради чого людина виконує цю діяльність. Мотиви щодо змісту діяльності поділяються на зовнішні (обов'язок, престиж та ін.) та внутрішні (інтерес до змісту діяльності, до її процесу тощо).

Інтерес – одна з форм прояву спрямованості, забарвлена позитивною емоцією і пов'язана з проявом пізнавальної потреби. Залежно від змісту, інтереси можуть поділятися на матеріальні, суспільно-політичні, професійні, спортивні та ін. Залежно від місця у структурі мотивації, інтереси можуть бути безпосередніми й опосередкованими. Безпосередній – це інтерес до самого процесу діяльності, опосередкований – до результатів діяльності (наприклад, інтерес до навчання не заради навчання, знань, а заради обіцяної батьками винагороди за успішність). Інтереси особистості характеризуються широтою, стійкістю, глибиною. Широта визначається кількістю сфер діяльності, до яких учень проявляє інтерес. Стійкість характеризується різною тривалістю і збереженням. Глибина – ступінь дієвості інтересу, тобто рівень його спонукальної сили. Різновидом інтересу є схильність (нахил) – сильне прагнення до певної діяльності.

Спрямованість – це інтегральна та генералізована властивість особистості; сукупність відносно незалежних від поточних ситуацій стійких мотивів, що орієнтують діяльність особистості.

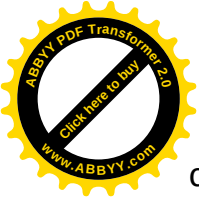

Для психодіагностики професійної спрямованості можуть бути використані такі методики: Методика діагностики професійної спрямованості (автор Б. Басс); Орієнтаційно-діагностична анкета спрямованості інтересів «ОДАСІ-2» (С. Карпіловська, Б. Федоришин); Методика самооцінки схильностей до різних типів професійної діяльності (М. Волков); Методика визначення інтересів та спрямованості на майбутню професійну діяльність (опитувальник «Професійні переваги» Б. Басса); Методика визначення спонукань, які зумовлюють вибір професії (питальник Л. Лучко «Ваша майбутня професія»); опитувальник Д. Голланда (ППС) за модифікацією стимульного матеріалу В. Синявського, О. Яшишина; «Опитувальник професійної готовності» (Л. Кабардова). Окрему групу психодіагностичних методик становлять методики («МВП» Мотиви вибору професії), спрямовані на визначення професійної мотивації особистості (системи та ієрархії мотивів, які визначають ставлення до майбутньої професії).

Мотив – це спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням потреб суб'єкта; сукупність зовнішніх або внутрішніх умов, що викликають активність суб'єкта і визначають його спрямованість (мотивація).

Мотиви, як психологічні фактори людської поведінки і діяльності, посідають чільне місце у структурі особистості, пронизуючи її основні структурні утворення (спрямованість, характер, емоції, здібності, діяльність). Саме тому психодіагностика професійного самовизначення потребує дослідження мотивів вибору професії. Зауважимо, що у психології під мотивами (від фр. *motif* – «спонукальна причина», «спонuka до дії») розуміють те, що спонукає діяльність людини, тобто те, заради чого вона працює. Отже, у ролі мотивів можуть виступати потреби й інтереси, потяги й емоції, установки й ідеали.

Психологічною основою мотивів вибору професії поряд з потребами є активний інтерес особистості до професії. Найпоширенішою класифікацією мотивів професійного самовизначення є: загальна мотивація; романтика професій; науково-пізнавальні мотиви; мотиви

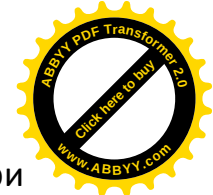
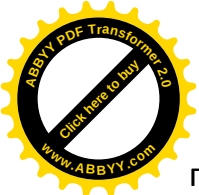

суспільної значущості професій; наслідування. Серед мотивів професійного самовизначення необхідно виділити: усвідомлення перспективності обраної професії; навчальний і позакласний інтереси; бажання бути корисним країні; вплив рідних і знайомих. Разом з тим вважаємо за потрібне зазначити, що в умовах сьогодення під час вибору професії люди, як правило, керуються: суспільною значущістю професії, її престижем, заробітком або можливістю просування по службі. Безумовно, наявність знань з приводу того, чому саме людина обирає конкретну професію, дозволяє як самому майбутньому суб'єкту праці, так і практичному психологу передбачати, наскільки успішно відбуватиметься процес опанування професії («входу в професію»), наскільки стійким буде інтерес до майбутньої професійної діяльності, наскільки вона буде усвідомленою (спрямованою на досягнення соціально корисного результату).

Важливо також урахувати, що мотиви професійного самовизначення розподіляються на зовнішні і внутрішні. Внутрішні мотиви вибору професії відображають її суспільну або внутрішню значущість, рівень задоволення від роботи, а також можливість спілкування та керівництва іншими людьми. Виникаючи з потреб самої людини, внутрішня мотивація спонукає до праці без зовнішнього тиску, яка характеризується вищою ефективністю і результативністю. Саме тому, на нашу думку, не варто недооцінювати зовнішню мотивацію, адже мова йде про заробіток, про прагнення до престижу, про ймовірний страх осуду за професійні невдачі.

Зовнішні мотиви можна поділити на позитивні й негативні. До позитивних належать: матеріальне стимулювання; можливість просування по службі; схвалення колективу; престиж. Тобто сукупність стимулів, заради яких людина вважає за потрібне докладати зусиль. До негативних мотивів можна віднести різноманітні впливи на особистість шляхом тиску, покарань, критики, осуду й інших санкцій негативного характеру.

Під час психодіагностики мотивів професійного самовизначення необхідно звертати увагу на вікову динаміку їх зміни. Так, до 17 років провідними є так звані моральні мотиви вибору професії, які відображають моральну позицію особистості, що обирає професію, стосовно моральних,

пізнавальних, творчих перспектив майбутньої професійної діяльності. При цьому естетичні мотиви виявляються у прагненні працювати за певною спеціальністю тому, що вона «дає відчуття радості». З віком провідними мотивами професійного самовизначення стають пізнавальні мотиви, які характеризуються прагненням до оволодіння сукупністю професійно важливих, спеціальних знань. У разі домінування творчих мотивів необхідно констатувати наявність у суб'єкта вибору бажання обрати конкретну професію тому, що вона дозволяє розкрити творчий потенціал. На особливу увагу практичних психологів заслуговують мотиви, пов'язані зі змістом праці за обраною професією, які визначають наявність чітких знань про спільні і відмінні ознаки всіх елементів процесу праці (функції, операції, зусилля, дії) і характеризують спрямованість особистості на розумову й фізичну працю. Доцільно також наголосити на матеріальних мотивах, що пов'язані з належною оплатою праці, забезпеченням постійною роботою, гарантією професійної зайнятості (стабільного майбутнього).

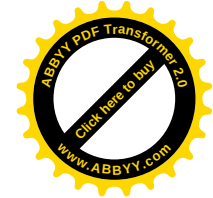
Професія – це необхідна для суспільства, обмежена (внаслідок розподілу праці) сфера застосування фізичних і духовних сил людини, що дає можливість існування і розвитку; рід занять, трудової діяльності, що вимагає певних знань і навичок та є джерелом існування.

Для визначення професійної спрямованості особистості доречно використання спеціального опитувальника «Як обрати професію», розробленого Б. Бассом.

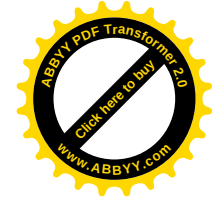
Тестова методика «Як обрати професію?»

Інструкція

Уважно ознайомтеся і виберіть з перерахованих тверджень і професійних якостей ті, які ви вважаєте найсуттєвішими, такими, що мають найбільше значення для Вас і Вашої майбутньої професійної діяльності.

1. Ви віддаєте перевагу суспільним інтересам перед особистими.
2. Намагаєтеся зрозуміти думку інших людей, поважаєте чужу думку.
3. Ви дружелюбні й товариські.
4. Бажаєте працювати, учитися і відпочивати в колективі.
5. Можете взяти на себе лідерство і здатні працювати керівником.
6. Ви ввічливі, вмієте поважати людей.
7. Ретельно виконуєте доручене.
8. Ви керуєтеся загальноприйнятими нормами і дотримуєтеся встановлених правил.
9. Ви життєрадісні.
10. Ви дотепні і маєте почуття гумору.
11. Ви мужні.
12. Ви терплячі.
13. Маєте почуття відповідальності.
14. Завжди закінчуєте розпочату роботу, справу.
15. Вмієте отримувати прибуток.
16. Ви чесні.
17. Любите роботу, в якій багато розмаїття.
18. Ваші справи ведете з ентузіазмом.
19. Швидкі в роботі.
20. Ретельні в роботі.
21. Швидкі в розумінні ідей.
22. У вас є почуття справедливості.
23. Можете швидко ухвалювати рішення в несподіваній ситуації.
24. Виконуєте роботу в несподіваній ситуації.
25. Думаєте про своє майбутнє і плануєте його.
26. Ви – творча особистість.
27. Швидко сприймаєте дійсність. У вас добре розвинутий: а) зір;
б) слух; в) нюх; г) смак.
28. Ви заповзятливі.
29. У вас умілі: а) пальці; б) ноги; в) руки.
30. Можете добре керувати механізмами за допомогою: а) очей і
рук; б) очей, ніг і рук.

31. Ви придатні до роботи: а) у приміщенні; б) просто неба.
32. Вам подобається вирощувати й утримувати живих істот.
33. Вам подобаються красиві речі.
34. Ви добре висловлюєте свої думки: а) на словах; б) письмово; в) засобами каліграфії; г) за допомогою живопису; д) скульптури; е) музики; ж) акторської гри.
35. Можете дотримуватися чистоти і підтримувати гарний санітарний стан.
36. Ви фізично сильні, у вас особливо розвинуті: а) кисті рук; б) руки; в) спина; г) ноги.
37. Ви любите: а) займатися спортом; б) стежити, як займаються спортом інші.
38. У вас гарна пам'ять.
39. Ви добре піклуєтеся: а) про дітей; б) про старших; в) про хворих; г) про чужих людей (не родичів).
40. Можете переписувати слова і цифри, знаходити помилки.
41. Можете рахувати швидко і точно.

Формула професій

Археолог – 14, 18, 20, 21, 24, 25, 26, 34 б, 38.

Архітектор – 5, 13, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27 а, 29 а, в, 32, 34 б, 35, 39, 41.

Біолог – 14, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27 а, б, 29 а, в, 32, 34 б, 35, 38, 39, 41.

Хімік – 5, 12, 13, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27 а, в, г, 29 а, в, 30 а, 31 а, 35, 38, 39, 41.

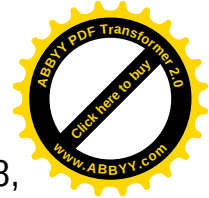
Еколог – 14, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27 а, б, г, 29 а, г, 34 б, 38.

Актор (акторка) – 4, 7, 10, 12, 26, 27 а, б, 29 а, б, в, 33, 34 а, е, 38.

Художник – 5, 18, 21, 26, 29 а, в, 33, 34 г, д, 38, 37 а, б, 39.

Композитор – 19, 20, 26, 27 а, б, 29 а, в, 30 а, 31 а, 34 в, 36 а, 38, 40.

Дизайнер – 13, 17, 18, 20, 21, 24, 25, 26, 27 а, г, 29 а, в, 33, 34 г, д, 38, 39, 41.

Журналіст – 1, 6, 10, 11, 12, 13, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27 а, б, 28, 31 а, б, 34 а, б, 38.

Письменник – 1, 10, 11, 13, 17, 18, 21, 25, 26, 31 а, 33, 34 б, 38.

Екскурсовод – 3, 9, 16, 20, 34 а, 38, 40.

Перекладач – 3, 6, 8, 12, 13, 14, 20, 21, 24, 27 а, б, 34 а, 38.

Секретар-машиністка – 7, 8, 19, 24, 29 а, 3, 30 а, 31 а, 40.

Діловод – 13, 24, 31 а, 40, 41.

Бухгалтер – 13, 16, 24, 29 а, 31 а, 40, 41.

Економіст – 12, 14, 17, 20, 24, 25, 31 а, 34 а, б, 38, 39, 40, 41.

Бібліотекар – 2, 13, 16, 20, 24, 25, 29, 40.

Перукар – 3, 7, 9, 10, 19, 20, 27 а, г, 29 а, в, 30 а, 31 а.

Бармен – 3, 6, 9, 10, 12, 20, 25, 27 а, б, в, 29 а, в, 30 а.

Кухар – 5, 13, 14, 19, 20, 26, 27 а, в, г, 29 а, в, 30 а, 33, 35, 39.

Вихователь – 2, 9, 12, 13, 20, 23, 27 а, б, 34 а, е, д, 35, 39, 40 а, г.

Пожежник – 1, 4, 7, 8, 11, 12, 19, 23, 27 а, 28, 36 а, б, в, г.

Офіцер (військовий) – 5, 11, 13, 20, 21, 22, 23, 29 а, в, 30 б, 34 а, 35, 36 а, б, в, г, 38, 39.

Манекенниця – 3, 7, 9, 17, 31 а, 33, 34 е.

Швачка-мотористка – 7, 20, 24, 27 а, б, г, 29 а, в, 30 б, 31 а.

Годинникар – 12, 18, 20, 24, 27 а, б, 29 а, 30 а, 31 а.

Столяр – 12, 20, 24, 27 а, 29 а, в, 30 а, 31 а, 33, 34 г, 36 а, б, в, г.

Кранівник – 7, 8, 12, 20, 21, 23, 27 а, 30 а, б, 31 б.

Маляр – 12, 24, 27 а, г, 29 а, в, 30 а, 31 а, 33, 34 г, 36 а, б, в, г.

Інженер-будівельник – 5, 13, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27 а, 29 а, в, 30 б, 31 б, 35, 36 а, б, в, г, 38, 39, 41.

Інженер-електронник – 4, 8, 12, 13, 18, 20, 21, 23, 24, 26, 27 а, б, г, 29 а, в, 30 а, 38, 39, 41.

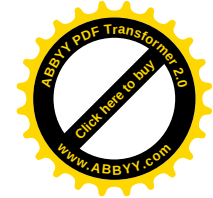
Ремонтник радіо, телеапаратури – 12, 20, 21, 23, 27 а, б, 29 а, в, 30 а, 31 а.

Робітник-металург – 12, 20, 23, 24, 27 а, б, 29 а, в, 30 а, 36 а, б, в, г.

Оператор-програміст – 19, 20, 27 а, 29 а, 30 а, 31 а, 41.

Геолог – 14, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 34 б, 38, 40, 41.

Юрист – 1, 2, 8, 13, 14, 21, 22, 24, 25, 34 а, б, 38, 41.

Математик – 14, 18, 20, 21, 24, 25, 26, 31 а, 38, 39, 40, 41.

Лікар – 2, 4, 8, 11, 13, 18, 19, 20, 21, 23, 26, 27 а, б.

Метеоролог – 14, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27 а, б, 29 а, б, в, 30 б, 34 б, 38, 41.

Психолог, психіатр – 2, 3, 5, 6, 8, 9, 12, 13, 17, 18, 20, 21, 24, 25, 26, 27 а, б, 29 а, в, 30 а, б, 34 а–д, 35, 38, 39.

Учитель – 2, 5, 6, 8, 12, 13, 18, 20, 21, 24, 25, 26, 27 а, б, 29 а, в, 30 а, б, 34 а–д.

Ветеринар – 5, 8, 11, 13, 20, 21, 23, 27 а, б, в, 29 в, 30 а, 35, 36 а, б, в, г, 38, 39.

Фермер – 12, 20, 30 а, 31 б, 32, 35, 36 а, б, в, г.

Збирач автомобілів – 12, 13, 20, 21, 24, 27 а, б, 29 в, 30 в, 36 а, б, в, г.

Кораблебудівник – 12, 18, 20, 27 а, 29 а, 30 а, 36 а, б, в, г, 41.

Капітан корабля – 5, 8, 11, 12, 13, 20, 21, 23, 24, 25, 27 а, б, 36 а, б, в, г, 38, 39, 41.

Водій автобуса – 8, 13, 20, 23, 27 а, б, 30 б, 36 а, б, в, г.

Стюардеса – 2, 3, 7, 12, 13, 20, 21, 23, 34 а, 40 а, б, в, г.

Професійний спортсмен – 8, 9, 14, 23, 24, 27 а, б, 29 а, б, в, 35, 36 а, б, в, г, 37 а, б.

Каскадер – 11, 12, 17, 19, 27 а, б, 28, 29 б, в, 30 а, б, 36 а, б, в, г, 37 а, б.

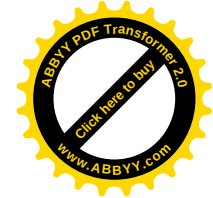
* * *

Опитувальник Л. Лучко **«Ваша майбутня професія»**

Методика складається з двох бланків: аркуша питань та бланка відповідей, в якому міститься номер питання і відповідно до цього номера різні відповіді (а, б, в, г).

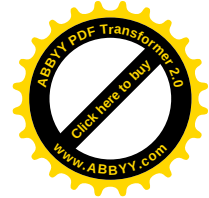
Інструкція

Вам дається перелік речень, які мають кілька варіантів закінчення. Виберіть, будь ласка, один із варіантів, за допомогою якого можна закінчити речення, зробіть відмітку у бланку відповідей позначкою «+». Дякуємо за роботу!

Аркуш питань

1. Я бажаю працювати:
 - а) у приміщенні;
 - б) на відкритому повітрі;
 - в) у нестандартних умовах (у горах, на морі, у лісі, під землею тощо);
 - г) з чергуванням умов.
2. Я бажаю, щоб режим моєї роботи був:
 - а) чітким (початок і кінець роботи не змінювався);
 - б) змінним (то з ранку, то ввечері);
 - в) вільним, гнучким (початок і кінець роботи визначався би мною);
 - г) ненормованим (непередбачувані виклики, нічні зміни, затримки з роботи тощо).
3. Мені зручно працювати:
 - а) сидячи (за столом, за пультом тощо);
 - б) стоячи;
 - в) у роз'їздах;
 - г) почергово на постійному місці роботи і у роз'їздах.
4. Бажано було б, щоб робота була пов'язана з:
 - а) простими механізмами, ручними операціями;
 - б) машинами і механізмами з ручним керуванням;
 - в) автоматичним й автоматизованим обладнанням;
 - г) функціональним знаряддям (мова, засоби впливу на емоції людини, функціональні можливості організму).
5. Я бажаю всю роботу виконувати:
 - а) самотійно;
 - б) самотійно, але щоб навколо були люди;
 - в) у колективі, спільно з іншими;
 - г) з людьми, спілкуючись і керуючи ними.
6. Мені більше подобається робота, де:
 - а) точні рухи;
 - б) координація рухів;
 - в) кмітливість рухів;
 - г) велика сила.

7. У моїй майбутній роботі важливими є:

- а) стійкість уваги;
- б) спостережливість;
- в) пам'ять;
- г) передбачення.

8. Успішність моєї майбутньої роботи залежить від:

- а) технічної кмітливості, оперативного мислення;
- б) здатності уявити майбутній предмет праці;
- в) самоконтролю і спостережливості;
- г) емоційності, вміння контактувати з іншими людьми.

9. Майбутню роботу я бажаю виконувати:

- а) згідно з планом, який надається;
- б) згідно з планом, але отримувати нову інформацію;
- в) згідно з планом, але мати можливість змінювати його;
- г) оперативно, коли під час роботи ставляться нові завдання, проблеми.

10. Під час роботи краще відповідати:

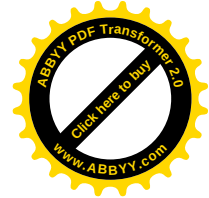
- а) тільки за себе, за наслідки виконання свого завдання;
- б) за виконання завдання групою;
- в) за роботу механізмів, техніку безпеки;
- г) за суспільні матеріальні цінності.

11. Мені подобається робота, в якій необхідно:

- а) визначати ознаки предметів, їх якості;
- б) перетворювати, обробляти предмети;
- в) знаходити нові продукти праці, проявляти винахідливість;
- г) справляти вплив на інших людей.

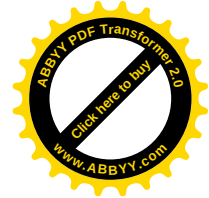
12. Мені подобається:

- а) оцінювати продукцію, створювати уявлення про якості об'єктів;
- б) обслуговувати людей;
- в) знаходити нові варіанти вирішення завдань, одержувати нові результати;
- г) налагоджувати виробничі процеси, діяльність.

13. Я бажаю, щоб майбутня робота була пов'язана з:
- а) керівництвом людьми, виробничим колективом;
 - б) вихованням і навчанням дітей;
 - в) переборюванням стихійних сил природи;
 - г) комфортним, спокійним положенням.
14. Я бажав би, щоб результати майбутньої роботи були:
- а) малопомітними, відомими лише вузькому колу спеціалістів;
 - б) відомі колективу, широкому колу спеціалістів;
 - в) відомі всій країні, широко висвітлювалися пресою;
 - г) всесвітньо відомі.
15. Я бажаю, щоб від результатів моєї роботи:
- а) залежала лише моя зарплата;
 - б) безпосередньо залежало виконання завдання відділом, групою;
 - в) залежало життя і здоров'я людей;
 - г) мир на планеті.
16. Після закінчення роботи:
- а) бажав би відключитися від неї, займатися своїми справами;
 - б) цікаво було б поміркувати про неї вдома;
 - в) ні про що інше не міркував би, продовжував би займатися нею;
 - г) не думав би про роботу до наступного ранку.
17. Бажаю, щоб робота була:
- а) близько від будинку, де проживаю;
 - б) цікава, а далеко чи близько від помешкання, де я проживаю, не важливо;
 - в) не пов'язана з відрядженнями;
 - г) далеко від помешкання, де я проживаю.

Кожна відповідь, яка стосується певного питання, відмічається у бланку відповідей (див. нижче). Підрахування результатів дозволить визначити, чим керуються школярі під час вибору професії, які мотиви переважають при цьому, наскільки цей вибір є усвідомленим. Для отримання більш об'єктивної інформації щодо мотивів вибору професії учням можна запропонувати відповісти на такі запитання:

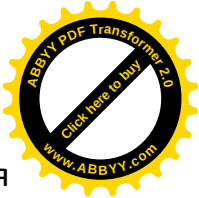
1. Які мотиви зумовили вибір сфери діяльності:

- а) випадкові обставини;
- б) вплив сім'ї, друзів, знайомих;
- в) матеріальні чинники (платня);
- г) упевненість у своїх здібностях до конкретного виду діяльності;
- д) бажання цікаво жити;
- е) потяг до самостійності та незалежності;
- ж) зміст праці;
- з) творчий характер праці;
- к) суспільна значущість професії;
- л) швидше інтерес до сфери діяльності взагалі, ніж до відповідної спеціальності;
- м) інші (вказіть, які саме).

2. Який мотив Ви вважаєте головним під час вибору майбутньої професії і чому? (Напишіть).

Бланк відповідей

№	Відповіді			
	а	б	в	г
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				
11				
12				
13				
14				
15				
16				
17				

Відповіді на ці запитання дозволять здобути емпіричний матеріал для якісного аналізу мотивів, якими керуються учні під час вибору сфери майбутньої діяльності. Отримані у процесі діагностики дані будуть тією основою, спираючись на яку в разі потреби можна переорієнтовувати учнів, зосереджуючи їх увагу не на зовнішніх привабливих сторонах професії, а на її змістовній характеристиці, основних вимогах, що ставляться до індивідуально-психологічних особливостей фахівця обраного профілю.

* * *

Значну роль у професійному самовизначенні особистості відіграють її інтереси. Інтерес (interest) – емоційно забарвлене ставлення до навколишнього світу, спрямованість людини на певний об'єкт чи певну діяльність, викликану позитивним, зацікавленим ставленням до чогось, когось; форма прояву пізнавальної потреби, що забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення цілей діяльності, орієнтування, ознайомлення з новими фактами, краще відображення дійсності.

Професійні інтереси (від латин. *profiteor* – «визначаю своєю справою», *interest* – «важливо») – елементи мотиваційно-потребової сфери, які направлені на різні види професійної діяльності та пробуджують інтерес до оволодіння ними.

Методика «Що вас цікавить?»

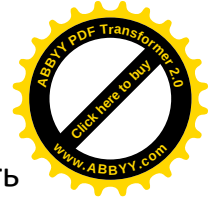
Мета: визначити характер та особливості інтересів і нахилів учнів.

Порядок проведення. Учням пропонують відповісти на запитання анкети.

Анкета

1. Що найбільше приваблює Вас у школі:

- а) спілкування з товаришами;
- б) отримання балів;
- в) суспільна робота;
- г) пізнання нового;
- д) сам процес навчання;
- е) самостійна робота;
- ж) інше (вказіть, що саме)?

2. Який навчальний предмет Вам здається найскладнішим? (Назвіть його і, якщо можна, поясніть, у чому саме полягає складність).

3. Який навчальний предмет здається Вам найцікавішим? (Назвіть його і вкажіть, у чому саме полягає Ваша зацікавленість цим предметом).

4. Який із навчальних предметів Ви вважаєте найкориснішим для Вашої підготовки до життя після закінчення школи? (Назвіть його та вкажіть, чому саме цей предмет для Вас найкорисніший).

5. Які навчальні предмети, на Вашу думку, можна було б не вивчати і чому?

6. Які навчальні предмети, на Вашу думку, потрібно було б включити для вивчення і чому?

Обробка одержаних результатів

Аналіз змісту відповідей дозволяє визначити характер навчально-пізнавальних мотивів учня, наявність у нього певних нахилів.

* * *

Анкета «Що мені подобається» Л. А. Йовайши

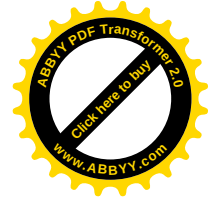
Мета: визначити професійну самоспрямованість учня.

Обладнання: анкета, бланки відповідей, ключ-дешифратор.

Анкета (А. Йовайши) спрямована на дослідження інтересів і прагнень особистості як складових потенційного чи актуального покликання. Після невеликої вступної бесіди про вибір професії учням пропонується перевірити власні інтереси. На чистому аркуші паперу діти заготовляють бланки відповідей від 1 до 150.

Інструкція

В анкеті пропонується 150 запитань, кожному запитанню відповідає номер у бланку відповідей. Якщо вам дуже подобається «вивчати математику», то в № 1 ставимо два плюси (++), якщо зовсім не подобається – два мінуси (– –), якщо вагаєтеся, ставте нуль (0). І так відповідаємо на кожне запитання.

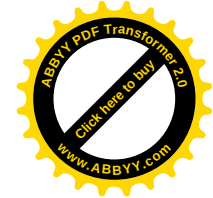
Бланк відповідей

Номери запитань	+ –	Кінцевий результат	Дешифратор
1 31 61 91 121			Математика
2 32 62 92 122			Фізика
3 33 63 93 123			Хімія
4 34 64 94 124			Історія
5 35 65 95 125			Філологія
6 36 66 96 126			Географія
7 37 67 97 127			Біологія
8 38 68 98 128			Лісництво
9 39 69 99 129			Деревообробка
10 40 70 100 130			Металообробка
11 41 71 101 131			Техніка
12 42 72 102 132			Електротехніка
13 43 73 103 133			Легка промисловість
14 44 74 104 134			Харчова промисловість
15 45 75 105 135			Будівництво
16 46 76 106 136			Спорт
17 47 77 107 137			Геологія
18 48 78 108 138			Транспорт
19 49 79 109 139			Мореплавство, авіація
20 50 80 110 140			Військові фахівці
21 51 81 111 141			Актор
22 52 82 112 142			Музика
23 53 83 113 143			Мистецтво
24 54 84 114 144			Література
25 55 85 115 145			Педагогіка
26 56 86 116 146			Право
27 57 87 117 147			Медицина
28 58 88 118 148			Служба побуту
29 59 89 119 149			Економіка
30 60 90 120 150			Торгівля

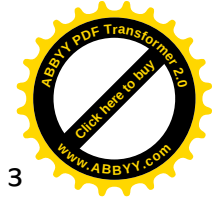
Що мені подобається?

Чи подобається Вам? Чи хотіли б Ви?

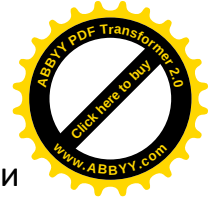
1. Вивчати математику.
2. Вивчати фізику.
3. Вивчати хімію.
4. Вивчати історію.
5. Вивчати рідну мову, інші мови.
6. Вивчати географію.
7. Вивчати біологію.

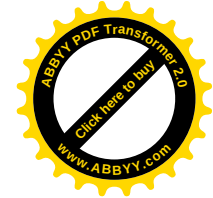
8. Спостерігати за різними породами дерев, вивчати їх походження.
9. Цікавитися породами деревини, їх практичним застосуванням.
10. Ознайомлюватися з різними металами, їх властивостями.
11. Спостерігати за дією різних механізмів, ознайомлюватися з тим, як вони влаштовані (токарські верстати, автомобілі тощо).
12. Спостерігати за дією електрики, дізнаватися її таємниці, читати про досягнення радіотехніки.
13. Дивитися журнали мод, милуватися красивим одягом.
14. Цікавитися новинками виробництва продовольчих товарів по журналах, на виставках, у магазинах.
15. Читати опис і розглядати знімки різних будівель.
16. Спостерігати за спортивними змаганнями.
17. Цікавитися будовою земної кори, походженням гір, океанів, вулканів.
18. Цікавитися машинами, спостерігати за роботою водія, машиніста.
19. Читати книги, дивитися фільми про моряків, льотчиків.
20. Спостерігати за військовим парадом, ознайомлюватися з військовою технікою.
21. Відвідувати театр, дивитися кінофільми.
22. Слухати оперну і симфонічну музику, ходити на концерти.
23. Учатися малювати.
24. Читати світову класичну літературу.
25. Гратися з дітьми, приносити їм радість.
26. Читати книги, дивитися фільми про працівників міліції.
27. Допомогати хворим людям.
28. Піклуватися про свою квартиру, кімнату, стежити за їх естетичним виглядом.
29. Точно вести підрахунок своїх грошових доходів і витрат.
30. Спостерігати за роботою продавців.
31. Читати науково-популярну літературу з математики.
32. Цікавитися новими відкриттями у фізиці, читати про життя і діяльність видатних фізиків.

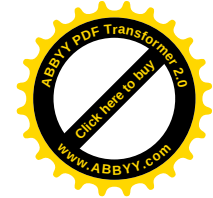
33. Читати про новітні досягнення в галузі хімії, ознайомлюватися з життям і діяльністю відомих хіміків.
34. Читати газети, слухати радіо, дивитися телевізійні передачі про політичні події.
35. Читати про походження мов, вивчати окремі слова.
36. Читати про різні країни, їх економіку, державний устрій, дізнаватися про географічні відкриття.
37. Читати про рослини, життя тварин і птахів.
38. Читати про ліс, проводити час у лісі.
39. Спостерігати за художньою обробкою дерева, розглядати нові зразки меблів, захоплюватися ними.
40. Розглядати зразки виробів з металу, спостерігати за їх обробкою.
41. Ознайомлюватися з новітніми досягненнями сучасної техніки, відвідувати технічні виставки.
42. Випробувати дію побутових та інших електричних приладів, розбирати і ремонтувати радіоприймачі, магнітофони тощо.
43. Розглядати тканини, ознайомлюватися з новою якістю матеріалів.
44. Учатися кулінарії.
45. Учатися креслити.
46. Читати спортивні журнали і газети, цікавитися історією спорту й успіхами видатних спортсменів.
47. Читати науково-популярну і художню літературу про геологічні експедиції.
48. Відвідувати виставки транспортних засобів, читати про це в газетах і журналах.
49. Цікавитися морським транспортом, літаками, їх устаткуванням.
50. Читати книги військового змісту, дивитися фільми, цікавитися життям і долями учасників Великої Вітчизняної і громадянської війн.
51. Ознайомлюватися з життям і творчістю видатних композиторів.
52. Ознайомлюватися з життям видатних майстрів сцени і кіно, колекціонувати їх фотографії.
53. Відвідувати виставки образотворчого мистецтва, музеї.
54. Ознайомлюватися з новинками художньої літератури.

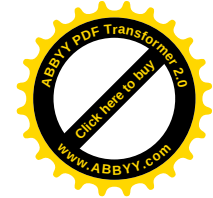
55. Зацікавити інших, розповідаючи нові речі, події, пояснюючи незрозуміле, невідоме.
56. Впливати на недисциплінованих, установлювати порядок серед однокласників або молодших.
57. Вивчати анатомію та фізіологію людини.
58. Цікавитися зовнішністю людини: одягом, зачіскою тощо.
59. Вивчати економічну географію.
60. Цікавитися якістю і ціною товарів.
61. Рахувати, розв'язувати складні математичні задачі, складати і вирішувати головоломки, ребуси, загадки.
62. Робити фізичні досліди, розв'язувати задачі, заглиблюватися в різні явища природи.
63. Дізнаватися про будову хімічних елементів, стежити за перебігом хімічних реакцій, робити досліди.
64. Ознайомлюватися з політичним ладом різних країн, вивчати причини політичних подій.
65. Дізнаватися про склад слів рідної й іноземної мов.
66. Складати географічні карти, збирати різноманітний географічний матеріал.
67. Вирощувати рослини, доглядати за тваринами, птахами, піклуватися про них.
68. Садити і доглядати дерева, виготовляти гербарії лісових рослин.
69. Збирати різноманітну за якістю деревину, робити художню обробку дерева, випалювати, вирізувати.
70. Виготовляти художні вироби з жерсті і дроту.
71. Збирати і ремонтувати всілякі механізми, велосипеди, мотоцикли, годинники тощо.
72. Конструювати і виготовляти електроприлади.
73. Шити, плести, ткати.
74. Смажити і варити смачні страви.
75. Ознайомлюватися з архітектурними пам'ятниками, захоплюватися моделюванням будинків.
76. Грати у спортивні ігри.
77. Збирати і складати колекцію мінералів.

78. Брати участь у роботі гуртка автолюбителів.
79. Брати участь у секції веслярів, вітрильників, аквалангістів.
80. Брати участь у військових іграх.
81. Брати участь у шкільній самодіяльності, драматичному гуртку.
82. Брати участь у шкільному хорі чи оркестрі.
83. Брати участь у художньому гуртку, вивчати надбання живопису.
84. Брати участь у роботі літературного гуртка, відвідувати факультативні заняття.
85. Дізнаватися про внутрішній світ дитини.
86. Справедливо розцінювати вчинок товариша або літературного героя.
87. Доглядати за тяжкохворими.
88. Спостерігати за роботою перукаря, продавця, офіціанта.
89. Цікавитися про виконання плану народного господарства.
90. Працювати за прилавком.
91. Брати участь у роботі математичного гуртка.
92. Брати участь у роботі фізичного гуртка, відвідувати факультативи з фізики.
93. Відвідувати факультативні заняття з хімії, брати участь в олімпіадах.
94. Брати участь у краєзнавчому гуртку, збирати історичний матеріал, аналізувати й узагальнювати його.
95. Працювати зі словником, дізнаватися зміст іноземних слів.
96. Брати участь у роботі географічного гуртка.
97. Робити досліди з рослинами, вивчати їх.
98. Піклуватися про охорону лісу, доглядати за його життям.
99. Брати участь у гуртку «Умілі руки».
100. Виконувати слюсарні роботи у шкільних майстернях і будинку.
101. Випробовувати дії різних приладів і механізмів, виготовляти моделі літаків, кораблів і планерів.
102. Брати участь у радіотехнічному гуртку, монтувати радіоприймачі, електрогітари та ін.
103. Моделювати, конструювати різні зразки одягу.
104. Працювати на кухні, в їдальні, кафе, ресторані.

105. Малювати, проектувати зразки нових будинків.
106. Брати участь у спортивній секції, спортивних змаганнях.
107. Брати участь у походах на природу з метою ознайомлення з корисними копалинами і геологічними об'єктами рідного краю.
108. Водити вантажівки, автомобіль.
109. Брати участь у роботі авіаційного клубу.
110. Брати участь у секції стрільби або у роботі гуртка «Юні друзі міліції».
111. Брати участь у конкурсі художнього читання.
112. Вивчати теорію музики й грати на якомусь інструменті.
113. Цікавитися життям і творчістю відомих художників.
114. Вивчати літературні твори, читати літературну критику.
115. Прагнути, щоб інші були кращими, шляхетніше поводитися.
116. Допомогати працівникам міліції з'ясувати приховуваний злочин.
117. Читати статті, книги на медичні теми.
118. Спілкуватися з людьми, радити і допомагати їм вибирати потрібну річ тощо.
119. Дискутувати з питань промисловості і сільського господарства.
120. Дискутувати з питань торгівлі.
121. Виконувати роботу, що вимагає знання математичних законів і правил.
122. Працювати з фізичними приладами й устаткуванням.
123. Працювати в хімічній лабораторії.
124. Працювати в архіві, ознайомлюватися з історичними подіями.
125. Бути мовознавцем, працювати перекладачем.
126. Брати участь у географічних експедиціях.
127. Працювати на свіжому повітрі.
128. Працювати лісничим.
129. Працювати столяром.
130. Працювати за верстатом, переважно стоячи, виготовляючи різноманітні металеві вироби.
131. Працювати за кресленнями біля машин і верстатів.
132. Працювати з електроприладами і радіоапаратурою.
133. Працювати на швейній, ткацькій, в'язальній фабриці або в ательє.

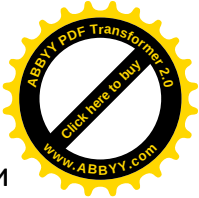
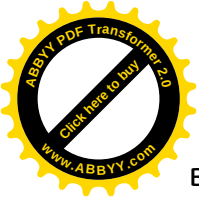

134. Працювати інженером харчової промисловості.
135. Споруджувати будинки, зводити мости, працювати в конструкторському бюро.
136. Готувати учасників й організовувати спортивні змагання, займатися суддівством.
137. Брати участь у тривалих і важких походах, що вимагають напруженої роботи за визначеною програмою.
138. Везити пасажирів, вантаж, ремонтувати транспорт, дотримуватися правил вуличного руху.
139. Жити за встановленим режимом, суворо виконуючи розпорядок дня.
140. Працювати в погану погоду у відкритому морі або пілотувати літак.
141. Грати на сцені.
142. Брати участь у музичних конкурсах, виступати на сцені.
143. Працювати у сфері образотворчого мистецтва.
144. Вести запис своїх спостережень, писати твори, складати вірші.
145. Намагатися доводити свою правоту, керувати іншими.
146. Працювати в юридичних установах.
147. Працювати в лікарні, поліклініці, аптеці.
148. Обслуговувати людей.
149. Працювати у сфері торгівлі, планування або фінансів.
150. Керувати торгівлею.

* * *

Інтерес – форма прояву пізнавальної потреби, що забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення цілей діяльності, тим самим сприяє орієнтуванню, ознайомленню з новими фактами, кращому відображенню дійсності.

Для психодіагностики професійних інтересів та схильностей особистості, її уявлень про власні професійні здібності пропонуємо використовувати: методику діагностики професійно важливих якостей персоналу системи «людина – машина – знакова система», методику

виявлення й аналізу професійно важливих якостей спеціалістів системи «людина – техніка», анкету «Орієнтація» для вибору професії І. Л. Соломіна; методику визначення комунікативних і організаторських здібностей (КОЗ-2), розроблену В. Синявським та Б. Федоришиним; методику самооцінки ділових та особистісних якостей керівника. За потреби доцільним може бути проведення повторної діагностики професійної спрямованості особистості (з використанням вищевказаних методик), особливо це стосується старшокласників. З метою дослідження професійних інтересів і схильностей особистості пропонуємо також такі методики.

Схильність (inclination) – це вибіркова спрямованість індивіда на певну діяльність, що спонукає займатися нею.

Тест структури інтересів і схильностей (СІС)

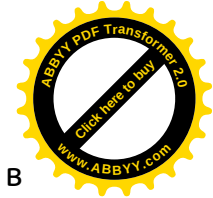
Інструкція

Перед Вами перелік деяких видів діяльності. Ознайомтеся з ними уважно й виберіть ті, якими Ви б хотіли займатися. Під час вибору варто враховувати лише наявність Вашого бажання займатися певними видами діяльності й не брати до уваги, чи є у Вас для цього необхідні знання, уміння й умови для виконання.

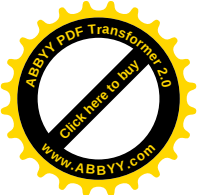
Відзначте, будь ласка, на аркуші відповідей порядкові номери вибраних Вами видів діяльності.

Перелік видів діяльності

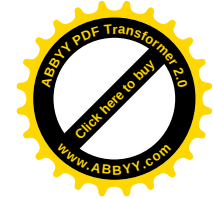
1. Читання творів давньогрецьких та індійських філософів.
2. Аналіз стану зарубіжної й вітчизняної економіки.
3. Вивчення граматики якоїсь іноземної мови.
4. Вивчення історії України.
5. Ознайомлення з методами розслідування злочинів.
6. Ознайомлення з методами надання першої медичної допомоги.
7. Ознайомлення з виникненням та розвитком математичних знань у Стародавньому Єгипті і Греції.

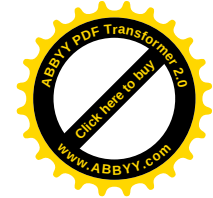
8. Ознайомлення зі сферами застосування атомної енергії в народному господарстві.
9. Вивчення наявних у природі вибухових і займистих речовин.
10. Ознайомлення з історією виникнення життя на Землі.
11. Ознайомлення з будовою комп'ютерної техніки.
12. Вивчення фізичних властивостей шарів земної кори.
13. Вивчення правил і закономірностей логічного мислення.
14. Вивчення законів ціноутворення.
15. Вивчення стародавніх рукописів.
16. Ознайомлення з епохою Петра I.
17. Вивчення законів Кримінального кодексу.
18. Ознайомлення з комплексами фізичних вправ для профілактики й лікування серцево-судинних захворювань.
19. Робота над удосконаленням шкільного підручника з математики.
20. Ознайомлення з властивостями лазерних і рентгенівських променів.
21. Вивчення властивостей хімічних речовин, що входять до складу живого організму.
22. Вивчення законів успадкування дітьми батьківських ознак.
23. Вивчення алгоритмічних мов програмування.
24. Ознайомлення з особливостями розташування та з міжнародними економічними зв'язками якоїсь країни.
25. Ознайомлення з основними теоретичними ідеями сподвижників К. Маркса.
26. Ознайомлення з поняттям «продуктивність праці» і з факторами її зростання.
27. Читання творів сучасних поетів і письменників.
28. Вивчення історії країн стародавнього світу.
29. Ознайомлення з правами й обов'язками громадянина України.
30. Ознайомлення з новітніми методами лікування злоякісних пухлин.
31. Пошук розв'язання дотепер нерозв'язаних математичних завдань (наприклад, два завдання про прості числа).
32. Вивчення теорії відносності Ейнштейна.
33. Ознайомлення зі способами одержання золота з простого металу, запропонованими давніми алхіміками.

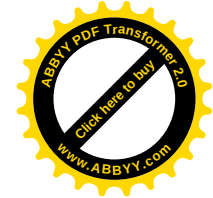
34. Вивчення впливу популяцій одних видів рослин і тварин на життєдіяльність інших у природних умовах.
35. Розбір завдання й пошук найбільш раціональних способів його вирішення за допомогою комп'ютера.
36. Вивчення клімату, рослинного й тваринного світу австралійського континенту.
37. Аналіз і вивчення основних причин виникнення Християнства.
38. Вивчення проблем трудової зайнятості населення в масштабах нашої області.
39. Читання критичних статей про літературу.
40. Вивчення історії відкриття Америки.
41. Ознайомлення з причинами та історією виникнення законів і правових норм.
42. Вивчення симптомів і методів лікування поширених дитячих хвороб.
43. Міркування над доведенням оригінальної математичної теорії (яка поки що не має доказу).
44. Ознайомлення з принципами роботи реактивного двигуна.
45. Вивчення хімічного складу повітря.
46. Вивчення основних закономірностей роботи внутрішніх органів здорового організму.
47. Вивчення правил складання комп'ютерних програм.
48. Ознайомлення з гіпотезами про виникнення планет Сонячної системи.
49. Аналіз й обговорення сучасних політичних подій у нашій країні.
50. Ознайомлення з причинами виникнення грошей та їх функцією в суспільному виробництві.
51. Читання літературних журналів минулого століття.
52. Аналіз причин і наслідків французької буржуазної революції.
53. Ознайомлення з правами та обов'язками у випадку одержання спадщини.
54. Ознайомлення з методами народної медицини.
55. Вивчення правил побудови фігур за допомогою осьової симетрії.
56. Спостереження за змінами властивостей фізичного тіла у вакуумі.
57. Дослідження властивостей нової речовини.

58. Вивчення будови одноклітинних тварин і рослин.
59. Порівняння технічних характеристик комп'ютерів різних систем.
60. Вивчення причин виникнення й утворення мінералів і гірських порід.
61. Обговорення політичних подій, що відбуваються у світі.
62. Облік і контроль обігу (видатку й прибутку) в торговельному закладі.
63. Бесіда-інтерв'ю з відомою у країні людиною.
64. Участь в історико-археологічних розкопках.
65. Участь в охороні правопорядку.
66. Вивчення за допомогою біохімічних методів крові хворого.
67. Обчислення площі поверхні фігури складної форми.
68. Аналіз радіоактивних елементів, що входять до складу граду.
69. Готування лікарських препаратів.
70. Вивчення внутрішньої будови тварини.
71. Ремонт побутових електроприладів.
72. Участь у геологічних маршрутах з метою добору зразків і складання геологічної карти гірської місцевості або зони пустель.
73. Участь в опитуванні населення з приводу якоїсь події, явища.
74. Підрахунок очікуваного прибутку в комерційній операції.
75. Переклад художнього твору з іноземної мови.
76. Робота в історико-етнографічному музеї.
77. Участь в обшуку квартири підозрюваного у злочині.
78. Медичне обстеження людини й постановка діагнозу.
79. Спрощення складного математичного виразу.
80. Визначення швидкості польоту тіла за допомогою розрахунків.
81. Готування суміші за допомогою скла, що не б'ється.
82. Спостереження за живою клітиною в мікроскопі.
83. Монтаж радіосхем для комп'ютерної техніки.
84. Складання карти невідомої місцевості.
85. Участь у дискусіях й обговорення загальних світоглядних проблем (про сенс життя на землі, призначення людини).
86. Розрахунок фонду заробітної плати для співробітників або установи.
87. Збирання зразків народної творчості (частівок, прислів'їв, легенд).
88. Участь в охороні й реставрації історичних пам'яток.

89. Ведення протоколу судового засідання.
90. Догляд за хворим.
91. Складання й розв'язання математичних головоломок.
92. Ремонт і монтаж електропроводки.
93. Визначення лабораторними методами складу невідомої речовини.
94. Вироблення у тварин умовного рефлексу.
95. Складання програми для комп'ютера.
96. Робота на гірничозбагачувальному комбінаті, що видобуває мідну руду.
97. Міркування над змістом і значенням таких слів, як «дружба», «любов», «патріотизм».
98. Підрахунок збитків підприємства через виробництво неякісної продукції.
99. Участь в обговоренні літературного твору.
100. Підготовка лекції про стародавні племена, що проживали на території України.
101. Участь у затримці злочинця.
102. Участь у хірургічній операції.
103. Розмітка земельної ділянки під зведення будинку з використанням знань з галузі геометрії.
104. Визначення ваги тіла, зануреного в різні рідини.
105. Одержання складних хімічних речовин шляхом з'єднання простих речовин.
106. Збір і складання гербарію, букетів.
107. Складання ігрової програми на комп'ютері.
108. Проведення геодезичної зйомки для складання плану місцевості.
109. Дослідження соціальних проблем на підприємстві.
110. Підрахунок витрат на виробництво якогось виду продукції.
111. виправлення граматичних помилок у літературному тексті.
112. Збір і систематизація документів, що свідчать про роботу підпільної організації в роки війни.
113. Розгляд конфліктних ситуацій, що потребують знань основ законодавства.

114. Складання рекомендацій з дієтичного харчування для хворого.
115. Вираження математичних закономірностей у вигляді формул, графіків.
116. Визначення щільності газу за допомогою спеціального приладу.
117. Визначення кількості йоду й кислоти в мінеральній воді.
118. Вирощування квітів у парниках.
119. Робота на персональному комп'ютері.
120. Розвідка запасів підґрунтових вод.

Бланк відповідей

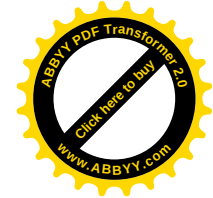
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36
37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48
49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72
73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84
85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96
97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108
109	100	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120
К-сть виб.	К-сть виб.	К-сть виб.	К-сть виб.	К-сть виб.	К-сть виб.	К-сть виб.	К-сть виб.	К-сть виб.	К-сть виб.	К-сть виб.	К-сть виб.
філософія	економіка	мови	історія	право	медицина	математика	фізика	хімія	біологія	інформатика	географія

* * *

Методика «Карта інтересів»

Методика використовується з метою профорієнтації та під час прийняття на роботу. Може застосовуватися для обстеження підлітків і дорослих. Результативна під час визначення профорієнтації тих, хто змінює професію.

Час обстеження досліджуваного не обмежений, але слід попередити про те, що необхідно працювати протягом 40–50 хвилин.

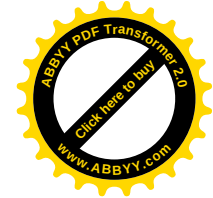

Інструкція

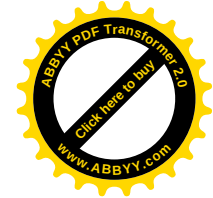
Ви маєте можливість продовжити навчання або отримати цікаву роботу. Для того щоб допомогти Вам обрати професію, пропонуємо перелік запитань. Подумайте, перш ніж дати відповідь на кожне запитання. Якщо Ви не раз переконувалися, що дуже любите або Вам дуже подобається те, про що ми запитуємо, то у бланку відповідей під тим же номером, що й номер запитання, поставте два знаки «+ +»; якщо просто подобається – один «+»; якщо не знаєте, сумніваєтеся – «нуль»; якщо не подобається – знак «-», якщо дуже не подобається – два знаки «- -». Відповідайте на кожне запитання, не пропускаючи. Якщо у Вас виникли запитання, задайте їх відразу. Час заповнення бланка відповідей не обмежується.

Запитання: *Чи любляете Ви? Чи хотіли б Ви? Чи подобається Вам?*

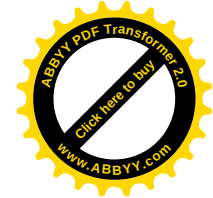
1. Уроки фізики.
2. Уроки математики.
3. Уроки хімії.
4. Читати книги або статті з астрономії.
5. Читати про досліді і тварин.
6. Читати про життя та роботу лікарів.
7. Читати про сільське господарство, рослини і тварини.
8. Читати про ліс.
9. Читати твори класиків світової літератури.
10. Читати газети, журнали, слухати радіо, дивитися телевізор.
11. Уроки історії.
12. Відвідувати театри, музеї, художні виставки.
13. Читати літературу про геологічні експедиції.
14. Читати про різні країни, їх економіку, державний устрій.
15. Організовувати товаришів на виконання суспільної роботи і керувати ними.
16. Читати про роботу міліції.
17. Читати про моряків, льотчиків.
18. Читати про роботу вихователя.
19. Ознайомлюватися з будовою та принципом роботи верстатів.
20. Готувати обіди.

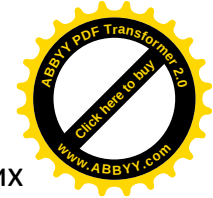
21. Читати про будівельників.
22. Піклуватися про красу приміщення, в якому ви навчаєтеся, живете, працюєте.
23. Читати про досягнення техніки (наприклад, журнали «Техніка молоді», «Юний технік»).
24. Ознайомлюватися з пристроями побутового призначення.
25. Читати науково-популярну літературу про наукові відкриття.
26. Читати науково-популярну літературу про математику.
27. Дізнаватися про нові досягнення в галузі хімії (з журналів, радіо- і телепередач).
28. Дивитися телепередачі про космонавтів.
29. Вивчати біологію.
30. Цікавитися причинами і способами лікування хвороб.
31. Вивчати ботаніку.
32. Проводити час у лісі.
33. Читати літературно-критичні статті.
34. Брати активну участь у суспільному житті.
35. Читати книги про історичні події.
36. Слухати симфонічну музику.
37. Дізнаватися про відкриття нових місць родовищ корисних копалин.
38. Дізнаватися про географічні відкриття.
39. Обговорювати поточні справи та події.
40. Встановлювати дисципліну серед однолітків чи молодших дітей.
41. Подорожувати країною.
42. Пояснювати товаришам, як розв'язати складну задачу, правильно написати речення та ін.
43. Ознайомлюватися з різноманітними інструментами.
44. Уроки хатнього господарства.
45. Дізнаватися про нові досягнення в галузі будівництва.
46. Відвідувати фабрики.
47. Ознайомлюватися зі складовими механізмів, машин.
48. Читати статті в науково-популярних журналах про досягнення у сфері радіотехніки.

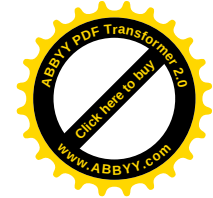
49. Розумітися в теорії фізичних явищ.
50. Розв'язувати складні математичні задачі.
51. Робити досліди з хімії, стежити за перебігом хімічних реакцій.
52. Спостерігати за небесними світилами.
53. Вести спостереження за рослинами.
54. Робити перев'язки, надавати першу допомогу під час травм.
55. Вирощувати тварин і доглядати за ними.
56. Збирати гербарій.
57. Писати розповіді та вірші.
58. Спостерігати за поведінкою та життям людей.
59. Брати участь у роботі історичного гуртка, добирати матеріали, які свідчать про події минулого.
60. Декламувати, співати у хорі, виступати на сцені.
61. Збирати матеріали, цікавитися їх походженням.
62. Вивчати природу рідного краю.
63. Організовувати суспільні заходи у школі.
64. Звертати особливу увагу на поведінку людей.
65. Відвідувати гурток автолюбителів, обслуговувати автомобілі.
66. Проводити час з маленькими дітьми (читати книги, щось розповідати, допомагати у чомусь).
67. Виготовляти різноманітні деталі та предмети.
68. Організовувати харчування під час походу.
69. Перебувати на будівництвах.
70. Шити одяг.
71. Збирати і ремонтувати механізми велосипедів, швейних машин, годинників тощо.
72. Ремонтувати побутові електро- та радіоприлади.
73. Займатися у гуртку фізичної культури.
74. Займатися в математичному гуртку.
75. Готувати розчини, вимірювати масу реактивів.
76. Відвідувати планетарій.
77. Відвідувати гурток з біології.
78. Спостерігати за хворими, надавати їм допомогу.

79. Спостерігати за природою та вести щоденник спостережень.
80. Садити дерева та доглядати за ними.
81. Працювати зі словником та літературними джерелами, бібліографічними довідниками.
82. Швидко перемикатися з однієї роботи на іншу.
83. Виступати з доповідями на історичні теми.
84. Гра на музичних інструментах, малювання або різьба по дереву.
85. Складати опис мінералів.
86. Брати участь у географічних експедиціях.
87. Виступати з повідомленнями про міжнародне становище.
88. Допомогати працівникам міліції.
89. Відвідувати гурток юних моряків.
90. Виконувати роботу вихователя.
91. Уроки праці.
92. Давати поради знайомим під час придбання одягу.
93. Спостерігати за роботою будівельника.
94. Ознайомлюватися зі швейним виробництвом.
95. Робити моделі літаків, кораблів.
96. Збирати радіоприймачі та електроприлади.
97. Брати участь в олімпіадах з фізики.
98. Брати участь в олімпіадах з математики.
99. Розв'язувати задачі з хімії.
100. Брати участь у роботі астрономічного гуртка.
101. Проводити дослід на тваринах.
102. Вивчати функції організму людини та причини виникнення захворювань.
103. Проводити дослідницьку роботу з метою вирощування нових сільськогосподарських культур.
104. Бути членом товариства охорони природи.
105. Брати участь у диспутах, читальних конференціях.
106. Аналізувати явища та події життя.
107. Цікавитися минулим нашої країни.
108. Виявляти інтерес до теорії та історії розвитку мистецтва.

109. Здійснювати довготривалі та важкі походи, під час яких доводиться напружено працювати за заданою програмою.
110. Складати географічні карти та збирати інші географічні матеріали.
111. Вивчати політичний устрій різних країн.
112. Робота юриста.
113. Відвідувати гурток юних космонавтів.
114. Робота вчителя.
115. Бувати на заводах.
116. Надавати людям різноманітні послуги.
117. Брати участь у будівельних роботах.
118. Ознайомлюватися з виготовленням промислових товарів.
119. Розбиратися в технічних кресленнях та схемах.
120. Користуватися точними вимірювальними приладами.
121. Проводити досліди з фізики.
122. Виконувати роботи, які потребують математичних знань, правил та формул.
123. Допомогати викладачу під час проведення дослідів з хімії.
124. Збирати дані про інші планети.
125. Читати про діяльність відомих біологів.
126. Бути активним членом санітарних дружин.
127. Виконувати роботу по догляду за сільськогосподарськими машинами та знаряддями праці.
128. Ознайомлюватися з веденням лісного господарства.
129. Вивчати походження слів та окремих словосполучень.
130. Вести щоденник, писати нотатки у шкільну та міську газети.
131. Вивчати історичне минуле інших країн.
132. Неодноразово дивитися в театрі одну і ту саму п'єсу.
133. Читати про життя та діяльність відомих геологів.
134. Вивчати географію нашої планети.
135. Вивчати біографії видатних політичних діячів.
136. Правильно оцінювати вчинок друга, знайомого, літературного героя.
137. Читати книги про засоби пересування.

138. Навчати та виховувати дітей.
139. Спостерігати за діями кваліфікованого працівника.
140. Постійно спілкуватися з великою кількістю людей.
141. Проектувати будівельні об'єкти.
142. Відвідувати виставки легкої промисловості.
143. Виконувати креслення, проектувати машини.
144. Розбиратися в радіосхемах.

Примітка. Якщо частіше Вам подобається щось таке, що не передбачено опитувальником, то напишіть про це на полях бланка відповідей.

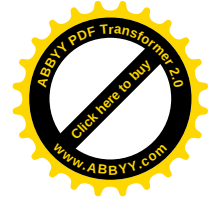
Бланк відповідей

П. І. П. _____

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48
	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72
	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96
	97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120
+	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144
-																								

Обробка результатів зводиться до підрахунку кількості знаків «+» та «-» у кожному стовпчику бланка для відповідей, а далі з першої суми віднімається друга. Таким чином будуть визначені 24 цифри зі знаками «+» або «-», які відповідають 24 видам діяльності. Обираються 2–3 види діяльності, які набрали більшу кількість знаків «+». Можливий спрощений варіант методики, де досліджувані ставлять лише знак «+», а види діяльності, які їм не подобаються, пропускають, залишаючи у бланку відповідей пусту клітинку. У цьому випадку підраховується кількість знаків «+» по стовпчиках.

Рекомендується застосовувати методику для досліджуваних у віці до 35 років. Можливе застосування методики як індивідуально, так і у групі. Достовірні результати одержуються в тому випадку, якщо експериментатор зачитує запитання групі досліджуваних, хоча у цьому випадку штучно обмежується час відповіді.

Ключ

1. Фізика	13. Геологія
2. Математика	14. Географія
3. Хімія	15. Суспільна праця
4. Астрономія	16. Право
5. Біологія	17. Транспорт
6. Медицина	18. Педагогіка
7. Сільське господарство	19. Робочі спеціальності
8. Лісове господарство	20. Сфера обслуговування
9. Філологія	21. Будівництво
10. Журналістика	22. Легка промисловість
11. Історія	23. Техніка
12. Мистецтво	24. Електротехніка

* * *

Методика «Квадрат інтересів»

Перед Вами бланк, розділений на квадрати. У кожний квадрат вписано чотири професії. Вам потрібно залишити в кожному квадраті ту професію, яка цікавить Вас найбільше, усі інші закреслити. Тепер подивіться на колонку 1. У ній залишилося п'ять професій. Виберіть одну, яка найбільше Вас зацікавила, і поставте 5 балів у маленькому квадратику, розташованому в лівому нижньому картку великого квадрата, у якому записано цю професію.

Подивіться на чотири професії, які залишилися. Яка з них захоплює Вас? Поставте 4 бали у маленькому квадратику. Аналогічно виставте бали щодо трьох професій, які залишилися, – 3, 2 або 1 бал (залежно від того, наскільки вони подобаються Вам). Потім зробіть те саме щодо професій у колонках II, III, IV, V.

Перевірте правильність заповнення маленьких квадратиків у всіх п'ятих колонках, простежте, щоб у кожній з них стояли оцінки 5, 4, 3, 2, 1 (у будь-якій послідовності), але щоб не повторювався двічі один і той самий бал, наприклад 4, 4 тощо.

Тепер подивіться на професії у рядках VI, VII, VIII, IX і X, які розташовані горизонтально. Вам знову потрібно оцінити їх, але тепер уже по горизонталі. Необхідно оцінити 5 балами професію, яка найбільше Вас приваблює, 4 балами – професію, яка буде обрана Вами як друга, тощо.

Бланк

	I	II	III	IV	V
VI	1. Продавець 2. Юрист 3. Бармен 4. Автодиспетчер ☐	21. Слюсар КВП 22. Машиніст крана 23. Аpretурник тканин 24. Штукатур ☐	41. Садівник 42. Зоотехнік 43. Лісоруб 44. Працівник птахофабрики ☐	61. Кресляр 62. Паспортист 63. Секретар-друкарка 64. Архіваріус ☐	81. Маляр 82. Гравер 83. Облицювальник-мозаїчник 84. Ретушер ☐
VII	5. Токар 6. Автослюсар 7. Формувальник 8. Фрезерувальник ☐	25. Ветлікар 26. Тваринник 27. Мисливець 28. Майстер зрошування ☐	45. Провізор 46. Радист 47. Сортувальник 48. Бібліограф ☐	65. Архітектор 66. Фотограф 67. Різьбяр по каменю 68. Художник-декоратор ☐	85. Учитель 86. Няня 87. Провідник вагона 88. Спортивний тренер ☐
VIII	9. Геолог 10. Ґрунтознавець 11. Квітникар 12. Гідромеліоратор ☐	29. Економіст 30. Оператор комп'ютера 31. Топограф 32. Бухгалтер ☐	49. Актор 50. Облицювальник плиточник 51. Скульптор 52. Паркетник ☐	69. Вихователь дитсадка 70. Офіціант 71. Інспектор відділу освіти 72. Перукар ☐	89. Зварювальник 90. Слюсар-складальник 91. Наладник верстатів 92. Газорізальник ☐
IX	13. Коректор 14. Програміст 15. Штурман авіації 16. Перекладач ☐	33. Художник 34. Шліфувальник 35. Музикант 36. Розмальовувальник тканин ☐	53. Викладач технікуму 54. Адміністратор 55. Журналіст 56. Екскурсовод ☐	73. Водій 74. Електромонтер 75. Водій тролейбуса 76. Оператор верстатів з програмованого керування ☐	93. Агроном 94. Біолог 95. Виноградар 96. Оператор машинного доїння ☐
X	17. Модельєр 18. Макетник 19. Балетмейстер 20. Композитор ☐	37. Викладач ВНЗ 38. Лікар 39. Майстер виробничого навчання 40. Соціальний працівник ☐	57. Інженер 58. Монтажник 59. Слюсар-інструментальник 60. Контролер ВТК ☐	77. Лісничий 78. Пасічник 79. Ветфельдшер 80. Агротехнік ☐	97. Телеграфіст 98. Математик 99. Оператор зв'язку 100. Працівник типографії ☐

Оцінку ставте у трикутнику, що знаходиться у правому верхньому кутку кожного квадрата. Робіть це послідовно, починаючи з IV ряду. Стежте, щоб у кожному ряді були оцінки 5, 4, 3, 2, 1. Щоб підбити підсумок роботи, розгляньте таблицю, яка є кодом для розшифрування заповненої таблиці

«Квадрат інтересів». У таблиці умовними позначеннями (буквами) показано групи професій, які подано в кожному квадраті цієї таблиці.

	I	II	III	IV	V
VI	Людина	Техніка	Природа	Знакова система	Художній образ
VII	Техніка	Природа	Знакова система	Художній образ	Людина
VIII	Природа	Знакова система	Художній образ	Людина	Техніка
IX	Знакова система	Художній образ	Людина	Техніка	Природа
X	Художній образ	Людина	Техніка	Природа	Знакова система

Складіть усі бали, записані Вами у квадратах, які позначено буквою «Л», отриману суму запишіть у таблицю. Потім складіть бали у квадратах, позначених буквою «Т», теж запишіть у цю таблицю. Так само зробіть і з рештою балів. Навпроти однієї з букв у Вас буде найбільша кількість балів. Отже, ця група професій цікавить Вас найбільше. Можна порекомендувати Вам більш детально ознайомлюватися з цими професіями.

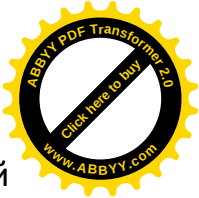
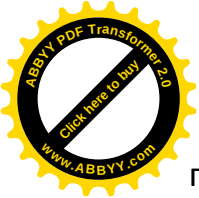
Тип професії	Людина	Техніка	Природа	Знакова система	Художній образ
Кількість балів					
Місце за значенням					

* * *

Ціннісна орієнтація – поняття соціальної психології, яке використовується у двох значеннях: 1) ідеологічні, політичні, моральні, естетичні та інші підстави оцінок суб'єктом дійсності та орієнтації в ній; 2) спосіб диференціації об'єктів індивідом за їх значущістю.

Методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча

Система ціннісних орієнтацій визначає складову сторону спрямованості особистості і становить основу її відносин з навколишнім світом, іншими людьми, самою собою, основу світогляду і ядро мотивації життєвої активності, основу життєвої концепції і «філософії життя». Найбільш

поширеною на сьогодні є методика визначення ціннісних орієнтацій М. Рокіча, яка ґрунтується на прямому ранжируванні списку цінностей.

М. Рокіч визначає два класи цінностей:

- термінальні – переконання в тому, що якась кінцева мета індивідуального існування заслуговує на те, щоб до неї прагнути;
- інструментальні – переконання в тому, що якийсь образ дій або властивостей особистості є перевагою в будь-якій ситуації. Цей розподіл відповідає традиційному поділу на цінності-цілі і цінності-засоби.

Респонденту дається два списки цінностей (по 18 у кожному) на аркушах паперу в алфавітному порядку або на картках. У списках досліджуваний присвоює кожній цінності ранговий номер, а картки розкладає за порядком значущості. Остання форма подачі дає більш надійні результати. На початку дається набір термінальних, а потім набір інструментальних цінностей.

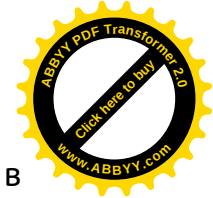
Інструкція

Зараз Вам буде наданий набір з 18 карток з позначенням цінностей. Вашим завданням буде розкласти їх за порядком значущості для Вас як принципів, якими Ви керуєтеся у житті. Кожна цінність написана на окремій картці. Уважно вивчіть картки і, вибравши ту, яка для Вас найбільш значуща, розташуйте її на першому місці. Потім виберіть другу за значущістю цінність і розташуйте її поряд з першою. Проробіть таку операцію з усіма картками, що залишилися. Найменш важлива залишиться останньою і посяде 18 місце. Не поспішайте, працюйте, вдумуючись. Якщо у процесі роботи Ви зміните свою думку, то можете змінити свою відповідь, змінивши картки місцями. Кінцевий результат повинен відображати Вашу істинну позицію.

Стимульний матеріал

Список А (термінальні цінності):

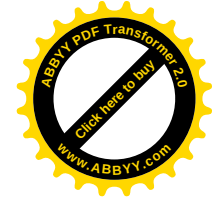
- активна життєдіяльність (повне та емоційно насичене життя);
- життєва мудрість (зрілість судження і здоровий глузд, який досягається завдяки життєвому досвіду);
- здоров'я (фізичне і психічне);
- цікава робота;

- краса природи і мистецтва (переживання прекрасного у природі і в мистецтві);
- любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною);
- матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних проблем);
- наявність хороших і вірних друзів;
- суспільне визнання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі);
- пізнання (можливість розширення освіченості, кругозору, загальної культури, інтелектуального розвитку);
- продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей);
- розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення);
- розваги (відсутність обов'язків);
- свобода (самостійність і незалежність у судженнях і вчинках);
- щасливе сімейне життя;
- щастя інших (розвиток і досконалість інших людей, усього народу, людства у цілому);
- творчість (можливість творчої діяльності);
- упевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх суперечностей, сумнівів).

Список Б (інструментальні цінності):

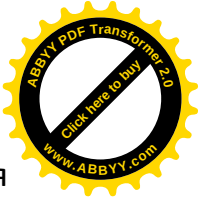
- акуратність, уміння тримати речі в порядку, порядок у справах;
- вихованість (хороші манери);
- високі запити (високі вимоги до життя);
- життєрадісність (почуття гумору);
- виконання (дисциплінованість);
- незалежність (здатність працювати самостійно, рішуче);
- непримиренність (до своїх недоліків та інших людей);
- освіченість (широта знань, висока загальна культура);
- відповідальність (почуття обов'язку, вміння тримати слово);
- раціоналізм (уміння логічно мислити, ухвалювати продумані, раціональні рішення);

- самоконтроль (стриманість, самодисципліна);
- сміливість в обстоюванні своїх думок, поглядів;
- твердість волі (уміння стояти на своєму, не відступати перед труднощами);
- терпимість (до поглядів і думок інших, уміння прощати іншим їх помилки);
- широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички);
- чесність (правдивість, щирість);
- ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі);
- чутливість (турбота).

Перевагами методики є її універсальність, практичність й економічність у проведенні дослідження й обробці результатів, гнучкість – можливість варіювати як стимульний матеріал, так й інструкцію. Суттєвим її недоліком є вплив соціальної бажаності, можливості нещирості. Тому особливе значення у цьому випадку має мотиваційна діагностика, добровільний характер тестування і наявності контакту між психологом і досліджуванним. Методику не можна застосовувати з метою відбору й експертизи. Для подолання вказаних недоліків і більш глибокого проникнення в систему ціннісних орієнтацій можливі зміни інструкції, які дають додаткову діагностичну інформацію і дозволяють зробити більш ґрунтовні висновки. Так, після основної серії можна попросити досліджуваного ранжирувати картки, відповідаючи на такі запитання:

- В якому порядку і якою мірою (у відсотках) реалізовані зазначені цінності у Вашому житті?
- Як би Ви розподілили ці цінності, якщо б стали таким, як мріяли?
- Як, на Ваш погляд, це зробила б людина, досконала у всіх відношеннях?
- Як, на Вашу думку, зробила б більшість людей?
- Як це зробили б Ви 5 або 10 років тому назад?
- Як це зробили б Ви через 5 або 10 років?
- Як би ранжирували картки близькі Вам люди?

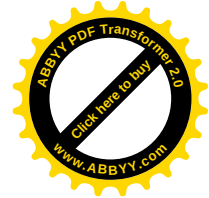

Аналізуючи ієрархію цінностей, слід звертати увагу на їх групування досліджуваними у змістовні блоки за різними основами. Наприклад, виділяють «конкретні» й «абстрактні» цінності, цінності професійної самореалізації в особистому житті та ін. Інструментальні цінності можуть бути згруповані в етичні цінності, цінності спілкування, цінності справи, індивідуалістичні і конформістські цінності, альтруїстичні цінності, цінності самоствердження і цінності прийняття інших. Це далеко не всі можливості суб'єктивного структурування системи ціннісних орієнтацій. Психолог повинен зуміти відчувати індивідуальну закономірність. Якщо не вдається виявити жодної закономірності, можна говорити про несформованість у респондента системи цінностей або навіть нещирі відповіді. Дослідження краще проводити індивідуально, але можливі і групові тестування.

* * *

З метою визначення професійних інтересів особистості пропонуємо «Орієнтаційно-діагностичну анкету спрямованості інтересів-2» (ОДАСІ-2) (створену С. Я. Карпіловською і Б. О. Федоришиним на основі модифікації анкети інтересів А. Є. Голомштока і О. І. Мешковської).

Методика «ОДАСІ-2» дозволяє наочно виявити динаміку розвитку чи деградації поля інтересів особистості, оскільки побудована на змістовному диференціюванні запитань, спрямованих на первинну розвідку сфери інтересів особистості, орієнтовне виявлення її переваг, байдужості і відмов, заперечень. «ОДАСІ-2» сприяє кращому розумінню індивідуальних психологічних особливостей особистості. На основі методики «ОДАСІ-2» можна виявити групи профільних інтересів учня або сфери визначення переваг чи відмов особистості від певних профілів і професій. Методика дозволяє розглянути профіль інтересів, виявити їх широту, виділити певний перелік інтересів, а у ньому – провідні і супутні інтереси. Оцінка прояву певного інтересу здійснюється кількісно, що дає можливість ранжувати та порівнювати інтереси. Методика не виключає можливості якісного аналізу виявлених інтересів.

Орієнтаційно-діагностична анкета спрямованості інтересів-2 (ОДАСІ-2)

ОДАСІ-2 складається з трьох частин: бланка запитань, бланка відповідей та дешифратора.

Інструкція

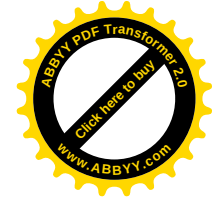
Уважно прочитайте кожне запитання та усвідомте, про що в ньому йдеться. Свою відповідь поставте у клітинці цього бланка. При цьому потрібно стежити за тим, щоб номер клітинки збігався з номером запитання. Таким чином почергово дайте відповіді на всі запитання. Якщо Вам дуже подобається робити те, про що йдеться у запитанні, то поставте у відповідній клітинці два плюси (++), якщо просто подобається, то один плюс (+).

Може статися так, що Ви ніяк не можете визначити, чи подобається Вам це робити, чи ні. Тоді поставте у відповідну клітинку нуль (0). Коли ж Ви визначили, що Вам зовсім не подобається робити те, про що йдеться у запитанні, то у відповідній клітинці поставте один мінус (–), а коли це Вам дуже не подобається, то два мінуси (– –). Якщо на якесь запитання у Вас виникне відразу дві протилежні відповіді або відповідь, що залежить від якоїсь додаткової умови, наприклад: «Якби це було вдома, то мені подобається, а якщо в іншому місці, то зовсім не подобається», у такому разі самостійно і швидко визначте самі, яка з цих позначок – «плюс», «мінус» чи «нуль» є, на Вашу думку, найближчою до істини, поставте її у відповідну клітинку. Коли відповісте на всі запитання, підрахуйте, будь ласка, скільки всього плюсів і мінусів Ви поставили у кожній вертикальній колонці, і запишіть результати внизу під кожною колонкою. На нулі не звертайте уваги, їх підраховувати не потрібно. Якщо зрозуміли завдання, то починайте роботу.

Бланк запитань

Чи подобається Вам?

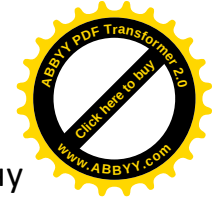
1. Читати популярну літературу з фізики.
2. Читати популярні нариси, статті або книжки з математики.
3. Читати науково-популярні журнали, статті з радіотехніки.
4. Читати науково-популярні технічні журнали і статті.
5. Читати науково-популярну літературу з хімії.

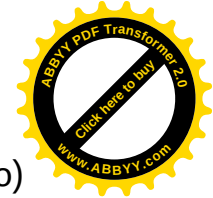
6. Читати літературу про рослини або про тварин.
7. Читати популярні статті, нариси з медичних питань.
8. Читати літературу з географії.
9. Читати літературу про історичні події або про відомих історичних діячів.
10. Читати твори класиків світової художньої літератури.
11. Читати літературу з питань мистецтва.
12. Читати літературу з питань педагогіки (про роботу школи, вчителя, вихователя тощо).
13. Читати літературу з питань філософії або психології.
14. Читати літературу (статті, нариси) з питань економіки або фінансів.
15. Читати літературу з питань кулінарії, або моделювання одягу, або ведення домашнього господарства.
16. Читати літературу з воєнної тематики.
17. Читати нариси, статті або книжки з питань спорту.
18. Вивчати фізичні явища, ознайомлюватися з відкриттями в галузі фізики.
19. Ознайомлюватися з науковими розробками в математиці.
20. Ознайомлюватися з принциповими схемами радіотелевізійної або автоматичної апаратури.
21. Ознайомлюватися з новинками техніки.
22. Ознайомлюватися з питаннями хімічного виробництва або експериментальної хімії.
23. Ознайомлюватися з питаннями біології рослинного або тваринного світу.
24. Ознайомлюватися з питаннями анатомії і фізіології людини.
25. Ознайомлюватися з питаннями географічних, геологічних або археологічних досліджень.
26. Ознайомлюватися з питаннями історії розвитку різних народів і держав.
27. Ознайомлюватися з працями літературної критики.
28. Відвідувати театральні вистави, концерти або художні виставки.
29. Ознайомлюватися з новими досягненнями (новими методами) педагогічної праці.

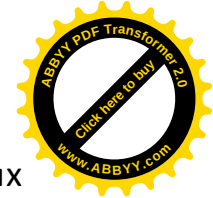
30. Ознайомлюватися з новими оригінальними філософськими або психологічними концепціями, теоріями.
31. Ознайомлюватися з рекламно-довідковими матеріалами з нової техніки або побутових товарів.
32. Ознайомлюватися з довідками і різними порадами щодо ремонту домашньої техніки, меблів, одягу, виготовлення саморобок або щодо будь-якої іншої ручної роботи по господарству.
33. Ознайомлюватися з воєнною технікою.
34. Спостерігати за спортивними змаганнями.
35. Проводити дослід з фізики.
36. Розв'язувати математичні задачі.
37. Розбиратися в будові радіотехнічної, електричної або електронної апаратури.
38. Розбиратися в технічних схемах або кресленнях.
39. Проводити дослід з хімії.
40. Працювати в саду, на городі або на фермі.
41. Ознайомлюватися з причинами виникнення різних захворювань.
42. Збирати географічні нотатки, схеми, карти або якісь експонати (геологічні, археологічні).
43. Обговорювати політичні події у країні або за кордоном.
44. Вивчати мову (іноземну або рідну).
45. Співати, або грати на музичному інструменті, або малювати, або займатися будь-яким іншим видом мистецької діяльності.
46. Піклуватися про малих дітей.
47. Ознайомлюватися з новими теоріями загальної або практичної психології.
48. Стежити за змінами валютних обмінних курсів.
49. Піклуватися про порядок і комфорт у своєму домі.
50. Брати участь у військовій підготовці.
51. Брати участь у спортивних іграх.
52. Працювати у фізичному гуртку або займатися самоосвітою з фізики.
53. Працювати у математичному гуртку або займатися самоосвітою з математики.

54. Ремонтувати або налагоджувати радіотехнічну чи електронну апаратуру, електроприлади.
55. Скласти або ремонтувати різні технічні механізми, пристрої.
56. Працювати у хімічному гуртку або займатися самоосвітою з хімії.
57. Працювати у біологічному гуртку або займатися самоосвітою з біології.
58. Доглядати за хворими.
59. Працювати з географічними картами.
60. Ознайомлюватися з історичними пам'ятками культури різних народів.
61. Вести особистий щоденник або в письмовій формі викладати свої спостереження, думки.
62. Брати участь у роботі гуртка або студії художньої самодіяльності.
63. Обговорювати питання педагогічної роботи.
64. Вишукувати (визначати) можливості застосування рекомендацій психологічної або філософської науки в житті людей.
65. Давати поради людям (товаришам, родичам або хорошим знайомим) щодо вигідного вкладання грошей у приватні або державні заходи.
66. Надавати людям різні побутові послуги.
67. Брати участь у військових іграх або походах.
68. Брати участь у спортивних змаганнях.
69. Брати участь у конкурсах з фізики.
70. Брати участь у конкурсах з математики.
71. Скласти або ремонтувати радіотехнічні прилади.
72. Робити технічні моделі (літаки, автомобілі або якісь інші конструкції).
73. Брати участь у конкурсах з хімії.
74. Брати участь у конкурсах з біології.
75. Ознайомлюватися з роботою медичного працівника.
76. Користуватися маршрутними схемами або географічними картами.
77. Брати участь у роботі історичного гуртка або самостійно досліджувати питання історії.

78. Брати участь у роботі літературного або лінгвістичного (мовного) гуртка, самостійно займатися проблемними питаннями літератури чи мови.
79. Грати на музичних інструментах або малювати, займатися різьбленням чи якоюсь іншою творчою практичною діяльністю.
80. Замінювати вчителя в якому-небудь із молодших класів, якщо виникає потреба.
81. Формулювати (визначати) власні погляди на життєві проблеми або на поведінку людей з позицій філософської чи психологічної науки.
82. Розраховувати, передбачати, прогнозувати можливості вигідного інвестування (вкладання) грошей у перспективні заходи або вкладання своєї праці в такі ж заходи з метою матеріальної чи духовної вигоди.
83. Піклуватися про сімейний бюджет (його можливе підвищення або раціональне використання).
84. Брати участь в організації військових тренувань, ігор або походів.
85. Брати участь у роботі спортивної секції, спортивної школи або спортивного гуртка, самостійно займатися спортом.
86. Виступати з інформаційними повідомленнями про нові досягнення у фізиці або про цікаві фізичні явища (ознайомлювати з ними своїх товаришів).
87. Брати участь у проведенні математичних ігор або ознайомлювати своїх товаришів з цікавими питаннями математики.
88. Брати участь у роботі радіотехнічного гуртка або самостійно займатися радіотехнічними розробками.
89. Брати участь у роботі з технічної творчості.
90. Брати участь в експериментальній роботі з хімії.
91. Брати участь в експериментальній роботі з біології.
92. Надавати медичну допомогу людям або тваринам.
93. Брати участь у географічних, геологічних або археологічних експедиціях, в туристичних походах з метою вивчення краєзнавства.
94. Брати участь у походах або екскурсіях з історичної тематики.

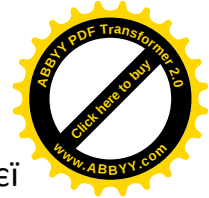
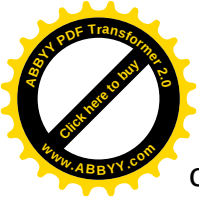
95. Брати участь у літературних зустрічах або в обговореннях літературної теми, в літературному диспуті.
96. Брати участь у конкурсах художньої самодіяльності або самостійно виступати, демонструвати свої творчі вироби.
97. Брати участь в організації та проведенні ігор і цікавого дозвілля для дітей.
98. Використовувати свої знання психології людини для покращання спілкування з людьми або для впливу на людину з метою зміни її поведінки.
99. Самостійно або разом з людиною, якій Ви довіряєте, проводити ділові операції з метою отримання матеріальної вигоди (у торгівлі або послугах, у виробництві тощо).
100. Піклуватися про забезпечення своїх друзів або родичів побутовими зручностями, вигодами (зробити необхідну покупку або приготувати їжу, щось відремонтувати тощо).
101. Вивчати військову справу.
102. Вести тренерську роботу з якого-небудь виду спорту.

Досліджуваний одержує ці запитання і бланк відповідей, після чого ознайомлюється з інструкцією, яка подається йому в усній або письмовій формі.

Обробка отриманих даних

Обробка бланка відповідей методики «ОДАСІ-2» дуже проста. Окремо за кожною колонкою підраховують абсолютну кількість плюсів і мінусів, включаючи й ті, що виставлені всупереч інструкції. Результати записують у вільні клітинки під відповідними колонками. Далі виділяються ті колонки, які мають найбільшу кількість плюсів і найбільшу кількість мінусів. Усі останні колонки градуються за тими ж показниками – кількість плюсів і кількість мінусів. За допомогою дешифратора розкривається, яку групу інтересів відображає певна колонка.

Таким чином, отримуємо показники, які дають підстави для визначення центрального, основного інтересу, інтересів, які пов'язані з центральним, – супутніх, а також діапазону інтересів і сили їх вираження в

особистості учня. За результатами тестування особистості з допомогою цієї методики можна побудувати діаграму прояву інтересів.

Бланк відповідей «ОДАСІ-2»

Прізвище, ім'я _____ Рік народження _____

Школа _____ Клас _____

Домашня адреса _____

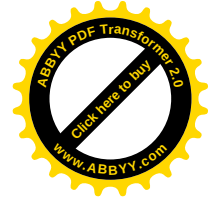
Телефон _____ Дата _____

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68
69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85
86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102
+																
-																

Це поле для побудови графіка профільних інтересів

12																	
11																	
10																	
9																	
8																	
7																	
6																	
5																	
4																	
3																	
2																	
1																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17

Після підрахунку балів відмітьте на вертикальних лініях у нижній частині бланка відповідей позитивні значення для тих дисциплін, де вони є, і побудуйте графік виявлених профільних інтересів. На осі абсцис діаграми розміщено перші номери колонок аркуша відповідей, а на осі ординат – показники кількості плюсів. З діаграмою можна сполучити дешифратор, що полегшить орієнтацію в одержаному діагностичному матеріалі.

Дешифратор

Фізика	Математика	Електро- та радіо- техніка	Техніка	Хімія	Біологія	Медицина	Географія	Історія
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Філо- логія	Мисте- цтво	Педаго- гіка	Психологія, філософія		Бізнес	Сфера обслуговування	Військова справа	Спорт
10	11	12	13		14	15	16	17

* * *

Важливе місце у психодіагностиці професійного самовизначення особистості посідають мотиви її професійного самовизначення. У психодіагностичному інструментарії практичної психології існують спеціальні методики визначення мотивів професійного самовизначення особистості, дослідження мотивів вибору професії. Пропонуємо такі методики визначення професійної мотивації, які допоможуть визначити істинні мотиви, якими керується людина під час вибору професії.

Мотив – усвідомлювана причина, що лежить в основі вибору дій та вчинків особистості.

Методика «Мотиви вибору професії»

Інструкція

А зараз спробуйте з'ясувати свої основні мотиви вибору професії. Для цього визначте, якою мірою Ви пов'язуєте нижчевикладене (див. табл.) з вибором професії. У кожному рядку обведіть один із варіантів відповідей.

№ п/п	Мотиви	Так	Швидше так, ніж ні	Не впевнений з відповіддю	Швидше ні, ніж так	Ні
1	Дозволяє приносити користь нашому суспільству	5	4	0	2	1
2	Особиста праця за цією спеціальністю дозволяє зміцнювати мир на землі	5	4	0	2	1
3	Дозволяє бути завжди в колективі, брати участь у його справах	5	4	0	2	1
4	Дозволяє вдосконалювати свій духовний світ	5	4	0	2	1

5	Дозволяє відчувати радість праці	5	4	0	2	1
6	Сприяє усвідомленню краси праці	5	4	0	2	1
7	Дозволяє використовувати всі свої здібності	5	4	0	2	1
8	Дозволяє постійно самовдосконалюватися	5	4	0	2	1
9	Дає великі можливості для творчості	5	4	0	2	1
10	Дозволяє бути оригінальним у роботі	5	4	0	2	1
11	Вимагає великого розумового напруження	5	4	0	2	1
12	Вимагає великого фізичного напруження	5	4	0	2	1
13	Добре оплачується	5	4	0	2	1
14	Забезпечує стабільне майбутнє	5	4	0	2	1
15	Цінується серед друзів і знайомих	5	4	0	2	1
16	Забезпечує швидке підвищення кваліфікації і професійне зростання	5	4	0	2	1
17	Дає можливість працювати в місті	5	4	0	2	1
18	Забезпечує вступ і навчання у ВНЗ	5	4	0	2	1

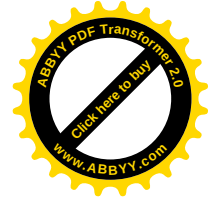
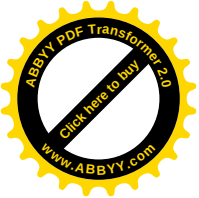
Аркуш відповідей

Варіанти вибору	Номер питання																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Так																		
Швидше так, ніж ні																		
Не впевнений з відповіддю																		
Швидше ні, ніж так																		
Ні																		

Ключ до тесту

В анкеті подано 9 груп мотивів:

1) соціальні (порядкові номери мотивів – 1, 2); 2) моральні (мотиви 3, 4); 3) естетичні (мотиви 5, 6); 4) пізнавальні (мотиви 7, 8); 5) творчі (мотиви 9, 10); 6) пов'язані зі змістом праці за обраною професією (мотиви 11, 12); 7) матеріальні (мотиви 13, 14); 8) престижні (мотиви 15, 16); 9) утилітарні (мотиви 17, 18). Вибрані варіанти відповідей переносяться в аркуш відповідей, де на перетині рядків і стовпців проставляється відповідний бал (варіант відповіді: 5, 4, 0, 2, 1). Результати підсумовуються по стовпцях. Підрахуйте суму балів за кожним з мотивів. Проставивши їх місце за значенням, Ви отримаєте корисну інформацію про мотиви вибору професії і зможете запропонувати цю посаду і місце роботи з урахуванням ціннісних орієнтацій і життєвих пріоритетів у сфері праці.

Аркуш відповідей

Мотиви № п/п	Групи мотивів								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	+								
2	+								
3		+							
4		+							
5			+						
6			+						
7				+					
8				+					
9					+				
10					+				
11						+			
12						+			
13							+		
14							+		
15								+	
16								+	
17									+
18									+
Усього балів									
Місце за значенням									

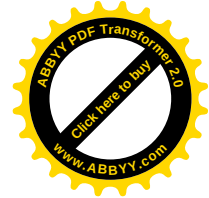
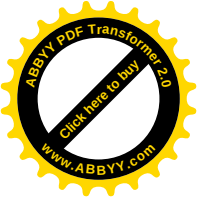
* * *

Опитувальник визначення провідного типу мотивації

Для визначення провідного типу мотивації під час вибору проводиться опитування «Провідний тип мотивації».

Інструкція

У бланку відповідей наведено твердження, що характеризують будь-яку професію. Прочитайте й оцініть, якою мірою кожне з них вплинуло на Ваш вибір професії, за такою шкалою оцінювання: 5 – дуже сильно вплинуло; 4 – сильно вплинуло; 3 – середньо вплинуло; 2 – слабко вплинуло; 1 – ніяк не вплинуло.

Мотиви вибору професії

№ п/п	Твердження	Оцінка	Тип мотиву
1	Вимагає спілкування з різними людьми		I
2	Подобається батькам		–
3	Передбачає сильне почуття відповідальності		C
4	Вимагає переїзду до нового місця проживання		+
5	Відповідає моїм здібностям		I
6	Дозволяє обмежитися наявним спілкуванням		–
7	Професія, корисна людям		C
8	Сприяє розумовому й фізичному розвитку		I
9	Високооплачувана праця		+
10	Дозволяє працювати близько від дому		+
11	Престижна робота		–
12	Можливість для зростання професійної майстерності		C
13	Єдино можлива за таких обставин		–
14	Дозволяє реалізувати здібності до керівної роботи		C
15	Приваблива робота		I
16	Близька до будь-якого шкільного предмета		+
17	Дозволяє відразу одержати чудовий результат праці для інших		C
18	Обрана моїми друзями		–
19	Дозволяє використовувати професійні вміння поза роботою		+
20	Дає більші можливості виявити творчість		I

C = __; I = __; + = ____; – = ____.

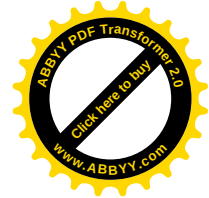
Інтерпретація результатів здійснюється так: підраховується арифметична сума за кожним із типів мотивації у бланку відповідей за позначками – «I», «C», «+», «–».

Умовні позначки:

- «I» – внутрішні індивідуально значущі мотиви;
- «C» – внутрішні соціально значущі мотиви;
- «+» – зовнішні позитивні мотиви;
- «–» – зовнішні негативні мотиви.

Максимальна сума вказує на переважний тип мотивації вибору професії.

* * *

Опитувальник «Мотиви»

Інструкція

Відповідаючи на запитання анкети, Ви ставите «+» – так або «-» – ні у кожному квадратику бланка. Наприклад, відповідаючи на перше запитання, Ви обрали № 3. Отже, ставите «+» у третій клітинці, а в решті клітинок цього рядка ставите «-» тощо. Після того, як відповіли на всі запитання, підрахуйте кількість «+» у кожному стовпчику, де їх більше, тому типу професій Ви віддаєте перевагу.

Бланк відповідей

Прізвище _____ Ім'я _____ Вік _____

Клас _____ Дата _____

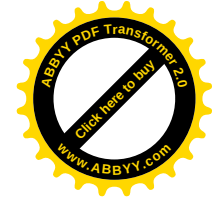
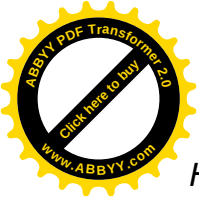
1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	15
16	17	18	19	20
21	22	23	24	25
26	27	28	29	30
31	32	33	34	35
36	37	38	39	40
41	42	43	44	45
46	47	48	49	50
Ч – Т	Ч – Ч	Ч – П	Ч – З	Ч – Х.О.

Які з перерахованих предметів Вам подобаються більше:

- 1) фізика, уроки праці;
- 2) історія, література;
- 3) географія, біологія;
- 4) математика, хімія, креслення, українська мова, іноземна мова;
- 5) зображальне мистецтво, музика?

В якому гуртку Ви б хотіли займатися:

- 6) технічному;
- 7) спортивному;
- 8) біологічному;
- 9) математичному;
- 10) художньому або музичному?

На яку тему Вас найбільше цікавить література, лекції, фільми:

- 11) про технологічні досягнення;
- 12) про взаємовідносини між людьми, спорт, психологію;
- 13) про природу, тварини та рослини, мисливство та рибальство, мандрівки;
- 14) про наукові відкриття у філософії, логіці, кібернетиці, інформатиці;
- 15) про мистецтво, архітектуру, літературу?

Чим би Ви хотіли займатися у вільний час:

- 16) ремонтувати побутову техніку;
- 17) займатися суспільною діяльністю;
- 18) доглядати за домашніми тваринами та рослинами;
- 19) колекціонувати;
- 20) малювати, вишивати, випалювати, фотографувати?

Що б Ви хотіли відвідувати:

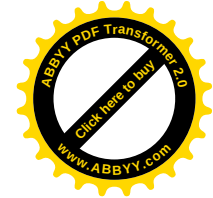
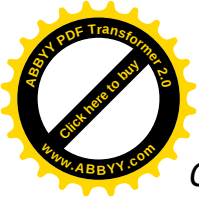
- 21) технічні виставки;
- 22) друзів, знайомих, спортивні змагання;
- 23) зоопарк, виставки тварин та рослин;
- 24) виставки колекцій: марок, значків, монет;
- 25) художні виставки або музеї, концерти, театр?

Які види спорту, ігри Вам подобаються:

- 26) технічні (автомотоспорт);
- 27) колективні (футбол, волейбол, хокей);
- 28) кінний спорт;
- 29) шахмати, шашки, доміно, лото;
- 30) художня гімнастика, синхронне плавання, фігурне катання?

За чим Вам найбільше подобається спостерігати:

- 31) за роботою машин;
- 32) за поведінкою людей;
- 33) за поведінкою тварин;
- 34) за роботою програмістів та операторів ЕОМ;
- 35) за роботою художників, скульпторів, реставраторів?

Обираючи роботу, Ви б хотіли мати справу з:

- 36) машинами та механізмами;
- 37) людьми;
- 38) тваринами, рослинами; світом природи;
- 39) пристроями, обчислювальною технікою, науковою і технічною документацією;
- 40) предметами та виробами мистецтва?

Ви брали активну участь:

- 41) у виставках технічної творчості;
- 42) в організації вечорів, спортивних змагань;
- 43) у виставках тварин та рослин;
- 44) у виставках колекцій;
- 45) у виставках художньої творчості?

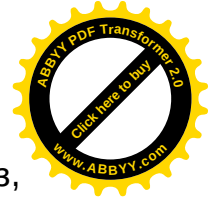
Ви найлегше запам'ятовуєте:

- 46) види машин, механізмів, пристроїв;
- 47) зовнішність людей, їх імена, прізвища;
- 48) породи собак, кішок, види птахів, рослин;
- 49) формули, схеми, графіки, числа;
- 50) вироби мистецтва, літератури?

* * *

Тест гумористичних фраз (ТГФ) (А. Шмельов, В. Бабіна)

Мета: ТГФ є оригінальною компактною методикою для діагностування мотиваційної сфери. Він об'єднує переваги стандартизованого вимірювального тесту та проєктивної методики. Основою методики є прийом вільної тематичної класифікації багатозначних стимулів – гумористичних фраз, групування яких в особливо надвеликі класи може свідчити про домінуючу мотивацію, предметний зміст якої відповідає предметному змісту класу.

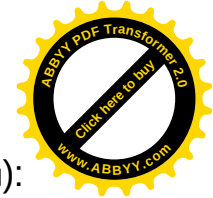
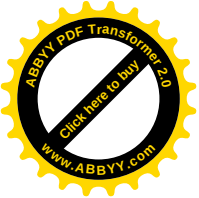
Стимульним матеріалом є набором з 100 гумористичних фраз, надрукованих на картках. 40 фраз відносяться до однієї з 10 тем (по 4 фрази на тему), а 60 фраз є багатозначними (досліджувані убачають в них то одну, то іншу тему з 10 основних). У запропонованій версії ТГФ містяться наступні теми: 1) агресія-самозахист, 2) гендерні особливості взаємовідношень (відносини між статями), 3) згубні пристрасті (пияцтво), 4) гроші, 5) мода, 6) кар'єра, 7) сімейні непорозуміння, 8) соціальні негаразди, 9) бездарність в мистецтві, 10) людська дурість. Процедура проведення тесту проста і оперативна. Експериментатор пропонує досліджуваним картки з гумористичними фразами, орієнтуючи їх на вивчення дотепності.

Обробка результатів

При переході до обробки і інтерпретації результатів необхідно перекласти опис тематичних конструктів мовою мотиваційних тем: поява сильного тематичного конструкта (численного класу жартів) означає підвищену напруженість (значущість) відповідної мотиваційної теми. Підрахунок тестового балу не вимагає застосування ключів: досить підрахувати кількість карток у відповідному класі, щоб приписати певний бал мотиваційній темі. Десять підрахованих таким чином показників можуть бути зображені у вигляді профілю. Далі показники порівнюються усередині індивідуального профілю: виявляються порядкова структура мотиваційних тем, домінуючі теми, другорядні теми і так далі. Використання в тісті норм з внутрішнім критерієм не відмінняє можливості отримання популяційних норм (відомо, що такі класи, як 1-й, 8-й, 9-й, 10-й є такими, що часто зустрічаються у більшості людей). При аналізі мотиваційних профілів тесту слід враховувати, що напруженість мотиваційної теми може відбивати не лише силу мотиву, що актуально задовольняється, але і силу перешкоди, блокуючої його задоволення.

Теоретична психологічна інтерпретація використаних тем:

1. Агресія – самозахист: мотив – самозбереження; перешкода – різноманітні «агресивні» чинники, що загрожують фізичній цілісності організму.

2. Гендерні особливості взаємовідношень (відносини між статями): мотив – вступ в інтимно-сексуальні стосунки, розрядка напруги від сексуального незадоволення; перешкода – внутрішні труднощі (недостатня привабливість, скромність) і інтеріоризовані суб'єктом соціальні заборони на прояв сексуальності поза спеціальними ситуаціями подружньої інтимності.

3. Згубні пристрасті (пияцтво) : мотив – вживання алкогольних напоїв, зняття напруги за допомогою психофармакологічних засобів; перешкода – інтеріоризовані суб'єктом соціальні заборони, що проявляються як провина, сором; зовнішні труднощі (адміністративні переслідування, дорожнеча алкогольних напоїв і т. п.).

4. Гроші: мотив – особистий матеріальний добробут; перешкода – нестача грошей, високі ціни і т. п.

5. Мода: мотив – самовіддача, престиж, самоствердження за рахунок володіння зовнішніми атрибутами соціального успіху; перешкода – зміна моди, дефіцит і високі ціни престижних товарів.

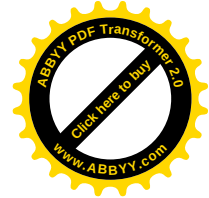
6. Кар'єра: мотив – досягнення високого положення в суспільстві, отримання широкого визнання за рахунок просування по службових сходах; перешкода – конкуренція, необхідність компромісів, принижень, маскуванню під рядового трудівника.

7. Сімейні негаразди: мотив – сімейне благополуччя; перешкода – невідповідне очікуванням суб'єкта поведінка членів сім'ї (чоловіка, дітей) або об'єктивні труднощі (низький сімейний дохід, недоліки житлової площі).

8. Соціальні негаразди: мотив – соціальне благополуччя; перешкода – асоціальність, «несвідомість» оточення, що порушують норми соціальної справедливості і цивільної власності.

9. Бездарність в мистецтві: мотив – пошук краси, гармонії, естетична сензитивність; перешкода – естетична безпринципність так званих «людей мистецтва», велика кількість бездарних творів.

10. Людська дурість: мотив – пізнання, прагнення до істини як до самостійної цінності, самоствердження у володінні істинним знанням; перешкода – неуцтво, обмеженість оточення.

Додаткові зауваження:

1. При інтерпретації вираженого «піку» на діагностичному профілі психолог повинен враховувати (у індивідуальному випадку) можливість інверсії функцій мотиву і перешкоди. Наприклад, «пик» по першій темі може означати і надмірну агресивність (активно-оборонну реакцію на страх – фрустрацію потреби в самозбереженні), і надмірну «мазохістську» пасивну незахищеність (депресія, пасивно-оборонна реакція).

2. Виражений «провал» (низький бал по темі) може означати «апперцептивну» сліпоту по відношенню до надзначущої теми — репресивний механізм психологічного захисту (пригнічення під дією внутрішньої цензури і тому подібне).

3. При інтерпретації даних необхідно аналізувати не лише ізольовані теми, але і враховувати їх комбінації, що виражаються в одночасному підвищенні або пониженні напруженості певних пар або трійок тем. Крім того, аналіз попадань в клас пунктів з «чужої» теми дозволяє виявити склеювання тематичних конструктів.

4. На відміну від звичайних тест-опитувальників, де профіль може бути одночасно «підвищений» або «опущений» по усіх шкалах, в даному випадку використовуються така норма – «площа під кривою» профілю залишається постійною, рівною 100 (кількість фраз в тісті): одні теми «притягують» (апперцептують) до себе фрази з інших тем.

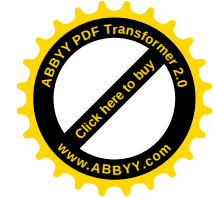
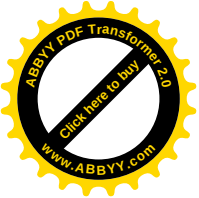
5. Різні теми мають неодноплановий теоретико-психологічний статус: потреби організму – теми 1, 2, можливо, 3; потреби індивіда – теми 4, 5, 6, можливо, 3, 7, 8; потреби особистості – теми 9, 10, можливо, 7, 8.

Процедура проведення

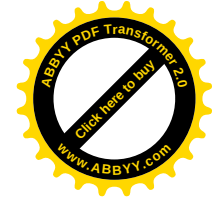
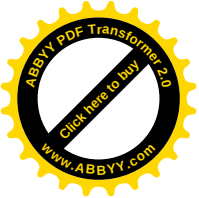
Оптанту пропонують розкласти картки з гумористичними фразами за темами: «Згрупуйте вислови так, щоб у кожній були картки на одну тему».

Набір гумористичних фраз

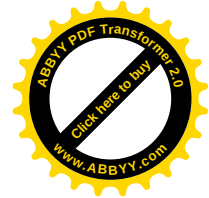
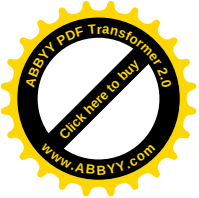
1. Пір'я в письменника були. Йому не вистачало крил.
2. Чим далі хочеш стрибнути, тим більше треба зігнутися.
3. Щастя не в грошах, а в їх кількості.
4. Крик моди більше зрозумілий чужою мовою.

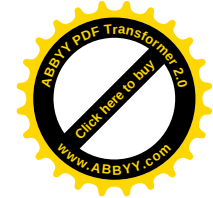
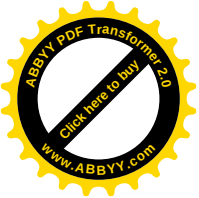
5. Без жінок не можна жити на світі – тим паче, у темряві.
6. Щоб найкраще зрозуміти душу людини, треба її вийняти.
7. Удосконалюючись, дурень стає круглим.
8. З ким поведешся, від того й наберешся.
9. Скажи мені, чим ти багатий, і я скажу, ким ти служиш.
10. Ініціювання скандалу належало чоловіку, а звукове оформлення – дружині.
11. «Терпіння та праця все перетруть», – нагадав Євген Сазонов дружині, яка перетирала гори посуду.
12. Усе в природі взаємопов'язане, тому без зв'язків краще не жити.
13. Не брав за горло нікого, крім пляшки.
14. Морська хитавиця так схоже зображена художником, що нудить від одного погляду.
15. Стояла тиха Варфоломіївська ніч.
16. І фіговий лист відпадає.
17. Одяг! Мій компас земний, а вдача – нагорода за сміливість.
18. Не було ні копійки, і не буде.
19. Сила земного тяжіння відчувається надто сильно, коли починаєш підніматися по службі.
20. Дивна картина відкрилася вельмишановному класику: це була екранізація роману.
21. Якщо ти вважаєш, що вже зробив кар'єру, то ти несправжній кар'єрист.
22. Мріяв про злет думки, проте так і не дочекався льотної погоди.
23. Випився в алкоголіки.
24. «Сім раз відміряй – один раз відріж», – пояснював старий кат молодому.
25. Брала від життя все, що входило в моду.
26. Гроші тим більше зло, чим їх менше.
27. Мені з вами нудно, мені з вами спати хочеться.
28. До нього в голову прийшла думка, проте, нікого не заставши – пішла.
29. Обираючи з двох лих, бери обидва: потім і цього не буде.

30. Вона шипіла на чоловіка, як газована вода.
31. Я випиваю не більше ста грамів, але коли випив сто грамів, то стаю іншою людиною, а цей інший п'є багато.
32. Не бійся цієї гранати: вона ручна.
33. Діти – квіти життя. Проте не давайте їм розпускатися.
34. «Не єдиним хлібом живе людина!» – кричали в черзі за м'ясом збуджені покупці.
35. Скільки чудових думок губиться в лабіринтах звивин.
36. Єдине, що мужнього в ньому було, він не міг виявити, не порушуючи норм.
37. «Нелегка праця письменника», – говорив Євген Сазонов, несучи до приймального пункту кожного дня по 20 кг творів своїх колег.
38. Крокуючи з модою, стежте, щоб вона не повернула за ріг.
39. «Гроші є гроші!» – у цій фразі глибокий зміст, але немає коми.
40. Покликання добре, а звання краще.
41. Поет пішов у гору, але гора не була Парнасом.
42. Стриптиз моди: максі, міді, міні, голий король.
43. Лише важкий гаманець дозволить гнатися за модою.
44. «Душить – отже, любить» (Дездемона).
45. Наполегливо шукаючи братів по розуму, він опинився у витверезнику.
46. Знайшов місце в житті – знайди дружині.
47. Писав з принципових класових позицій.
48. Захист дисертацій відбудеться успішніше, якщо банкет провести раніше на дві – три години.
49. Господь створив жінок нерозумними, щоб вони любили чоловіків.
50. Чому часто необмежені можливості є в обмежених людей?
51. Коли вони сварилися, то кидалися стільцями, проте це не шкодило ні стільцям, ні сімейному життю.
52. Якщо розумна людина піднімається вгору, значить вона матеріально зацікавлена.
53. «У мене нічого не залишилося, крім тебе», – освідчився він їй... за три дні до зарплати.

54. Круглі дурні в люди не виходять, їх викочують.
55. М'ясник будував матеріальний добробут на чужих кістках.
56. Його голова чогось коштувала... разом з бобровою шапкою.
57. «Пити – здоров'ю шкодити», – сказала Юдіф, відсікаючи голову Олоферну, як тільки той заснув сп'янілий вином та її ласками.
58. І на «пегасах» іноді гарцюють вершники без голови.
59. Тільки в гарному настрої вона називала грошима заробітну платню чоловіка.
60. Ті, кому подають чай, п'ють коньяк.
61. «Дивовижне – отрутою!» – сказав Сальєрі.
62. Порушення моди королями стає модою для їх підданих.
63. Нетверезий погляд на речі допомагає обходитися без них.
64. Дружина шефа є кращою, ніж шеф дружини.
65. Якщо твоя дружина розумна, то будеш їсти плоди з дерева пізнання, якщо ж дурна – з дерева життя.
66. Пильний завмаг невтомно промацував усе, що у продавців ховалося під прилавком.
67. Коли вона почала говорити про чорно-буру лисицю, то чоловік подивився на неї вовком.
68. Не лише сам вкладався у зарплату, але й вкладав у неї своїх друзів.
69. Жінці легше робити кар'єру в короткій спідниці.
70. Коли мовчать музи, то говорять дружини поетів.
71. Найдорожчим для нас стає те, чого не купиш ні за які гроші.
72. Непогано, якщо в жінки є чоловік, але ще краще, якщо він чужий.
73. У повісті так багато пили, що з неї можна було гнати спирт.
74. Мріє влаштуватися на прибуткове лобне місце.
75. У витверезнику знову відкрили кімнату матері та дитини.
76. У цій їдальні можна не лише черв'ячка заморити.
77. Вів: п'янів поруч з жінками, особливо тоді, коли пив горілку.
78. Останній крик моди часто лунав з-під прилавка.
79. Якщо весь час думати, то на що ж існувати?

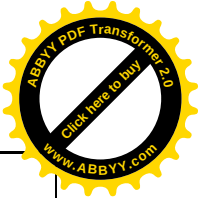
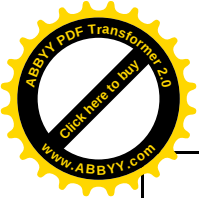
80. Швидко ріс на службі: одна «рука» тут, інша – там.
81. Мода на форму черепа дорого їй коштувала.
82. Чим продуктивніша творчість, тим потрібніший холодильник.
83. Ламав голову, а зламав шию.
84. «Я працюю тут для нащадків», – гордо натякнув Євген Сазонов, показуючи відвідувачам на диван.
85. Закон загального тяжіння до шаблону.
86. З усіх мод Отелло віддавав перевагу декольте.
87. Інтелігенти вмирають сидячи.
88. Барани вміють жити: у них у каракулі ходить найнікчемніша вівця.
89. Скільки ще дантесів пропадає в невідомості.
90. Забутий письменник шукав віддушину у вині.
91. Деякі одружуються через кохання, тому що не можуть одружитися з розрахунку.
92. Модельєри мають одягати жінок, вони ж прагнуть їх роздягати.
93. Не лящ без пляшки.
94. Навіть роль Отелло виконується правдивіше, якщо є власна зацікавленість.
95. Цікавість до жінок не повинна бути марною.
96. Перед зловживанням не каламуть!
97. Якщо дружина не стежить за модою, то за нею можна не стежити.
98. Не всяка кучка – могутня.
99. Чим приємніші форми, тим байдужіший зміст.
100. Графоманія – це потреба душі чи сімейного бюджету?

Обробка результатів

Підраховується кількість карток з кожної теми, що дозволяє визначити їх мотиваційний бал. Десять отриманих показників можуть бути графічно зображені у вигляді профілю. Аналізується порядкова структура мотиваційних тенденцій: головні і другорядні теми тощо.

**Ключ к тесту (номери тем, що відповідають
однозначним і багатозначним фразам)**

Однозначні фрази		Багатозначні фрази							
№ гуморист. фрази	№ теми	№ гуморист. фрази	№ теми	№ теми	№ теми	№ гуморист. фрази	№ теми	№ теми	№ теми
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	9	41	6	9		81	1	5	4
2	6	42	2	5		82	8	9	
3	4	43	4	5		83	1	10	8
4	5	44	1	2		84	2	9	
5	2	45	3	10		85	5	9	10
6	1	46	6	7		86	1	2	5
7	10	47	4	9		87	1	8	10
8	3	48	3	6		88	4	5	10
9	8	49	2	10		89	1	6	9
10	7	50	8	10		90	3	9	
11	7	51	7	1		91	4	7	
12	8	52	4	6		92	2	4	5
13	3	53	2	4		93	3	8	
14	9	54	6	10	8	94	1	2	7
15	1	55	1	4	8	95	2	7	
16	2	56	5	10		96	8	10	
17	5	57	1	2	3	97	5	8	
18	4	58	9	10		98	8	9	10
19	6	59	4	7		99	2	9	10
20	9	60	3	8		100	4	9	
21	6	61	1	9					
22	10	62	5	6	8				
23	3	63	3	5					
24	1	64	2	6	7				
25	5	65	2	10					
26	4	66	2	8					
27	2	67	5	7					
28	10	68	3	4					
29	8	69	2	6					
30	7	70	7	9					
31	3	71	4	8					
32	1	72	2	7					
33	7	73	3	9					
34	8	74	1	4	6				

35	10	75	3	7					
36	2	76	2	3					
37	9	77	2	3					
38	5	78	5	8					
39	4	79	4	10					
40	6	80	6	8					

Диференційно-діагностичний опитувальник (ДДО) Є. Климова

Кожна людина народжується зі здібностями, схильностями до певного виду професійної діяльності. Значення інтересів у житті людини велике: вони спонукають здобувати знання, пізнавати світ, допомагають долати труднощі. Усе своє життя людина може шукати відповіді на запитання «Хто я?», «Що мене цікавить найбільше?». Для того щоб Ви знайшли відповідь на такі запитання, необхідно спочатку з'ясувати коло Ваших професійних інтересів. У цьому Вам допоможе запропонована анкета.

Інструкція

Уявіть, що Ви маєте змогу обрати одну з двох можливих професій. Якій би Ви віддали перевагу? Вибір. Уважно прочитавши два твердження (а і б), обраний варіант позначте знаком «+», а інший – знаком «-».

Карта самооцінки схильностей

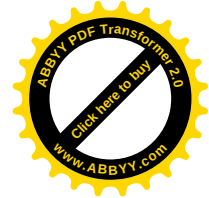
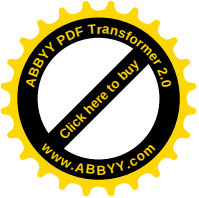
Я хотів (-ла) би:

1 а. Доглядати за тваринами.	1 б. Обслуговувати машини, прилади (спостерігати, регулювати).
2 а. Допомогати хворим людям, лікувати.	2 б. Складати таблиці, схеми, програми обчислювальних машин.
3 а. Стежити за якістю виготовлення книжкових ілюстрацій, плакатів.	3 б. Стежити за станом і розвитком рослин.
4 а. Обробляти матеріали (дерево, тканини, метал, пластмасу).	4 б. Доправляти товари до споживача.
5 а. Обговорювати науково-популярні книжки, статті.	5 б. Обговорювати художні твори, п'єси, концерти.
6 а. Вирощувати молодняк (тварин).	6 б. Тренувати товаришів (молодших) у виконанні будь-яких дій: трудових, навчальних, спортивних.
7 а. Копіювати малюнки, зображення (або налаштовувати музичні інструменти).	7 б. Керувати будь-яким вантажним засобом (транспортном).

8 а. Розшукувати та пояснювати людям необхідні відомості (у довідковому бюро, під час екскурсії).	8 б. Оформлювати виставки, вітрини за допомогою художніх засобів або брати участь у підготовці п'єс.
9 а. Ремонтувати речі, вироби, одяг, техніку.	9 б. Шукати і виправляти помилки в текстах, таблицях.
10 а. Лікувати тварин.	10 б. Виконувати розрахунки, обчислення.
11 а. Виводити нові сорти рослин.	11 б. Проектувати, конструювати нові види промислових виробів.
12 а. Розв'язувати суперечки між людьми, переконувати, заохочувати їх, пояснювати їм незрозуміле.	12 б. Розбиратися у схемах, кресленнях, перевіряти, уточнювати.
13 а. Спостерігати, вивчати роботу гуртків художньої самодіяльності.	13 б. Спостерігати, вивчати життя мікробів.
14 а. Обслуговувати, налагоджувати медичні прилади.	14 б. Надавати людям медичну допомогу у разі їх травмування.
15 а. Складати точні описи, звіти про спостереження.	15 б. Описувати та художньо зображувати події, що спостерігалися або виникли в уяві.
16 а. Робити лабораторні аналізи.	16 б. Приймати, оглядати хворих, проводити з ними бесіди.
17 а. Фарбувати або розмальовувати стіни приміщень, поверхні машин, виробів, пристроїв.	17 б. Здійснювати монтаж споруд.
18 а. Організовувати культпоходи, екскурсії до театру, музею.	18 б. Грати на сцені, брати участь у концертах.
19 а. Виготовляти за кресленнями деталі, вироби, машини, одяг.	19 б. Креслення і мапи.
20 а. Боротися з хворобами рослин, шкідниками.	20 б. Працювати на клавішних машинах (друкарській, телетайпній).

Таблиця-ключ до ДДО

Людина – Природа	Людина – Техніка	Людина – Людина	Людина – Знакова система	Людина – Художній образ
1 а	1 б	2 а	2 б	3 а
3 б	4 а	4 б	5 а	5 б
6 а	–	6 б	–	7 а
–	7 б	8 а	–	8 б
–	9 а	–	9 б	–
10 а	–	–	10 б	–
11 а	11 б	12 а	12 б	13 а
13 б	14 а	14 б	15 а	15 б
16 а	–	16 б	–	17 а
–	17 б	18 а	–	18 б
–	19 а	–	19 б	–
20 а	–	–	20 б	–
+				
–				

Інтерпретація результатів

Заповнивши таблицю, підрахуйте суму плюсів та мінусів у кожному стовпчику і запишіть у відповідний рядок («+», «-»).

Найбільша сума балів (7–8) в одному стовпчику є свідченням ступеня прояву Ваших нахилів до одного з п'яти типів професій. Якщо у Вас не буде переважати певний (один) тип професії, це є ознакою того, що професійний інтерес ще не сформований. Вам необхідна допомога педагога.

Досліджуваному рекомендується вибрати той тип професій, який отримав максимальну кількість знаків (балів).

Назви типів професій:

«людина – природа» – усі професії, пов'язані з рослинництвом, тваринництвом і лісовим господарством;

«людина – техніка» – усі технічні професії;

«людина – людина» – усі професії, пов'язані з обслуговуванням людей, із спілкуванням;

«людина – знакова система» – усі професії, пов'язані з обчисленням, цифровими і буквеними знаками, у тому числі музичні спеціальності;

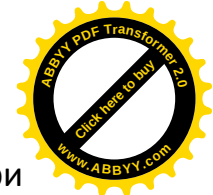
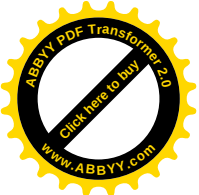
«людина – художній образ» – усі творчі спеціальності.

* * *

Серед психотехнологій визначення професійної спрямованості особистості окреме місце посідають методики визначення спонукань, які сприяють вибору професії. Пропонуємо «Опитувальник визначення спонукань до вибору професії».

Опитувальник визначення спонукань до вибору професії

Важлива складова професійної спрямованості особистості – наявність стійких мотивів під час вибору професії. Відомо, що суб'єкт отримує інформацію про різні сфери діяльності, але вона поза його потребами не справляє на нього будь-якого впливу. Лише інформація, співзвучна потребам учня, підлягає емоційній (оцінній) та розумовій (раціональній) переробці. Для визначення мотиваційної сфери може бути використана зазначена методика.

Опитувальник складається з трьох блоків запитань. Перші чотири запитання спрямовані на визначення мотивів, які спонукають учня діяти у напрямку розвитку тих особистісних рис, які сприяють становленню професійного спрямування на відповідну сферу діяльності. Друга серія запитань спрямована на визначення ставлення учнів до виконання завдань. Значне місце посідають запитання, що спрямовані на визначення позиції опитуваних (останній блок запитань).

Інструкція

Ознайомтеся уважно із запитаннями, які викладені нижче, і по змозі дайте відповідь на кожне з них. Потрібну відповідь необхідно підкреслити. Якщо у переліку запропонованих відповідей Ви вважаєте за потрібне підкреслити кілька значущих для Вас відповідей, то підкресліть їх відповідно до значущості (однією лінією – значущо, двома лініями – досить значущо, трьома лініями – дуже значущо). Дякуємо за роботу!

Опитувальник

I. Що спонукає Вас обрати цю професію:

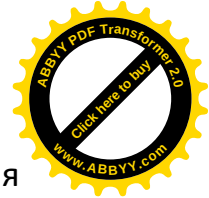
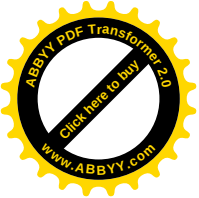
1. Інтерес до цього виду діяльності.
2. Прагнення оволодіти прийомами та засобами праці.
3. Вважаю, що набуті знання, вміння і навички знадобляться у майбутньому.
4. У майбутньому я планую обрати саме цю професію?

II. Як Ви ставитеся до виконання завдань:

1. Активно залучаюся до роботи, бажаю досягти позитивних результатів.
2. Намагаюся не відволікатися під час виконання завдань.
3. Стараюся довести роботу до кінця.
4. Вважаю, що вміння і навички мені будуть потрібні в майбутньому?

III. Якими мотивами Ви керуєтеся під час виконання завдання:

1. Чи бажаєте Ви оволодіти раціональними засобами щодо виконання завдань?
2. Якщо спочатку виконання завдання Ви зацікавлені, то чи проявляєте активність, чи підтримується у Вас такий стан до кінця втілення задуму в реальний продукт?

3. Чи читаєте Ви науково-популярну літературу з метою досягнення позитивних результатів під час виконання завдань?
4. Коли перед Вами постає вибір: присвятити вільний час прогулянці, зустрічі з друзями, відвідати кінотеатр, вирішувати різні творчі завдання, то чим Ви із задоволенням будете займатися? (Укажіть найбільш привабливий вид діяльності).
5. Чи подобається Вам вирішувати завдання, які потребують тривалих роздумів, висування гіпотез, обґрунтування засобів розв'язання тощо?

Опитувальник дає можливість визначити змістовну характеристику спонукань (на що спрямовані мотиви учнів, наскільки глибоким є бажання здобути знання, вміння і навички, які стануть їм у пригоді під час оволодіння певною сферою діяльності в майбутньому, та ін.).

Застосування цієї методики дає змогу здобути якісну характеристику щодо професійної спрямованості особистості, простежити, наскільки усвідомлені бажання учнів оволодіти тими надбаннями, які будуть визначати їх успішність у майбутній сфері діяльності, наскільки глибокі і стійкі інтереси.

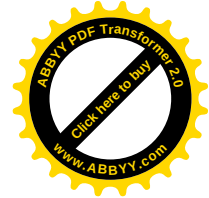
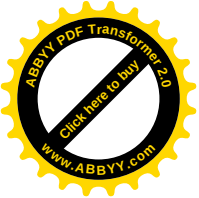
* * *

Методика визначення професійних переваг Б. Басса

Методика Б. Басса дає можливість визначити, яким професіям учні віддають перевагу, спрямованість інтересів щодо професійної діяльності, яку учні планують обрати в майбутньому, а також обґрунтованість інтересів. Методика складається з двох бланків: бланка для відповідей і бланка з переліком професій.

Інструкція

Оцініть за 5-бальною шкалою в кожному горизонтальному рядку значущість підкреслених професій. Найбільш значущій у рядках дати – 5 балів, менш значущій – 4 бали, найменш значущій – 1 бал. Те саме зробіть у вертикальних рядках. Отже, у кожній клітинці має бути дві оцінки. Дякуємо за роботу!

Бланк з переліком професій

	а	б	в	г	д
1	Продавець	Слюсар	Зоотехнік	Кресляр	Муляр
	Учитель	Радіо-монтажник	Біолог	Друкарка	Гравер
2	Токар	Ветлікар	Плановик	Архітектор	Бібліотекар
	Автослюсар	Тваринник	Радіооператор	Фотограф	Провідник
3	Гідро-метеоролог	Економіст	Актор	Вихователь	Майстер по зв'язку
	Геолог	Програміст	Шліфувальник	Офіціант	Швець
4	Коректор	Художник	Слідчий	Шофер	Агроном
	Оператор ЕОМ	Музикант	Бортпровідниця	Слюсар по збірці	Зоолог
5	Дизайнер	Викладач	Інженер-будівельник	Лісник	Телеграфіст
	Модельєр	Кухар	Електромонтажник	Пасічник	Оператор

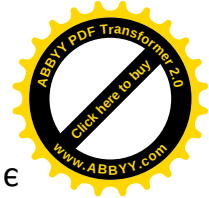
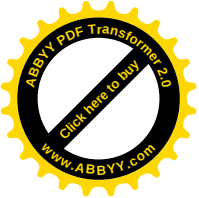
У процесі обробки даних підраховується сума балів у кожній клітинці таблиці. Далі визначається найбільш значуща професійна сфера за ключем, наведеним нижче.

Ключ для визначення професійних переваг

«людина – людина»	1 а, 2 д, 3 г, 4 в, 5 б
«людина – природа»	1 в, 2 б, 3 а, 4 д, 5 г
«людина – художній образ»	1 д, 2 г, 3 в, 4 б, 5 а
«людина – знак»	1 г, 2 в, 3 б, 4 а, 5 д
«людина – техніка»	1 б, 2 а, 3 д, 4 г, 5 в

Емпіричні дані, здобуті внаслідок використання методики визначення професійних переваг, доцільно зіставити з результатами, одержаними за методиками Б. Басса «Визначення професійної спрямованості», В. Волкова «Самооцінка схильностей до різних видів професійної діяльності» та методикою «ОДАСІ-2». Якщо є схожість результатів за трьома методиками, то з упевненістю можна говорити про усвідомлений вибір майбутньої сфери діяльності, про те, що інтереси у людини ділові, мають стійкий і глибокий характер, свідчать про відповідний рівень розвитку професійної спрямованості.

* * *

Діагностика професійної спрямованості особистості передбачає визначення психологічної структури та ознак намірів особистості. Намір – свідоме прагнення завершити дію відповідно до наміченої програми, яка спрямована на досягнення передбачуваного результату.

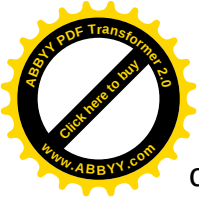
Професійний намір – це усвідомлене ставлення до певного виду професійної діяльності, яке включає знання про специфіку професії, прагнення обрати професію й прагнення отримати відповідну освіту.

Професійні наміри – це усвідомлені, конкретні, упорядковані наміри, які є сукупністю усвідомлених спонукань, прагнень до оволодіння конкретним видом діяльності. Структура професійного наміру включає: емоційно-вольову, пізнавально-мотиваційну, діяльнісно-практичну складові. Основною ознакою сформованості професійного наміру є динамічність, усвідомленість, визначеність, дійовість, стійкість. Отже, професійні наміри є усвідомленими прагненнями і програмою дій щодо вибору професії. Пропонуємо визначити професійні наміри за допомогою таких опитувальників.

Опитувальник «Професійні наміри» (діагностика професійних намірів учнів)

У повсякденному житті наміри людини визначають бажання діяти, робити вчинки, зокрема в майбутній професійній діяльності. Необхідно, щоб людина адекватно оцінювала індивідуальні здібності й мала чітке професійне уявлення, яке значною мірою визначає успішність виконання професійної діяльності.

Професійні наміри пов'язані з престижем професії, який часто знаходиться у зворотному відношенні до її масовості. Стійкість професійних намірів пов'язана з розумінням учнями вимог, які ставить спеціальність, чіткими уявленнями про її важкість і готовністю їх подолати. У процесі професійного навчання наміри учнів можуть змінюватися. Наміри – це свідоме прагнення завершити дію відповідно до наміченої програми, що

спрямована на досягнення очікуваного результату. Наміри є новою функціональною освітою, яка виникає у процесі психічного розвитку людини, в якому єдиним цілим виступають афектні та інтелектуальні компоненти.

Наміри – усвідомлене рішення, яке виконує функцію мотивації і планування, поведінки і діяльності людини. Воно організовує поведінку людини, дозволяє їй вільно діяти з метою задоволення своїх потреб. Наміри формуються, по-перше, коли мета діяльності віддалена і її досягнення відкладено у часі, по-друге, коли задоволення потреб не може бути досягнуто безпосередньо, а потребує досягнень проміжної мети, яка не має мотиваційної сили. Під професійними намірами розуміється сукупність свідомих мотивацій до оволодіння конкретним видом діяльності і вдосконалення, яке спирається на професійне самовизначення.

Обладнання: опитувальник «Професійні наміри», бланк відповідей.

Інструкція

Обведіть кружком обрані відповіді на запитання опитувальника, а там, де це потрібно, впишіть їх самостійно.

Обробка та інтерпретація результатів

Усі запитання згруповані за п'ятьма напрямками, а відповіді свідчать про рівень сформованості й усвідомлення кожного з них. До якісного аналізу включено:

1. Загальні життєві плани (питання 1, 2, 6 (в, г), 12, 13, 16, 17, 20, 22).
2. Інтереси і професійні наміри (питання 2, 9, 11, 12, 19, 20, 21, 22).
3. Знання про професію (питання 3, 4, 5, 6 (а, г), 11, 12, 17, 21, 22).
4. Оцінка своєї придатності до професії (питання 4, 7, 9, 11, 12, 13, 21).
5. Ефективність профорієнтаційної роботи (питання 6 (б, в), 8, 9, 10, 12, 13 (б), 14, 15, 18, 22).

На основі одержаних результатів встановлюється обґрунтованість професійних намірів з метою надання допомоги у професійному самовизначенні.

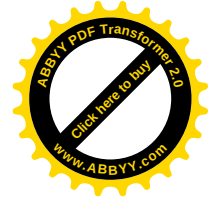
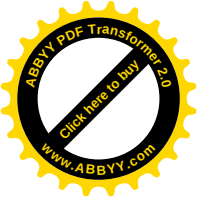
Бланк відповідей

№ п/п	Варіанти відповідей	№ п/п	Варіанти відповідей
1	а б в г д е	12	а б в г д _____ _____
2	а б в г д _____ _____	13	а б в г д _____ _____
3	а _____ б _____ в _____ г _____ д _____	14	а б
4	а _____ б _____ в _____ г _____ д _____	15	а б в г _____ _____
5	а б в	16	а б в г д
6	а б в г	17	а б в г
7	а б в г	18	а б в г
8	а б	19	а б
9	а б в г _____ _____	20	а б в
10	а б в г	21	а _____ б _____ в _____
11	а б в г _____ _____	22	а б в г д

Текст опитувальника

1. Чим Ви думаєте займатися після навчання у школі:

- а) продовжити навчання у ВНЗ;
- б) вступити до технікуму;
- в) вступити до коледжу;
- г) працювати;
- д) працювати і навчатися у ВНЗ чи технікумі;
- е) не знаю, чим буду займатися.

2. Якій професії Ви б хотіли присвятити себе:

- а) робітника;
- б) інженера;
- в) викладача;
- г) юриста;
- д) інший варіант? (Впишіть у бланк)

3. Знання з яких предметів передусім необхідні представнику обраної Вами професії? (Відповідь впишіть у бланк)

4. Які якості особистості особливо потрібні для представника обраної професії? Найбільш важливій з них дайте номер 1, менш значущій – 2 тощо.

5. Які у Вас є уявлення про умови роботи з обраної Вами професії:

- а) уявляю добре;
- б) маю певні уявлення;
- в) не уявляю?

6. Яким чином Ви готуєтеся до майбутньої професійної діяльності:

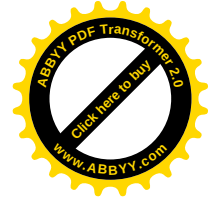
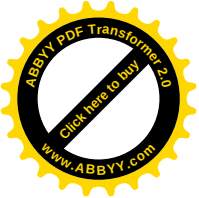
- а) розвиваю та систематизую знання, необхідні для роботи;
- б) оволодіваю навичками, формую вміння, необхідні для професії;
- в) розвиваю в собі якості особистості, необхідні для представника певної професії;
- г) займаюся формуванням якостей, які компенсують здібності, яких не вистачає?

7. Чи проявляються у Вас якості, необхідні для професійної діяльності:

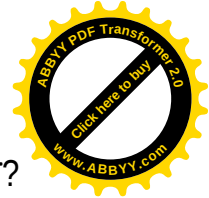
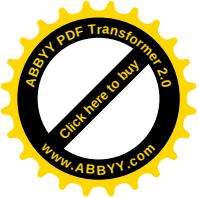
- а) у процесі навчальної діяльності;
- б) на семінарах, факультативних заняттях;
- в) під час самостійної роботи;
- г) не проявляються?

8. Чи знаєте Ви, де можна отримати підготовку з обраної професії:

- а) так;
- б) ні?

9. Де і що Ви читали про обрану професію:
- а) у художній літературі;
 - б) у науково-популярній літературі;
 - в) у спеціальній літературі;
 - г) інший варіант? (Відповідь впишіть у бланк)
10. З ким Ви мали бесіду з власної ініціативи про обрану професію:
- а) з батьками;
 - б) з однолітками;
 - в) з викладачами;
 - г) ні з ким?
11. Чи є професії, які близькі чи споріднені з обраною Вами, якими Ви могли б успішно оволодіти:
- а) так, є;
 - б) немає;
 - в) не знаю;
 - г) назвіть 2–3 споріднені професії?
12. В якому класі Ви зробили свій професійний вибір:
- а) у 7-му класі;
 - б) у 8-му класі;
 - в) у 9-му класі;
 - г) у 10-му класі;
 - д) у 11-му класі.
13. Що заважає Вам у здійсненні професійного самовизначення:
- а) відсутність стійкого інтересу до чогось;
 - б) погана інформованість про професії;
 - в) невпевненість у собі, низька самооцінка;
 - г) неуспіх у виконанні багатьох справ;
 - д) інші причини? (Відповідь впишіть у бланк)
14. Своє рішення щодо вибору цієї професії Ви вважаєте остаточним:
- а) так;
 - б) ні?

15. Хто справив найбільший вплив на Ваш вибір професії?

Проранжируйте запропоновані варіанти відповідей:

- а) батьки;
- б) вчителі;
- в) ровесники;
- г) інша відповідь (Відповідь впишіть у бланк)?

16. Що для Вас було найбільш важливим під час вибору професії:

- а) бажання принести користь суспільству;
- б) уявлення про високий соціальний статус професії;
- в) можливість добре заробити;
- г) цікавість, творчість у роботі;
- д) відповідність роботи індивідуальним можливостям?

17. Щоб стати хорошим спеціалістом, на Вашу думку, потрібно:

- а) отримати професійну підготовку у ВНЗ;
- б) закінчити технікум;
- в) закінчити коледж;
- г) спробувати себе в обраній професії?

18. Як часто розповідають викладачі про професії на заняттях:

- а) часто;
- б) рідко;
- в) іноді;
- г) не розповідають?

19. Як Вам зручніше працювати:

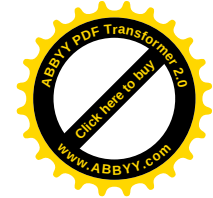
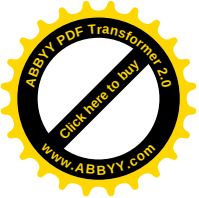
- а) індивідуально;
- б) колективно?

20. Що Вам більше подобається у процесі професійної діяльності:

- а) бути виконавцем;
- б) бути організатором;
- в) керувати?

21. На яких предметних факультативах Ви б хотіли навчатися?

(Відповідь впишіть у бланк.)

22. Яка галузь знань цікавить Вас найбільше:

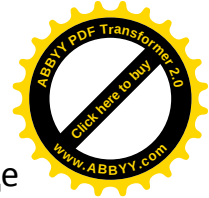
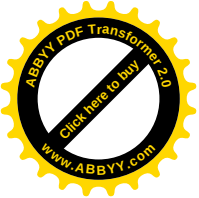
- а) про природу;
- б) про мистецтво;
- в) про техніку;
- г) про людину;
- д) про економіку?

* * *

Методика визначення схильності до певної професійної діяльності (методика Л. А. Йовайши)

Виявити схильність людини до певної сфери діяльності можна за допомогою такого тесту:

1. Деякі люди вважають, що важливіше:
 - а) багато знати;
 - б) створювати матеріальні блага. Чи праві вони?
2. Що найбільше приваблює Вас у читанні книг:
 - а) гарний літературний стиль;
 - б) яскраве зображення сміливості та хоробрості героїв?
3. Яка винагорода Вас більше б зацікавила:
 - а) винагорода за науковий винахід;
 - б) винагорода за суспільну діяльність?
4. Якщо б Вам була дана можливість обійняти певну посаду, яку б Ви обрали:
 - а) директора універмагу;
 - б) головного інженера заводу?
5. Що, на Ваш погляд, варто більше цінувати в учасників самодіяльності:
 - а) те, що Вони несуть людям мистецтво і красу;
 - б) те, що Вони виконують суспільно корисну роботу?

6. Яка, на Ваш погляд, сфера діяльності людини в майбутньому буде мати домінуюче значення:

- а) фізика;
- б) фізична культура?

7. Якщо б Вам надали посаду директора школи, на що б Ви звернули увагу:

- а) на створення необхідних зручностей, кімнати відпочинку, їдальні;
- б) на згуртування дружного і працелюбного колективу?

8. Ви на виставці. Що Вас найбільше приваблює в експонатах:

- а) колір, довершеність форми;
- б) їх внутрішня будова, як і з чого вони зроблені?

9. Які якості характеру в людині Вам подобаються найбільше:

- а) мужність, сміливість, витривалість;
- б) дружелюбність, вразливість, відсутність корисності?

10. Уявіть, що Ви професор університету. Якому б предмету Ви віддали б перевагу у вільний від роботи час:

- а) заняттям з літератури;
- б) дослідам з фізики та хімії?

11. Вам дається можливість здійснити мандрівку в різні країни. Ким би Ви із задоволенням поїхали:

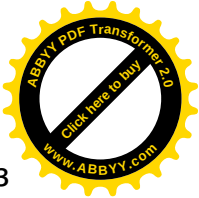
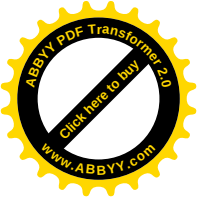
- а) як відомий спортсмен на міжнародні змагання;
- б) як відомий спеціаліст зовнішньої торгівлі з метою придбання необхідних товарів для нашої країни?

12. У газеті дві статті різного змісту. Яка з них викликала б у Вас більшу цікавість:

- а) стаття про машини нового типу;
- б) зовнішнє оформлення колон, знамен, одягу?

13. Ви дивитеся військовий або спортивний парад. Що більше привертає Вашу увагу:

- а) граціозність учасників параду, бадьорість, гармонійність ходьби;
- б) зовнішнє оформлення колон, одягу, знамен тощо?

14. Уявіть, що у Вас багато вільного часу. Чим би ви зайнялися з більшою цікавістю:

- а) чим-небудь практичним (ручною працею);
- б) суспільною роботою (на добровільних началах)?

15. Яку б виставку Ви з більшим задоволенням подивилися:

- а) виставку нових продовольчих товарів;
- б) виставку новинок наукової апаратури (з фізики, хімії, біології)?

16. Якщо б у школі було лише два гуртки, який би Ви обрали:

- а) технічний;
- б) музичний?

17. Як Вам здається, на що варто було б у школі звернути велику увагу:

- а) на успішність учнів, оскільки це необхідно для їх майбутнього;
- б) на спортивну діяльність, оскільки це потрібно для підтримання їх здоров'я?

18. Які журнали Ви б із більшим задоволенням читали:

- а) науково-популярні;
- б) літературно-художні?

19. Яка з двох робіт на свіжому повітрі Вас більше б привабила:

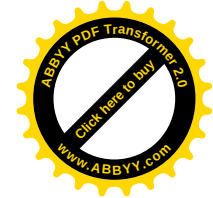
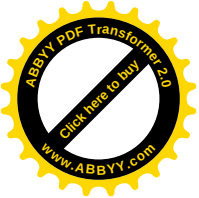
- а) робота з машинами;
- б) «ходяча» робота (агроном, лісничий та ін.)?

20. Яке, на Ваш погляд, завдання школи важливіше:

- а) підготувати учнів до практичної діяльності, до вміння створювати матеріальні блага;
- б) підготувати учнів до роботи з людьми, щоб вони мали змогу допомагати іншим у цьому?

21. Якими видатними вченими Ви більше цікавитесь:

- а) О. С. Поповим, К. Е. Ціолковським;
- б) Д. І. Менделєєвим, І. П. Павловим?

22. Що важливіше для людини:

- а) створювати сприятливий, зручний побут;
- б) жити без деяких зручностей, але мати можливість користуватися скарбницею мистецтва, створювати мистецтво?

23. Для добробуту суспільства необхідно:

- а) правосуддя;
- б) техніка?

Що, на Ваш погляд, важливіше для майбутнього людства?

24. Яку з двох книг Ви з великим задоволенням читали б:

- а) про досягнення спортсменів нашої країни;
- б) про розвиток промисловості в нашій країні?

25. Що суспільству принесе більше користі:

- а) турбота про благополуччя громадян;
- б) вивчення поведінки людей?

26. Служба побуту надає людям різні послуги (виготовляє взуття, шие одяг). Чи вважаєте Ви необхідним:

- а) і надалі розвивати цю галузь, щоб усебічно обслуговувати людей;
- б) краще створювати таку техніку, якою можна було б самому користуватися в побуті?

27. Які лекції з великим задоволенням Ви б прослухали:

- а) про видатних учених;
- б) про видатних художників?

28. Якого характеру наукову роботу Ви б обрали:

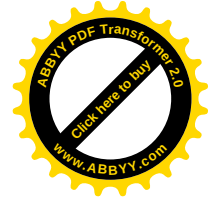
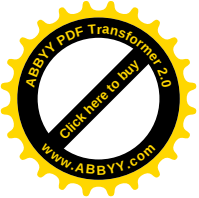
- а) роботу з книгами в бібліотеці;
- б) роботу на свіжому повітрі в експедиції?

29. Що б Вас більше зацікавило у пресі:

- а) повідомлення про виграш у лотереї;
- б) повідомлення про художню виставку?

30. Вам надається вибір професії. Яку з них Ви б обрали:

- а) фізичне виховання або інша праця, пов'язана з рухом;
- б) малорухлива робота, але зі створенням нової техніки?

Інструкція

Укажіть, якому з двох варіантів відповіді Ви віддаєте перевагу. Впишіть відповідь у відповідну клітинку бланка відповідей. Деякі запитання можуть видатися Вам однаково цікавими, у такому разі віддайте перевагу все ж таки одному з них. Свої відповіді оцініть балами за шкалою від 0 до 3 так:

1. Якщо Ви згодні з твердженням А, але не згодні з твердженням Б, то у клітинку А внесіть число 3, а у клітинку Б – 0.

2. Якщо Ви згодні з твердженням Б, але не згодні з твердженням А, то у клітинку А слід внести число 0, а у клітинку Б – 3.

3. Якщо Ви віддаєте незначну перевагу твердженню А, а не Б, то у клітинку А внесіть число 2, а у клітинку Б – 1.

4. Якщо Ви віддаєте незначну перевагу твердженню Б, а не А, то у клітинку А внесіть число 1, а у клітинку Б – 2.

Намагайтеся на всі запитання відповідати добросовісно, дотримуючись вищевказаної інструкції.

Бланк відповідей

Варіант відповіді	Номер запитання														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
«А»															
«Б»															
	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
«А»															
«Б»															

Обробка та інтерпретація результатів дослідження

Замість букв «А» і «Б» навпроти кожного запитання поставте відповідне число з бланка відповідей у таблицю-ключ.

Показники, що відносяться до відповідних стовпчиків бланка відповідей, характеризують:

А – схильність до роботи з людьми;

Б – схильність до розумових видів діяльності;

В – схильність до роботи на промисловості;

Г – схильність до естетики та мистецтва;

Д – схильність до рухливих видів діяльності;

Е – схильність до планово-економічних видів праці або ступінь матеріальної зацікавленості.

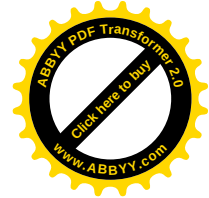
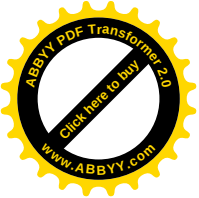
№ запитання	А	Б	В	Г	Д	Е
1		а				б
2				а	б	
3	б	а				
4			б			а
5	б			а		
6		а			б	
7	б					а
8			б	а		
9	б				а	
10		б		а		
11					а	б
12		б	а			
13				б	а	
14	б		а			
15		б				а
16			а	б		
17	а				б	
18		а		б		
19			а		б	
20	б					а
21		б	а			
22				б		а
23	а		б			
24					а	б
25	а	б				
26			б			а
27	а			б		
28		а			б	
29			б			а
30			б		а	
Усього						

Чим вищий бал отриманий за певним показником, тим краще розвинена схильність до конкретної сфери діяльності.

* * *

Самооцінка особистості (self-evaluation of personality) – оцінка людиною своїх якостей, себе, рівня успішності власної діяльності, сприйняття своєї особи іншими людьми, виходячи із системи цінностей людини.

Самооцінка – оцінка особистістю самої себе, своїх можливостей, якостей і місця серед інших людей.

Опитувальник самооцінки схильності до різних типів професійної діяльності (М. Волкова, модифікований варіант ДДО Є. Климова)

Учням пропонується текст опитувальника з детальною інструкцією, а також список видів діяльності, в яких міститься перелік питань. Ця методика включає групування видів праці з урахуванням ряду класифікаційних ознак: об'єкта праці, знарядь праці, а також їх вимог до особистості, які ставляться відповідним видом діяльності.

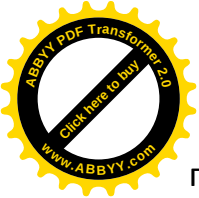
Визначають п'ять типів професійної діяльності:

- професії на зразок «людина – техніка», пов'язані з взаємодією людини з технічними об'єктами;
- професії на зразок «людина – природа», в яких об'єктом праці виступають природні системи – рослини, тварини, мікроорганізми та умови їх існування;
- професії на зразок «людина – людина», пов'язані з взаємодією людини з іншими людьми;
- професії на зразок «людина – художній образ», в яких об'єктом праці виступають художні образи або їх елементи;
- професії на зразок «людина – знакова система», де об'єктом праці є умовні знаки та їх ознаки-слова, цифри, формули, хімічні символи, ноти, схеми, графіки.

Методика складається з двох бланків (списку видів діяльності та бланка відповідей). Бланк опитувальника містить інструкцію, перелік питань, які стосуються конкретної сфери діяльності. Бланк відповідей поданий у вигляді таблиці, де міститься п'ять різновидів діяльності (техніка, знакова система, природа, людина, художній образ), а також номери питань. Пропонується уважно ознайомитися з інструкцією, яка міститься у бланку опитувальника, і дати відповідь згідно із запропонованою системою оцінювання.

Інструкція

Занесіть у бланк відповідей позначкою (див. нижче) найбільш привабливі для Вас види діяльності. Цифри у стовпчиках таблиці відповідають номеру питання у списку видів діяльності. Якщо дуже

подобається певний вид діяльності, то поставте «++», якщо просто подобається – «+», якщо не подобається «-», якщо не знаєте, то поставте «0».

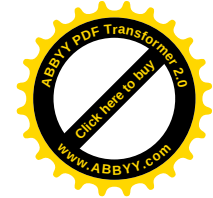
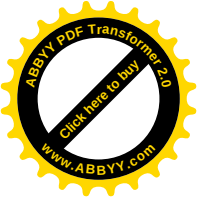
Літери вгорі відображають скорочені назви типів професійної діяльності: Т – людина – техніка; ЗС – людина – знакова система; П – людина – природа; Л – людина – людина; ХО – людина – художній образ. Якщо Вам усе зрозуміло, розпочинайте роботу. Дякуємо за роботу!

Бланк відповідей

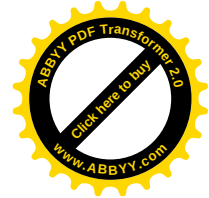
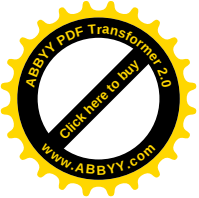
Т	ЗС	П	Л	ХО
21	22	1	2	3
4	5	23	24	25
27	29	6	26	7
9	30	10	8	28
31	32	11	12	13
14	15	33	34	35
37	39	16	36	17
19	40	20	18	38

Список видів діяльності:

1. Доглядати за тваринами.
2. Допомогати хворим людям, лікувати їх.
3. Брати участь в оформленні книг, плакатів, журналів.
4. Обробляти різні матеріали (деревину, метал, пластмасу).
5. Обговорювати науково-популярні книги, статті.
6. Утримувати тварин.
7. Копіювати малюнки, зображення, налаштовувати музичні інструменти.
8. Повідомляти (розповідати) людям різні історії.
9. Ремонтувати одяг, техніку, будинки.
10. Лікувати тварин.
11. Вирощувати невідомі сорти рослин.
12. Розв'язувати сварки, конфлікти, переконувати, нагороджувати, карати.
13. Брати участь у гуртках художньої самодіяльності.
14. Налагоджувати медичні прилади.

15. Складати точні описи, звіти про явища, які спостерігалися.
16. Виконувати лабораторні аналізи в лікарні.
17. Розфарбовувати помешкання, поверхню виробів.
18. Організовувати культпоходи однолітків, молодших друзів у кіно.
19. Виготовляти згідно зі схемами виробу, деталі, споруджувати будинки.
20. Боротися зі шкідниками і хворобами лісу, рослин, саду.
21. Обслуговувати машини, ремонтувати їх.
22. Складати таблиці, схеми, програми для обчислювальних машин.
23. Доглядати за станом і розвитком рослин.
24. Доводити товари до споживача, рекламувати їх.
25. Обговорювати художні книги, п'єси, концерти.
26. Тренувати друзів (або молодших школярів) у виконанні будь-яких дій (навчальних, спортивних, трудових).
27. Керувати машиною, трактором та іншими видами техніки.
28. Художньо оформляти виставки (або брати участь у підготовці п'єс, концертів).
29. Шукати та виправляти помилки в текстах, кресленнях, таблицях.
30. Виконувати обчислення, розрахунки.
31. Конструювати, проектувати нові види виробів (техніки, одягу, будинків).
32. Розбиратися у кресленнях, таблицях (перевіряти).
33. Спостерігати, вивчати життя мікробів.
34. Надавати людям медичну допомогу під час поранень, травм тощо.
35. Художньо описувати, відображати випадки (спостерігати або передбачати їх).
36. Приймати, оглядати хворих, вести бесіди з ними, давати поради щодо прийняття ліків.
37. Здійснювати монтаж або збирання різних технічних приладів.
38. Грати на сцені, брати участь у концертах.
39. Займатися кресленням, копіюванням.
40. Працювати на клавішних машинах (друкарських, комп'ютерах, телетайпі тощо).

Обробка результатів

Обробка результатів здійснюється шляхом підрахування позитивних і негативних відповідей у кожному з рядків бланка відповідей. Після підрахування відповідей з позначками «++», «- -», «-» визначаються рядки з найбільшою кількістю плюсів. Якщо виникає ситуація, за якої будуть кілька рядків з однаковою кількістю плюсів, то перевага віддається рядкам, які мають меншу кількість мінусів.

Максимальні суми в рядках таблиці бланка відповідей свідчать про усвідомлену схильність до відповідного типу діяльності. Отже, їх сума буде показником ступеня усвідомленості під час вибору напряму професійної діяльності. Після обробки даних можна встановити, до якого з п'яти типів професій є схильності в учнів: «людина – техніка», «людина – людина», «людина – знак», «людина – художній образ», «людина – природа».

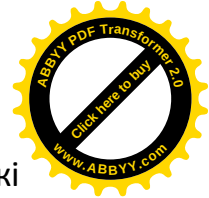
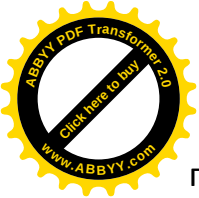
* * *

Анкета «СІН-78» (анкета виявлення та оцінки професійної спрямованості і намірів)

Анкета складається з дев'яти основних запитань. Робота над анкетним матеріалом розпочинається з бесіди психолога, вчителя (консультанта). У бесіді розкривається зміст першого запитання анкети, з'ясовується, що таке об'єкт роботи, які конкретні об'єкти роботи бувають і яка можливість їх угруповання, в результаті чого утворюється узагальнений об'єкт роботи, а також угруповання професій за узагальненим об'єктом роботи. Таке групування професій допомагає виділити найбільш прийнятну сферу професійної діяльності. Використання цієї методики дозволяє отримати об'єктивну інформацію про професійну спрямованість особистості, її професійні інтереси і наміри.

Інструкція

Заповніть цю анкету. Дайте відповіді на всі запитання. Перше запитання має навчальний, пізнавальний характер. Під час аналізу цього питання з'ясовується, що в кожному з цих сфер включається повна «вертикаль»

професій – від професій кваліфікованого робітника до професій, які вимагають спеціальної вищої освіти.

Перехід до другого запитання передбачає створення установки на «проектування» себе у певну сферу професійної діяльності. Робота з другим запитанням створює ігрову проєктивну ситуацію, що допомагає особистості виявити справжню професійну спрямованість і професійні інтереси. Третє запитання передбачає конкретизацію професійної спрямованості і професійних домагань. Четверте запитання допомагає з'ясувати ступінь компетентності учнів для оволодіння обраною професією. П'яте, шосте і сьоме запитання потребують аналізу, оцінки рішення щодо вибору певної професії, а також аналіз інформації про можливі впливи найближчого соціального оточення (сім'ї, товаришів) на вибір професії. Дев'яте запитання спрямоване на виявлення елементів мотивації вибору. Кінцева відповідь на запитання (восьме) про вибір конкретної професії (його щирість, умотивованість, обґрунтованість, відповідність інтересам і загальній професійній спрямованості) можна перевірити всім іншим матеріалом анкети.

Кінцеву обробку матеріалів для отримання інформації про спрямованість, інтереси, наміри за цієї конструкції анкети проводять як за відповідями на окремі запитання, так і порівняно з відповідями на різні запитання. Крім того, анкета може бути оброблена для виявлення профорієнтаційної інформації в індивідуальному плані (для профконсультації) та інформації широкого статистичного характеру на великих групах учнів.

Анкета

П.І.П. _____

Рік народження _____ Школа _____ Клас _____

Домашня адреса _____

1. Назвіть по одній професії в кожній з наступних сфер діяльності:

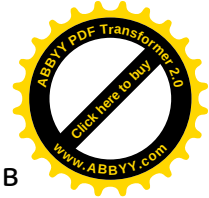
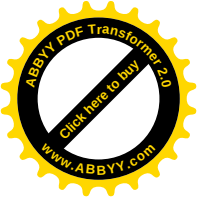
а) професія, в якій об'єктом роботи є люди: _____

б) професія, в якій об'єктом роботи є техніка: _____

в) професія, в якій об'єктом роботи є природа: _____

г) професія, в якій об'єктом роботи є знакова система: _____

д) професія, в якій об'єктом роботи є художній образ: _____

2. Уявіть собі, що у Вас є сприятливі умови для вибору професії в кожній із зазначених сфер. Якій сфері Ви віддаєте перевагу? Обведіть кружечком відповідну букву: а, б, в, г, д (див. запитання 1).

3. Професії виділеної Вами сфери діяльності здобувають у різних навчальних закладах. Де б Ви хотіли продовжити навчання, щоб оволодіти професією? (Обведіть кружечком відповідну букву):

- а) у профтехучилищі;
- б) у технікумі (спеціальному училищі);
- в) у ВНЗ (інституті, університеті, академії).

4. Назвіть 2–3 навчальних предмети, знання яких необхідне для успішного оволодіння професією, яку Ви хотіли б обрати:

- а) _____
- б) _____
- в) _____

5. Якщо у Вас є рішення про вибір професії для себе, то який ступінь твердості цього рішення? Ваш вибір остаточний? (Поставте оцінку за п'ятибальною системою): _____

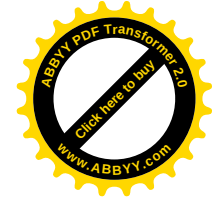
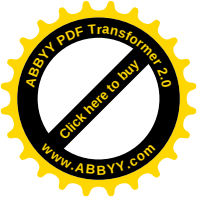
6. Чи є у Вас родичі або друзі, які працюють за обраною Вами професією? (Напишіть «так» чи «ні»): _____

7. Чи є у Вас друзі, які мають твердий намір обрати ту ж професію, що і Ви? (Напишіть «так» чи «ні») : _____

8. Яку професію Ви вирішили обрати? _____

9. Що приваблює Вас у професії, яку Ви обрали? (Обведіть кружечком відповідну букву або зробіть додатковий запис):

- а) умови праці;
- б) процес трудової діяльності;
- в) висока матеріальна забезпеченість;
- г) рухлива робота, нові враження;
- д) спокійна робота;
- е) підвищена відповідальність;
- ж) самостійне ухвалення рішень;

- з) виникнення складних чи навіть небезпечних ситуацій;
- и) контакт з людьми;
- і) можливість творчої діяльності;
- к) часті відрядження, поїздки;
- л) можливість щось створювати своїми руками;
- м) робота на свіжому повітрі;
- н) романтична професія;
- о) корисність праці (результату) Вашої роботи;
- п) незалежність у роботі;
- р) перспективність (професійне зростання, просування по службі та ін.);
- с) близькість до місця проживання;
- т) _____ (Ваш варіант відповіді).

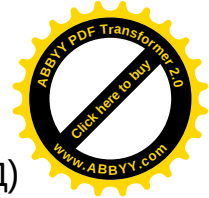
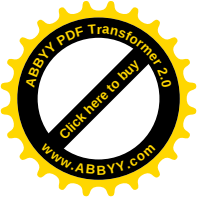
* * *

Для більш ґрунтовного дослідження професійної спрямованості особистості пропонуємо використовувати анкету орієнтовної спрямованості особистості.

Орієнтовна анкета (ОА) «Спрямованість особистості»

Спрямованість особистості – це сукупність стійких мотивів, які орієнтують поведінку і діяльність особистості незалежно від конкретних умов ситуації. Вона характеризується домінуючими потребами, інтересами, нахилами, переконаннями, ідеалами, світоглядом. Найчастіше виокремлюють три види спрямованості: особистісну, колективістську та ділову.

Особистісна спрямованість (спрямованість на себе – НС) створюється перевагою мотивів власного добробуту, прагненням до особистої першості, престижу. Така людина переважно буває зайнятою сама собою, своїми почуттями та переживаннями, у праці вбачає передусім можливість задовольнити свої потреби, не рахуючись зі співробітниками.

Колективістська спрямованість (спрямованість на взаємодію – ВД) спостерігається тоді, коли вчинки людини визначаються потребою у спілкуванні, прагненням підтримати хороші стосунки з товаришами.

Ділова спрямованість (спрямованість на завдання – НЗ) відображає перевагу мотивів, що породжуються самою діяльністю, захопленням процесом діяльності, безкорисливе прагнення до пізнання, оволодіння новими вміннями і навичками.

Мета: визначити спрямованість особистості учня.

Обладнання: анкета «ОА», аркуш відповідей, ключ до «ОА».

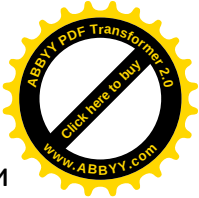
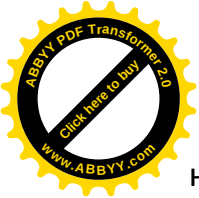
Процедура дослідження

Учням роздаються (або вони самі готують за зразком) аркуші паперу з відповідями, пояснюється інструкція і двічі зачитується кожне питання тесту. Потім зачитується ключ, і учні поряд зі своєю відповіддю (а, в або с) пишуть розшифровку: НС, ВД та НЗ. Розшифровка проводиться як у колонці БВ, так і в колонці МВ. Після розшифровки підраховується кількість НС (а потім ВД та НЗ) окремо в колонках БВ (більше за все) та МВ (менше за все).

Дані підрахунку заносяться до підсумкової таблиці внизу протоколу (бланк відповідей). Потім обчислюється сумарний показник кожного рядка підсумкової таблиці. Для цього від першого числа віднімається друге. Позитивне значення підсумкового показника свідчить про наявність певної спрямованості та рівень її розвитку в кількісному вираженні. У кінці проводиться індивідуальна корекційна бесіда з кожним учнем окремо.

Інструкція

На кожен пункт анкети можливі три відповіді: а, в і с. Із відповідей на кожне питання оберіть ту, яка найбільше відповідає істині, найкраще виражає Вашу точку зору, яка найбільше Вам підходить. Букву Вашої відповіді напишіть на бланку відповідей навпроти номера питання в колонці БВ («Більше за все»). Потім із відповідей на це ж питання оберіть найменш правильну, ту, яка найменше Вам підходить. Букву цієї відповіді запишіть у колонці МВ («Менше за все»). Відповідь, що залишилася, не записують ніде. Над питаннями не думайте надто довго: перший вибір, як правило, буває

найправильнішим. Час від часу контролюйте себе: чи в ті стовпчики Ви записуєте відповіді, чи немає пропусків.

Якщо виявите помилку, виправте її, але так, щоб виправлення було чітким.

1. Найбільше задоволення в житті дає:

- а) оцінка твоєї роботи;
- в) усвідомлення того, що робота виконана добре;
- с) усвідомлення, що перебуваєш серед друзів.

2. Якби я грав у футбол, то хотів би бути:

- а) тренером, який розробляє тактику гри;
- в) відомим гравцем;
- с) капітаном команди.

3. Кращими вчителями є ті, які:

- а) мають індивідуальний підхід до учня;
- в) захоплені своїм предметом і викликають інтерес до нього;
- с) створюють у колективі атмосферу, в якій ніхто не боїться висловити власну точку зору.

4. Учні вважають найгіршими таких учителів, які:

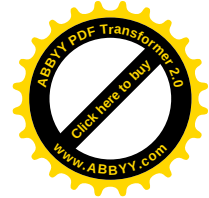
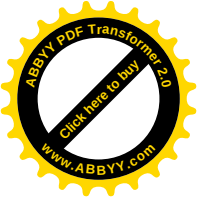
- а) не приховують, що деякі учні не подобаються;
- в) викликають у всіх дух суперництва;
- с) справляють враження, що предмет, який вони викладають, їх не цікавить.

5. Я радий, коли мої друзі:

- а) допомагають іншим, якщо трапляється нагода;
- в) завжди вірні мені і надійні;
- с) інтелігентні й у них широкі інтереси.

6. Кращими друзями вважаю тих:

- а) з якими добре складаються взаємини;
- в) які можуть більше, ніж я;
- с) на яких можна покластися.

7. Я хотів би бути відомим, як ті:

- а) хто досягнув життєвого успіху;
- в) хто може сильно любити;
- с) хто відрізняється дружелюбністю та доброзичливістю.

8. Якби я міг вибирати, я хотів би бути:

- а) науковим працівником;
- в) начальником відділу;
- с) космонавтом.

9. Коли я був дитиною, я любив:

- а) гратися з друзями;
- в) успіхи у справах;
- с) коли мене хвалили.

10. Найбільше мені подобається, коли:

- а) я зустрічаю перешкоди під час виконання відповідальних завдань;
- в) коли в колективі погіршуються товариські відносини;
- с) коли мене критикує мій начальник.

11. Основна роль школи має полягати у:

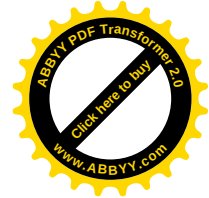
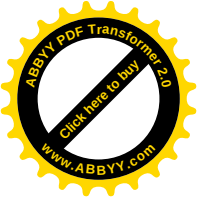
- а) підготовці учнів до роботи за фахом;
- в) розвитку індивідуальних здібностей і задатків;
- с) вихованні в учнів якостей, завдяки яким вони могли б уживатися з людьми.

12. Мені не подобаються колективи, в яких:

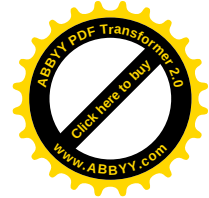
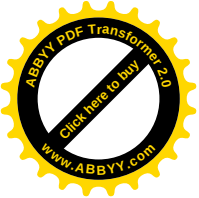
- а) недемократична система;
- в) людина втрачає індивідуальність у загальній масі;
- с) неможливий прояв ініціативи.

13. Якби в мене було більше вільного часу, я б використовував його для:

- а) спілкування з друзями;
- в) улюблених справ і самоосвіти;
- с) безтурботного відпочинку.

14. Мені здається, що я здатен на максимальне, коли:
- а) працюю із симпатичними людьми;
 - в) робота мені подобається;
 - с) мої зусилля досить винагороджені.
15. Я люблю, коли:
- а) інші цінують мене;
 - в) відчуваю задоволення від виконаного завдання;
 - с) приємно проводжу час з друзями.
16. Якби про мене писали в газетах, мені хотілося, щоб:
- а) відмітили справу, яку я виконав;
 - в) похвалили мене за мою роботу;
 - с) повідомили про те, що мене обрали в комітет чи бюро.
17. Найкраще я учився б, якби вчитель:
- а) мав до мене індивідуальний підхід;
 - в) давав би мені цікаві і складні завдання;
 - с) викликав би дискусії з питань, які розглядаються.
18. Немає нічого гіршого, ніж:
- а) образа власної гідності;
 - в) неуспіх під час виконання важливого завдання;
 - с) втрата друзів.
19. Найбільше я ціную:
- а) особистий успіх;
 - в) роботу в колективі;
 - с) практичні результати.
20. Дуже мало людей:
- а) дійсно радіють виконаній роботі;
 - в) із задоволенням працюють у колективі;
 - с) готові допомогти в роботі іншому.
21. Я не переношу:
- а) сварок та суперечок;
 - в) «відмітання» всього нового;
 - с) людей, що ставлять себе вище за інших.

22. Я хотів би:

- а) щоб оточуючі вважали мене своїм другом;
- в) допомагати іншим у спільній справі;
- с) викликати захоплення в інших.

23. Люблю начальство, коли воно:

- а) вимогливе;
- в) користується авторитетом;
- с) доступне.

24. На роботі я хотів би:

- а) щоб рішення ухвалювалися колективно;
- в) самостійно працювати над розв'язанням проблеми;
- с) щоб начальство визнало мої переваги.

25. Я хотів би прочитати книгу:

- а) про мистецтво добре уживатись з людьми;
- в) про життя відомої людини;
- с) книгу на зразок: «Зроби сам».

26. Якби в мене були музичні здібності, я хотів би бути:

- а) диригентом;
- в) солістом;
- с) композитором.

27. Вільний час я з найбільшим задоволенням проводжу:

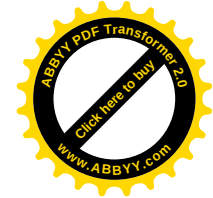
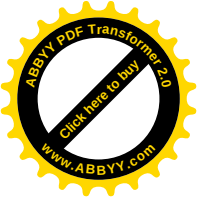
- а) дивлячись детективні фільми;
- в) у розвагах з друзями;
- с) займаючись своїм захопленням (хобі).

28. За умови однакової грошової винагороди я б із задоволенням:

- а) вигадав цікавий конкурс;
- в) виграв у конкурсі;
- с) організував би конкурс і керував ним.

29. Для мене найважливіше знати:

- а) що я хочу зробити;
- в) як досягти мети;
- с) як залучити інших до досягнення моєї мети.

30. Людина повинна поводити себе так, щоб:

- а) інші були задоволені;
- в) виконати передусім своє завдання;
- с) не потрібно було докоряти їй за роботу.

Бланк відповідей

№ п/п	БВ	МВ	№ п/п	БВ	МВ	№ п/п	БВ	МВ
1			11			21		
2			12			22		
3			13			23		
4			14			24		
5			15			25		
6			16			26		
7			17			27		
8			18			28		
9			19			29		
10			20			30		

	БВ	МВ	Підсумковий показник
НС			
ВД			
НЗ			

Ключ до ОА

	а	в	с		а	в	с		а	в	с
1	НС	НЗ	ВД	11	НЗ	НС	ВД	21	ВД	НЗ	НС
2	НЗ	НС	ВД	12	ВД	НС	НЗ	22	ВД	НЗ	НС
3	НС	НЗ	ВД	13	ВД	НЗ	НС	23	НЗ	НС	ВД
4	НС	ВД	НЗ	14	ВД	НЗ	НС	24	ВД	НЗ	НС
5	ВД	НС	НЗ	15	НС	НЗ	ВД	25	ВД	НС	НЗ
6	ВД	НЗ	НС	16	НЗ	НС	ВД	26	ВД	НС	НЗ
7	НС	НЗ	ВД	17	НС	НЗ	ВД	27	ВД	НС	НЗ
8	НЗ	ВД	НС	18	НС	НЗ	ВД	28	НЗ	НС	ВД
9	ВД	НЗ	НС	19	НС	ВД	НЗ	29	НС	НЗ	ВД
10	НЗ	ВД	НС	20	НЗ	ВД	НС	30	ВД	НЗ	НС

Примітки

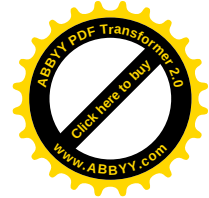
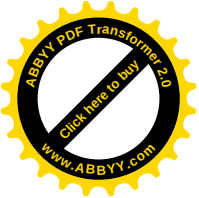
НС – спрямована на себе

БВ – більше за все

ВД – спрямована на взаємодію

МВ – менш за все

НЗ – спрямована на завдання

Опитувальник професійної спрямованості (ОПС) Д. Голланда (модифікація стимульного матеріалу В. В. Синявського, О. О. Яшишина)

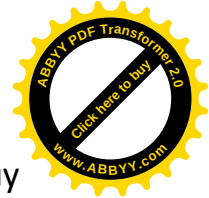
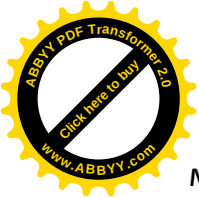
Методика Д. Голланда визначає ступінь зв'язку типу особистості зі сферою професійної діяльності, до якої у неї є природні нахили. Люди здебільшого прагнуть знайти середовище і професію, які дозволили б їм найкраще розкрити свої здібності, виразити свої інтереси, цінності, орієнтації. Виходячи з цього, Д. Голланд виділяє шість типів особистості: реалістичний, інтелектуальний, соціальний, конвенційний, підприємницький, артистичний. Відповідно до зазначених типів особистості виділено і шість типів професійного середовища з аналогічними назвами.

З погляду вибору професії сутність методики Д. Голланда полягає в тому, що успішність професійної діяльності та задоволеність нею залежать передусім від відповідності типу особистості типові професійного середовища. Представники конкретної професії за певними психологічними характеристиками більш-менш однорідні. Кожна професія приваблює до себе людей, яким притаманні спільні інтереси, погляди, нахили, певні психофізіологічні властивості та ін. Оскільки представники кожної професійної групи характеризуються певною подібністю, то в багатьох ситуаціях вони реагують приблизно однаково, створюючи тим самим своє інтерперсональне середовище. Таким чином, правомірно стверджувати наявність моделі професійного середовища, що оточує людину.

Характеристика типів особистості

Не вдаючись до розгляду причин і спонукальних сил формування кожного окремого типу особистості, Д. Голланд описує ці типи за такою схемою: освітні й професійні цілі, кращі професійні ролі, здібності, спеціальні обдарування, оригінальні досягнення, особистісний розвиток, життєвий шлях.

Реалістичний тип – чоловічий несоціальний, емоційно стабільний, орієнтований на сьогодення. Його представники займаються конкретними об'єктами та їх практичним використанням: інструментами, різними речами, тваринами, машинами. Віддають перевагу професіям, які вимагають

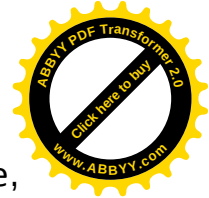
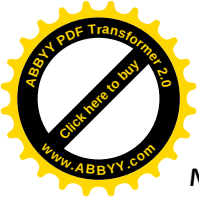

моторних навичок, спритності, конкретності. Представники цього типу віддають перевагу таким професіям, як механік, електрик, інженер, агроном, садівник, токар, водій, будівельник тощо. Для цього професійного типу характерними є переважно невербальні інтелектуальні здібності. Психомоторні навички переважають над математичними здібностями і здібностями до мов.

Інтелектуальний тип орієнтований на розумову працю. Він не соціальний, аналітичний, раціональний, незалежний, оригінальний. У нього переважають теоретичні та деякою мірою практичні цінності. Роздумам про проблему віддає більшу перевагу порівняно із заняттями щодо реалізації пов'язаних з нею рішень. Йому подобається вирішувати завдання, що вимагають абстрактного мислення. Інтелектуал віддає перевагу науковим професіям, таким, як: ботанік, астроном, фізик, математик тощо. Володіє високорозвиненими як вербальними, так і невербальними здібностями.

Соціальний тип ставить перед собою такі цілі й завдання, які дозволяють йому встановити тісний контакт з навколишнім середовищем. Володіє соціальними вміннями соціальних контактів. Рисами його характеру є соціальність, бажання навчати і виховувати, гуманність, жіночність. Заняття, яким цей тип віддає найбільшу перевагу, – це навчання, лікування, обслуговування. В основному це лікар, учитель, психолог. Представники цього типу намагаються триматися осторонь інтелектуальних проблем. Вони активні, уміють пристосовуватися. Розв'язують проблеми, спираючись переважно на емоції, вміння спілкуватися. Їм притаманні хороші вербальні і відносно слабкі невербальні здібності.

Конвенційний тип віддає перевагу чітко структурованій діяльності. З навколишнього середовища він обирає цілі, завдання і цінності, які формуються із звичаїв і зумовлені станом суспільства. Відповідно до цього його підхід до проблем має стереотипний практичний і конкретний характер. Спонтанність й оригінальність для нього не характерні. Для нього характерні значною мірою ригідність, консерватизм, залежність. Віддає перевагу професіям, пов'язаним з розрахунками, канцелярією, а саме: бухгалтер, касир, економіст, статист, комірник, працівник банку, ревізор тощо. Він володіє хорошими навичками спілкування, а також

моторними навичками. Математичні здібності розвинуті у нього краще, ніж вербальні. Він поганий керівник й організатор, його рішення переважно залежать від оточуючих його людей.

Підприємицький тип вибирає цілі, цінності і завдання, які дозволяють йому проявити енергію, імпульсивність, домінантність, реалізувати любов до пригодництва. Віддає перевагу суто чоловічим, керівним ролям, у яких він може задовольнити свої потреби в домінантності й визнанні. Це такі професії, як директор, телерепортер, завідувач, менеджер, журналіст, дипломат тощо. Для цього професійного типу характерна дуже широка сфера діяльності. Йому не подобаються заняття, пов'язані з ручною працею, а також ті, що вимагають посидючості, значної концентрації уваги й інтелектуальних зусиль. Віддає перевагу невизначеним вербальним завданням, які пов'язані з керівництвом, високим статусом і владою. Найбільших успіхів досягає в управлінні, бізнесі і спорті.

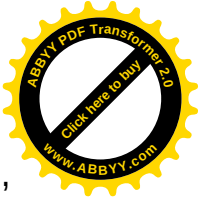
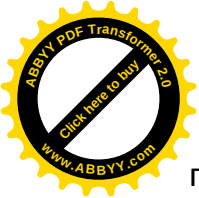
Артистичний тип відхиляється від чітко структурованих проблем і видів діяльності, що передбачають велику фізичну силу. У спілкуванні з оточуючими спирається на свої безпосередні почуття, емоції, інтуїцію та уяву. Йому притаманні складні погляди на життя, гнучкість, незалежність рішень. Це несоціальний тип.

Важливо зазначити, що кожна людина володіє особистісними властивостями, характерними для всіх шести описаних типів. Саме тому модель особистості можна виразити у вигляді психологічного профілю з буквеними індексами (за назвою типів), поданих у порядку зменшення ступеня домінування конкретного типу.

Значення індексів: Р – реалістичний; І – інтелектуальний; С – соціальний; К – конвенційний; П – підприємицький; А – артистичний.

Отримана таким чином модель дозволяє охарактеризувати людину з погляду її більшої чи меншої схильності бути зарахованою до певного типу особистості.

Поведінка людини залежить від її особистісних властивостей, а також від оточення того середовища, в якому вона діє. Професійним типам особистості відповідають моделі професійного середовища. До останнього належать люди зі своїми домінуючими рисами. У загальних рисах моделі

професійного середовища, що відповідають певним типам особистості, виглядають так.

Реалістичне професійне середовище характеризується тим, що предметом праці тут є конкретні реальні речі. Це може бути сфера виробництва, використання різних матеріальних цінностей і засобів. Для виконання робіт необхідна наявність вправності, рухливості, наполегливості, фізичної сили. Соціальні навички потрібні незначною мірою і пов'язані в основному з прийняттям і передачею мінімальної інформації.

Бесіди короткі і стереотипні. Характер завдань, що отримує працівник, конкретний і чіткий. Результат передбачуваний і матеріальний.

Професії: механік, зоотехнік, водій, інженер, агроном, машиніст, електрик та ін.

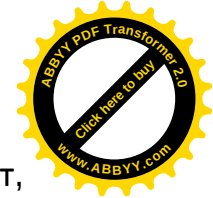
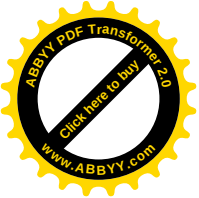
Інтелектуальне професійне середовище характеризується вирішенням завдань, що передбачають передусім наявність абстрактного мислення і творчих здібностей. Апаратура, що використовується, передбачає швидше інтелектуальні, а не фізичні навички. Міжособистісні відносини відіграють незначну роль, хоча тут необхідно вміти передавати і приймати складні словесні конструкції. Результат праці може бути непередбачуваним, часто нематеріальним. Характер завдань різноманітний, вимагає досить високого рівня інтелекту.

Професії: геолог, хімік, учений, редактор, фізик та ін.

Соціальне професійне середовище відповідає соціальному типу особистості. Це в основному робота з людьми, що передбачає наявність умінь розбиратися в поведінці людей і навчати інших. Робота вимагає постійного особистого спілкування з людьми. Необхідні здібності переконувати, промовистість. Характер знань різноманітний. Результат праці не завжди можна передбачити.

Професії: соціолог, педагог, психолог, лікар, адвокат, соціальний працівник та ін.

Конвенційне професійне середовище характеризується вирішенням завдань, що вимагають здібностей до обробки конкретної рутинної і нумеральної інформації. Це в основному робота з документами, цифрами, фактами тощо. Робота вимагає точності, ретельності.

Професії: бухгалтер, ревізор, податковий інспектор, фінансист, оператор ЕОМ та ін.

Підприємницьке професійне середовище характеризується виконанням завдань різного характеру, що вимагають особистої ініціативи, вміння керувати, соціальних навичок. Важливо вміти розбиратися в мотивах поведінки різних людей. Під час спілкування з представниками різних типів і в різних ситуаціях важливі комунікабельність і промовистість. Результат роботи не завжди передбачуваний, але реалістичний.

Професії: бізнесмен, брокер, спеціаліст з реклами, організатор подорожей, постачальник, страховий агент та ін.

Артистичне професійне середовище характеризується розв'язанням проблем і завдань, що передбачають наявність художнього смаку, уяви. Більш складні завдання вирішуються з допомогою фантазії, інтуїції. Усі свої знання, емоційну сторону життя представники цього середовища прагнуть присвятити досягненню конкретної мети – реалізувати себе.

Характер завдань різноманітний, результат непередбачуваний. Необхідна наявність спеціальних здібностей: до співів, малювання, хореографії.

Професії: диригент, музикант, художник, актор, журналіст, скульптор, дизайнер та ін.

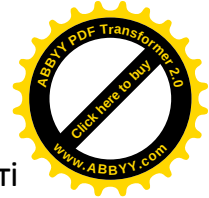
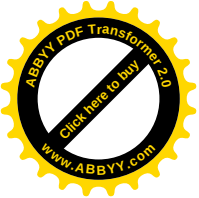
У результаті досліджень Д. Голланд установив, що люди різних професійних типів неоднаково адаптуються до умов різного професійного середовища. Слід зазначити, що відповідність типу особистості типові професійного середовища є передумовою високих досягнень у діяльності і задоволеності людини своєю працею. Виходячи з того, що людина в одне середовище «вписується» краще, ніж у інше, Д. Голланд запропонував шкалу (табл. 1) адаптованості різних типів особистості до різних професійних середовищ, у якій використовуються такі умови і позначення:

«++» – відмінна адаптація до середовища;

«+» – хороша адаптація;

«-» – недостатня адаптація;

«- -» – дуже погана адаптація.

З табл. 1 видно, що, наприклад, артистичний тип особистості найбільш успішно працює в артистичному середовищі (++), досить добре адаптується до інтелектуального (+), соціального (+), підприємницького середовищ (+) і дуже погано – до реалістичного (– –) та конвенційного (– –).

Реалістичний тип особистості найбільш успішно працює в реалістичному середовищі (++), добре адаптується до інтелектуального (+) і дуже погано – до артистичного (– –), недостатньо – до соціального (–) і конвенційного (–) середовищ.

Таким чином, відповідність типів особистості типам професійного середовища є передумовою високих виробничих показників і задоволеності людини працею.

Таблиця 1

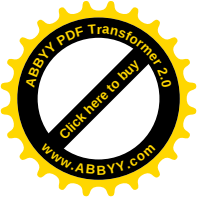
Відповідність типів особистості типам професійного середовища

Типи особистості	Типи професійного середовища					
	Р	І	С	К	П	А
Реалістичний	++	+	–	+	–	– –
Інтелектуальний	+	++	–	–	– –	+
Соціальний	– –	–	++	–	+	+
Конвенційний	+	–	+	++	+	– –
Підприємницький	–	– –	+	–	++	+
Артистичний	–	–	+	– –	–	++

Інструктивні вказівки до методики

Методика включає 42 пари різних професій. З кожної пари професій необхідно обрати одну, якій віддається найбільша перевага. Час, що відводиться на виконання методики, не обмежується. Переважно витрачається 15–20 хвилин. Коли той, хто відповідає, не може віддати перевагу одній із двох запропонованих у парі професій, він може взагалі пропустити цю пару, але в такому випадку в якій-небудь іншій парі він повинен обрати обидві запропоновані професії.

Досліджуванам пропонується прочитати на виданому аркуші назви професій. Якщо суть якої-небудь професії не зрозуміла, можна звернутися за роз'ясненнями до профконсультанта. Обстеження проводиться за допомогою опитувальника професійних переваг. Для того щоб обстежуваний міг працювати з методикою, йому дається інструкція такого змісту:

Подивіться на запропонований Вам тест. На ньому попарно подано різні професії та види діяльності, в кожній парі професій намагайтеся віддати перевагу одній з них. Наприклад, якщо в першій парі (І. Інженер-будівельник – 1. Конструктор) Вам більше подобається робота конструктора, напишіть у бланку відповідей порядковий номер пари (у цьому випадку 1) та індекс обраної професії (у цьому разі буква І).

Такий вибір необхідно провести з усіма парами професій. Якщо під час роботи з тестом Ви не будете знати, у чому полягає зміст роботи представника конкретної професії, можете звернутися за роз'ясненнями до психолога. Якщо у деяких випадках Ви не можете віддати перевагу жодній із двох запропонованих у парі професій, то можете пропустити цю пару, але в такому разі в будь-якій іншій парі Ви повинні обрати обидві запропоновані професії. Усього слід обрати 42 професії.

Обробка результатів обстеження та їх інтерпретація

Під час обробки результатів підраховується кількість обраних професій, яким опитуваний віддав найбільшу перевагу, згідно з шістьма типами особистості. Отримані кількісні показники записуються в матрицю.

Наприклад:

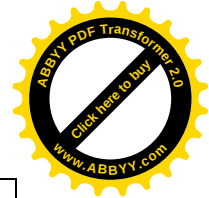
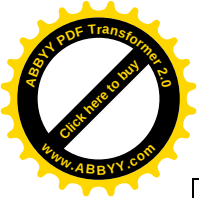
Р	І	С	К	П	А
2	7	6	5	2	12

Цифри – це кількість виборів за кожним типом професій. Далі слід подивитися стандартні значення «сирих» балів по таблиці (табл. 2).

Таблиця 2

Переведення «сирих» балів у стандартні значення

Ст. бали	Початкові бали			Ст. бали	Початкові бали			Ст. бали
	Р	І	С		К	П	А	
0	0–1			0		0–1		0
1	2	0	0–1	1	0	2	0	1
2	3	1	2	2	1–2	3	1–2	2
3	4–5	2–3	3–4	3	3	4–5	3	3
4	6	4	5	4	4	6	4–5	4
5	7	5	6	5	5–6	7	6	5

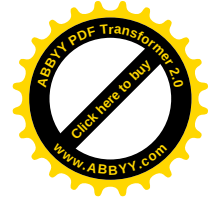
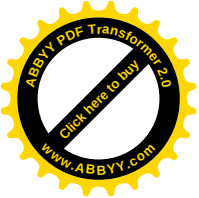
6	8–9	6–7	7–8	6	7	8–9	7–8	6
7	10	8	9	7	8	10	9	7
8	11	9	10–11	8	9–10	11	10–11	8
9	12–13	10	12	9	11	12	12	9
10	14	11–12	13–14	10	12	13	13–14	10
11		13		11	13–14	14		11

Далі залежно від величини цифри визначається пріоритет певної сфери діяльності для обстежуваної людини. У цьому разі модель особистості буде AI (СК). Це означає, що обстежувана людина належить до артистичного типу особистості з яскраво вираженими якостями інтелектуала.

Необхідно зазначити, що під час інтерпретації даних основну увагу слід звертати на перші два – три типи. Останні компоненти формули теж потрібно враховувати, оскільки вони свідчать про відсутність відповідних якостей особистості. Отже, маючи інформацію про професійну спрямованість на певну сферу діяльності та про міру відповідності типу особистості типові професійного середовища, профконсультант має змогу більш аргументовано надати допомогу обстежуваному в пошуку професії.

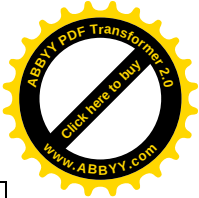
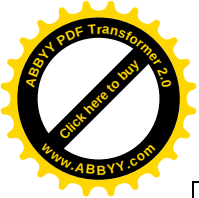
Розберемо як приклад таку ситуацію. Обстежуваний за методикою ОПС має максимальний бал у сфері «людина – людина». За методикою Д. Голланда – чітка належність до соціального типу (бажання повчати, надавати послуги, виховувати, спілкуватися з людьми). У такому разі можна порадишити працювати вчителем, бібліотекарем, екскурсоводом, психологом, працівником у службах зайнятості та побуту.

Одержані результати слід обговорити з обстежуваною особою. Це поліпшує взаєморозуміння, значно прискорює вибір професії або формування професійного плану. Для більш обґрунтованого пошуку професії або роботи та врахування їх вимог до особистості необхідно звернутися до інших методик.

**Тест професійної спрямованості особистості
(Д. Голланда)**

1	Інженер-будівельник	Р	1	Конструктор	І
2	Перукар	Р	2	Бібліотекар	С
3	Токар	Р	3	Оператор комп'ютерного набору	К
4	Режисер	А	4	Директор магазину	Пр
5	Архівіст	К	5	Дизайнер	А
6	Філософ	І	6	Програміст	К
7	Вчений-хімік	І	7	Бухгалтер	К
8	Редактор наукового журналу	І	8	Адвокат	С
9	Інженер-технолог	Р	9	Перекладач художньої літератури	А
10	Страховий агент	С	10	Художник з розпису тканин	А
11	Офіціант	С	11	Менеджер з реклами	Пр
12	Спортивний лікар	С	12	Художник-графік	А
13	Нотаріус	К	13	Підприємець	Пр
14	Оператор ЕОМ	К	14	Різьбяр по дереву	А
15	Політичний діяч	Пр	15	Письменник	А
16	Садівник	Р	16	Метеоролог	К
17	Водій	Р	17	Медична сестра	С
18	Інженер-електронник	Р	18	Вчений	І
19	Маляр-будівельник	Р	19	Артист естради	А
20	Біолог	І	20	Екскурсовод	С
21	Телерепортер	Пр	21	Фотограф	А
22	Брокер	Пр	22	Фармацевт	К
23	Кінознавець	І	23	Менеджер з маркетингу	Пр
24	Математик	І	24	Архітектор	А
25	Працівник дитячої кімнати міліції	С	25	Аудитор	К
26	Вчитель	С	26	Головний зоотехнік	Пр
27	Вихователь дитячого садка	С	27	Художник-керамік	А
28	Керівник спортивної команди	Пр	28	Економіст	К
29	Літературознавець	І	29	Експерт	К
30	Астроном	І	30	Диригент	А
31	Автослюсар	Р	31	Секретар-друкарка	К
32	Електрозварник	Р	32	Музикознавець	І

33	Кухар	Р	33	Фермер	Пр
34	Закрійник	Р	34	Декоратор	А
35	Археолог	І	35	Директор театру	Пр
36	Працівник музею	І	36	Продавець-консультант	С
37	Гідролог	І	37	Артист	А
38	Працівник соціальної служби	С	38	Коректор	А
39	Лікар	С	39	Дипломат	Пр
40	Банківський працівник	К	40	Продюсер	Пр
41	Інженер-металург	Р	41	Психолог	С
42	Телемеханік	Р	42	Директор видавництва	Пр

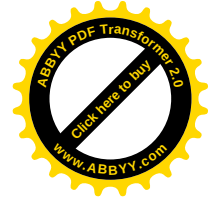
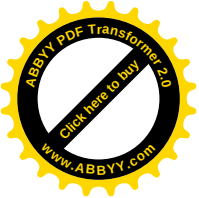
* * *

Методика діагностики професійної спрямованості (автор Б. Басс)

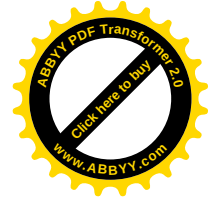
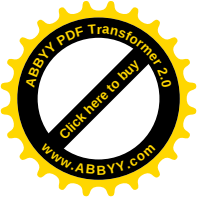
Методика складається з тексту опитувальника та бланка відповідей. Учням пропонується відповісти на питання опитувальника, який містить 27 суджень, на кожне з яких даються три відповіді (а, б, в). Потрібно обрати одну з відповідей, яка найбільше відповідає дійсності, та записати її у бланку для відповідей у стовпчику «Найбільш привабливо». Потім слід обрати одну відповідь, яка найменше відповідає реальності, та записати її у бланку для відповідей у стовпчику «Найменш привабливо».

Текст опитувальника

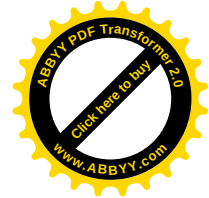
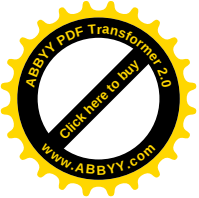
1. Найбільше задоволення отримую від:
 - а) схвалення моєї роботи;
 - б) усвідомлення того, що робота виконана добре;
 - в) усвідомлення того, що мене оточують друзі.
2. Якби я грав у футбол (волейбол, баскетбол), то прагнув би бути:
 - а) тренером, який розробляє тактику гри;
 - б) відомим гравцем;
 - в) обраним капітаном команди.

3. На мою думку, кращим педагогом є той, хто:
- а) цікавиться учнями та має до кожного індивідуальний підхід;
 - б) зацікавлює своїм предметом так, що учні із задоволенням вивчають його;
 - в) створює в колективі таку атмосферу, в якій кожен учень може висловити власну думку.
4. Мені подобається, коли люди:
- а) радіють за виконану роботу;
 - б) із задоволенням працюють у колективі;
 - в) прагнуть виконати свою роботу краще за інших.
5. Я бажав би, щоб мої друзі:
- а) були доброзичливими та допомагали людям, якщо треба;
 - б) були вірними та відданими мені;
 - в) були розумними та цікавими.
6. Кращими друзями я вважаю тих:
- а) із ким маю хороші стосунки;
 - б) на кого завжди можна покластися;
 - в) хто може багато досягти в житті.
7. Найбільше мені не подобається:
- а) коли в мене щось не виходить;
 - б) коли розладнуються стосунки з товаришами;
 - в) коли мене критикують.
8. На мою думку, дуже погано, коли педагог:
- а) приховує свої антипатії до деяких учнів, насміхається та дразнить їх;
 - б) викликає дух суперництва в колективі;
 - в) недостатньо добре знає предмет, який викладає.
9. У дитинстві мені найбільше подобалося:
- а) проводити час з друзями;
 - б) відчуття виконаної справи;
 - в) коли мої вчинки схвалювали.

10. Я бажав би бути схожим на тих, хто:
- а) досягнув успіху в житті;
 - б) справді закоханий у свою справу;
 - в) відзначається доброзичливістю і товариськістю.
11. Передусім школа повинна:
- а) навчати вирішувати завдання, які ставить життя;
 - б) розвивати індивідуальні здібності учнів;
 - в) виховувати риси, які допомагають налагоджувати стосунки з людьми.
12. Якби я мав більше вільного часу, то використовував би його для:
- а) спілкування з друзями;
 - б) відпочинку;
 - в) самоосвіти та улюблених справ.
13. Найбільших успіхів я досягаю, коли:
- а) працюю з людьми, до яких відчуваю симпатію;
 - б) маю цікаву роботу;
 - в) отримую винагороду за свої зусилля.
14. Мені подобається, коли:
- а) інші люди поважають мене;
 - б) я відчуваю задоволення від добре виконаної роботи;
 - в) у мене є час приємно спілкуватися з друзями.
15. Якби про мене написали в газеті, то краще було б, щоб:
- а) розповіли про якусь цікаву справу, пов'язану з навчанням, працею або спортом, у якій я брав участь;
 - б) написали про мою діяльність;
 - в) обов'язково розповіли про колектив, у якому я працював.
16. Найкраще я навчаюся, коли викладач:
- а) має до мене індивідуальний підхід;
 - б) може зацікавити своїм предметом;
 - в) колективно обговорює проблеми, що вивчаються.

17. Для мене не має нічого гіршого за:

- а) образу власної гідності;
- б) невдачу під час виконання важливої справи;
- в) втрату друзів.

18. Найбільше я ціную:

- а) успіх;
- б) можливості спільної праці;
- в) здоровий глузд та інтуїцію.

19. Я не поважаю людей, які:

- а) вважають себе гіршими за інших;
- б) часто сваряться та конфліктують;
- в) заперечують усе нове.

20. Приємно, коли:

- а) працюєш над важливою справою;
- б) маєш багато друзів;
- в) усім подобаєшся та викликаєш схвалення.

21. На мою думку, керівник повинен бути насамперед:

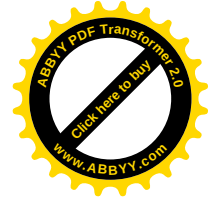
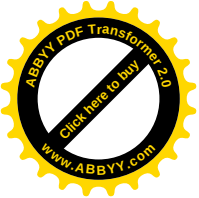
- а) доступним;
- б) авторитетним;
- в) вимогливим.

22. У вільний час я з цікавістю прочитав би книжки:

- а) про те, як знайти друзів та налагодити хороші стосунки з оточуючими;
- б) про життя відомих людей;
- в) про останні досягнення науки і техніки.

23. Якби в мене були здібності до музики, я бажав би бути:

- а) диригентом;
- б) композитором;
- в) солістом.

24. Я хотів би:

- а) вигадати цікавий конкурс;
- б) перемогти в конкурсі;
- в) організувати конкурс і керувати ним.

25. Для мене важливо знати:

- а) що я бажаю зробити;
- б) як досягнути мети;
- в) як організувати людей для досягнення мети.

26. Людина повинна прагнути того, щоб:

- а) інші люди схвалювали її вчинки;
- б) передусім виконувати свою справу;
- в) її не можна було б критикувати за виконану роботу.

27. Найкраще я відпочиваю у вільний час, коли:

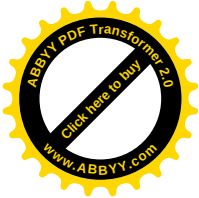
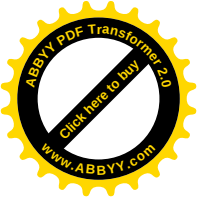
- а) спілкуюся з друзями;
- б) переглядаю цікаві фільми;
- в) займаюся улюбленою справою.

Обробка результатів

Кожна відповідь у стовпчику «Найбільш привабливо» – 2 бали, відповідь у стовпчику «Найменш привабливо» – 0 балів, відповіді, що не потрапили у жодний стовпчик, – 1 бал. Бали, набрані за всіма 27 судженнями, додаються до кожного виду спрямованості окремо за наведеним нижче ключем.

Ключ для визначення професійної спрямованості

№	Я	С	Д	№	Я	С	Д
1	а	в	б	15	б	в	а
2	б	в	а	16	а	в	б
3	а	в	б	17	а	в	б
4	в	б	а	18	а	б	в
5	б	а	в	19	а	в	б
6	в	а	б	20	в	б	а
7	в	б	а	21	б	а	в
8	а	б	в	22	б	а	в

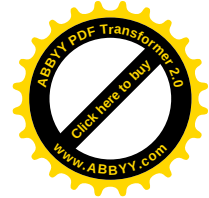
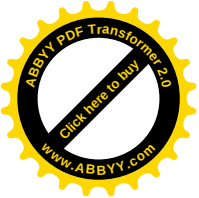
9	в	а	б	23	в	а	б
10	а	в	б	24	б	в	а
11	б	в	а	25	а	в	б
12	б	а	в	26	в	а	б
13	в	а	б	27	б	а	в
14	а	в	б				

Види спрямованості особистості

Спрямованість на себе (Я) – орієнтація на пряме винагородження та задоволення, агресивність у досягненні статусу, схильність до суперництва, тривога, інтравертованість, роздратованість, прагнення до влади.

Спрямованість на спілкування (С) – прагнення підтримувати стосунки з людьми, орієнтація на спільну діяльність (не обов'язково для виконання справи, а заради самого спілкування), орієнтація на соціальне схвалення, залежність від групи, потреба в емоційних стосунках.

Спрямованість на справу, діло (Д) – зацікавленість у розв'язанні ділових проблем, виконанні роботи якнайкраще, орієнтація на ділову співпрацю, здатність обстоювати в інтересах справи власну думку, корисну для досягнення загальної мети.

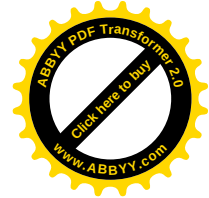
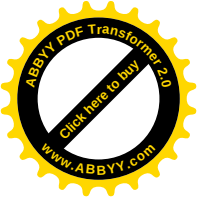
РОЗДІЛ II.

ПСИХОДІАГНОСТИКА ОПТАНТІВ ТА КАНДИДАТІВ НА ВАКАНТНІ ПОСАДИ

В основі самостійного вибору майбутньої професії лежить механізм узгодження об'єктивних умов та суб'єктивних факторів вибору, головним змістом якого є процес підготовки й ухвалення рішення на мотиваційно-особистісному рівні. Самостійність проявляється у відносній незалежності особистості, яка, спираючись на досвід узгодження різноманітних факторів вибору, здатна знаходити компроміси, визначати і передбачати, оцінювати і відповідати за свій вибір. Саме тому психодіагностика оптантів повинна бути спрямована на визначення їх готовності до самостійного вибору майбутньої професії (ГСВМП).

ГСВМП (готовність самостійно вибирати майбутню професію) необхідно розуміти як здатність особистості здійснювати та за необхідності повторювати обґрунтований вибір майбутньої професії в нових умовах. Готовність до вибору професії постає як інтегрована властивість особистості, що складається зі знань, умінь, навичок та нахилів до певного виду професійної діяльності.

Виділяють такі елементи та структуру психологічної готовності до вибору професії: усвідомлений вибір потреб і професії; визначення мети й завдань, виконання яких приводить до задоволення потреб; осмислення та оцінювання умов праці; визначення на підставі досвіду імовірних способів виконання завдань вибору; прогнозування майбутньої професійної кар'єри; реалізація у професійній діяльності особистісних якостей; оцінювання своїх можливостей, мобілізація зусиль особистості для розв'язання проблеми вибору. За допомогою психодіагностичного інструментарію практичні психологи повинні визначити і вказати оптанту на найважливіші для його майбутньої професійної діяльності особливості його особистості, на цій основі дати йому науково обґрунтовані рекомендації щодо вибору професії.

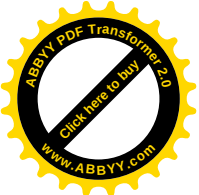
Оптант (від латин. *optans (optantis)*) – «той, хто обирає».

Оптація (від латин. *optatio* – «бажання», «вибір») – ухвалення рішення щодо вибору шляху професійного розвитку; період вибору професії у навчально-професійному закладі.

У психодіагностиці оптантів необхідно звертати увагу на особливості стадій їх професійного самовизначення, а саме: стадію аморфної первинної оптації (домінують професійні фантазії); стадію первинної оптації (відбувається диференційоване професійне самовизначення); стадію первинної реалістичної оптації (дифузне професійне самовизначення); стадію реалістичного оптанта (навчально-професійне самовизначення). Проходячи ці стадії, оптанти мають оволодіти методиками самопізнання, самооцінки, навичками розвитку індивідуальних професійно важливих якостей.

Основним завданням професійної психодіагностики оптантів є створення належних умов для випробування їх можливостей у різних видах трудової діяльності (консультації щодо вибору професії та навчального закладу, професійний відбір). Про досягнення оптантами очікуваних результатів можна стверджувати лише за умови встановлення у процесі психодіагностики сформованості особистісно значущого сенсу вибору професії, наявності певної професійної спрямованості, їх потенційної готовності до зміни професійної спрямованості, тобто здатність у разі потреби до переорієнтації на суміжні професії та інші види діяльності відповідно до індивідуальних особливостей та результатів профвідбору.

Аналізуючи результати психодіагностичних досліджень оптантів, необхідно визначити рівень їх професійного самовизначення, який може бути: високим (сформованість інтересів, відповідність особистісних якостей обраній професії, наявність твердого переконання у правильності вибору); середній (відсутність стійкого інтересу, переконаності у правильності вибору); низький (відсутність інтересу, слабка вольова саморегуляція, низький рівень мотивації на досягнення високих результатів, мала активність, оцінка себе в плані майбутньої професії).

Готовність до дії – установка, спрямована на виконання певної дії. Припускає наявність певних знань, умінь і навичок; готовність до протидії перешкодам, що виникають у процесі виконання дії; приписування якого-небудь особливого значення виконуваним діям. Готовність до дій реалізується за рахунок прояву окремих складових дії: нейродинамічної сформованості дії, фізичної підготовленості, психологічних чинників готовності.

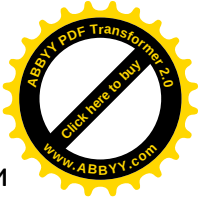
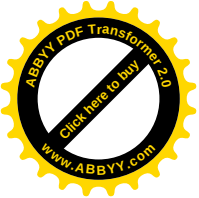
Головним завданням професійного відбору є науково обґрунтоване визначення професійної придатності особистості до відповідної (конкретної) трудової діяльності з урахуванням її особистісних якостей і потреб конкретного виробництва. Професійний відбір має проводитися під час прийняття на роботу на основі використання професіограм і з допомогою спеціальних психофізіологічних методик, які визначають ступінь розвитку індивіда відповідно до його психофізіологічних якостей вимогам обраної професії.

Процес пристосування людини до професійної діяльності, її умов називається професійною адаптацією. Основними ознаками професійної адаптації є: збереження та розвиток здібностей і схильностей до обраної професійної діяльності, збіг особистої і суспільної мотивації праці.

Адаптація (від латин. *adaptatio* – «пристосування») – пристосування будови і функцій організму, його органів і клітин до умов середовища.

Адепт (від лат. *adeptus* – «що досяг») – в інженерній психології – людина, яка має прихильність до певної професії та опановує її. Залежно від типу професії фаза адепта може бути багаторічною або короткочасною.

Професійна адаптація – це процес активного входження особистості у професію, пристосування до змісту своїх професійних обов’язків, режиму й організації праці, до вимог виробництва. Іншими словами, професійна адаптація – це досягнення в оптимальні строки певного кваліфікаційного рівня. Професійна адаптація відбувається поряд із суспільною адаптацією, на стадії, коли професія обрана і здійснюється її опанування.

Пропонуємо ознайомитися з психодіагностичними методиками дослідження оптантів та кандидатів на вакантні посади, які з успіхом можуть використовуватися практичними психологами для дослідження особистості на стадії здобуття професійної освіти, професійного відбору, професійної адаптації.

Опитувальник «Карта особистості» К. Платонова

Мета: вимірювання структури особистості за допомогою самооцінки та узагальнення кількох незалежних характеристик.

Обладнання. Карта особистості, бланки схеми записів результатів дослідження (2–3 екземпляри на оптанта); письмові інструкції.

Інструкція

Вам потрібно заповнити на себе Карту особистості. Усі відповіді на питання мають відповідати інструкції. Потім необхідно заповнити Карту особистості на двох осіб, які, у свою чергу, будуть заповнювати її на Вас.

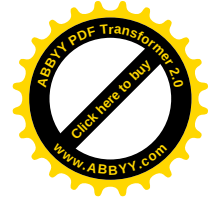
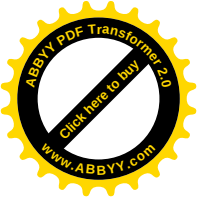
Карта особистості

1. Фонові показники

- 1.1. Стан здоров'я.
- 1.2. Ставлення до здоров'я.
- 1.3. Умови роботи.
- 1.4. Умови в сім'ї.
- 1.5. Фізична активність.

2. Здібності

- 2.1. Психомоторна.
- 2.2. Художні (музичні, артистичні, літературні, образотворчі).
- 2.3. Технічні.
- 2.4. Наукові.
- 2.5. Організаційно-педагогічні.
- 2.6 Морально-правові.

3. Характер

- 3.1. Ставлення до суспільства.
- 3.2. Ставлення до праці.
- 3.3. Ставлення до людей.
- 3.4. Ставлення до себе.
- 3.5. Ставлення до власності.

4. Спрямованість

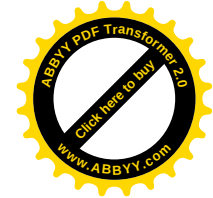
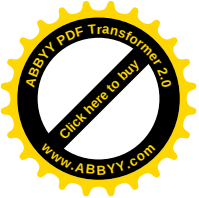
- 4.1. Рівень.
- 4.2. Ширина.
- 4.3. Інтенсивність.
- 4.4. Стійкість.
- 4.5. Дієвість.
- 4.6. Професійна спрямованість.

5. Досвід

- 5.1. Професійна підготовленість.
- 5.2. Професійний досвід.
- 5.3. Рівень культури у сферах літератури та мистецтва.
- 5.4. Рівень інтелекту.
- 5.5. Культура поведінки.
- 5.6. Психомоторна культура.

6. Індивідуальні особливості психічних процесів

- 6.1. Емоційна збудливість.
- 6.2. Емоційно-моторна стійкість.
- 6.3. Стенічність емоцій.
- 6.4. Уважність.
- 6.5. Пам'ять.
- 6.6. Кмітливість.
- 6.7. Уява.
- 6.8. Воля: витримка.
- 6.9. Цілеспрямованість.

7. Темперамент

7.1. Сила.

7.2. Урівноваженість.

7.3. Рухливість.

Схема запису результатів виконання завдання за «Картою особистості»

1. Фонові показники									
1	2	3	4	5	сума				
2. Здібності									
1	2	3	4	5	6	сума			
3. Характер									
1	2	3	4	5	сума				
4. Спрямованість									
1	2	3	4	5	6	сума			
5. Досвід									
1	2	3	4	5	6	сума			
6. Індивідуальні особливості психічних процесів									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	сума
7. Темперамент									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	сума

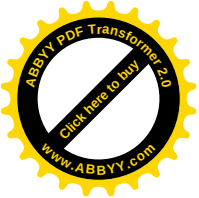
Для заповнення Карти використовується метод полярних балів:

1.1. Стан здоров'я: 5 – відмінне здоров'я; 4 – здоров'я зовсім не турбує; 3 – нечасті, швидкоплинні захворювання; 2 – хронічні захворювання, які мало впливають на працездатність; 1 – хронічні захворювання, які суттєво впливають на працездатність.

1.2. Ставлення до здоров'я: 5 – зовсім не думає про здоров'я; 4 – схильність переоцінювати здоров'я; 3 – відповідає його стану; 2 – переоцінює свою хворобу; 1 – різко переоцінює свою хворобу.

1.3. Умови роботи й умови в сім'ї оцінюються за однією шкалою.

1.4. Умови в сім'ї: 5 – дуже сприятливі; 4 – сприятливі, але не дають повного задоволення; 3 – невизначені та непостійні; 2 – малосприятливі, що викликають стурбованість; 1 – дуже несприятливі.

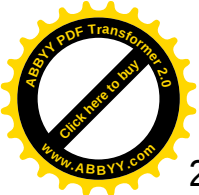
1.5. Фізична активність: 5 – активно займається спортом, має розряд; 4 – займається спортом нерегулярно, але з великим інтересом; 3 – кожен день займається фізичною гімнастикою, має інтерес до спортивного життя; 2 – займається ранковою гімнастикою нерегулярно, інтерес до спортивного життя відсутній; 1 – не робить ранкової гімнастики, спортивним життям не цікавиться.

2.1–2.6. Здібності є загальними властивостями особистості. Вони оцінюються за показниками успішності в діяльності та рівнем інтересу до неї. Важливо враховувати визнання цієї властивості оточенням.

2.1–2.5. Здібності: 5 – визнаний талант у певному виді діяльності; 4 – чітко виявлені здібності, які вирізняють особистість; 3 – виражений інтерес до певного виду діяльності, але здібності не вирізняють особистість серед однолітків; 2 – відсутність здібностей, що ускладнює процес оволодіння та реалізації певної діяльності; 1 – виражена нездатність до певного виду діяльності; застерігаємо від підміни здібностей до роботи досвідом роботи.

2.6. Морально-правові здібності: 5 – високий рівень моральної та правової свідомості, емпатійність, повага до людей, активна протидія спробам порушень морально-правових норм; 4 – високий рівень моральної та правової свідомості, але пасивне ставлення до порушників норм; 3 – нечасті та помірно виражені вчинки як відхилення від моральних і правових норм під впливом зовнішніх обставин; 2 – часті відхилення від правових та моральних норм; 1 – систематичні відхилення як наслідок відповідного світосприймання.

3.1.–3.5. Оцінюючи характер, варто пам'ятати, що це каркас особистості. Риси особистості взаємозумовлені ставленням особистості до численних явищ дійсності. Доцільно наголосити на тому, що риси характеру завжди морально забарвлені. З них виокремлюють головне, тобто характероутворююче ставлення особистості: до суспільства, праці, людей, себе, власності. В оцінці рис характеру слід використовувати таку шкалу: 5 – риса розвинена дуже добре, яскраво виражена, часто виявляється в різних видах діяльності; 4 – виражена помітно, але виявляється епізодично, хоча протилежна їй риса виявляється дуже нечасто; 3 – вона та протилежна їй риса виражені нечітко і в проявах урівноважуються, проявляються нечасто;

2 – набагато помітніше виявляється протилежна риса; 1 – протилежна риса виявляється часто та в різних видах діяльності; 0 – відсутні відомості для оцінки певної якості особистості.

Не слід зловживати балом 5, який можна ставити лише тоді, якщо риса постійно виявляється в різних видах діяльності, є звичкою.

В оцінці групи рис характеру треба керуватися такими поясненнями:

3.1. Ставлення до суспільства виявляється в ідентичності, патріотизмі, почутті обов'язку, солідарності, принциповості, оптимізмі та їх антиподах.

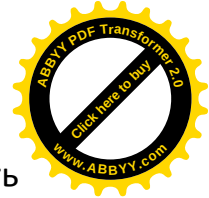
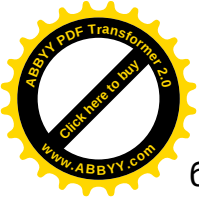
3.2. Ставлення до праці оцінюється з урахуванням працелюбності або лінощів, дисциплінованості – недисциплінованості, добросовісності – недобросовісності, обов'язковості – необов'язковості. Тут оцінюються якості, які відображають ступінь трудової активності, діловитості, практичності, ініціативності, організованості, зібраності та протилежні їм.

3.3. Ставлення до людей узагальнює: а) гуманістичні – антигуманні риси (любов до людей – ненависть до людей, альтруїзм – егоїзм, шляхетність – підлабузництво, довіру – недовіру, правдивість – брехливість тощо), б) комунікативні – некомунікативні риси (схильність до спілкування – замкненість, колективізм – індивідуалізм, увічливість – грубість, вихованість – невихованість, толерантність – нетерпимість, поступливість – упертість тощо).

3.4. Ставлення до себе оцінює наявність або відсутність почуттів власної гідності, самоповаги, гордості, честі, самолюбства та їх негативних проявів – пихатості, честолубства, чванства, гордині тощо. Найбільше значення тут має совість як основний внутрішній регулятор моральної поведінки.

3.5. Ставлення до власності оцінюють узагальнено: бережливість – скупість, щедрість – жадібність, охайність – неохайність тощо.

4.1–4.6. Спрямованість характеризує зорієнтованість життєвого шляху людини стосовно різних сторін дійсності, це ніби вектор: куди або до якої мети спрямована особистість, якими мотивами, ціннісними орієнтаціями керується. Рівень спрямованості виявляється в соціальній зрілості, мірі свідомості. Ширина свідчить про велике коло інтересів, де має бути головний, центральний інтерес. Інтенсивність спрямованості пов'язана з емоційним забарвленням, у неї може бути значний діапазон, який коливається від «невиразних, нечітких потягів» через усвідомлені

бажання й активні прагнення «до повної переконаності». Стійкість спрямованості характеризується тривалістю у часі і пов'язана передусім з наполегливістю як проявом розвиненої волі. Дієвість – активна спрямованість на реалізацію цілей.

4.1. Рівень спрямованості: 5 – переконання, ідеали, схильності співвідносяться з моральними нормами; 4 – переважають позитивні переконання, але є окремі схильності, які їм суперечать; 3 – переконання та схильності суперечать одне одному, проте відсутня помітна перевага позитивних або негативних; 2 – спрямованість нестійка, проте з перевагою елементів, які суперечать моральним нормам; 1 – різко виражена спрямованість, яка суперечить правовим і моральним нормам.

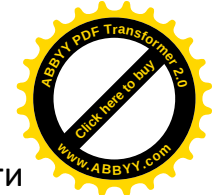
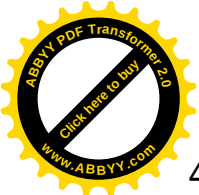
4.2. Ширина спрямованості: 5 – значне коло професійних, літературних, художніх, музичних, спортивних, технічних та інших інтересів; 4 – наявність, крім професійних, ще однієї – двох чітких ліній інтересів; 3 – тільки професійний інтерес; 2 – наявність однієї чіткої лінії інтересів – хобі; 1 – відсутність будь-якої лінії інтересів.

4.3. Інтенсивність спрямованості: 5 – висока інтенсивність переконань та інтересів, що проявляються як пристрасть; 4 – інтенсивність переконань та інтересів як позитивні характеристики; 3 – інтенсивність переконань та інтересів не виокремлює особистість серед оточення; 2 – низька інтенсивність інтересів і відсутність ідеалів як негативні характеристики; 1 – цілковита байдужість до оточення та відсутність інтересів.

4.4. Стійкість спрямованості: 5 – спрямованість не змінювалася з юнацького віку; 4 – спрямованість змінювалася один раз; 3 – спрямованість змінювалася кілька разів, але залишалася кілька років; 2 – спрямованість змінюється кілька разів на рік; 1 – цілковита нестабільність спрямованості.

4.5. Дієвість спрямованості: 5 – майже всі переконання та прагнення реалізуються в діяльності; 4 – реалізується більшість прагнень; 3 – реалізується значна їх частина; 2 – реалізуються лише легко досяжні прагнення; 1 – пасивність і нереалізованість у діяльності.

4.6. Професійну спрямованість визначають стосовно основної спеціальності: 5 – суб'єкт обрав професію за бажанням, давно, був змушений долати перешкоди на шляху до неї, професією задоволений;

4 – бажання обрати професію кілька разів змінювалося, довелося долати перешкоди на шляху до неї, проте професією задоволений; 3 і 2 – показники стійкості професійного інтересу та задоволеності ним; 1 – вибір професії був випадковим, суб'єкт не заперечує змінити професію.

5.1–5.6. У підструктуру досвіду особистості входять знання та вміння (формуються у процесі навчання). Вони визначають рівні професійної підготовленості та різних аспектів культури.

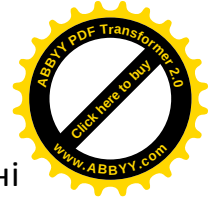
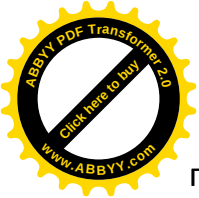
5.1. Професійну підготовленість (за основною спеціальністю) оцінюють за успішністю у трудовій діяльності: 5 – відмінна; 4 – добра; 3 – помірна; 2 – низька; 1 – дуже низька.

5.2–5.6. Культура особистості: 5 – загально визнана дуже висока культура, зразок для інших, коли виконання цих умінь стало потребою; 4 – високий рівень умінь, який виокремлює особистість серед оточення; 3 – середній рівень культури, який не виокремлює особистість серед оточення; 2 – низький рівень умінь як негативна характеристика особистості серед оточення; 1 – відсутня елементарна культура. Необхідно враховувати, що показники психомоторної культури визначають узагальненням трудових, рухових і спортивних навичок. Не можна підміняти культуру досвіду, підготовленість у певній галузі здібностями та відповідною спрямованістю, які в Kartі виражені у спеціальних пунктах.

6.1–6.9. У розгляді особливостей психічних процесів увага зосереджується на динамічних моментах, психіці як відносно недовготривалих, взаємопов'язаних пізнавальних й афективних компонентів, які лежать в основі якостей особистості і є найбільш стійкими.

6.1–6.3. В оцінюванні емоційних особливостей слід враховувати настрій, який здебільшого властивий суб'єкту, – веселий, пригнічений або спокійний, рівний; його реакцію на різні труднощі – розгубленість, невпевненість або, навпаки, зібраність, усвідомлення своєї сили, почуття азарту.

6.1. Емоційну збудливість оцінюють 4 та 5 балами, якщо для суб'єкта характерна висока вразливість (будь-які приємні події викликають радість, а будь-які неприємності засмучують), роздратованість виникає найчастіше відразу, вимушені очікування збуджують, довго переживається невдача або неприємності; балами 2 та 1 оцінюють низький ступінь емоційних

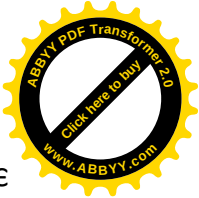
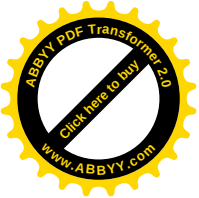
проявів, а балом 3 – якщо суб'єкт зайвий раз не виявляє ні радості, ні особливого смутку, а роздратування накопичується поступово.

6.2. Емоційно-моторна стійкість: 5 – відсутні психомоторні порушення (напруженість, координація, збільшення тремору) у будь-яких емоційних станах; 4 – виникає незначна напруженість у разі великих емоцій, у складній ситуації; 3 – швидкоплинна напруженість у будь-якій діяльності; 2 – виражені стійкі психомоторні порушення, які важко коригуються; 1 – виражені емоційно-моторні порушення не усуваються.

6.3. Стенічність емоцій: 5 – здебільшого піднесений настрій, який справляє позитивний вплив на діяльність; 4 – настрої здебільшого рівний, пригніченість і розгубленість помічаються нечасто; 3 – властива зміна настрою, але істотно виражених стенічних або астенічних емоцій не спостерігається; 2 – переважає пригнічений настрій та астенічні емоції, які негативно впливають на діяльність; 1 – настрої завжди пригнічений, змінюється байдужістю.

6.4. Уважність: 5 – суб'єкту легко одночасно виконувати дві або більше справ (наприклад, писати листа й розмовляти; перебуваючи в театрі або кіно, встигає побачити все, що відбувається на сцені або на екрані), у розмові легко змінює теми, сприймає й запам'ятовує неістотні питання, поточні зауваження, може працювати, коли шумлять товариші; 4 – увага найчастіше спрямована на щось одне, перешкоди відволікають, але не надовго; 3 – може зосередитися на чомусь одному, зміна тем розмови утруднена; 2 – відволікається, під час пояснень розсіяний, під час бесіди може втратити думку, зміна теми викликає значні ускладнення; 1 – не здатний зосередитися.

6.5. Пам'ять оцінюють узагальнено, наприклад: 5 – легко згадує, де і коли читав або чув про певний предмет (при цьому пам'ятає сторінку та місце в книзі), міцно запам'ятовує імена, дати, зміст прочитаного, елементи фізичних вправ, може упізнати людину через багато років, навіть якщо бачив лише один раз; 4 – пам'ять хороша, але є випадки забування дат, імен, формул, облич; 3 – пам'ятає лише зміст прочитаного, згадує, докладаючи зусиль; 2 – пам'ятає окремі деталі побаченого або почутого, завдання для запам'ятовування слід повторити кілька разів; 1 – не готовий до тривалого збереження інформації.

6.6. Кмітливість як розумовий процес: 5 – швидко запам'ятовує поставлені питання, дотепний у відповідях, швидко орієнтується в нових тактичних обставинах (наприклад, у спортивних іграх легко розгадує тактику «противника»); 4 – те саме, але менш виражене; 3 – вдале рішення, як правило, запізнюється або є схильність до швидких, але непродуманих відповідей; 2 – важкодум, повільно знаходить прийоми, які допоможуть розв'язанню задачі; 1 – названі ознаки виражені мінімально.

6.7. Уява (або фантазія): 5 – якщо її можна назвати творчою, оскільки виявляється в будь-якій образотворчій, науковій діяльності; 4 – розвинена, але найчастіше виявляється в одному виді діяльності; 3 – виявляється епізодично; 2 – дуже рідко; 1 – відсутня.

6.8–6.9. Воля пов'язана з усвідомленою регуляцією суб'єктом своєї поведінки і виявляється у здатності до подолання перешкод. Найбільш суттєвими характеристиками для розуміння волі є витримка та цілеспрямованість.

6.8. Витримка: 5 – у складній ситуації легко володіє собою, легко придушує вибухи гніву; 4 – у стані сильного збудження може здаватися цілком спокійним, проте переживання супроводжуються посиленою жестикуляцією, змінами в міміці, голосі тощо; 3 – відомі випадки її втрати, здійснення вчинків, про які жалкує; 2 – важко та нечасто придушує вибухи гніву; 1 – нездатний до саморегуляції.

6.9. Цілеспрямованість, наполегливість, рішучість як здатність до тривалого та стійкого дотримання ухваленого рішення, наполегливість у досягненні мети; колювання в ухваленні рішень чи рішучість. У виборі балів (від 5 до 1) слід урахувувати міру цих особистісних проявів.

7.1–7.3. Властивості біологічно зумовленої структури особистості (темперамент) змінюються набагато менше, ніж якості інших підструктур, які їх часто компенсують і маскують.

7.1. Ступінь сили (оцінюється 4 та 5 бала) або слабкості (2 та 1 балами) нервових процесів може бути визначений за такими особливостями трудової діяльності: наскільки суб'єкт витривалий у роботі, наскільки впливають на його працездатність шуми та інші потужні та незвичні подразники, чи володіє собою у важких,

небезпечних умовах, чи може довго працювати без перерви, не знижуючи результатів, тощо.

7.2. Ступінь прояву врівноваженості (5 та 4 бали) та неуврівноваженості (2 та 1 бали) нервових процесів може виявлятися за такими ознаками: суб'єкт працює в рівному темпі чи схильний працювати поривчасто, настрій здебільшого рівний, спокійний чи часто змінюється, як поводить у ситуації очікування – спокійний чи дратівливий, стомлений легше засинає і міцно спить чи, навпаки, втомив викликає безсоння, неспокійний сон тощо.

7.3. Ступінь рухливості (5 та 4 бали) або інертності (2 та 1 бал) нервових процесів може виявлятися за такими ознаками: легкість переходу суб'єкта від одного виду діяльності до іншого, швидкість залучення до роботи, легкість набуття позитивних звичок та звільнення від шкідливих, швидкість ухвалення рішень (наприклад у спортивних іграх) тощо.

В оцінці названих якостей особистості бал 3 ставиться тоді, якщо відсутні підстави говорити про переваги сили або слабкості, рухливості або інертності, уврівноваженості або неуврівноваженості.

Обробка результатів

Схема занесення результатів у Карту особистості.

Указівки з оцінки типів темпераменту (див. рис. 1). Ураховуючи той факт, що не має «хороших» або «поганих» темпераментів, бали за цією підструктурою не додаються.

1. Спочатку кожний опитант оцінюється за шкалою сили – слабкості (7.1).

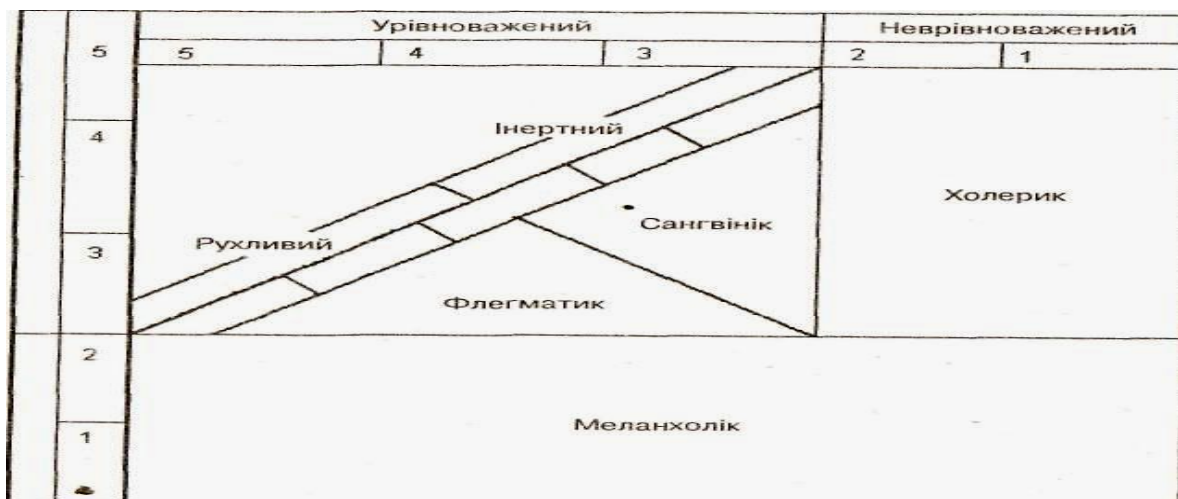
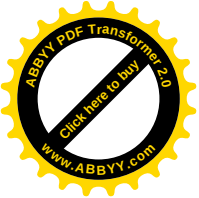

Рис. 1. Оцінка типів темпераменту

Того, хто набирає 1–2 бали, можна віднести до меланхоліків. Якщо бал є більш високим, здійснюється аналіз за шкалою урівноваженості – неуврівноваженості (7.2). Хто набрав 1–2 бали – холерики. Решта оцінюється за шкалою рухливості – інертності (7.3). Ті, хто отримав 1–2 бали, можуть бути віднесені до флегматиків, 4–5 балів – до сангвініків. Особи, які отримали 3 бали, належать до проміжного типу темпераменту.

2. У кожній підструктурі особистості (крім темпераменту) визначається сумарний бал.

3. Визначається загальний бал для всієї «Карти особистості» (крім п. 7 – темперамент).

4. Узагальнюються 2–3 незалежні характеристики на особистість та її власна характеристика. Варто пам'ятати, що думка про особистість у цілому та про її часткові особливості не є сумарним балом, а творчо поставленим діагнозом. Тому, узагальнюючи дані, необхідно використовувати логічний критерій: наскільки у того, хто працював з «Картою особистості», більше підстав для оцінювання конкретної особи, а також наскільки в кого адекватна самооцінка. Кількісні показники, отримані на основі самооцінки, є цінним додатковим критерієм для узагальнення незалежних характеристик.

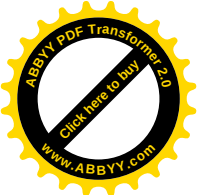
5. На основі методу узагальнення незалежних характеристик можна прогнозувати особливості навчальної (трудової) діяльності.

Аналізуючи отримані результати, слід наголошувати не на загальному балі Карти, а на сумарних балах окремих підструктур. З підструктур 1–6 виокремлюють ті, характеристики яких найбільш або найменш сприятливі. Кількісні показники загального бала можуть коливатися в межах від 5 до 190, середній бал – близько 125.

* * *

Опитувальник діагностики структури сигнальних систем

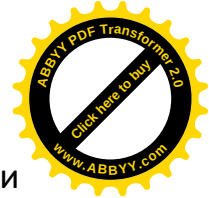
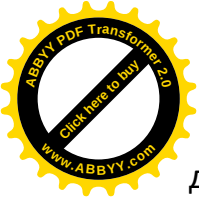
Уперше поняття «перша сигнальна система» і «друга сигнальна система» ввів І. П. Павлов для позначення якісно різних рівнів еволюційного розвитку вищої нервової діяльності.

У тварин сигналами пристосувальних умовно-рефлекторних реакцій є безпосередні подразники – зорові, слухові, тактильні тощо. Сукупність безпосередніх умовних подразників, спричинених ними порушень в аналізаторах й умовно-рефлекторних процесах І. П. Павлов назвав першою сигнальною системою. Сукупність словесних сигналів, нервових процесів, що викликаються ними, систему тимчасових нервових зв'язків, що виникає на цій основі, І. П. Павлов відніс до другої сигнальної системи, що притаманна тільки людині. Оскільки слово є знаряддям відволікання й узагальнення, друга сигнальна система забезпечує високий рівень відображення. Незважаючи на принципові відмінності цих двох систем, у нормі завжди відбувається взаємодія першої і другої сигнальних систем.

На основі відносної переваги в людини першої або другої сигнальної систем визначаються виділені І. П. Павловим специфічні типи вищої нервової діяльності: художній (перевага першої сигнальної системи), розумовий (перевага другої сигнальної системи) і середній (відносно однакова роль обох систем). Основні відмінності художнього типу від розумового виявляються у сфері сприйняття, де для «художника» характерне цілісне сприйняття, яскравість образів, емоційність, а для «мислителя» – дроблення його на окремі частини, пошук змісту. У сфері уяви і мислення у «художників» відзначається перевага образного мислення й уяви, тоді як для «мислителів» характерне абстрактне, теоретичне мислення; в емоційній сфері особи художнього типу відрізняються підвищеною емоційністю, ефективністю, а для розумового типу більш властиві розумові, інтелектуальні реакції на події. Таким чином, люди художнього типу значною мірою схильні до професійної діяльності, що вимагає вразливості, образності і жвавості фантазії. Люди розумового типу краще будуть справлятися з діяльністю, пов'язаною з оперуванням абстрактним матеріалом, математичними і логічними формулами, різними поняттями.

Представники середнього типу поєднують риси і художнього, і розумового типів. У цілому І. П. Павлов уважав, що специфіка вищої нервової діяльності людини виникла в результаті нового способу взаємодії із зовнішнім світом, що став можливий за появи трудової

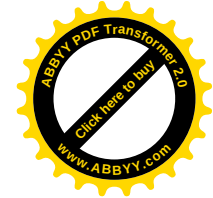
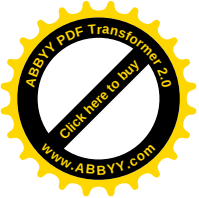
діяльності людей і виявився у мові. Мова – засіб спілкування між людьми у процесі праці, її розвиток сприяв виникненню мови, а, отже, у людини з'явилася нова система подразників у вигляді слів. На основі цих теоретичних положень був розроблений опитувальник, що дозволяє виявити структуру сигнальних систем особистості.

Текст опитувальника

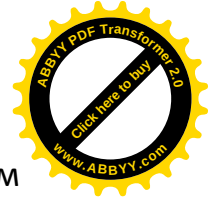
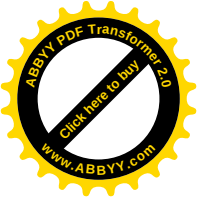
Інструкція

Відповісти «так» (+) або «ні» (–) на запропоновані нижче запитання.

1. Щоб зрозуміти що-небудь, Ви часто звертаєтеся до образних уявлень?
2. Чи є у Вас є потяг до малювання?
3. Вам цілком зрозуміла мова знаків, формул, графіків?
4. Чи приносить Вам задоволення переказувати побачене друзям?
5. Чи намагаєтеся Ви швидше узагальнити наявну інформацію, піти від конкретики до узагальнених, абстрактних формул?
6. У Вас звичайно багато часу займає переосмислення того, що Ви бачили, чули, що відбувається навколо?
7. Вам простіше зрозуміти що-небудь, тримаючи у своїх руках, зібравши, розібравши?
8. Чи намагаєтеся Ви збагатити свою мову метафоричними висловами?
9. Чи є малювання, ліплення, декоративно-прикладне мистецтво Вашими улюбленими заняттями?
10. Під час пояснення чого-небудь Ви часто застосовуєте мову знаків, символів, креслень?
11. Ви маєте літературні здібності?
12. Вам подобається абстрактний живопис?
13. Ви легко знаходите сенс в абстрактних зображеннях?
14. Вам вдавалося своїми руками зібрати або відремонтувати який-небудь технічний пристрій?
15. Ви згодні, що мова без епітетів, метафор, образних виразів суха і нецікава?
16. Читаючи книгу, Ви жваво уявляєте, що відбувається, начебто Ви є безпосереднім учасником подій?

17. У Вас чудова пам'ять на знаки, символи, цифри?
18. Вас уважають хорошим оповідачем?
19. Ви легко складаєте для себе яку-небудь абракадабру, щоб замінити великий словесний вираз?
20. Ви ловите себе на думці, що кожен символ, знак у художньому творі має великий зміст?
21. Вас часто тягне до рукоділля, ручної роботи, виробів?
22. Вас радує, коли хтось розмові вдало вживає метафору, іносказання, притчу або анекдот?
23. Ви прагнете зібрати в себе колекцію репродукцій живопису, книг з мистецтва?
24. Ви вільно володієте мовою знаків, формул?
25. Ви пишете вірші?
26. Ваші знайомі говорять Вам, що Ви занадто часто вдаєтеся до абстракцій?
27. Чи трапляється, що Ви дивитеся той самий фільм по кілька разів, переосмислюючи його по-новому?
28. Вас називають «майстер – золоті руки»?
29. Ви любите поезію за оригінальність висловлень, цікаві асоціації?
30. Мова наочних образів Вам більш зрозуміла, ніж мова знаків і формул?
31. Чи намагаєтеся Ви під час письма використовувати аббревіатури, скорочення слів до початкових букв?
32. Вам подобається виступати перед аудиторією?
33. Чи хотіли б Ви, щоб Ваша діяльність була пов'язана зі знаковими системами, машинними мовами тощо?
34. Лежачи спати, Ви часто згадуєте день, що минув, щоб упорядкувати свої враження?
35. Робота з технікою приносить Вам задоволення?
36. Чи намагаєтеся Ви частіше звертатися до художніх творів у пошуку потрібних Вам образів, метафор, влучних висловів, кумедних виразів?
37. Ви маєте багате уявлення, яскраву фантазію?
38. Вам легко даються мови програмування на ЕОМ?
39. Ви володієте іноземними мовами?

40. Чи хочеться Вам іноді в розмові вжити фразу, яку Ви не зовсім розумієте?

41. Ви прагнете ретельно обмірковувати свої вчинки, розраховуючи свої кроки заздалегідь?

42. Ви маєте здатність до технічного винахідництва?

43. Вам подобається вигадувати образні метафори?

44. Чи часто Ви малюєте?

45. Щоб записати пояснення, Ви часто використовуєте графіки, формули?

46. Ви приділяєте багато часу ухваленню важливих рішень?

47. Для запам'ятовування чого-небудь Ви часто використовуєте абстрактні знаки і зображення, зрозумілі тільки Вам?

48. Ваші друзі і знайомі вважають Вас надто глибокодумною людиною?

49. Вам багато доводиться займатися ручною роботою, що вимагає терпіння й акуратності?

50. Ви добре володієте мовою метафор та оригінальних образів?

51. Вам часто сняться яскраві, цікаві сни, захоплюючі події?

52. Чи важко Вам вигадати свою систему знаків, хоча б для власного вживання?

53. Чи приємно Вам розповідати про що-небудь так, що слова самі ллються з Ваших уст?

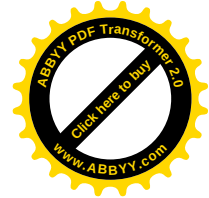
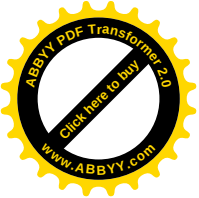
54. Ви часто використовуєте в мові абстрактні поняття?

55. Вам удається звичайно знайти в певних подіях свій досить неординарний зміст?

56. Вам легше робити що-небудь руками, ніж вирішувати теоретичні завдання?

Бланк відповідей

															Сума
1		8		15		22		29		36		43		50	
2		9		16		23		30		37		44		51	
3		10		17		24		31		38		45		52	
4		11		18		25		32		39		46		53	
5		12		19		26		33		40		47		54	
6		13		20		27		34		41		48		55	
7		14		21		28		35		42		49		56	

Обробка й інтерпретація результатів

Аналіз й обробка результатів здійснюється за сімома шкалами. Для одержання загальної кількості балів за кожною шкалою необхідно підрахувати кількість плюсів у горизонтальних рядках у бланку відповідей. Максимальна кількість балів, яку можна набрати за кожною шкалою, – 8. Мінімальна кількість – 2–3 бали.

Значення шкал

1. Метафоризація – здатність уживати метафори в мові, образах, віршах, художніх творах, використовувати метафори в мові, уміння вигадувати метафоричні вирази (ознака творчої обдарованості).

Сума плюсів (відповідей «так») 1-го ряду: 1, 8, 15, 22, 29, 36, 43, 50.

2. Образність уявлень – здатність до яскравого образного уявлення, фантазування, образного мислення, прагнення виразити образи в малюнках, художні здібності.

Сума плюсів 2-го ряду: 2, 9, 16, 23, 30, 37, 44, 51.

3. Символізація – здатність до позначення певних явищ знаками, оперування формулами, графіками, мовні здібності.

Сума плюсів 3-го ряду: 3, 10, 17, 24, 31, 38, 45, 52.

4. Вербалізація – легкість мови, здатність оповідача без напруження передавати словами відомості про певні події.

Сума плюсів 4-го ряду: 4, 11, 18, 25, 32, 39, 46, 53.

5. Абстрагування – здатність успішно узагальнювати конкретне, виходити у сферу абстракції, уміння спиратися на абстрактні слова, образи під час мислення, відсутність конкретних предметних уявлень.

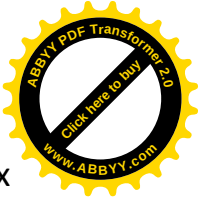
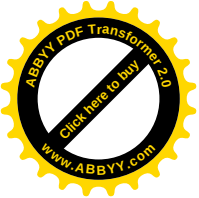
Сума плюсів 5-го ряду: 5, 12, 19, 26, 33, 40, 47, 54.

6. Рефлексивність – здатність тривало утримувати інформацію в пам'яті, щоразу переосмислюючи її по-новому, високий ступінь рефлексії, ретельне продумування своїх дій.

Сума плюсів 6-го ряду: 6, 13, 20, 27, 34, 41, 48, 55.

7. Ручні навички – здатність майструвати, ремонтувати, здійснювати точні ручні маніпуляції з предметами, технічні навички.

Сума плюсів 7-го ряду: 7, 14, 21, 28, 35, 42, 49, 56.

Результати діагностики можна відобразити у вигляді графіка, на прямих якого відкладається кількість балів, отриманих за відповідною шкалою, потім точки на шкалах поєднуються. У результаті на графіку буде добре видно ступінь виразності і перевага конкретних функціональних здібностей.

За результатами діагностики даються рекомендації щодо того, який вид трудової діяльності найбільше підходить піддослідному. Уточнення сфери професійної діяльності, вибір професій здійснюються у процесі подальшої профорієнтаційної роботи і професійної діагностики.

* * *

Теппінг-тест Є. Ільїна

Мета: визначення властивостей нервової системи за психомоторними показниками.

Обладнання: спеціально заздалегідь підготовлені бланки, що є аркушами паперу (203x283), розділеними на шість розташованих по три у ряд рівних прямокутників, олівці, секундомір.

Інструкція

За командою психолога почніть ставити крапки в кожному квадраті запропонованого Вам бланка. Протягом 5 секунд необхідно поставити якнайбільше крапок у першому квадраті. За командою психолога Ви переходите до другого квадрата за годинниковою стрілкою, при цьому не переривайте роботу. Увесь час намагайтеся працювати у швидкому темпі. Завдання повторити тепер уже іншою рукою.

Обробка результатів

1. Підрахувати кількість крапок у кожному квадраті.
2. Побудувати графіки працездатності для кожної з рук. Для цього на осі абсцис відкласти рівні інтервали часу (5 с., 10 с., 15 с. тощо), на осі ординат – кількість крапок у кожному квадраті. Криву роботи правої руки можна накреслити суцільною лінією, а лівої – пунктирною (рис. 2).
3. Проаналізувати форми кривих.

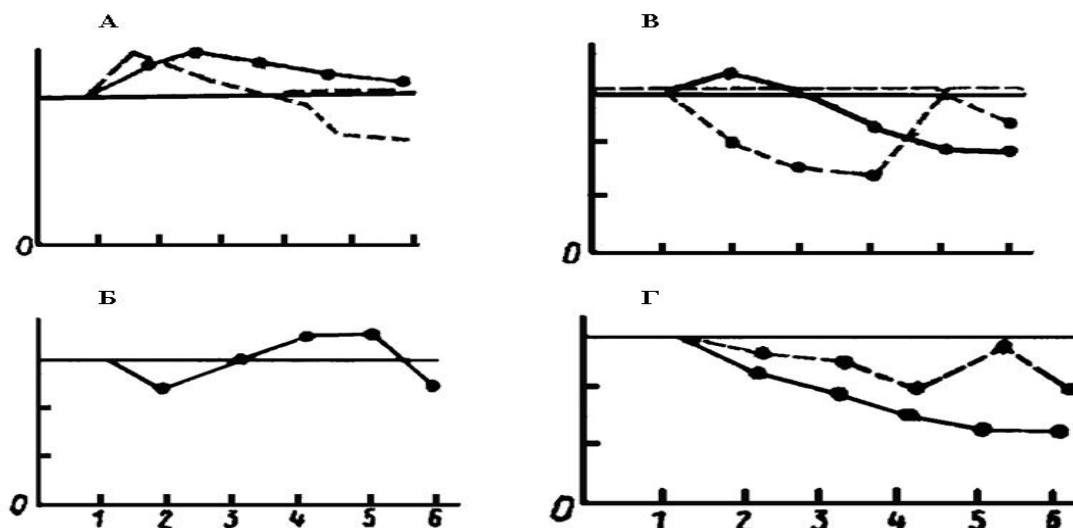

Рис. 2. Типи динаміки максимального темпу

Примітки. Графіки: а – випуклого типу; б – рівного типу; в – проміжного й ввігнутого типу; г – спадного типу. Горизонтальна лінія – лінія, яка відмічає рівень початкового темпу роботи за перші 5 секунд.

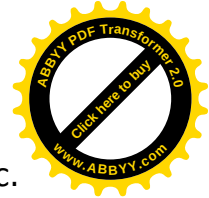
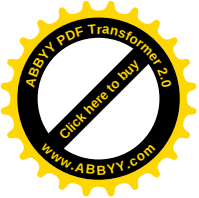
Аналіз результатів

Сила нервових процесів є показником працездатності нервових клітин і нервової системи у цілому. Сильна нервова система витримує більші за величиною і тривалістю навантаження, ніж слабка. Методика заснована на визначенні динаміки максимального темпу руху рук. Дослід проводиться послідовно спочатку правою, а потім лівою рукою. Отримані в результаті варіанти динаміки максимального темпу можуть бути умовно поділені на п'ять типів:

– випуклий тип: темп наростає до максимуму протягом перших 10–15 с роботи, надалі він може знизитися до вихідного рівня. Цей тип кривої свідчить про наявність у досліджуваного сильної нервової системи;

– рівний тип – максимальний темп утримується приблизно на одному рівні протягом усього часу роботи. Цей тип кривої характеризує нервову систему досліджуваного як систему середньої сили;

– спадаючий тип – максимальний темп знижується вже з другого інтервалу. Протягом усієї роботи він уже не піднімається до вихідного. Цей тип свідчить про слабкість нервової системи;

– проміжний тип – темп роботи знижується після перших 10–15 с. Цей тип розцінюється як проміжний між середнім і слабким – середньо слабкий тип;

– ввігнутий тип – первісне зниження максимальною темпу змінюється, а потім короточасне зростання темпу до вихідного рівня. Цей тип розцінюється як середньосильний.

* * *

У процесі роботи людина мислить професійними поняттями, тобто у неї формується професійний склад мислення. Проте за умов переходу до ринкової економіки формою відображення економічної дійсності стає економічне мислення – узагальнене пізнання людьми економічних процесів та явищ, їх істотних зв'язків в економічних поняттях і категоріях.

Мислення – це процес опосередкованого, узагальненого відображення людиною дійсності в найбільш істотних взаємозв'язках і відношеннях. Воно соціально зумовлене, нерозривно пов'язане з мовою, виникає на основі практичної діяльності з чуттєвого досвіду.

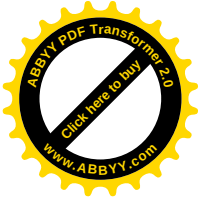
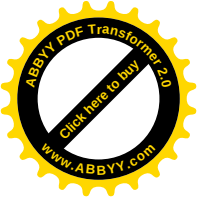
Мислення – один із вищих проявів психічного, процес пізнавальної діяльності індивіда, який характеризується узагальненням та опосередкованим відображенням дійсності.

Стиль мислення – це система інтелектуальних стратегій, засобів, навичок та операцій, до яких схильна особистість.

Опитувальник «Стиль мислення»

Опитувальник складається з 18 питань, які стосуються засобів переробки інформації, поведінки у проблемних ситуаціях, інтелектуальних ставлень і соціальних ситуацій. Кожне питання включає п'ять альтернативних відповідей, які досліджуваній має проранжувати за мірою притаманності йому певного способу поведінки чи оцінювання ситуації.

Відповіді в балах сумуються за певним алгоритмом, щоб отримати п'ять кінцевих сум, які характеризують прояв п'яти стилів мислення у досліджуваного: синтетичний, ідеалістичний, прагматичний, аналітичний, реалістичний.

Інструкція

Цей опитувальник призначений для того, щоб допомогти Вам визначити спосіб мислення, якому Ви віддаєте перевагу, а також манеру ставити запитання й ухвалювати рішення. Серед запропонованих Вам на вибір відповідей на питання немає правильних чи неправильних.

Максимум корисної інформації Ви отримаєте, якщо якомога точніше повідомлятимете про особливості Вашого справжнього мислення, а не про те, як, на Ваш погляд, слід було б мислити. Кожний пункт опитувальника складається з твердження, за яким наведені п'ять можливих його закінчень. Вам потрібно визначити ту міру, в якій кожне закінчення відповідає Вашим властивостям.

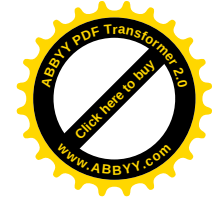
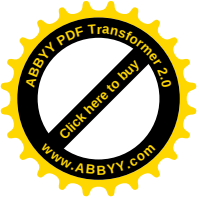
У бланку опитувальника у квадратах праворуч від кожного твердження проставте цифри 5, 4, 3, 2, 1, які будуть указувати на міру притаманності Вам ставлення до завдання чи способу його вирішення: 5 – максимальна оцінка – означає, що закінчення твердження найбільше підходить Вам; 1 – мінімальна оцінка, тобто такий спосіб мислення властивий Вам найменше. Якщо твердження здаються однаково відповідними Вашим властивостям, намагайтеся їх упорядкувати. Кожне з п'яти закінчень у групі має отримати свій номер: 5, 4, 3, 2, 1.

Заповніть зразок

Коли я читаю книгу за спеціальністю, я звертаю увагу головним чином на:

1. Якість викладання, стиль.
2. Основні ідеї книги.
3. Композицію й оформлення книги.
4. Логіку та аргументацію автора.
5. Висновки, які можна зробити з цієї книги.

Якщо Ви впевнені, що зрозуміли наведену вище інструкцію, продовжуйте працювати далі.

Текст опитувальника

А. У конфлікті я віддаю перевагу тій стороні, яка:

1. Найбільш чітко висловлює сутність суперечностей.
2. Найкраще висловлює цінності та ідеали, навколо яких відбувається суперечка.
3. Найкраще відбиває мої власні погляди та досвід.
4. Підходить до ситуації найбільш логічно та послідовно.
5. Викладає аргументи найбільш коротко та переконливо.

Б. Коли я працюю у групі, для мене найважливіше:

1. Зрозуміти цілі та значення роботи, що виконується.
2. Зрозуміти цілі та мотиви поведінки учасників групи.
3. Намітити план наших дій для досягнення поставленої мети.
4. Зрозуміти, яку вигоду можна отримати від цієї роботи.
5. Швидше досягти практичних результатів.

В. Я засвоюю нові ідеї найкраще, коли можу:

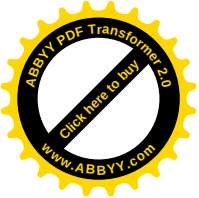
1. Пов'язати їх зі своїми поточними або майбутніми справами.
2. Застосувати в конкретних ситуаціях.
3. Сконцентруватися на них і ретельно їх проаналізувати.
4. Зрозуміти, наскільки вони схожі з уже звичними ідеями.
5. Протиставити їх іншим ідеям.

Г. Для мене графіки, схеми, креслення у книгах та статтях:

1. Корисніші за текст, якщо вони точні.
2. Корисні, якщо вони чітко відображають важливі факти.
3. Корисні, якщо вони підкріплюються та пояснюються текстом.
4. Корисні, якщо вони дають поштовх до роздумів над текстом.
5. Не більш і не менш корисні, ніж інші матеріали.

Д. Якщо мені запропонували б провести якесь дослідження (курсова, дипломна робота, реферат тощо), я почав би з:

1. Визначення його наукової цінності і суспільної користі.
2. Визначення того, зможу я виконати його самотужки чи мені буде потрібна допомога.
3. Роздумів і припущень щодо можливих результатів.

4. Роздумів про те, що є у моєму розпорядженні і чого не вистачає, щоб виконати роботу.

5. Спроби сформулювати проблему якомога повніше і точніше.

Е. Якщо б мені довелося збирати інформацію про нагальні проблеми і групи людей (навчальну, виробничу та ін.), я хотів би:

1. Зустрітися з ними індивідуально і задати кожному свої конкретні запитання.

2. Провести загальні збори і попросити їх висловити власну думку.

3. Поспілкуватися у невеликих групах, задаючи загальні запитання.

4. Зустрітися неофіційно із впливовими особами і керівництвом та з'ясувати їх погляди.

5. Запропонувати учасникам групи надати мені письмові звіти про проблеми групи.

Ж. Мабуть, я буду вважати щось правильним, істинним, якщо це «щось»:

1. Вистояло проти опозиції, витримало опір протилежних підходів.

2. Узгоджується з іншими речами, яким я вірю.

3. Було підтверджено на практиці.

4. Піддається логічному та науковому доведенню.

5. Можна перевірити особисто на доступних спостереженню фактах.

3. Коли я на дозвіллі читаю журнальну статтю, вона буде швидше:

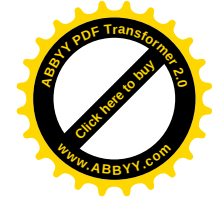
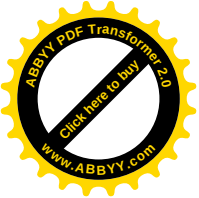
1. Про те, як комусь удалося розв'язати особисту або суспільну проблему.

2. Присвячена дискусійному політичному або соціальному питанню.

3. Повідомленням про наукове чи історичне дослідження.

4. Про цікаву, популярну людину чи подію.

5. Точним, документальним повідомленням про чийсь цікавий життєвий досвід.

І. Коли я читаю звіт про роботу, я звертаю найбільшу увагу на:

1. Наближеність висновків до особистого досвіду.
2. Можливість виконання цих рекомендацій.
3. Обґрунтованість висновків фактичними даними.
4. Розуміння автором цілей та завдань роботи.
5. Інтерпретацію даних.

К. Коли переді мною висунуто практичне завдання, перше, що я хочу знати, це:

1. Який найкращий метод для вирішення цього завдання.
2. Кому і коли потрібно, щоб завдання було вирішено.
3. Чому це завдання потрібно вирішувати.
4. Як впливатиме вирішення цього завдання на інші завдання, які доводиться вирішувати.
5. Яка пряма, негайна вигода від вирішення цього завдання.

Л. Звичайно я дізнаюся максимум про те, як зробити щось нове, коли:

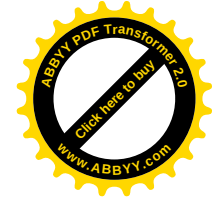
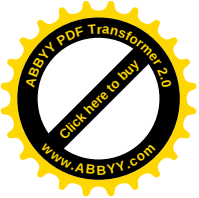
1. З'ясовую для себе, як це пов'язано з тим, що мені добре відомо.
2. Починаю роботу якомога раніше.
3. Вислуховую різні точки зору на те, як це можна зробити.
4. Є хтось, хто підказує мені, як це можна зробити.
5. Ретельно аналізую, як це зробити найкраще.

М. Найкраща форма іспиту, як на мене, – це:

1. Перелік конкретних, практичних питань з предмета.
2. Вільна дискусія серед тих, хто складає іспит.
3. Усне викладення і показ знань.
4. Повідомлення у довільній формі: як я використав те, чого навчився.
5. Письмовий звіт, що охоплює історію питання, теорію й метод.

Н. Люди, чиї особистісні якості я найбільше поважаю, – це:

1. Видатні філософи і вчені.
2. Письменники та вчителі.
3. Лідери ділових і політичних кіл.
4. Економісти та інженери.
5. Фермери та журналісти.

О. Я визнаю теорію корисною, якщо вона:

1. Споріднена з іншими теоріями, ідеями та цінностями, які я поділяю.
2. Пояснює речі для мене по-новому.
3. Може систематично пояснити значну кількість пов'язаних ситуацій та фактів.
4. Прояснює власний досвід та спостереження.
5. Має конкретне практичне застосування.

П. Коли я читаю статтю з дискусійного питання, мені імпонує, якщо в ній:

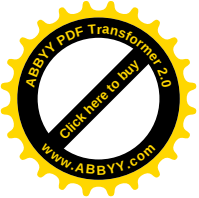
1. Демонструються переваги для мене залежно від того, на чий бік у дискусії я стану.
2. Викладаються всі факти у процесі дискусії.
3. Логічно та послідовно окреслюються позиції учасників дискусії.
4. Визначаються цінності, які сповідує автор.
5. Яскраво висвітлюються точки зору на дискусійні питання і сутність конфлікту.

Р. Коли я читаю книгу, що виходить за межі моєї навчальної діяльності, то, як правило, роблю це, тому що:

1. Відчуваю потребу у вдосконаленні своїх професійних знань.
2. Людина, яку я поважаю, порадила мені прочитати цю книгу.
3. Хочу розширити свою загальну ерудицію.
4. Хочу вийти за межі своєї діяльності для різноманітності.
5. Хочу дізнатися більше про певний предмет.

С. Коли я вперше починаю якусь справу, я:

1. Визначаю для себе критерії якості, до яких я маю прагнути.
2. Шукаю шляхи та засоби виконати її швидше і з найменшими затратами.
3. Обмірковую альтернативні засоби виконання цієї справи.
4. Намагаюся дізнатися, як інші виконували подібні справи.
5. Намагаюся знайти найкращий спосіб виконання справи.

Т. У своїй роботі над виконанням навчальних завдань я схильний до того, щоб:

1. Знаходити існуючі методи, які спрацюють, і використовувати їх якомога краще.
2. Ламати голову над тим, як різні методи можуть працювати разом.
3. Відкривати нові досконаліші методи.
4. Удосконалювати вже існуючі методи і застосовувати їх повному.
5. Розбиратися у тому, як і чому існуючі методи повинні працювати.

Бланк-дешифратор

№	А	Ж	Н		Σ				
1									
2									
3									
4									
5									
№	Б	З	О		Σ				
1									
2									
3									
4									
5									
№	В	І	П		Σ				
1									
2									
3									
4									
5									
№	Г	К	Р		Σ				
1									
2									
3									
4									
5									

№	Д	Л	С		Σ				
1									
2									
3									
4									
5									
№	Е	М	Т		Σ				
1									
2									
3									
4									
5									
Σ									
					С	І	П	А	Р

Оцінка й аналіз результатів

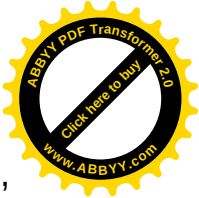
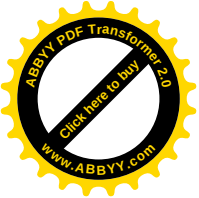
Відповіді досліджуваного переносяться на бланк-дешифратор у стовпчики ліворуч під відповідними літерами. Після цього підраховуються суми у рядках по горизонталі і заносяться у виділений жирною рамкою квадратик. Наприклад, для першого рядка у виділений квадратик заносяться сума $A1 + Ж1 + Н1$. Якщо всі тридцять квадратиків у рядках дешифратора заповнені, підраховуються суми по вертикалі і заносяться у виділені квадратики нижнього рядка.

Отримані у нижніх квадратах числа в сумі завжди повинні становити 270. Якщо це число не виходить під час складання п'яти результатів, треба провести ретельну перевірку і знайти помилку.

Число 270 отримано з такого розрахунку: 18 питань, п'ять варіантів відповідей: 1, 2, 3, 4, 5. Отже: $1 \times 18 + 2 \times 18 + 3 \times 18 + 4 \times 18 + 5 \times 18 = 270$. Букви під квадратами нижнього рядка означають п'ять інтелектуальних стилів:

- «С» – синтетичний;
- «І» – ідеалістичний;
- «П» – прагматичний;
- «А» – аналітичний;
- «Р» – реалістичний.

Для цієї методики існують такі правила оцінки результатів тестування.

Якщо досліджуваний не віддає переваги жодному стилю мислення, його оцінка за кожним стилем буде 54, це точка невизначеності, коли про наявність стилю не можна сказати нічого певного. Якщо сумарні оцінки за якимось із стилів мислення потрапляють у діапазон від 49 до 59 балів, то їх слід виключити з розгляду через те, що мало інформації.

Оцінка 60–65 балів за будь-яким стилем мислення означає, що досліджуваний віддає помірну перевагу цьому стилю (або стилям), тобто схильний використовувати цей стиль частіше за інші.

66–71 бал означає сильну прихильність до певного стилю (або стилів). Цим стилем досліджуваний користується систематично, послідовно і у більшості ситуацій. Можливо, він дещо зловживає ним, навіть коли цей стиль і не оптимальний для розв'язання якоїсь проблеми. Це особливо характерно для напружених ситуацій (брак часу, емоційне напруження).

72 бали і вище свідчать про надмірну прихильність до певного стилю мислення. Це означає, що людина використовує цей стиль майже у всіх ситуаціях, навіть у таких, де він очевидно не є доцільним чи придатним підходом до розв'язання проблеми.

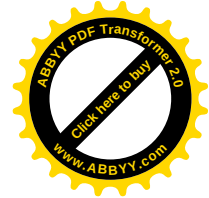
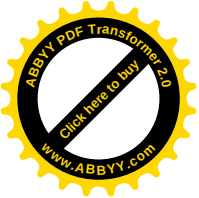
Оцінка у межах 48–43 балів означає помірне зневажання певним стилем, тобто людина схильна уникати використання цього стилю під час розв'язання проблем.

42–37 балів – стійке ігнорування певного стилю (стилів).

36 і менше балів – стиль зовсім не притаманний людині, вона майже ніде і ніколи не користується ним, навіть якщо він об'єктивно є найдоцільнішим у певній ситуації.

Коли мова йде про порівняння різних стилів мислення у міру їх прояву в одного досліджуваного, слід ураховувати не тільки абсолютні оцінки за стилями, але й їх співвідношення, незалежно від того, до яких зон вони потрапляють. Висновок про міру прояву стилю у цьому випадку роблять, спираючись на бесіду з досліджуваним, його самооцінку і суб'єктивні ставлення.

* * *

Опитувальник «ШТРР» шкільний тест розумового розвитку

Тест призначений для діагностики розумового розвитку учнів старших класів. Обираючи професію, спробуйте дослідити особливості свого розумового розвитку, тобто обізнаність, володіння науково-культурними і суспільно-політичними термінами, уміння встановлювати подібності у словах, логіку мислення. За допомогою якісного аналізу Ви зможете дослідити, з якої галузі знань у Вас вища обізнаність: суспільно-гуманітарної (література, історія, мова, суспільні дисципліни), природничої (біологія, географія, хімія) чи фізико-математичної.

ШТРР складається із 6 субтестів, кожен з яких має дві форми: А і Б. Субтест 1 і 2 – обізнаність – виявляє рівень використання науково-культурних і суспільно-політичних термінів і понять у мові учнів. Субтест 3 – аналогії – показує вміння учнів установлювати схожості, подібності; субтест 4 – класифікації – уміння логічно класифікувати поняття; субтест 5 – узагальнення – уміння узагальнювати; субтест 6 – логічні ряди – уміння знаходити правила побудови числових рядів.

Інструкція

Вам буде запропоновано ряд наборів завдань. У наборах з 1-го по 4-те завдання до кожного запропоновано ряд відповідей, які помічені літерами а), б), в) тощо. Вам необхідно з цього рядка слів вибрати потрібне, яке Ви вважаєте правильною відповіддю до завдання. Потім в аркуші до відповідей навпроти номера завдання відмітьте правильну відповідь.

Опис і приклади набору завдань № 1

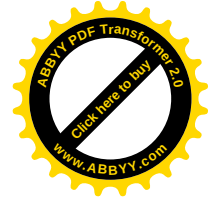
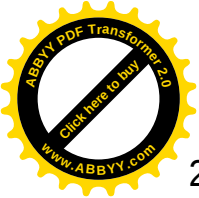
Завдання складаються з речень, що містять запитання. У кожному з них не вистачає одного слова. Ви повинні з п'яти слів, що додаються, вибрати те, що, на Вашу думку, правильно доповнює це речення. Вибрати можна тільки одне слово. Час виконання – 8 хвилин.

Приклади виконання тесту:

1. Однаковими за змістом є слова біографія і:

а) випадок; б) подвиг; в) життєвий опис; г) книга; д) письменник.

Правильна відповідь – «життєвий опис».

2. Протилежними до слова у лапках «негативний» буде слово:

- а) невдалий; б) спірний; в) важливий; г) випадковий; д) позитивний.

Правильна відповідь – «позитивний». Час виконання – 8 хвилин.

Набір завдань № 1 а

1. Початкові літери імені та по батькові називаються...

- а) вензель; б) ініціали; в) автограф; г) індекс; д) анаграма.

2. Гуманний – це...

- а) суспільний; б) людський; в) професійний; г) агресивний;
д) зневажливий.

3. Система поглядів на природу і суспільство – це...

- а) мрія; б) оцінка; в) світогляд; г) кругозір; д) ілюзія.

4. Однаковими за змістом є слова демократія і: ...

- а) анархія; б) абсолютизм; в) народовладдя; г) династія; д) класи.

5. Наука про виведення кращих порід тварин і сортів рослин називається...

- а) біоніка; б) хімія; в) селекція; г) ботаніка; д) фізіологія.

6. Короткі нотатки, стислий переказ – це...

- а) абзац; б) цитата; в) рубрика; г) уривок; д) конспект.

7. Начитаність, глибоке і широке пізнання – це...

- а) інтелігентність; б) досвідченість; в) ерудиція; г) талант; д) сумніви.

8. Відсутність інтересу й активної участі в навколишньому середовищі – це...

- а) раціональність; б) пасивність; в) чуйність; г) суперечливість;
д) черствість.

9. Збірка законів називається...

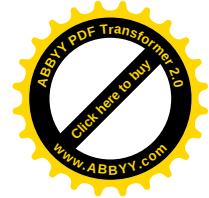
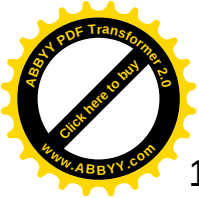
- а) резолюцією; б) постановою; в) традицією; г) кодексом; д) проектом.

10. Протилежним до слова «лицемірний» буде:

- а) щирий; б) суперечливий; в) фальшивий; г) ввічливий; д) рішучий.

11. Якщо суперечка завершується взаємними поступками, тоді можна говорити про...

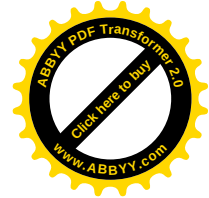
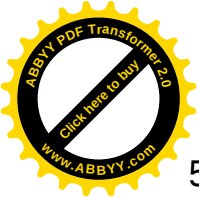
- а) компроміс; б) спілкування; в) об'єднання; г) переговори;
д) суперечності.

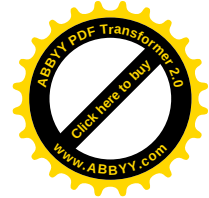
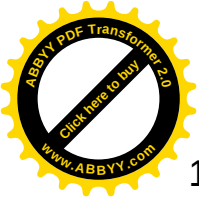
12. Етика – це вчення про...
а) психіку; б) мораль; в) природу; г) суспільство; д) мистецтво.
13. Протилежним до слова «ідентичний» буде...
а) тотожний; б) єдиний; в) впливовий; г) різний; д) ізольований.
14. Звільнення від залежності, забобонів, зрівняння у правах – це...
а) закон; б) еміграція; в) точка зору; г) дія; д) емансипація.
15. Опозиція – це...
а) протидія; б) згода; в) думка; г) політика; д) рішення.
16. Цивілізація – це...
а) формація; б) старовина; в) виробництво; г) культура; д) спілкування.
17. Однаковими за змістом є слова пріоритет і...
а) винахід; б) ідея; в) вибір; г) першість; д) керівництво.
18. Коаліція – це...
а) конкуренція; б) політика; в) ворожнеча; г) розрив; д) об'єднання.
19. Однаковими за змістом є слова «альтруїзм» і...
а) людяність; б) взаємовідносини; в) ввічливість; г) егоїзм;
д) моральність.
20. Людина, що скептично ставиться до прогресу, є ...
а) демократом; б) радикалом; в) консерватором; г) лібералом;
д) анархістом.

Набір завдань № 1 б

1. Еволюція – це...
а) порядок; б) час; в) незмінність; г) випадок; д) розвиток.
2. Бадьоре і радісне сприйняття світу – це...
а) сум; б) стійкість; в) оптимізм; г) сентиментальність; д) байдужість.
3. Однаковими за змістом є слова «антипатія» і...
а) оточення; б) симпатія; в) відношення; г) прихильність; д) неприязнь.
4. Держава, незалежна від інших, є...
а) суверенною; б) малорозвиненою; в) миролюбною; г) процвітаючою;
д) єдиною.

5. Систематизований перелік яких-небудь предметів (книг, картин) – це...
а) анотація; б) словник; в) посібник; г) каталог; д) абонемент.
6. Найбільш коротка і чітка відповідь називається...
а) красномовною; б) лаконічною; в) детальною; г) багатослівною;
д) спонтанною.
7. Міграція – це...
а) розвиток; б) умова; в) зміна; г) переселення; д) життя.
8. Людина, що має почуття міри, уміння поводити себе належним чином, називається...
а) комунікативною; б) об'єктивною; в) тактовною; г) компетентною;
д) скромною.
9. Цікава або закінчена думка, висловлена коротко і влучно, називається...
а) афоризм; б) уривок; в) оповідання; г) епос; д) діалог.
10. Універсальний – це...
а) цілеспрямований; б) єдиний; в) розповсюджений; г) корисний;
д) багатогранний.
11. Протилежним до слова «унікальний» буде...
а) прозорий; б) розповсюджений; в) крихкий; г) рідкісний; д) точний.
12. Проміжок часу, що дорівнює десяти дням, називається...
а) декада; б) канікули; в) тиждень; г) семестр; д) квартал.
13. Однаковими за змістом є слова «самоуправління» і...
а) автономія; б) закон; в) право; г) прогрес; д) залежність.
14. Протилежним до слова «стабільний» буде...
а) постійний; б) знаючий; в) безперервний; г) мінливий; д) рідкісний.
15. Сукупність наук, що вивчають мову і літературу, – це...
а) логіка; б) соціологія; в) філологія; г) естетика; д) філософія.
16. Думка, яка ще не повністю перевірена, називається...
а) парадоксальною; б) правдивою; в) двозначною; г) гіпотетичною;
д) помилковою.

17. Однаковими за змістом є слова гегемонія і...

а) рівноправність; б) панування; в) революція; г) союз; д) відстоювання.

18. Тотальний – це...

а) частковий; б) рідкісний; в) всеосяжний; г) переможний; д) швидкий.

19. Рівноцінний заміник чого-небудь – це...

а) сировина; б) еквівалент; в) цінність; г) сурогат; д) підробка.

20. Конфронтація – це...

а) солідарність; б) переговори; в) співробітництво; г) агресія;
д) протиборство.

Опис і приклади набору завдань № 2

До слова, що стоїть ліворуч, потрібно підібрати з чотирьох із запропонованих таке, яке збігалось б з ним за змістом, слово – синонім.

Приклади виконання тесту:

1. Вік – а) історія; б) сторіччя; в) подія; г) прогрес.

Правильна відповідь – «сторіччя».

2. Прогноз – а) погода; б) доповідь; в) передбачення; г) причина.

Правильна відповідь – передбачення. Час виконання – 4 хвилини.

Набір завдань № 2 а

1. Прогресивний –

а) інтелектуальний; б) передовий; в) спритний; г) відсталий.

2. Анулювати –

а) підписувати; б) скасовувати; в) повідомляти; г) відстрочити.

3. Ідеал –

а) фантазія; б) майбутнє; в) мудрість; г) досконалість.

4. Аргумент –

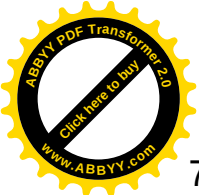
а) доказ; б) згода; в) суперечка; г) фраза.

5. Міф –

а) давнина; б) творчість; в) легенда; г) наука.

6. Аморальний –

а) стійкий; б) важкий; в) неприємний; г) неетичний.

7. Аналіз –

а) факти; б) розгляд; в) критика; г) уміння.

8. Еталон –

а) копія; б) форма; в) основа; г) зразок.

9. Сферичний –

а) продовгуватий; б) кулястий; в) пустий; г) об'ємний.

10. Соціальний –

а) прийнятий; б) вільний; в) запланований; г) суспільний.

11. Гравітація –

а) тяжіння; б) відштовхування; в) невагомість; г) піднімання.

12. Сентиментальний –

а) поетичний; б) чуттєвий; в) радісний; г) цікавий.

13. Експорт –

а) продаж; б) товари; в) вивіз; г) торгівля.

14. Ефективний –

а) необхідний; б) дійовий; в) рішучий; г) гострий.

15. Мораль –

а) етика; б) розвиток; в) здібність; г) право.

16. Модифікувати –

а) працювати; б) спостерігати; в) вивчати; г) змінювати.

17. Радикальний –

а) корінний; б) зворотній; в) останній; г) відсталий.

18. Негативний –

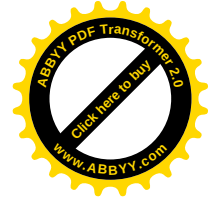
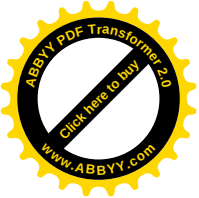
а) невдалий; б) помилковий; в) від'ємний; г) необережний.

19. Суб'єктивний –

а) практичний; б) суспільний; в) особистий; г) прихований.

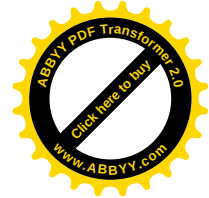
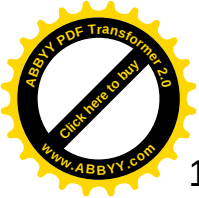
20. Аграрний –

а) місцевий; б) господарський; в) земельний; г) селянський.

Набір завдань № 2 б

1. Аналогія –
а) випадок; б) явище; в) властивість; г) подібність.
2. Інтернаціональний –
а) численний; б) міжнародний; в) непорушний; г) відомий.
3. Адаптуватися –
а) пристосовуватися; б) навчитися; в) рухатися; г) придивитися.
4. Іронічний –
а) м'який; б) смішний; в) веселий; г) справжній.
5. Симптом –
а) характер; б) система; в) бажання; г) ознака.
6. Імпорт –
а) властивість; б) товари; в) ввіз; г) ознака.
7. Компенсувати –
а) губити; б) витратити; в) збільшити; г) відшкодувати.
8. Пихатість –
а) чутливість; б) потаємність; в) зарозумілість; г) святковість.
9. Антагоністичний –
а) ворожий; б) впевнений; в) чужий; г) класовий.
10. Інтелектуальний –
а) досвідчений; б) розумовий; в) діловий; г) добрий.
11. Абсолютний –
а) панівний; б) спірний; в) роздільний; г) необмежений.
12. Осудження –
а) байдужість; б) осуд; в) навіювання; г) злочин.
13. Дискусія –
а) думка; б) суперечка; в) точка зору; г) бесіда.
14. Утопічний –
а) нездійснений; б) ідеальний; в) життєвий; г) недосвідчений.

15. Консерватизм –

а) закростенілість; б) самостійність; в) героїзм; г) щоденність.

16. Інтерпретація –

а) тлумачення; б) читання; в) бесіда; г) повідомлення.

17. Нюанс –

а) подоба; б) відчуття; в) відтінок; г) слух.

18. Сентиментальний –

а) поетичний; б) радісний; в) чуттєвий; г) чудний.

19. Абстрактний –

а) практичний; б) досвідчений; в) несуттєвий; г) далекий від дійсності.

20. Об'єктивний –

а) неупереджений; б) корисний; в) свідомий; г) правильний.

Опис і приклади набору завдань № 3

Вам пропонується три слова. Між першим і другим словом існує встановлений зв'язок. Між третім й одним із п'яти слів, що запропоновані на вибір, існує аналогічний зв'язок. Це слово Вам потрібно знайти.

Приклади виконання тесу:

1. Пісня – композитор; літак – ?

а) аеропорт; б) політ; в) конструктор; г) пальне; д) винищувач.

Правильна відповідь – конструктор.

2. Добро – зло; день – ?

а) сонце; б) ніч; в) тиждень; г) середа; д) доба.

Правильна відповідь – ніч. Час виконання – 10 хвилин.

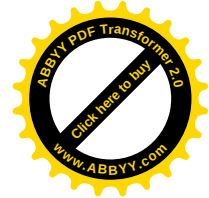
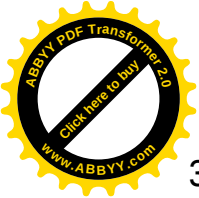
Набір завдань № 3 а

1. Дієслово – дієвідмінювати; іменник – ?

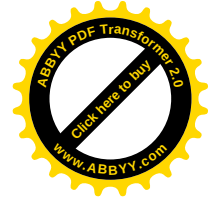
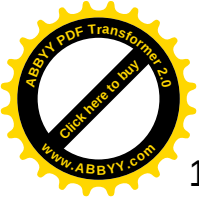
а) змінювати; б) утворювати; в) використовувати; г) відмінювати;
д) писати.

2. Холодно – гаряче; рух – ?

а) інерція; б) спокій; в) молекула; г) взаємодія; д) крок.

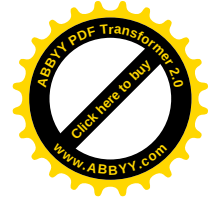
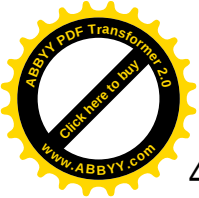
3. Колумб – мандрівник; землетрус – ?
а) першовідкривач; б) утворення гір; в) виверження; г) жертви;
д) природне явище.
4. Доданок – сума; множник – ?
а) різниця; б) ділення; в) добуток; г) множення; д) число.
5. Рабовласник – буржуазія; раби – ?
а) рабовласницький лад; б) буржуазія; в) рабовласники; г) наймані
робітники; д) полонені.
6. Папороть – спора; сосна – ?
а) шишка; б) голка; в) рослина; г) насіння; д) ялина.
7. Вірш – поезія; оповідання – ?
а) книга; б) письменник; в) повість; г) речення; д) проза.
8. Гори – висота; клімат – ?
а) рельєф; б) температура; в) природа; г) географічна широта;
д) рослинність.
9. Рослина – стебло; клітина – ?
а) ядро; б) хромосома; в) білок; г) фермент; д) ділення.
10. Багатство – бідність; кріпацька залежність – ?
а) кріпаки; б) особиста воля; в) нерівність; г) приватна власність;
д) феодальний лад.
11. Старт – фініш; пролог – ?
а) заголовок; б) вступ; в) кульмінація; г) дія; д) епілог.
12. Блискавка – світло; явище тяжіння – ?
а) камінь; б) рух; в) сила тяжіння; г) вага; д) Земля.
13. Первіснообщинний лад – рабовласницький лад; рабовласницький лад – ?
а) соціалізм; б) капіталізм; в) рабовласницький; г) держава;
д) феодалізм.
14. Роман – розділ; вірш – ?
а) поема; б) рима; в) строфа; г) ритм; д) жанр.

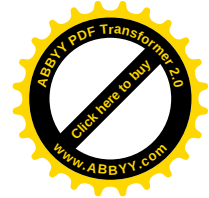
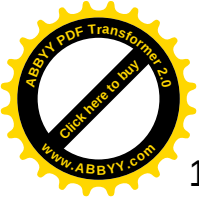
15. Тепло – життєдіяльність; кисень – ?
а) газ; б) вода; в) рослини; г) розвиток; д) дихання.
16. Фігура – трикутник; стан речовини – ?
а) рідина; б) рух; в) температура; г) вода; д) молекула.
17. Троянда – квітка; капіталісти – ?
а) експлуатація; б) робітники; в) капіталізм; г) клас; д) фабрика.
18. Зниження атмосферного тиску – опади; антициклон – ?
а) ясна погода; б) циклон; в) клімат; г) вологість; д) метеослужба.
19. Прямокутник – площа; куб – ?
а) об'єм; б) ребро; в) трикутник; г) висота; д) сторона.
20. Війна – смерть; навчання – ?
а) школа; б) книга; в) знання; г) вчитель; д) формула.
21. Чисельник – кількість; дієслово – ?
а) йти; б) дія; в) прикметник; г) частина мови; д) відмінювати.
22. Північ – південь; опади – ?
а) пустеля; б) полюс; в) дощ; г) засуха; д) клімат.
23. Діаметр – радіус; коло – ?
а) дуга; б) сегмент; в) відрізок; г) лінія; д) круг.
24. Епітелій – тканина; аорта – ?
а) серце; б) внутрішній орган; в) артерія; г) вена; д) кров.
25. Молоток – забивати; генератор – ?
а) з'єднувати; б) виробляти; в) включати; г) змінювати; д) нагрівати.

Набір завдань № 3 б

1. Світло – темрява; притягання – ?
а) метал; б) молекула; в) відштовхування; г) взаємодія; д) рух.
2. Кріпак – раб; феодал – ?
а) король; б) рабовласник; в) церква; г) сеньйор; д) поміщик.
3. Писати – дієслово; зошит – ?
а) папір; б) іменник; в) означати; г) відмінювати; д) відкривати.

4. Гольфстрім – течія; цунамі – ?
а) Японія; б) катастрофа; в) шторм; г) Куросава; д) хвиля.
5. Око – зір; ніс – ?
а) дотик; б) нюх; в) обличчя; г) рот; д) запах.
6. Захід – схід; мілина – ?
а) фарватер; б) засуха; в) південь; г) повінь; д) пороги.
7. Іменник – предмет; дієслово – ?
а) бігти; б) дієприкметник; в) відмінювати; г) дія; д) ознака.
8. Квадрат – площа; куб – ?
а) сторона; б) перпендикуляр; в) ребро; г) периметр; д) об'єм.
9. Спека – спрага; класи – ?
а) селяни; б) капіталізм; в) рабовласники; г) держава; д) нерівність.
10. Промінь – кут; відрізок – ?
а) діагональ; б) бісектриса; в) прямокутник; г) хорда; д) лінія.
11. Вірш – поезія; билина – ?
а) казка; б) богатир; в) лірика; г) епос; д) драма.
12. Нагрівання – розширення; сила пружності – ?
а) пружина; б) взаємодія; в) деформація; г) тіло; д) вага.
13. Береза – дерево; рабовласники – ?
а) раби; б) рабовласницький лад; в) клас; г) експлуатація; д) буржуазія.
14. Початок – кінець; гармонія – ?
а) безладдя; б) мораль; в) антонім; г) гротеск; д) поняття.
15. Число – дріб; стан речовини – ?
а) об'єм; б) молекула; в) залізо; г) газ; д) температура.
16. Птахи – горобині; ссавці – ?
а) кенгуру; б) кінь; в) теля; г) комаха; д) гризуни.
17. Круг – коло; куля – ?
а) сфера; б) простір; в) дуга; г) радіус; д) сегмент.

18. Слово – літера; речення – ?
а) союз; б) фраза, в) слово; г) кома; д) зошит.
19. Рабовласницький лад – феодалізм; феодалізм – ?
а) капіталізм; б) рабовласницький лад; в) феодалі; г) суспільний лад;
д) класи.
20. Підвищення атмосферного тиску – ясна погода; циклон – ?
а) опади; б) сонце; в) антициклон; г) погода; д) метеостанція.
21. Дихання – вуглекислий газ; фотосинтез – ?
а) повітря; б) кисень; в) хлорофіл; г) світло; д) лист.
22. Пилка – пиляти; акумулятор – ?
а) вмикати; б) проводити; в) нагороджувати; г) перетворювати;
д) накопичувати.
23. Людина – натовп; клітина – ?
а) рослина; б) плід; в) мікроскоп; г) ядро; д) тканина.
24. Океан – глибина; клімат – ?
а) географічна довгота; б) вологість; в) рослинність; г) місцевість;
д) рельєф.
25. Абсолютизм – демократія; товарно-грошові відносини – ?
а) натуральне господарство; б) торгівля; в) ремесло; г) товар;
д) промисловість.

Описи і приклади набору завдань № 4

Вам пропонується п'ять слів. Чотири з них об'єднані загальною ознакою. П'яте слово до них не підходить. Його потрібно знайти. Зайвим може бути лише одне слово.

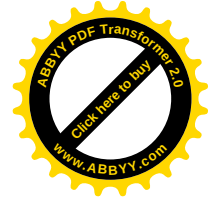
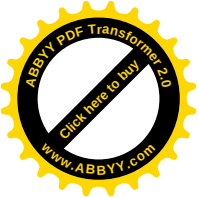
Приклади виконання тесту:

1. а) тарілка; б) глечик; в) стіл; г) каструля; д) чайник.

Перше, друге, четверте і п'яте слова – це посуд, а третє слово – це меблі. Тому воно зайве в запропонованому рядку слів.

2. а) йти; б) стрибати; в) танцювати; г) сидіти; д) бігти.

Чотири слова означають стан руху, а слово «сидіти» – спокою. Тому це слово зайве. Час виконання – 7 хвилин.

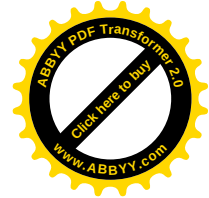
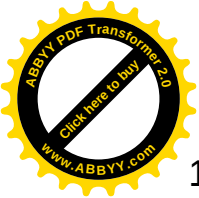

Набір завдань № 4 а

1. а) префікс; б) прийменник; в) суфікс; г) закінчення; д) корінь.
2. а) пряма; б) ромб; в) прямокутник; г) квадрат; д) трикутник.
3. а) барометр; б) флюгер; в) термометр; г) компас; д) азимут.
4. а) рабовласник; б) раб; в) селянин; г) робітник; д) ремісник.
5. а) прислів'я; б) вірш; в) поема; г) оповідання; д) повість.
6. а) цитоплазма; б) живлення; в) ріст; г) подразливість; д) розмноження.
7. а) дощ; б) сніг; в) опади; г) іній; д) град.
8. а) трикутник; б) відрізок; в) довжина; г) квадрат; д) круг.
9. а) пейзаж; б) мозаїка; в) ікона; г) фреска; д) пензель.
10. а) нарис; б) роман; в) оповідання; г) сюжет; д) повість.
11. а) паралель; б) карта; в) меридіан; г) екватор; д) полюс.
12. а) література; б) наука; в) живопис; г) скульптура; д) художнє ремесло.
13. а) довжина; б) метр; в) маса; г) об'єм; д) швидкість.
14. а) вуглекислий газ; б) світло; в) вода; г) крохмаль; д) хлорофіл.
15. а) пролог; б) кульмінація; в) інформація; г) розв'язка; д) епілог.
16. а) швидкість; б) коливання; в) сила; г) вага; д) щільність.
17. а) Куба; б) Японія; в) В'єтнам; г) Великобританія; д) Ісландія.
18. а) товар; б) місто; в) ярмарок; г) натуральне господарство; д) гроші.
19. а) опис; б) порівняння; в) характеристика; г) казка; д) байка.
20. а) аорта; б) вена; в) серце; г) артерія; д) капіляр.

Набір завдань № 4 б

1. а) кома; б) крапка; в) двокрапка; г) тире; д) сполучник.
2. а) глобус; б) меридіан; в) полюс; г) паралель; д) екватор.
3. а) морфологія; б) синтаксис; в) пунктуація; г) орфографія; д) термінологія.
4. а) рух; б) інерція; в) вага; г) коливання; д) деформація.
5. а) коло; б) трикутник; в) трапеція; г) квадрат; д) прямокутник.
6. а) картина; б) мозаїка; в) ікона; г) скульптура; д) фреска.
7. а) робітник; б) селянин; в) раб; г) феодал; д) ремісник.
8. а) легенда; б) драма; в) комедія; г) трагедія; д) п'єса.
9. а) аорта; б) стравохід; в) вена; г) серце; д) артерія.
10. а) Канада; б) Бразилія; в) В'єтнам; г) США; д) Болівія.
11. а) тіло; б) площа; в) об'єм; г) вага; д) швидкість.

12. а) напрям; б) курс; в) маршрут; г) азимут; д) компас.
13. а) корінь; б) стебло; в) лист; г) тичинка; д) квітка.
14. а) землетрус; б) цунамі; в) стихія; г) ураган; д) смерч.
15. а) метафора; б) монолог; в) епітет; г) алегорія; д) гіпербола.
16. а) товар; б) місто; в) ярмарок; г) натуральне господарство; д) гроші.
17. а) циліндр; б) куб; в) многогранник; г) куля; д) паралелепіпед.
18. а) прислів'я; б) байка; в) приказка; г) казка; д) билина.
19. а) історія; б) астрологія; в) біологія; г) астрономія; д) медицина.
20. а) харчування; б) дихання; в) подразливість; г) риси; д) свідомість.

Описи і приклади набору завдань № 5

Вам пропонують два слова. Потрібно встановити, що існує між ними спільного. Намагайтеся в кожному випадку знайти найбільш суттєві загальні ознаки обох слів. Напишіть свою відповідь на аркуші.

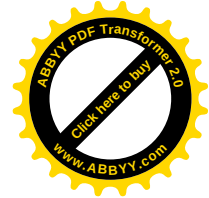
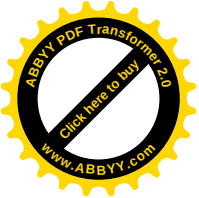
Приклади виконання тесту:

1. Стіл – ліжко. Правильною відповіддю буде «меблі».
2. Дощ – град. Правильна відповідь – «опад».

Час виконання – 8 хвилин.

Набір завдань № 5 а

1. Азія – Африка.
2. Ботаніка – Зоологія.
3. Феодалізм – капіталізм.
4. Казка – билина.
5. Газ – рідина.
6. Серце – артерія.
7. Копенгаген – Манагуа.
8. Атом – молекула.
9. Жири – білки.
10. Наука – мистецтво.
11. Завзятість – мужність.
12. Ампер – вольт.
13. Канал – гребля.
14. Мозаїка – ікона.

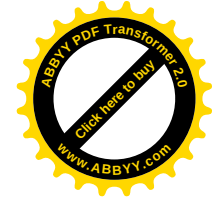
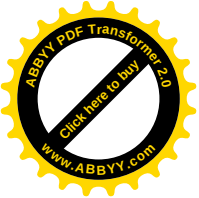
15. Хмарність – опади.
16. Сума – добуток.
17. Байка – опис.
18. Класицизм – реалізм.
19. Цунамі – ураган.

Набір завдань № 5 б

1. Європа – Австралія.
2. Рідина – тверде тіло.
3. Нирки – шлунок.
4. Ділення – віднімання.
5. Лісабон – Луанда.
6. Феодалізм – соціалізм.
7. Ніс – око.
8. Алгебра – геометрія.
9. Сила струму – напруга.
10. Зрадництво – боязнь.
11. Держава – церква.
12. Землетрус – смерч.
13. Майстерня – мануфактура.
14. Водосховище – арик.
15. Роман – оповідання.
16. Температура – атмосферний тиск.
17. Реформа – революція.
18. Спора – насіння.
19. Метафора – алегорія.

Опис і приклади набору завдань № 6

Пропонуємо Вам рядки чисел, розміщених у певній закономірності. Ваше завдання полягає в тому, щоб установити цю закономірність і знайти число, яке продовжувало б відповідний ряд, і записати його. У деяких завданнях, щоб установити принципи побудови рядка, Вам необхідно буде користуватися множенням, діленням та іншими діями.

Приклади: 1) 2 4 6 8 10...

У цьому рядку кожне наступне число на 2 більше попереднього. Тому потрібно написати 12, яке і буде продовженням.

2) 9 7 10 8 11 9 12...

У цьому рядку почергово віднімається 2 і додається 3. Наступне число повинно бути 10. Його потрібно записати. Час виконання – 7 хвилин.

Набір завдань № 6 а

- 1) 6, 9, 12, 15, 18, 21...
- 2) 9, 1, 7, 1, 5, 1...
- 3) 2, 3, 5, 6, 8, 9...
- 4) 10, 12, 9, 11, 8, 10...
- 5) 1, 3, 6, 8, 16, 18...
- 6) 3, 4, 6, 9, 13, 18...
- 7) 15, 13, 16, 12, 17, 11...
- 8) 1, 2, 4, 8, 16, 32...
- 9) 1, 2, 5, 10, 17, 26...
- 10) 1, 4, 9, 16, 25, 36...
- 11) 1, 2, 6, 15, 31, 56...
- 12) 31, 24, 18, 13, 9, 6...
- 13) 174, 171, 57, 54, 18, 15...
- 14) 54, 19, 18, 14, 6, 9...
- 15) 301, 294, 49, 44, 11, 8...

Набір завдань № 6 б

- 1) 5, 9, 13, 17, 21, 25.
- 2) 3, 7, 6, 7, 9, 7...
- 3) 1, 4, 3, 6, 5, 8...
- 4) 6, 8, 11, 13, 16, 18.
- 5) 2, 4, 6, 12, 14, 28...
- 6) 1, 4, 8, 13, 19, 26...
- 7) 11, 12, 10, 13, 9, 14...
- 8) 128, 64, 32, 16, 8, 4...
- 9) 1, 3, 7, 13, 21, 31...

10) 255, 127, 63, 31, 15...

11) 3, 4, 8, 17, 33, 58...

12) 47, 39, 32, 26, 21, 17...

13) 92, 46, 44, 22, 20, 10...

14) 256, 37, 64, 31, 16, 25.

15) 1, 2, 4, 7, 28, 33...

**Ключі до шкільного тесту
розумового розвитку**

	1 а	1 б	2 а	2 б	3 а	3 б	4 а	4 б	6 а	6 б
1.	б	г	б	г	г	в	б	д	24	29
2.	б	в	б	б	б	б	а	а	3	12
3.	в	г	г	а	г	б	д	д	11	7
4.	в	а	а	б	в	д	а	в	7	21
5.	в	г	в	г	г	б	а	а	36	30
6.	г	б	г	в	г	г	а	г	24	34
7.	в	г	б	г	д	г	в	г	18	8
8.	б	в	г	в	б	г	в	а	64	2
9.	г	а	б	а	а	г	д	б	37	43
10.	а	д	г	б	б	в	г	в	49	3
11.	а	б	а	г	д	г	б	а	92	94
12.	б	а	б	б	в	в	б	д	4	14
13.	г	а	в	б	д	в	б	г	5	8
14.	г	г	б	а	в	а	г	в	2	4
15.	а	в	а	а	д	г	в	б	4	198
16.	г	г	г	а	а	г	б	г	—	—
17.	г	б	а	в	г	а	в	в	—	—
18.	г	в	в	в	а	в	г	б	—	—
19.	а	б	в	г	а	а	г	б	—	—
20.	в	д	в	а	в	а	в	д	—	—
21.	—	—	—	—	б	б	—	—	—	—
22.	—	—	—	—	г	г	—	—	—	—
23.	—	—	—	—	а	д	—	—	—	—
24.	—	—	—	—	в	б	—	—	—	—
25.	—	—	—	—	б	а	—	—	—	—

Ключі до субтесту № 5

	5 а		5 б	
	2 бали	1 бал	2 бали	1 бал
1	Частини світу	Материки, континенти	Частини світу	Материки, континенти
2	Біологія – наука про живу природу	Наука, предмет	Стан речовини	Речовини, стан
3	Суспільний лад, соціально-економічна формація, лад	Суспільство, ступені розвитку	Внутрішні органи	Органи, частини організму
4	Усна народна творчість, фольклор	Література, мудрість, творчість	Математичні дії	Дії, арифметичні дії
5	Агрегатний стан речовини	Речовина, стан тіла	Столиці	Міста
6	Органи кровообігу	Внутрішні органи, органи людини	Соціальний лад, суспільно-економічна формація, лад	Епохи розвитку держави
7	Столиці	Міста	Органи чуття	Органи голови
8	Найдрібніші частки речовини, склад речовини, складові частини речовини	Частка, речовина	Розділи математики, математичні науки, математика	Науки, шкільні предмети
9	Органічні речовини	Склад речовини, речовина	Характеристика електричного струму	Фізичні величини, електрика
10	Культура, види діяльності	Творчість	Негативні риси характеру	Риси характеру, риси людини, людина
11	Позитивні риси характеру	Якості (риса) характеру, характер	Засоби гноблення	Влада, управління
12	Електричні одиниці виміру	Фізичні величини, електрика, одиниці виміру	Стихійне лихо	Стихія, лихо, природні явища
13	Штучні водні споруди, водні споруди	Споруди, водосховище	Ручне виробництво, способи виробництва з ручною працею	Підприємство, виробництво
14	Образотворче мистецтво, твори образотворчого мистецтва	Мистецтво, творчість	Штучні водні споруди	Водопостачання, сховища води
15	Атмосферні явища, кліматичні (погодні) явища	Клімат, явище, (стан) погоди	Проза, прозові твори	Література, літературні твори
16	Результати математичних дій	Математичні дії, операції з числами	Характеристика погоди	Погода, явище

17	Літературні прийоми	Способи викладу	Соціальні зміни, соціальні перетворення	Переворот
18	Напрями в мистецтві, художній стиль	Літературні напрями	Способи розмноження	Розмноження рослин
19	Стихійне лихо	Стихія	Літературні прийоми	Літературні терміни, література

* Інші відповіді на субтест – 0 балів.

Якісний аналіз субтестів

Субтест 1. Обізнаність

Співвіднесення завдань до різних галузей знань

	1 а	1 б
Суспільно-політична	2, 4, 8, 9, 11, 14, 15, 18, 20	2, 4, 7, 13, 17, 18, 20
Науково-культурна	1, 3, 5, 6, 7, 10, 12, 13, 16, 17, 19	1, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 19

Субтест 2. Обізнаність

Співвіднесення завдань до різних галузей знань

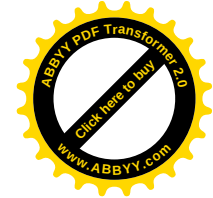
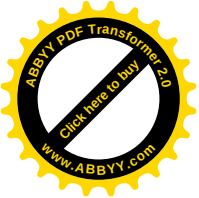
	2 а	2 б
Суспільно-політична	1, 2, 10, 13, 17, 20	2, 3, 9, 11, 13, 14, 15
Науково-культурна	3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 14, 15, 16, 18, 19	1, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 16, 17, 18, 19, 20

Субтести 1, 2 виявляють рівень обізнаності учня з поняттями, що належать до двох інформаційних сфер (суспільно-політичної і науково-культурної). Аналіз субтестів 1 і 2 показує, наскільки глибоко учень засвоїв загальні поняття, що сприяють розширенню кругозору, світогляду, формуванню світорозуміння.

Субтест 3. Аналогія

Співвіднесення завдань до різних шкільних предметів

	3 а	3 б
Література, мова	1, 7, 11, 14, 21	3, 7, 11, 14, 18
Математика, фізика	2, 4, 12, 16, 19, 23, 25	1, 8, 10, 12, 15, 17, 22
Історія	5, 10, 13, 17, 20	2, 9, 13, 19, 25
Біологія	6, 9, 15, 24	5, 16, 21, 23
Географія	3, 8, 18, 22	4, 6, 20, 24

Співвіднесення завдань до різних типів логічних зв'язків

	3 а	3 б
Рід – вид	3, 7, 16, 17, 24	4, 11, 13, 15, 16
Частина – ціле	9, 14, 23	10, 18, 23
Причина – наслідок	12, 18, 20	9, 12, 20, 21
Протилежність	2, 10, 11, 22	1, 6, 14, 25
Порядок слідування	13	19
Рядоположність	5	2
Функціональні відношення	1, 4, 6, 8, 15, 19, 21, 25	3, 5, 7, 8, 17, 22, 24

Якісна сторона субтесту № 3 проводиться за двома напрямками: виявляються найбільше і найменше засвоєні учнями галузі знань (суспільно-гуманітарна, природничо-наукова, фізико-математична); досліджуються вміння встановлювати логічні зв'язки:

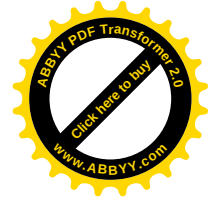
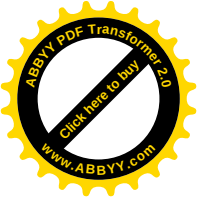
- рід – вид (наприклад, до поняття «гвоздика» родовим буде «садова квітка», а видовим «рожева гвоздика»);
- частина – ціле (плавник – окунь);
- причина – наслідок (засуха – неврожай);
- протилежність (добро – зло, світло – темнота);
- послідовність (осінь – зима, понеділок – вівторок);
- вид – вид (синонімічні поняття: щука – окунь);
- функціональні відношення (окунь – ріка, соловей – сад).

Субтест 4. Класифікація

Співвіднесення до різних шкільних предметів

	4 а	4 б
Література, мова	1, 5, 10, 15, 19	1, 3, 8, 15, 18
Математика, фізика	2, 8, 13, 16	4, 5, 11, 17
Історія	4, 9, 12, 18	6, 7, 16
Біологія	6, 14, 20	9, 13, 20
Географія	3, 7, 11, 17	2, 10, 12, 14
Завдання з абстрактними поняттями	12, 15, 16, 19	3, 4, 8, 15, 20
Змішані завдання	3, 6, 7, 8, 11, 13, 18	2, 11, 12, 14, 16
Завдання з конкретними поняттями	1, 2, 4, 5, 9, 10, 14, 17, 20	1, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 18, 19

Якісний аналіз цього субтесту не тільки виявляє галузі знань, найбільш засвоєні учнем, але і вміння виконувати завдання з конкретними (наприклад, сполучник, серце) і абстрактними (наука, свідомість) поняттями.

Субтест 5. Узагальнення

Співвіднесення завдань до різних шкільних предметів

	5 а	5 б
Література, мова	4, 11, 17	10, 15, 19
Математика, фізика	5, 8, 12, 16	2, 4, 8, 9
Історія	3, 10, 14, 18	6, 11, 13, 17
Біологія	2, 6, 9	3, 7, 18
Географія	1, 7, 13, 15, 19	1, 5, 12, 14, 16

Завдання, які входять у цей субтест, вимагають від учнів умінь знаходити найбільш суттєву загальну ознаку двох понять, віднесення їх до певної категорії. Якісний аналіз дає змогу побачити обізнаність учнів з різними шкільними предметами.

Обробка результатів тестування

Кожне правильно виконане учнем завдання оцінюється 1 балом. Максимальна кількість балів, які може набрати учень за тест, – 138: I субтест – 20 балів, II – 20, III – 25, IV – 20, V – 38, VI – 15 балів.

Про відносно високий розумовий розвиток свідчать бали, вищі 75 у семикласника, 90 – у восьмикласника і 100 – у дев'ятикласника, 110 і вищі – у десятикласника та одинадцятикласника.

Виконавши завдання ШТРР, Ви зможете дослідити рівень свого розумового розвитку, особливості мислення, власну обізнаність в певних галузях знань. Це допоможе вам правильно вибрати шлях до майбутньої професії.

* * *

Інтелект (intellect) (від латин. *intellectus* – «розуміння», «розум») – сукупність загальних розумових здібностей; здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відображати, перетворювати, мислити, навчатися, пізнавати світ і переймати соціальний досвід; спроможність вирішувати завдання, ухвалювати рішення, розумно діяти, передбачати.

Інтелектуальний тест Г. Ю. Айзенка

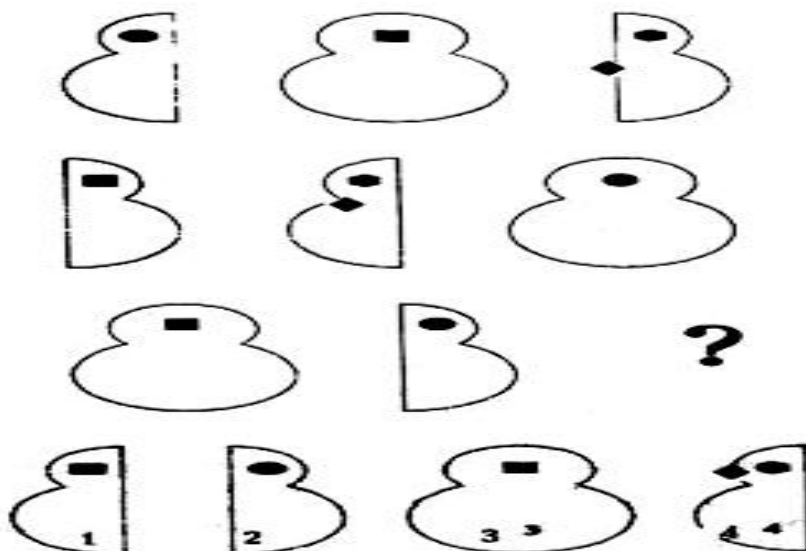
Інструкція

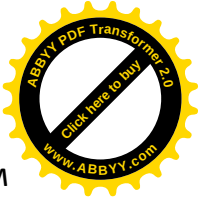
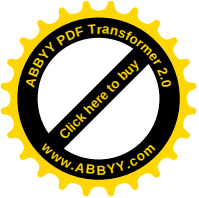
На виконання кожного тесту дається 30 хв. Не затримуйтеся занадто довго над одним завданням. Можливо, Ви перебуваєте на хибному шляху, тоді краще перейти до наступного завдання. Але і не здавайтеся занадто легко; більшість завдань вирішиться, якщо Ви виявите трохи наполегливості. Продовжувати міркувати над завданням або відмовитися від спроб і перейти до наступного – підкаже здоровий глузд. При цьому пам'ятайте, що загалом до кінця серії завдання стають складнішими. Кожна людина може вирішити частину запропонованих завдань, але ніхто не може справитися з усіма завданнями за півгодини. Відповіддю на завдання є одне число, буква або слово. Іноді потрібно зробити вибір з кількох можливих, іноді Ви самі повинні придумати відповідь. Відповідь напишіть у зазначеному місці. Якщо Ви не можете вирішити завдання, то не варто навмання писати відповідь. Якщо ж у Вас є ідея, але Ви не впевнені в її правильності, то відповідь усе-таки проставте. Тест не містить «каверзних» завдань, але доведеться розглядати кілька шляхів вирішення. Перш ніж розпочати роботу, впевніться, що Ви правильно зрозуміли, що від Вас вимагається. Ви даремно втратите час, якщо візьметесь за вирішення, не усвідомивши, у чому полягає завдання.

Примітка

Крапки означають кількість букв у пропущеному слові. Наприклад, (...) означає, що пропущене слово складається з чотирьох букв.

1. Виберіть потрібну фігуру з чотирьох пронумерованих.

2. Вставте слово, яке є закінченням першого слова та початком другого.

ЗВИ (...) КА

3. Розв'яжіть анаграми та виключіть зайве слово. Примітка: анаграма – слово з переплутаним порядком наведення букв, який слід відтворити.

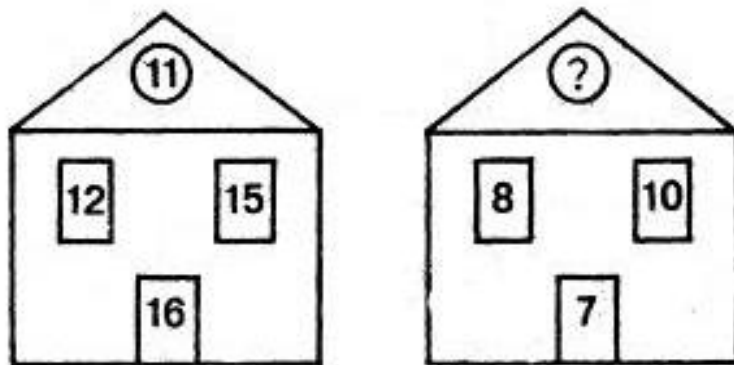
ААЛТІРК

КОЖАЛ

АЗІАЛВ

ШКААЧ

4. Вставте пропущене число.

5. Вставте пропущене слово.

БАГОР (РОСА) ТЕСАК

ГАРАЖ (....) КАБАК

6. Вставте пропущене число.

196 (25) 324

326 () 137

7. Продовжіть ряд чисел.

18 10 6 4 ?

8. Розв'яжіть анаграми та виключіть зайве слово.

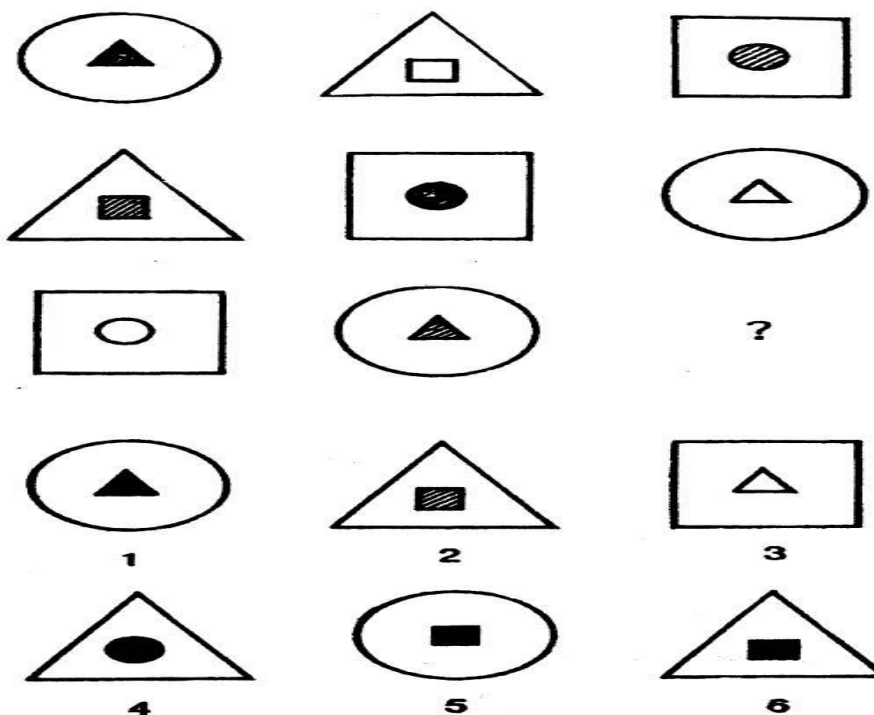
НИАВД

СІОТТ

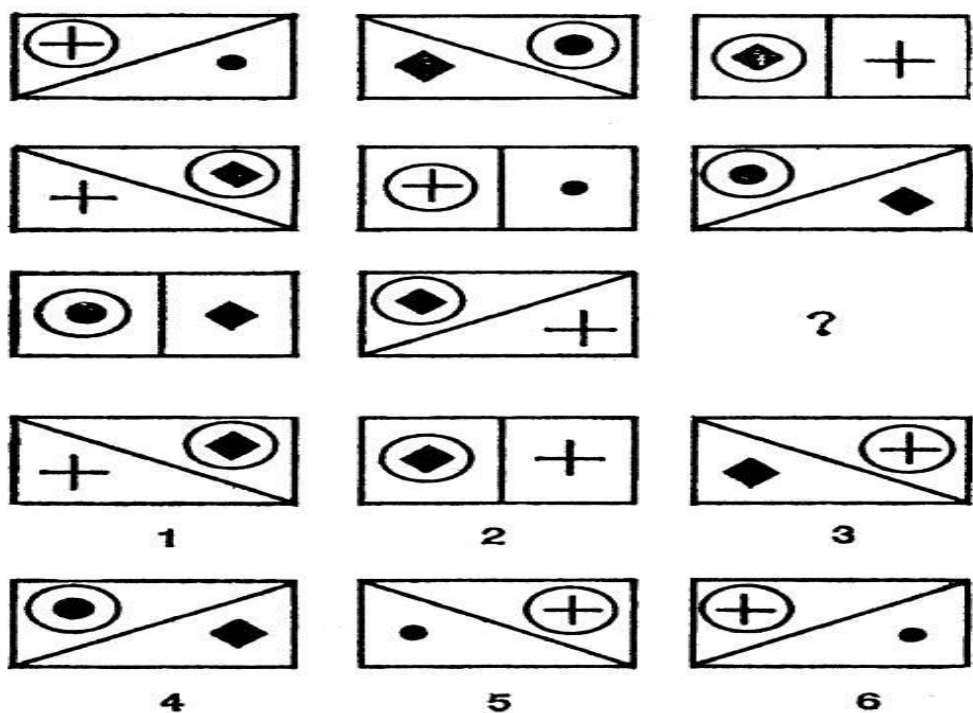
СЛІТ

ЛІКСОР

9. Виберіть потрібну фігуру із шести пронумерованих.

10. Виберіть потрібну фігуру із шести пронумерованих.

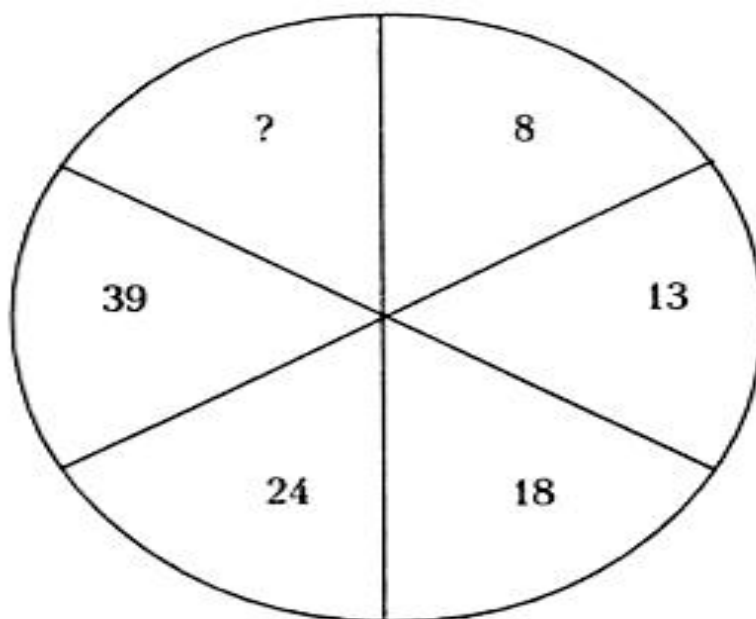
11. Вставте пропущену букву.

Щ Ц Т П Л ?

12. Вставте слово, яке є закінченням першого слова і початком другого.

МІ (...) О ЛАД

13. Вставте пропущене число.

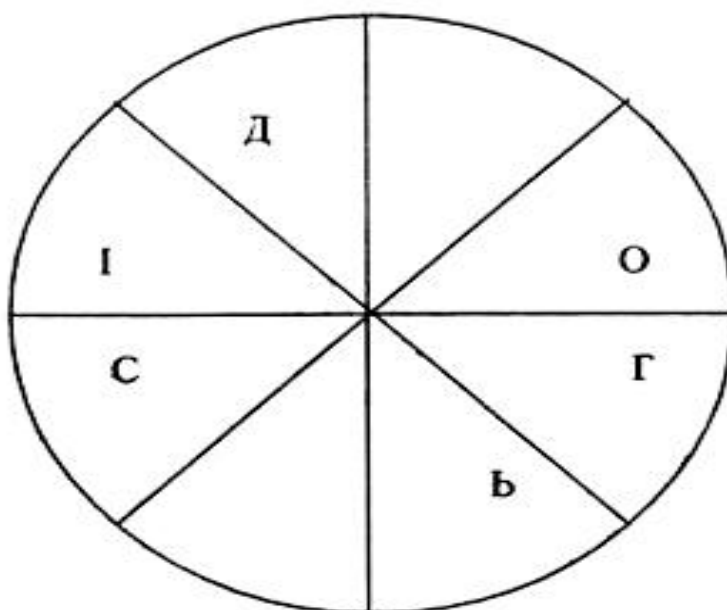
14. Вставте пропущене число.

4	9	20
8	5	14
10	3	?

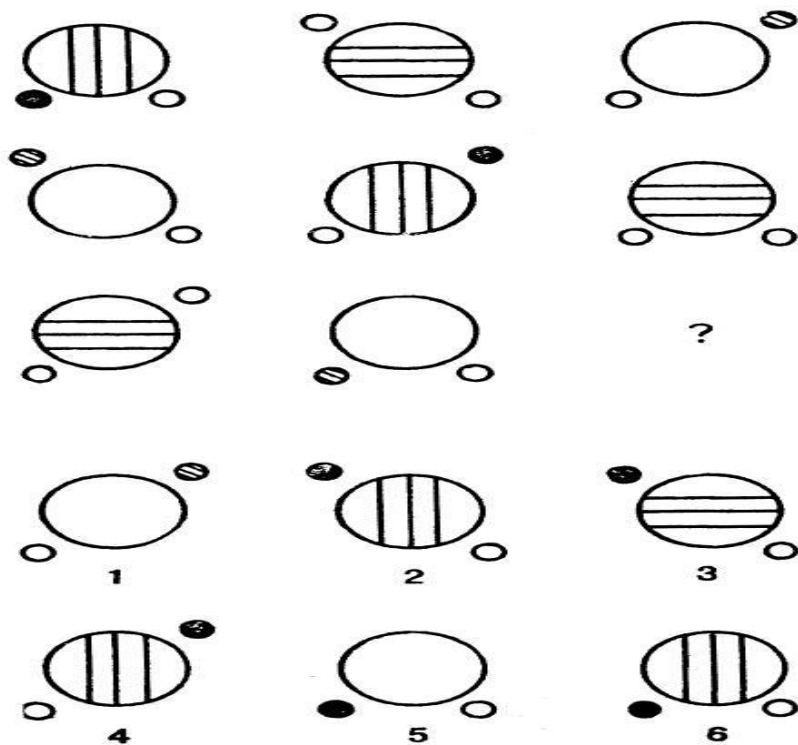
15. Вставте пропущене число.

16	(27)	43
29	()	56

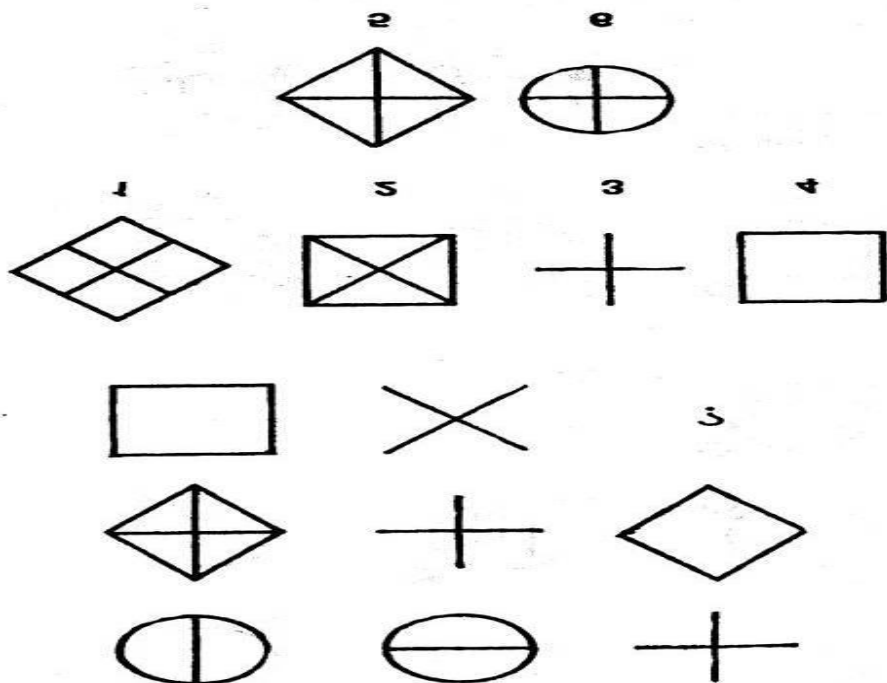
16. Вставте пропущені букви.

17. Виберіть потрібну фігуру з пронумерованих.

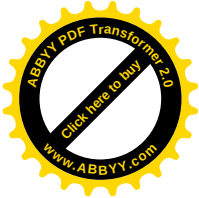
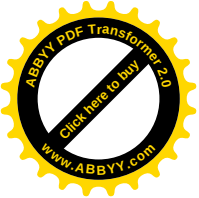

18. Виберіть потрібну фігуру із шести пронумерованих.

19. Вставте пропущене число.

6 11 ? 27

20. Вставте пропущене число.

12 (56) 16

17 () 21

21. Вставте пропущене слово.

ЛАСКА (САЖА) МІРАЖ

НАХИЛ (....) НАБАТ

22. Вставте слово, яке є водночас закінченням першого слова і початком другого.

ПРИК (...) АН

23. Розв'яжіть анаграми та виключіть зайве слово.

ЖААРБ

ТЯХА

ЙААРС

ЕОВНЧ

24. Вставте слово, яке означало б те саме, що і слово поза дужками.

РУКА (....) ГРОНО

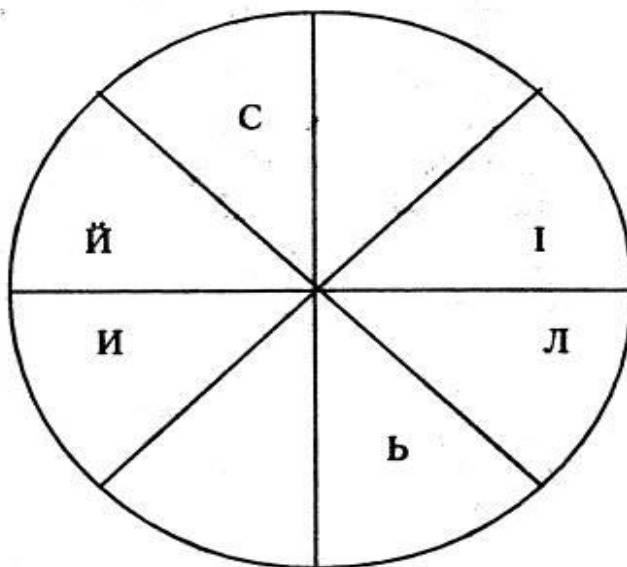
25. Вставте пропущену букву.

А Г Є

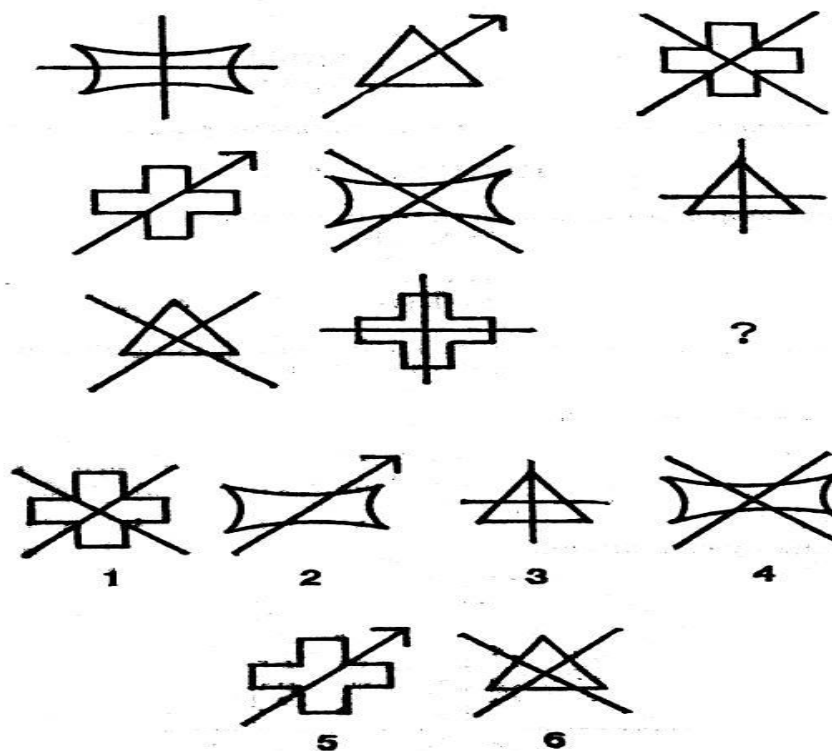
Г Ж Ї

З К ?

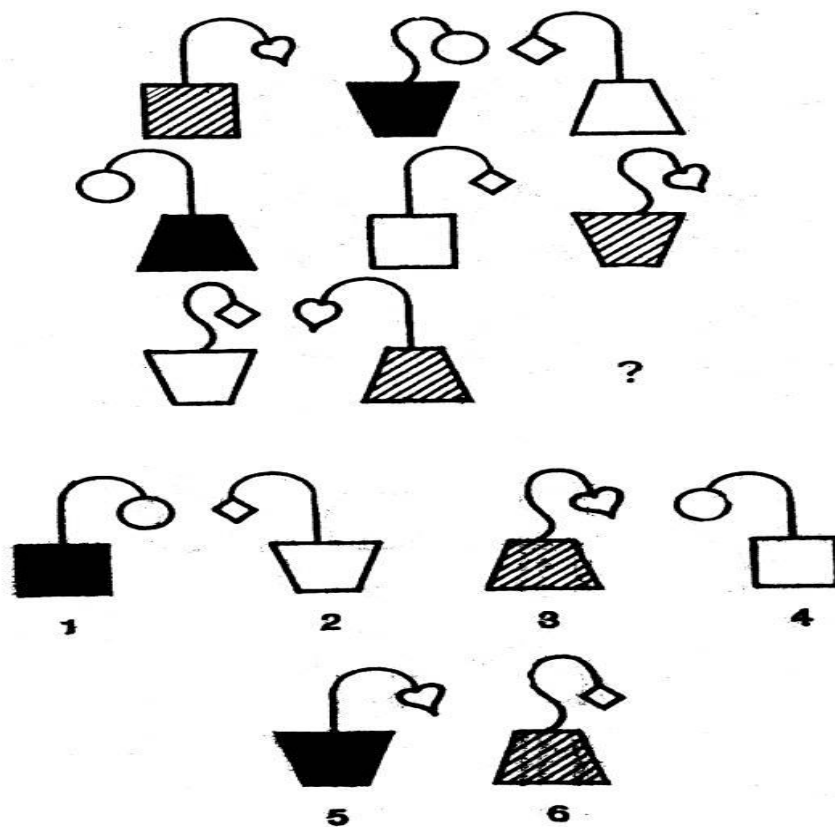
26. Вставте пропущені букви.

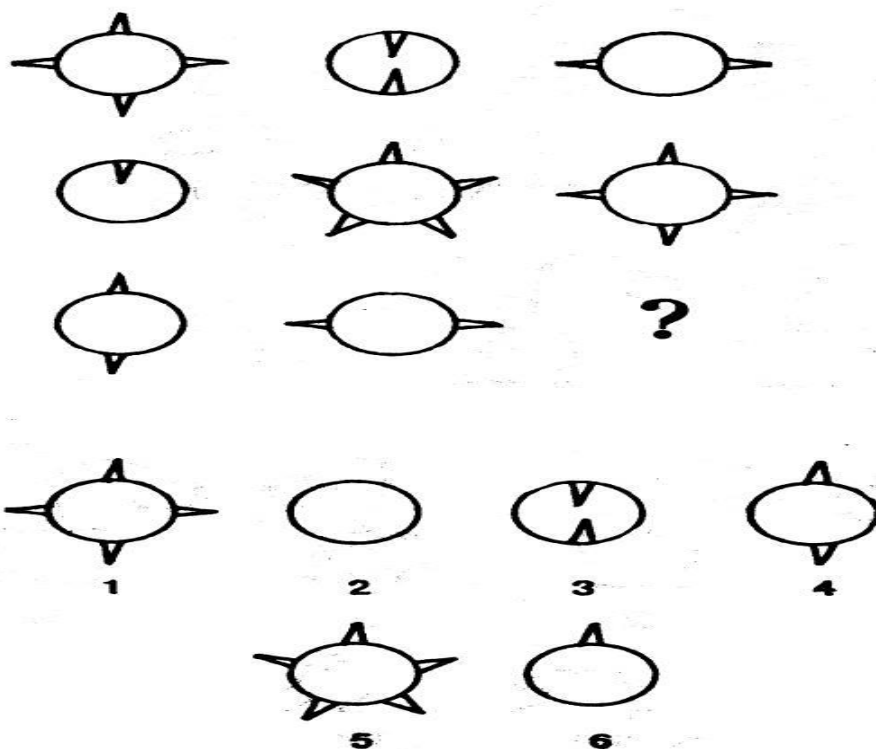
27. Виберіть потрібну фігуру із шести пронумерованих.

28. Виберіть потрібну фігуру із шести пронумерованих.

29. Виберіть потрібну фігуру із шести пронумерованих.

30. Вставте пропущене слово.

КНИГА (КАСА) САЛАТ

ГОНОР (....) ОХОТА

31. Вставте слово, яке означало б те саме, що і слова поза дужками.

ВИД СПОРТУ (....) СПОСІБ ПЕРЕСУВАННЯ

32. Вставте пропущене число.

1 8 27 ?

33. Вставте пропущене слово.

ЛОТОК (КЛЕН) ЧОВЕН

ПЛАТО (...) ОТВІР

34. Розв'яжіть анаграми і виключіть зайве слово.

АТСІН

ТІВОКОРВ

ТСАРХІ

КОІВН

35. Вставте пропущену букву і пропущене число.

1	В	5	?
А	3	Д	?

36. Вставте слово, яке б означало те саме, що і слова поза дужками.

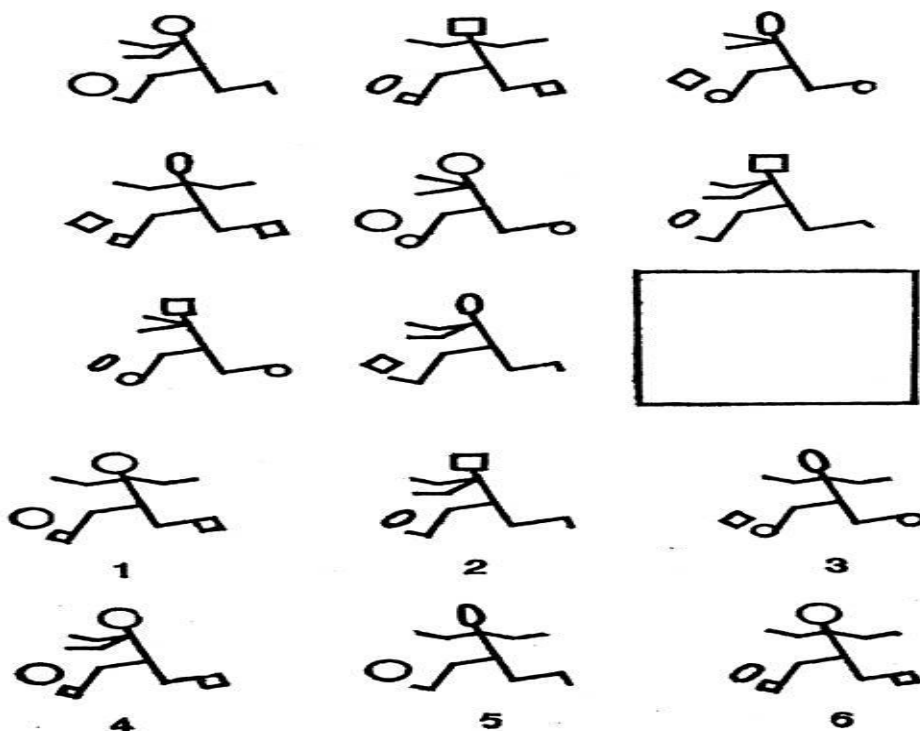
ЗАТОКА (....) ЧАСТИНА ОБЛИЧЧЯ

37. Вставте пропущене слово.

ПИРІГ (РИСА) СЛЬОЗА

РИНОК (....) ВЕСЕЛКА

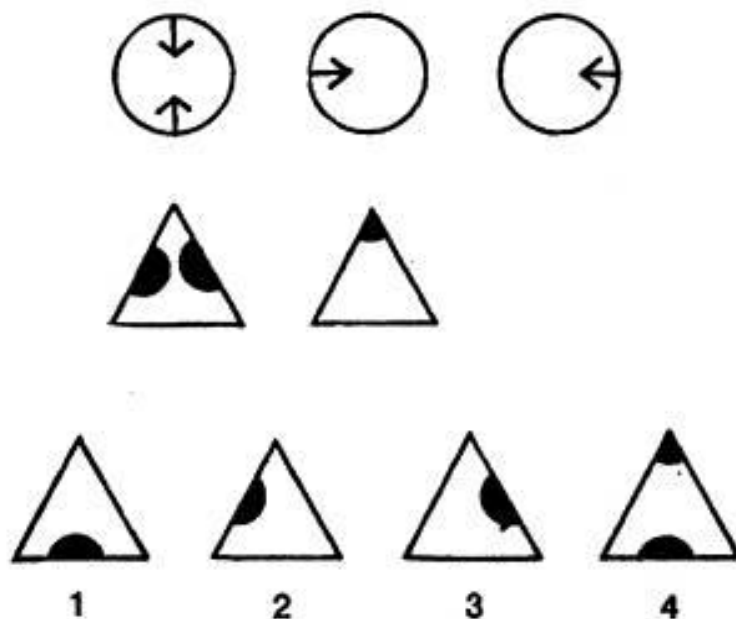
38. Виберіть потрібну фігуру із шести пронумерованих.

39. Виберіть потрібну фігуру із шести пронумерованих.

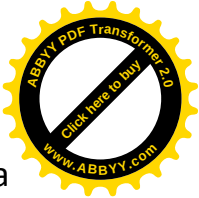
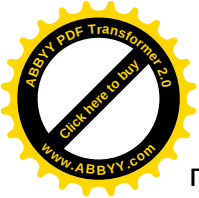

40. Виберіть потрібну фігуру із чотирьох пронумерованих.

Відповіді до інтелектуального тесту Г. Ю. Айзенка

1. 4.
2. ЧАЙ.
3. ВАЛІЗА (Усі інші слова позначають посуд: тарілка, ложка, чашка).
4. 11 (Відняти число на підлозі із суми чисел на вікнах).
5. ЖАБА (Перша буква пропущеного слова – це остання буква попереднього слова; друга буква пропущеного слова – це четверта буква

попереднього слова; третя буква пропущеного слова – це третя буква наступного слова; четверта буква пропущеного слова – це четверта буква наступного слова).

6. 25 (Складіть усі числа, що стоять поза дужками).

7. 3 (Кожне число одержується, якщо до попереднього додати 2 і результат розділити на 2 ($4 + 2 = 6$; $6 : 2 = 3$)).

8. ТІСТО (Усі інші слова позначають предмети домашньої обстановки: стіл, диван, крісло).

9. 6 (Коло, трикутник і квадрат можуть бути як зовнішньою, так і внутрішньою фігурою, можуть бути чорного кольору, білого або заштрихованими. Кожна з цих ознак зустрічається лише один раз у рядку або в колонці).

10. 5 (Є три фігури, що відрізняються тим, як проведено лінію у внутрішньому полі прямокутника, і три маленькі фігури і хрест, ромб і чорна пляма. У кожному прямокутнику є дві такі фігури у внутрішньому колі прямокутника).

11. Букви розташовані у зворотному алфавітному порядку по черзі, через дві на третю і через три на четверту.

12. ШОК.

13. 54 (Числа у лівій половині кола втричі більші за числа у правій половині кола).

14. 11 (У кожному рядку третє число є сумою половини першого числа з подвоєним другим).

15. 27 (Число в дужках є різницею чисел поза дужками).

16. Р і Т (Слово ГОРДІСТЬ читається проти годинникової стрілки).

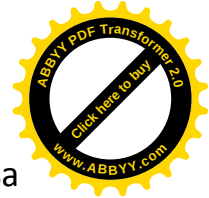
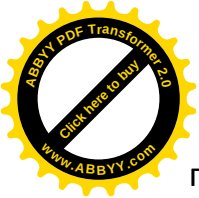
17. 2 (Коло може бути без ліній, може мати горизонтальну або вертикальну лінії, а маленькі кружечки у колі можуть бути в одному із трьох положень. Крім того, вони мають різне штрихування).

18. 2 (Третя фігура кожного горизонтального ряду складається з тих елементів фігур свого ряду, які є для них відмінними).

19. 18 (Ввести у квадрат числа 2, 3, 4, 5 відповідно, щоразу додаючи 2).

20. 76 (Подвійна сума чисел, які стоять поза дужками).

21. ХАТА (Перша буква пропущеного слова – це третя буква попереднього слова; друга буква пропущеного слова – це друга буква

попереднього слова; третя буква пропущеного слова – це п'ята буква наступного слова; четверта буква пропущеного слова – це четверта буква наступного слова).

22. ЛАД.

23. САРАЙ (Інші слова позначають типи суден: баржа, яхта, човен).

24. КИСТЬ.

25. П (Рядки побудовані з букв українського алфавіту відповідно через 2, 3 і 4 букви).

26. С і Н (Слово СПІЛЬНИЙ читається за годинниковою стрілкою).

27. 2 (Є три типи головних фігур, на кожному з яких є або +, або стрілка, або х).

28. 1 (Є три типи вазонів, три типи стебел, три форми квітів. Вазон може бути білим, чорним або заштрихованим. Кожна з цих ознак зустрічається лише один раз у рядку або колонці).

29. 1 (Шипи, спрямовані зовні, рахуються як +1; шипи, спрямовані всередину, рахуються як – 1. У кожному горизонтальному рядку остання фігура розглядається як сума двох попередніх фігур: $4 - 2 = 2$; $-1 + 5 = 4$; $2 + 2 = 4$).

30. ГРОТ (Перша і друга букви пропущеного слова – це відповідно перша і п'ята букви попереднього слова, а третя і четверта букви пропущеного слова – це відповідно перша і четверта букви наступного слова).

31. БІГ.

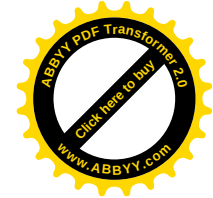
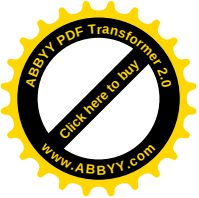
32. 64 (Уведіть у куб числа 1, 2, 3 і 4 відповідно).

33. ОПІР (Перша і друга букви пропущеного слова – це відповідно перша і п'ята букви попереднього слова, а третя і четверта букви пропущеного слова – це відповідно четверта і п'ята букви наступного слова).

34. ВІВТОРОК (Інші слова позначають частини будівлі: стіна, стріха, вікно).

35. (Букви йдуть в алфавітному порядку через одну по черзі у чисельнику і знаменнику. Числа, що відповідають порядковому номеру цих букв в алфавіті, розташовані подібно до цього).

Є
7

36. ГУБА.

37. НИВА (Перша і друга букви пропущеного слова – це відповідно третя і друга букви попереднього слова, а третя і четверта букви пропущеного слова – це відповідно перша і сьома буква наступного слова).

38. 1 (У кожному рядку й у кожній колонці є три різні типи м'ячів, три форми голів, три форми чобіт і три положення рук. Ті форми і положення, яких немає на перших двох малюнках третього ряду, мають бути у відсутньому малюнку).

39. 6 (Є три фасони спідниць, три положення рук, три типи взуття).

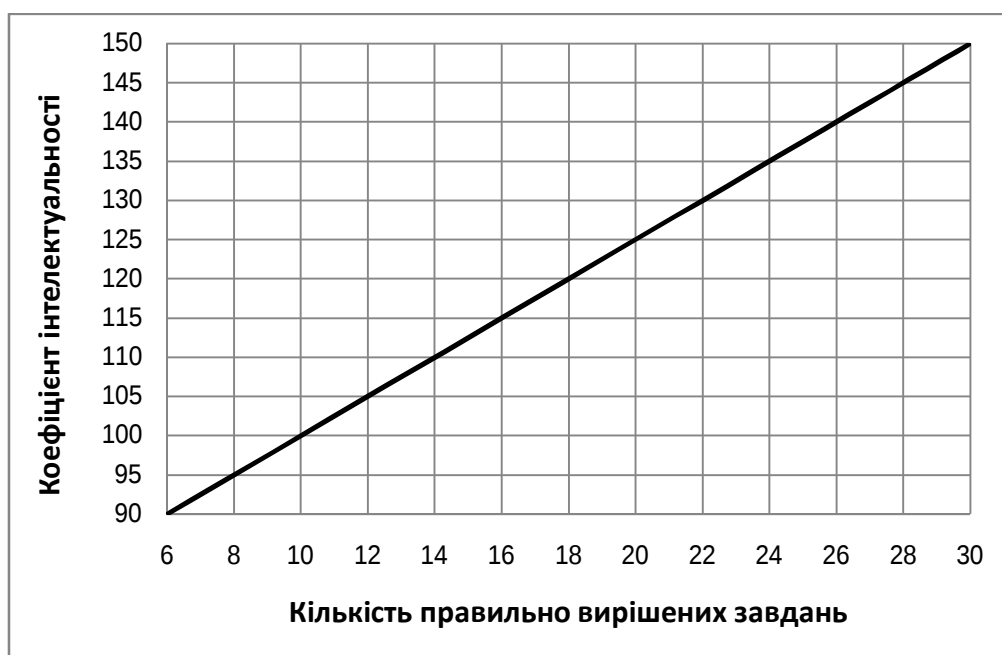
40. 1 (Друга і третя фігури кожного рядка містять по одному з елементів, що є у першій фігурі, які розвернуті на 90°).

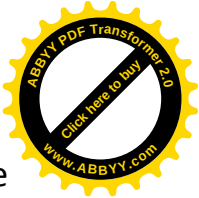
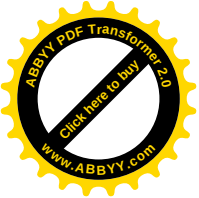
Оцінка результатів

Відкладіть на горизонтальній лінії відповідного графіка кількість правильно вирішених завдань. Потім проведіть вертикаль до перетину з діагональною лінією. Від точки перетину проведіть горизонтальну лінію вліво. Точка на вертикальній осі відповідає Вашому IQ.

Найбільш достовірні і надійні результати, що свідчать про Ваші здібності, розташовані у діапазоні від 100 до 130 балів. Поза цими межами оцінка результатів недостатньо надійна.

ГРАФІК ДЛЯ ОЦІНКИ ПЕРШОГО ТЕСТУ

За результатами тестування інтелектуальних здібностей може з'ясуватися, що рівень їх розвитку:

- а) недостатній (IQ < 90%);
- б) нормальний (IQ = 90–110%);
- в) підвищений (IQ > 110–120%) або є на рівні;
- г) обдарованість (IQ > 140%).

Кожен із цих варіантів утворює певну ситуацію вибору конкретного профілю навчання.

* * *

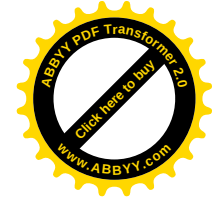
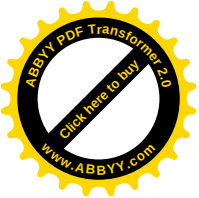
Особистісний опитувальник для дітей

С. Е. Айзенка J.E.P.I.

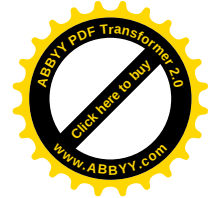
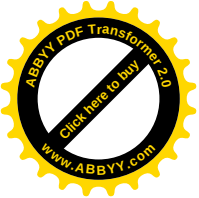
Інструкція

Запишіть на аркуші відповідей своє прізвище, ім'я та інші дані. Вам пропонується відповісти на 56 запитань. Позначте хрестиком відповіді «так» або мінусом відповіді «ні». Відповідайте швидко і точно. Немає хороших та поганих відповідей. Усі запитання спрямовані на з'ясування Вашого звичного способу поведінки.

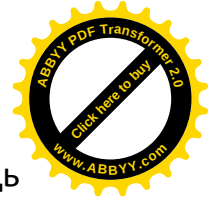
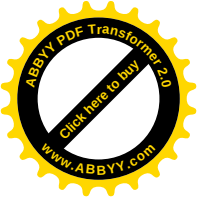
1. Чи подобається Вам перебувати в гамірливому та веселому товаристві?
2. Чи часто Ви відчуваєте потребу в допомозі інших людей?
3. Коли Вас запитують про що-небудь, Ви, як правило, швидко знаходите відповідь?
4. Чи буваєте Ви дуже сердиті, дратівливі?
5. Чи часто у Вас змінюється настрій?
6. Чи буває так, що Вам іноді більше подобається бути на самоті, ніж зустрічатися з іншими дітьми?
7. Чи заважають Вам заснути різні думки?
8. Чи завжди Ви виконуєте все відразу так, як радять?
9. Чи подобається Вам насміхатися над кимось?
10. Чи було коли-небудь так, що Вам ставало сумно без особливих на те причин?
11. Чи можете Ви сказати про себе, що загалом Ви дуже весела людина?

12. Чи порушували Ви коли-небудь правила поведінки у школі?
13. Чи бувало іноді так, що Вас майже все дратувало?
14. Чи подобалася б Вам така робота, де всі справи потрібно було б виконувати дуже швидко?
15. Чи було таке коли-небудь, що Вам довірили таємницю, але Ви через якісь особливі причини не змогли її зберегти?
16. Чи можете Ви без значних зусиль розвеселити компанію, що нудьгує?
17. Чи буває так, що Ваше серце починає швидко битися, навіть якщо Ви зовсім не хвилюєтеся?
18. Якщо Ви бажаєте познайомитися з іншим хлопчиком або дівчинкою, чи починаєте розмову першим?
19. Чи Ви говорили коли-небудь неправду?
20. Чи легко Ви засмучуєтеся, коли Вас сварять за що-небудь?
21. Чи Вам подобається постійно жартувати та розповідати веселі історії своїм друзям?
22. Чи відчуваєте Ви себе іноді стомленим без особливої на те причини?
23. Чи Ви завжди виконуєте те, що Вам наказують інші?
24. Ви зазвичай завжди буваєте всім задоволені?
25. Чи можете Ви сказати про себе, що Ви вразливіші за інших?
26. Вам завжди подобається гратися з дітьми?
27. Чи було таке коли-небудь, що Вас попросили вдома допомогти по господарству, але Ви з якихось причин не змогли цього зробити?
28. Чи буває так, що у Вас іноді без особливих причин паморочиться голова?
29. Чи буває у Вас іноді таке відчуття, що Вам усе набридло?
30. Чи подобається Вам інколи повихвалитися?
31. Чи буває таке, що коли Ви перебуваєте серед інших, то Ви, як правило, мовчите?
32. Ви, як правило, швидко ухвалюєте рішення?
33. Ви галасуєте іноді у класі, коли відсутній учитель?

34. Чи сняться Вам іноді страхітливі сни?
35. Чи буває, що Ви так хвилюєтеся, що не маєте змоги всидіти на місці?
36. Чи можете Ви веселитися, не стримуючи себе, у товаристві дітей?
37. Чи легко Вас засмутити?
38. Чи доводилося Вам говорити про кого-небудь погано?
39. Чи можете Ви іноді сказати про себе, що Ви безтурботна людина?
40. Якщо Ви опиняєтеся у поганому становищі, то чи потім довго буваєте засмученим з цієї причини?
41. Ви їсте різноманітну їжу, яку Вам пропонують?
42. Коли Вас що-небудь просять, а Ви не можете зробити, чи з легким серцем Ви відмовляєте?
43. Чи подобається Вам часто ходити у гості?
44. Чи був хоча б один раз у житті такий момент, коли Вам не хотілося жити?
45. Чи було таке, щоб Ви коли-небудь були нечемними у розмові з батьками?
46. Як Ви вважаєте, чи сприймають Вас як веселу людину?
47. Ви часто відволікаєтеся, коли виконуєте уроки?
48. Чи буває зрідка так, що Вам не хочеться брати участь у загальних розвагах?
49. Вам часто буває важко заснути через різні неспокійні думки?
50. Ви майже завжди упевнені в тому, що впораєтеся зі справами, за які взялися?
51. Чи буває так, що Ви інколи відчуваєте себе самотнім?
52. Ви, як правило, соромитеся заговорити першим з незнайомими людьми?
53. Часто Ви спохвчуєтеся, коли вже запізно?
54. Коли хто-небудь з дітей кричить на Вас, Ви теж кричите у відповідь?
55. Чи буває так, що Ви – дуже веселі або дуже сумні без особливої на те причини?
56. Вам іноді здається, що важко отримати справжнє задоволення від товариства дітей?

Порядок підрахунку результатів опитування: якщо відповідь досліджуваного збігається з тією, що пропонується у ключі до запитання, то зараховується одиниця (один бал). В іншому випадку зараховується нуль. Для кожної колонки визначається сума балів, а потім підраховується відсоток – як відношення суми балів до кількості запитань у кожній шкалі, що помножується на сто. Для зручності подальшого аналізу можна визначити також відповідні відсотки для інтроверсії (100% мінус відсоток, визначений для екстраверсії) та емоційної стабільності (100% мінус відсоток, визначений для тривожності чи емоційної лабільності). Відсотки, що підраховуються таким чином, фіксуються у таблиці, яка наведена нижче.

Таблиця для запису результатів опитування за J.E.P.I.

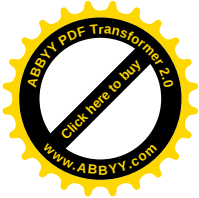
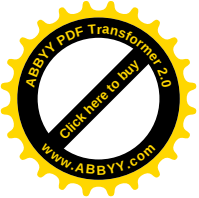
Екстраверсія	Інтроверсія	Емоційна лабільність	Емоційна стабільність	Неправда

Увага! Записуйте відповідь на кожне запитання в один із двох квадратів, що розташовані навпроти номера запитання, причому «+» записуйте у лівому квадраті, а «-» – у правому квадраті.

Під час інтерпретації результатів опитування слід ураховувати, що встановлений рівень надійності та валідності опитувальників такого класу не дає підстав розглядати їх як абсолютно точні. Більш доцільно розглядати їх як показники прояву певних тенденцій.

Такі тенденції, буває, легко виділити в тих випадках, якщо досліджувані демонструють максимальні (близько 100%) або мінімальні (близько 0%) ступені прояву вказаних якостей. Складніше в тому випадку, якщо необхідно проаналізувати близькі за своїм рівнем показники протилежних якостей. Такі випадки треба інтерпретувати як баланс конкретних якостей особистості, що потребують виділення в аркушах відповідей і подальшої діагностичної роботи з ними у процесі психологічної консультації.

Виявлені тенденції обов'язково повинні бути доповнені комплексними психодіагностичними даними, що отримуються за допомогою інших методів, наприклад визначення типу темпераменту, і мають співвідноситися з ними.

АРКУШ ВІДПОВІДЕЙ

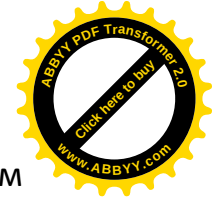
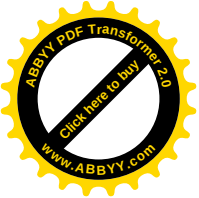
Прізвище _____ Ім'я _____

Клас _____ Школа _____ Місто _____

Район _____ Рік народження _____

Дата тестування _____

?	+	-	+	-	+	-	?	+	-	+	-	+	-
1.							29.						
2.							30.						
3.							31.						
4.							32.						
5.							33.						
6.							34.						
7.							35.						
8.							36.						
9.							37.						
10.							38.						
11.							39.						
12.							40.						
13.							41.						
14.							42.						
15.							43.						
16.							44.						
17.							45.						
18.							46.						
19.							47.						
20.							48.						
21.							49.						
22.							50.						
23.							51.						
24.							52.						
25.							53.						
26.							54.						
27.							55.						
28.							56.						

За особистісним опитувальником С. Е. Айзенка за 100%-м значенням результатів тестування можуть бути виявлені такі типи:

Екстраверт: товариський, дружній, безтурботний, любить ризик, діє імпульсивно, під впливом моменту.

Інтроверт: потаємний, спокійний, любить самотність, уникає станів збудження, свої почуття тримає під контролем, стриманий.

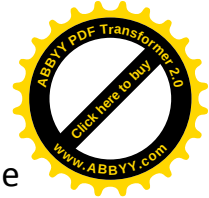
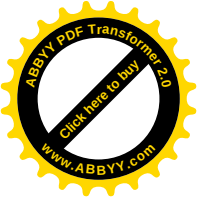
Емоційно лабільний: помітно чутливий, тривожний, вразливий, дуже переживає події.

Емоційно стабільний: спокійний, урівноважений, розсудливий, емоційно зрілий, надійний.

Шаблон з ключем до опитувальника

С. Е. Айзенка J.E.P.I.

№	Екстравер-сія	Емоційна лабільність	Неправда	№	Екстравер-сія	Емоційна лабільність	Неправ-да
1				29			
2		+		30		+	
3	+			31	—		
4				32	+		
5	+	+	—	33			
6				34			
7		+		35		+	
8	—			36	+	+	—
9			+	37			
10	+	+		38		+	
11				39	+		—
12	+			40			
13		+	—	41		+	
14				42			
15	+		—	43	+	+	
16			—	44			—
17	+	+		45		+	
18				46	+		+
19	+		—	47			
20		+		48	—	+	
21				49			
22	+	+		50	+	+	
23			—	51			—
24				52	—	+	
25	+	+		53			
26			—	54	+	+	
27	+			55			
28		+		56	—	+	
				N = 22 N = 22 N = 12			

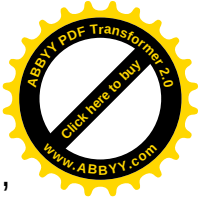
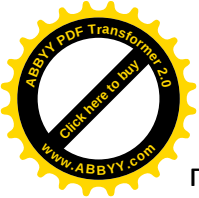

Однак окремо ці типи в тестовій характеристиці майже не зустрічаються, тому краще наводити чотири комбінації типів екстравертованих та інтровертованих з наростаючими рисами емоційної стабільності та емоційної лабільності (це відоме «коло» Г. Ю. Айзенка). Наведемо ці чотири типи характеру, зіставляючи їх з доцільними для них профілями навчання.

Екстравертований тип з рисами емоційної стабільності: товариський, контактний, говірливий, чутливий, невимушений, життєрадісний, не схильний до занепокоєння, схильний до лідерства. Для цього типу характеру найбільше підходять такі напрями і профілі навчання (за П. Сікорським та ін.), як соціально-гуманітарний (управлінський, економічний, комерційний, підприємницький, соціологічний, педагогічний, політичний, лінгвістичний, дипломатичний, правознавчий тощо); природничо-науковий (математика і комп'ютерна техніка, фізико-математичний, математико-економічний та ін.); фізкультурно-військовий (фізкультурно-оздоровчий, військовий тощо); художньо-естетичний (вокально-хоровий, хореографічний, театральний, вокально-інструментальний, балет та ін.).

Екстравертований тип з рисами емоційної лабільності: активний, оптимістичний, імпульсивний, неспокійний, мінливий, збудливий, агресивний, занепокоєний, чутливий. Для цього типу характеру найбільш адекватними напрямками і профілями є: соціально-гуманітарний (іноземні мови, філологічний, правознавчий, географічний); фізкультурно-військовий (фізкультурно-оздоровчий, військовий та ін.); художньо-естетичний (вокально-інструментальний, хореографічний тощо); виробничо-технічний (проектно-конструкторський, будівельний, механізації, агротехнічний та ін.).

Інтравертований тип з рисами емоційної стабільності: пасивний, обачливий, розсудливий, доброзичливий, миролюбний, що керує собою, контролює себе, навіює довіру, надійний, урівноважений, спокійний. Для цього типу характеру найбільш прийнятними напрямками і профілями є: соціально-гуманітарний (іноземні мови, історико-філологічний, історико-географічний, історико-правознавчий); природничо-науковий (математика і комп'ютерна техніка, хіміко-біологічний, фізико-математичний та ін.); художньо-естетичний (образотворче мистецтво, художні народні

промисли тощо); виробничо-технологічний (будівельний, електротехнічний, косметико-перукарський та ін.).

Інтравертований тип з рисами емоційної лабільності: тихий, нетовариський, стриманий, песимістичний, схильний до міркувань, ригідний, тривожний, такий, що легко розстроюється. Для цього типу характеру найбільш адекватні такі напрями і профілі: гуманітарний (іноземні мови, історичний, психологічний та ін.); природничо-науковий (математичний, фізичний, хіміко-біологічний, медичний, комп'ютерна техніка тощо); художньо-естетичний (образотворче мистецтво, художні народні промисли, вокально-хоровий та ін.).

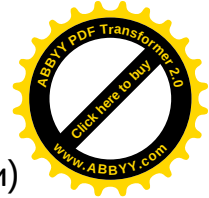
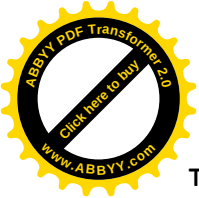
* * *

Текст методики «16-факторний особистісний опитувальник» Р. Кеттелла, варіант А (16 ФОО-187, форма А) є необхідним для детальнішого вивчення особистості, особливо осіб з вищим рівнем освіти і культури, студентів і випускників вищих навчальних закладів, дорослих з достатнім життєвим досвідом. Інтерпретація результатів опитувальника здійснюється за схемами, перехід до яких від «сирих» балів робиться за таблицею нормування, що вміщена вслід за питаннями методики.

Сенс кількості стенів за окремими факторами визначений у тексті інтерпретації «16 ФОО-105, форма С». Оскільки до останнього опитувальника додається таблиця нормування, що дозволяє перейти від стенів до шкали 20–80, то як за кількістю стенів, так і за кількістю балів цієї шкали можна ідентифікувати типи характеру, а отже, типи темпераменту, мотивації досліджуваних.

16-факторний особистісний опитувальник Р. Б. Кеттелла (16-ФОО-187-А)

Текст опитувальника містить 3 «буферних питання» і по 20–26 питань до кожного з вимірюваних факторів. Інструкція пропонує досліджуваному занести в реєстраційний бланк один із варіантів відповіді на питання: «так», «ні», «не знаю», при цьому його попереджають, щоб відповідей «не знаю» було якомога менше. Підраховані «сирі» бали за допомогою

таблиці стандартизації переводяться у стандартні бали (стени) десятибальної шкали з мінімальним значенням 0, максимальним – 10 і середнім – 5,5 стенив. Стандартна шкала відображає нормальний розподіл «сирих» оцінок у популяції: стени 5 і 6 охоплюють по половині середньоквадратичного відхилення вгору і вниз від середнього, тобто основну частину популяції, а максимальні значення стенив відповідають 2,5 середньоквадратичного відхилення вище і нижче середнього.

Отже, стени 5 і 6 слід уважати середньою мірою прояву вимірюваної якості, 4 і 7 – злегка відхиленими від середнього рівня, відповідно нижче та вище 2,3 та 8,9 – сильно відхиленими, а 1 та 10 – крайніми випадками. Отримана оцінка визначає позицію конкретної особи у виборі стандартизації.

Таким чином, кожний фактор має двополюсну структуру: високі («+») і низькі («–») оцінки за фактором характеризують певні особистісні риси, притаманні досліджуваному. Варто зазначити, що «позитивний» і «негативний» полюси шкали відображають лише кількісну оцінку (високі чи низькі значення стенив) і не дають моральної або патопсихологічної оцінки.

Характеристики «+» і «–» слід сприймати не крізь призму моральних оцінок, а як граничне вираження психологічних тенденцій. Ці характеристики набувають конкретності тільки з урахуванням враження, яке справляє досліджуваний, і відомостей про нього (тобто завжди з корекцією).

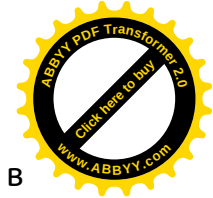
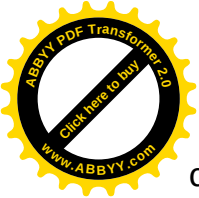
Далі наводяться описання 16 особистісних факторів, а саме: літерний індекс фактору, технічна та побутова назва фактору, інтерпретація високих та низьких оцінок за фактором (за В. М. Мельниковим та Л. Т. Ямпольським, 1985).

Фактори першого порядку

1. Фактор А

Позитивний полюс (А+)	Негативний полюс (А–)
Афектотимія (циклотимія)	Сизотимія
Щирість, доброта	Відокремленість, відчуженість

Для високих оцінок за фактором характерні різноманітність та яскравість емоційних проявів, природність та невимушеність поведінки, готовність до співпраці, чутливе, уважне ставлення до людей, доброта та

сердечність. Люди на полюсі А+ добре уживаються в колективі, активні в налагодженні контактів. Їм подобається робота з людьми, участь у громадських заходах.

Для полюса низьких значень характерні млявість афекту, відсутність жвавих, тремтливих емоцій. Ці люди холодні, жорсткі, формальні у контактах. Вони не цікавляться життям оточення, цураються людей, віддають перевагу «спілкуванню» з книгами та речами. Вони намагаються працювати на самоті, уникають колективних заходів, не йдуть на компроміси. У справах точні, відповідальні, але недостатньо гнучкі.

Афектотими більш ефективні на адміністративних постах, що вимагають постійного спілкування; сизотими – там, де необхідні точність, акуратність, ретельність виконання.

2. Фактор В

В+	В–
Високий інтелект	Низький інтелект
Розумний	Нерозумний

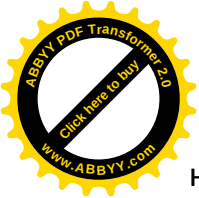
Високі оцінки мають особи з досить високим рівнем інтелектуального розвитку, які швидко схоплюють нове, швидко навчаються.

Людина, яка має низькі оцінки за фактором, схильна до повільного навчання, важко засвоює нові поняття, усе розуміє буквально і конкретно. Низька оцінка може бути отримана як у результаті низького інтелекту, так і внаслідок емоційної дезорганізації мислення. Оцінки за фактором помірно корелюють з оцінками за інтелектуальними тестами. Експериментальні дані свідчать про те, що рівень інтелекту суттєво впливає на успішність у різних сферах діяльності.

3. Фактор С

С+	С–
Сила «Я»	Слабкість «Я»
Емоційна стабільність	Емоційна нестабільність

Цей фактор характеризує здатність особистості управляти своїми емоціями та настроєм, особливо вміння знайти їм адекватне пояснення та реалістичне вираження. Було показано, що низька емоційна стабільність є

найбільш загальною складовою частиною всіх патологічних відхилень: неврозів, психопатій, алкоголізму тощо.

Високі оцінки притаманні емоційно зрілим особам, які сміливо дивляться в обличчя фактам, спокійні, упевнені в собі, постійні у своїх планах та прихильностях, не піддаються випадковим коливанням настрою. На речі вони дивляться серйозно та реалістично, добре усвідомлюють вимоги дійсності, не приховують від себе власні недоліки, не засмучуються через дрібниці, почувають себе добре пристосованими.

Низькі оцінки отримують особи, які не вміють контролювати емоції та імпульсивні потяги, принаймі не можуть виразити їх у соціально-прийнятній формі. Зовні це проявляється як поганий емоційний контроль, коливання настрою, відсутність почуття відповідальності, примхливість, уникання реальності. Внутрішньо вони відчують себе безпорадними, стомленими та неспроможними подолати життєві труднощі.

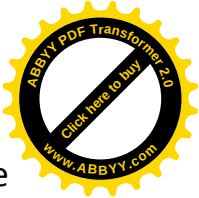
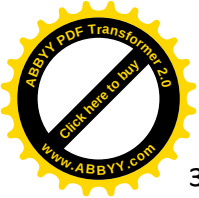
4. Фактор Е

Е+	Е–
Домінантність	Конформність
Наполегливість	Покірність, залежність

Високі оцінки за фактором свідчать про владність, прагнення до самостійності, незалежності, ігнорування соціальних умовностей та авторитетів. Такі особи діють сміливо, енергійно, активно. Живуть за власними законами та міркуваннями, агресивно обстоюють свої права на самостійність і вимагають прояву самостійності від партнерів.

Експерименти, присвячені вивченню групової динаміки, доводять, що коли члени групи мають високі оцінки за фактором, між ними встановлюються більш вільні й довірливі відносини. Причина цього, мабуть, полягає в тому, що всі вони відчують сильну потребу в автономії. У групах, об'єднаних за родом занять, високі факторні оцінки виявляються в осіб, діяльність яких вимагає прояву активності, наполегливості й відповідальності.

Людина, що має низьку оцінку за фактором, поводить себе як слухняна, конформна, не вміє обстоювати свою точку зору, підкоряється сильнішому, добровільно поступається власними інтересами, не вірить у себе і свої

здібності, тому часто опиняється в залежності від інших, бере на себе провину, смиренно підкоряється всім обов'язкам. Така пасивність є частиною багатьох невротичних станів. Низька домінантність позитивно пов'язана з успішністю навчання у всіх вікових групах, включаючи аспірантів. Це можна пояснити тим, що слухняність позитивно оцінюється педагогами, що і підвищує результати іспитів.

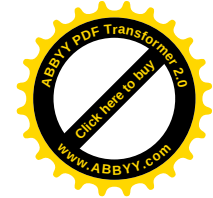
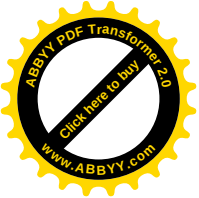
5. Фактор F

F+	F–
Безтурботність	Занепокоєність

Дослідження показують, що міра прояву цієї риси відповідає мірі інгібіції (тиску) у процесі виховання. Тиск може залежати як від умов життя і культурних норм, так і від родинних традицій. Існують докази значущих змін рівня *surgensy* особистості під час фронтальної лоботомії, після психотерапії, за помірної алкогольної інтоксикації.

Високі оцінки за фактором характерні для людей бадьорих, активних, безтурботних, які легко сприймають життя. Вони живуть, не замислюючись серйозно над подіями, легко ставляться до життя, вірять в удачу і свій талант, про майбутнє не піклуються, будують життя за правилом «може, таки пронесе». Дослідження свідчать про те, що ці люди мають більш простий, більш оптимістичний характер або у них безтурботне ставлення до життя виникає за рахунок зниження домагань.

У соціологічних дослідженнях виявлені позитивні кореляції між *surgensy* і тривалістю холостяцького життя, прагненням жити у центрі великих міст, любов'ю до подорожей та змін. Низькі оцінки свідчать про стриманість, стурбованість, схильність усе ускладнювати, до всього підходити занадто серйозно та обережно. Такі особи живуть у постійній турботі про своє майбутнє, занепокоєні наслідками своїх вчинків, постійно очікують можливих невдач і нещасть. Для захисту від невдач уживають запобіжні заходи, старанно планують свої вчинки.

6. Фактор G

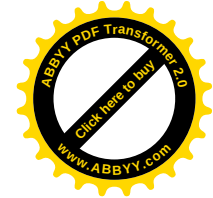
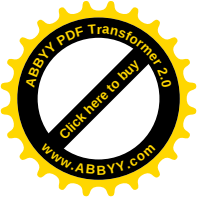
G+	G–
Сила «над-Я»	Слабкість «над-Я»
Висока сумлінність	Недобросовісність

Фактор G змістово нагадує фактор C (сила «Я»), особливо в тій частині, яка стосується регуляції поведінки. Різниця полягає в тому, що фактор G характеризує наполегливе прагнення дотримуватися моральних вимог, що не характерне для майже флегматичної поведінки осіб з високими оцінками за фактором C.

На полюсі високих значень фактору знаходяться такі риси, як відповідальність, дисциплінованість, сумлінність, стійкість моральних принципів. Ці особи глибоко порядні не тому, що поводитися таким чином у певних обставинах вигідно, а тому, що вони не можуть поводитися інакше за своїми переконаннями. Вони точні і ретельні у справах, у всьому люблять порядок, правил не порушують, виконують їх навіть тоді, якщо правила здаються пустою формальністю. Висока сумлінність, свідомість звичайно поєднуються з хорошим самоконтролем і прагненням до ствердження загальнолюдських цінностей, інколи наперекір власним, егоїстичним цілям. Людина, що має низьку оцінку за фактором, схильна до мінливості, легко залишає розпочату справу. Лінива, недобросовісна, егоїстична, вона не докладает зусиль для виконання суспільних вимог і культурних норм, зневажає моральними цінностями, заради власної користі може вдаватися до нечесності й обману.

Низькі оцінки за фактором G спостерігаються в асоціальних психопатів, правопорушників та інших груп осіб, які характеризуються низькими моральними якостями. Звичайно, така характеристика фіксує крайні, загострені риси. Зниження оцінок за фактором G може також бути пов'язане з особистісною незрілістю, нонконформістською, протестною, епатажною поведінкою.

Фактор G негативно корелює з правопорушеннями та асоціальною поведінкою, а позитивно – з успіхами у навчанні та загальними досягненнями. У груповій динаміці він позитивно пов'язаний із мірою дружності, рівнем групового співробітництва.

7. Фактор Н

Н+	Н–
Сміливість	Боязкість

Уважається, що цей фактор пов'язаний із чутливістю вегетативної нервової системи до загрози. Існують докази того, що це один із двох – трьох найбільш сильно зумовлених спадковістю факторів. Високі оцінки свідчать про несприйнятливості до загрози, сміливість, потяг до ризику та гострих почуттів. Обстеження осіб з Н+ показують, що вони вільно встановлюють контакти, не зазнають труднощів у спілкуванні, охоче і багато говорять, не розгублюються під час зіткнення з непередбачуваними обставинами, про невдачі швидко забувають, не роблять належних висновків із пережитих покарань.

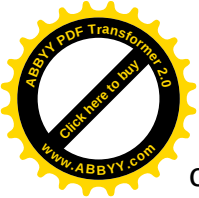
У груповій діяльності осіб з Н+ часто обирають лідерами, особливо якщо діяльність пов'язана із суперництвом, змаганнями або ризиком. Мабуть, цей фактор є важливим для успішності у тих видах діяльності, де необхідно вміти протидіяти втомі під час роботи з людьми та витримувати емоційні навантаження. Існують експериментальні дані, згідно з якими в осіб з Н+ частіше є підняття кров'яного тиску і вони частіше хворіють на серцево-судинні захворювання, що пояснюється «їх більшою емоційною активністю».

Особистості з низькою оцінкою мають гіперчутливу нервову систему, що визначає «їх гостру реакцію на будь-яку загрозу». Ці індивіди вважають себе занадто боязкими, невпевненими у власних силах, страждають від безпідставного почуття неповноцінності, повільні та стримані у прояві своїх почуттів, не люблять працювати в контакт з людьми, уникають великих компаній, віддають перевагу спілкуванню у вузькому, близькому колі, їм важко підтримувати контакти із широким колом людей.

8. Фактор І

І+	І–
М'якосердість, ніжність	Суворість, жорстокість

Фактор слугує для вимірювання тонкості емоційних переживань, одно з його побутових визначень – «тонкошкірість – товстошкірість». У літературних асоціаціях його можна визначити як «поезія – проза». Висока

оцінка за фактором є показником м'якості, витонченості, образного, художнього сприйняття світу. Зовнішній вигляд, стиль поведінки – усе свідчить про витончений смак, вишуканість, тонкість сприйняття. Такі люди не люблять «грубих людей» і «грубої роботи», романтично прагнуть до подорожей і нових вражень, мають розвинуті уяву, естетичний смак, художні твори більш впливають на їх життя, ніж реальні події.

Фактор I дозволяє виділити людей, схильних до художньої діяльності. Високі оцінки за фактором мають художники, артисти, музиканти. Низькі оцінки характерні для осіб мужніх, суворох, практичних та реалістичних. До життя вони підходять з логічною міркою, більше довіряють розуму, ніж почуттям, не довіряють враженням і відчуттям, інтуїцію заміняють розрахунком, а психотравми долають за допомогою раціоналізації.

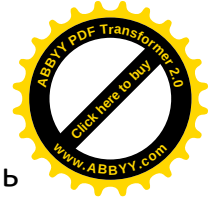
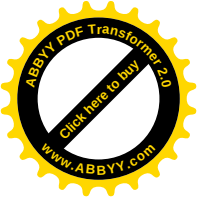
У дітей фактор I пов'язаний із прагненням до високої навчальної успішності і дисциплінованості, орієнтації на вимоги вчителів та вихователів. Водночас діти з низькими значеннями фактору I рідше хворіють, більш агресивні, більш охоче займаються фізкультурою і спортом.

Дослідження свідчать про високу зумовленість індивідуального рівня фактору I впливом навколишнього середовища, насамперед загальної атмосфери в сім'ї: надмірне піклування, занадто ніжне виховання позитивно, а холодність, бездоглядність негативно корелюють з рівнем фактору I.

9. Фактор L

L+	L–
Підозрілість	Довірливість

Особи з високими оцінками за фактором підходять до всіх людей з упередженням, насторожено, у всьому шукають таємниці, чекають від усіх підступу, нікому не довіряють, уважають своїх друзів здатними на нечесність, невідверті з ними. Вони тримаються осторонь у колективі, піклуються тільки про себе, заздять успіхам інших, вважають, що їх недооцінюють, приділяють мало уваги оцінці їх досягнень. У стосунках з людьми проявляють себе як наполегливі, дратівливі, не виносять конкуренції, не зазнають чужого впливу, скептично ставляться до моральних мотивів поведінки інших людей.

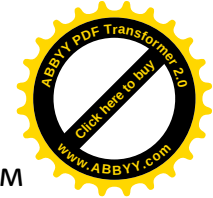
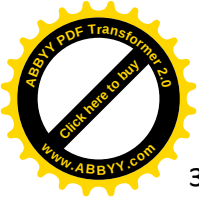
Крім перерахованих особливостей, їх характеризує високий рівень тривоги і стурбованості. У зв'язку з цим Р. Б. Кеттелл висловив припущення про те, що фактор треба розглядати як метод особистісного захисту від тривожності, як різновид компенсаторної поведінки. Людина з низькою оцінкою за фактором L вважає всіх людей добрими і хорошими, відверто розповідає про себе навіть малознайомим людям, легко довіряє їм свої заповітні мрії і матеріальні цінності. У колективі уживаються легко, веселі, не заздрісні, проявляють щиру турботу стосовно своїх товаришів, не намагаються конкурувати з ними, виділитися, звернути на себе увагу. За родом занять високий рівень значень фактору L притаманний людям, які повинні покладатися на самих себе під час розв'язання відповідальних проблем. Це адміністратори, пілоти, юристи. Низький рівень оцінок за фактором мають спортсмени, канцелярські працівники і працівники сфери обслуговування. У груповій динаміці фактор L негативно корелює з мірою згуртованості групи.

10. Фактор М

М+	М–
Мрійливість	Практичність

Експериментальні дослідження показали, що недостатня турбота про практичні справи – це не апатія, а результат високої напруженості внутрішнього життя і, можливо, суб'єктивності, які знижують значущість і привабливість зовнішніх цінностей. Назва позитивного полюса «autia» означає «фантазії, мрії, внутрішньо автономне мислення». Негативний полюс позначає серйозний, практичний підхід до складних життєвих ситуацій.

Високі оцінки характерні для осіб з розвинутою уявою, вигадників, фантазерів, які орієнтуються лише на власні бажання, витають у хмарах, не звертають уваги на повсякденні справи й обов'язки. Їх поведінка виділяється ексцентричністю і своєрідністю. Вони не піклуються про те, щоб носити такий самий одяг, як усі, робити те саме, що й усі. У них самотній світогляд і власна, неповторна манера поведінки. Мабуть, це головна риса, що відрізняє творчо обдарованих осіб, незалежно від роду діяльності. Середні оцінки за фактором М у середовищі художників, музикантів, письменників і науковців

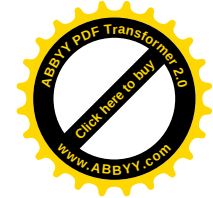
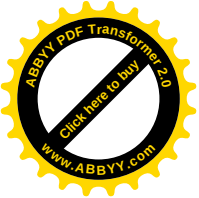
значно вищі, ніж у загальній популяції. Низькі оцінки притаманні особам зрілим, урівноваженим, розсудливим, які добре розуміються у життєво важливих речах, тверезо оцінюють обставини і людей. Проте у несподіваних ситуаціях їм часто не вистачає уяви і винахідливості.

11. Фактор N

N+	N–
Проникливість	Наївність

На одному полюсі цього фактору – удаваність, обачливість у поведінці, на іншому – природність і простота. Образно позитивний полюс називають полюсом Макіавеллі, а негативний – полюсом Руссо. Особи з високими оцінками за фактором характеризуються удаваністю, обачливістю, проникливістю, умінням поводити себе холодно та раціонально, не піддаватися емоційним поривам, бачити за почуттями логіку. Вони тримаються завжди коректно, чемно і відчужено, до всього підходять розумно й несентиментально, перед тим, як зробити щось, з холодною аналітичністю оцінюють можливі шанси, хитро й уміло будують свою поведінку, скептично ставляться до лозунгів і закликів, схильні до інтриг і вишуканої підступності. Низькі оцінки свідчать про прямолінійність, інколи грубість, нетактовність, відсутність уміння ясно мислити, проникливості й соціальної спритності. Це, як правило, наївні, відкриті люди, комунікабельні, компанійські, які віддають перевагу простим життєвим утіхам. Вони погано розуміють мотиви поведінки інших людей, усе приймають на віру, легко загораються загальними захопленнями, сентиментальні, вразливі, не можуть приборкати логікою емоції, не вміють хитрувати, поведуться природно, просто і грубувато.

Низькі оцінки за фактором N частіше бувають у чоловіків, ніж у жінок. За родом занять найвищі оцінки мають кваліфіковані спеціалісти і спеціалісти, від яких вимагається висока точність у роботі. У групових відносинах особи з низькими оцінками за фактором N викликають більше довіри і симпатії, особливо у дітей. Проте на ефективність діяльності групи вони впливають негативно. Особи з високими оцінками за фактором допомагають точному аналізу групових проблем й ухваленню рішень, обов'язкових для всіх членів групи, тоді як особи з низькими оцінками цьому протидіють.

12. Фактор О

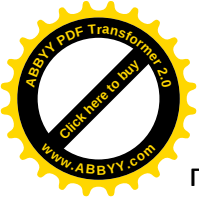
О+	О–
Гіпотимія	Гіпертимія
Схильність до почуття провини	Самовпевненість

Висока оцінка за фактором свідчить про перевагу тривожно-депресивного фону настрою. Ці особи постійно чим-небудь стурбовані, завжди пригнічені, знаходяться під тягарем поганих передчуттів, схильні до самодорікань, недооцінюють свої можливості, принижують свої здібності, компетентність, знання. У групі вони відчують себе незатишно і невпевнено, тримаються занадто скромно, замкнено і відчужено. Для інтерпретації фактору О в авторів опитувальника використовувалися такі терміни, як «депресивна тенденція», «пригнічений настрій», «самозневажання», навіть «невротичний стан». Низькі оцінки характерні для осіб веселих, життєрадісних, задоволених життям, упевнених у своїх успіхах і можливостях. Вони жваво відгукуються на всі події, що відбуваються, знаходять цікаве і нове для себе у повсякденних справах. Низька оцінка за фактором відрізняє людей, які «управляють своїми невдачами», від тих, хто не справляється із життєвими невдачами і переживає їх як внутрішній конфлікт.

13. Фактор Q₁

Q ₁ +	Q ₁ –
Радикалізм	Консерватизм
Гнучкість	Ригідність

Особа з високими оцінками за цим фактором мають різноманітні інтелектуальні інтереси, прагнуть бути добре інформованими з приводу наукових, політичних, навіть побутових проблем, але жодної інформації не сприймають на віру, ніякі принципи не є для них абсолютними, до всього вони ставляться скептично, не довіряють авторитетам, усе намагаються проаналізувати й зрозуміти самі, люблять, коли експеримент приносить щось нове й несподіване. Вони легко змінюють свою точку зору, спокійно сприймають нові погляди та ідеї, відрізняються критичністю мислення, толерантністю до суперечностей і неясностей. Низькі оцінки характерні для осіб консервативних, ригідних, які не люблять змін. Це – люди стійких

поглядів. Усе нове вони зустрічають насторожено, навіть ворожо, воно здається їм абсурдним і безглуздим, іншої точки зору вони не допускають, схильні до повчань, моралізації і порад, вважають, що всі недоліки будуть подолані, якщо суворо дотримуватися всіх вимог старших і більш досвідчених людей, що власна ініціатива і винахідливість можуть тільки зруйнувати все, що і без того добре влаштовано. Уся шкода, на їх думку, походить від людей, які порушують принципи і традиції і не хочуть прийняти на віру досвід старших поколінь. За родом занять цей фактор має високі значення в адміністраторів, художників, артистів і особливо у науковців. Низькі оцінки за фактором мають юристи, педагоги і робітники сфери обслуговування. У груповій динаміці особи з Q_1+ спрямовують групу піти новим шляхом і роблять багато зауважень під час обговорення групових проблем. Обстеження великої кількості ділових лідерів виявило у них високі оцінки за цим фактором.

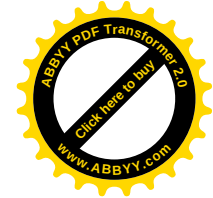
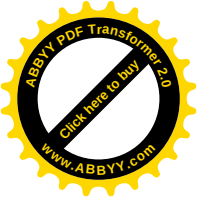
14. Фактор Q_2

Q_2+	Q_2-
Самодостатність	Соціабельність
Самостійність	Залежність від групи

Цей фактор має значущі кореляції з іншими «інтровертними» факторами. Він по суті є фактором «мислячої інтроверсії». У формуванні такої моделі поведінки суттєву роль відіграють сімейні традиції, але, можливо, необхідно мати певну емоційну стабільність для її успішної реалізації.

Особи з високими оцінками поведуться незалежно, власної ініціативи не шукають контактів з оточенням, прагнуть усе робити самостійно: самі ухвалюють рішення, самі відповідають. Вони готові пожертвувати будь-якими зручностями, щоб зберегти незалежність. Не можна вважати, що вони не люблять людей, просто вони не потребують «відчуття ліктя», зовнішнього схвалення та підтримки.

Низькі оцінки свідчать про відсутність самостійності, залежність від групи. Такі люди у своїй поведінці орієнтуються на групову думку, потребують постійної підтримки і порад, їм подобається жити й працювати разом з іншими людьми не тому, що вони дуже комунікабельні, а швидше тому, що не мають ініціативи й рішучості у виборі власної лінії поведінки.

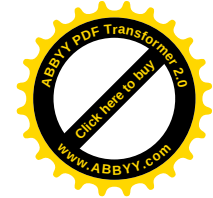
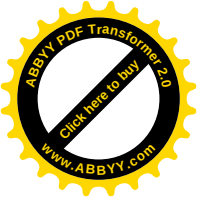
15. Фактор Q₃

Q ₃ ⁺	Q ₃ ⁻
Контроль бажань	Імпульсивність
Високий самоконтроль поведінки	Низький самоконтроль поведінки

Фактор Q₃ вимірює рівень усвідомлення людиною соціальних вимог та рівень розуміння бажаної картини соціальної поведінки. Звичайно, міра виконання соціальних вимог не може цілком бути виміряна за допомогою опитувальника. Фактор вимірює лише міру обізнаності з цими питаннями. Міра виконання соціальних вимог залежить також від факторів С (сила «Я») та G (сила «над-Я»), але, на відміну від них, високе значення Q₃ свідчить про більш довільну, усвідомлену поведінку порівнянно з високим С і про більшу чутливість до соціального схвалення й самооцінок, ніж за високих значень G.

Високі оцінки свідчать про організованість, уміння добре контролювати свої емоції та поведінку. Людина з Q₃ діє планомірно й розмірено, наполегливо долає перешкоди, не береться за кілька справ одночасно, розпочату справу доводить до кінця. Вона добре усвідомлює соціальні вимоги й намагається їх ретельно виконувати, піклується про враження, яке справляє своєю поведінкою, про свою громадську репутацію. Надійні керівники мають високі оцінки за цим фактором. Низькі оцінки за цим фактором указують на слабку волю і поганий самоконтроль (особливо над бажаннями). Діяльність таких осіб невпорядкована, хаотична. Вони часто розгублюються, діють нерівномірно, безладно, не вміють організувати свій час та порядок виконання справ. Нерідко вони залишають справу незавершеною і без достатніх роздумів беруться за іншу.

Фактор Q₃ є одним із найважливіших для прогнозування успішності діяльності. Він позитивно корелює з успіхами у техніці, математиці, організаторській діяльності, в інших сферах, які вимагають об'єктивності, урівноваженості й рішучості. У груповій динаміці оцінки за фактором Q₃ позитивно пов'язані з частотою вибору особи у лідери та мірою її активності під час розв'язання групових проблем.

16. Фактор Q_4

Q_4^+	Q_4^-
Фрустрованість	Нефрустрованість
Напруженість	Розслабленість

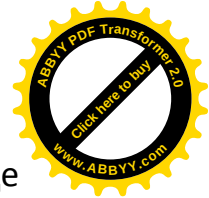
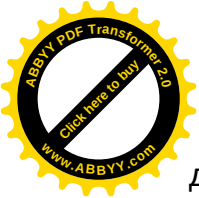
Високі оцінки свідчать про напруженість, збудження, активне незадоволення прагнень. Людина з Q_4^+ занепокоєна, збуджена, не знаходить собі місця, відчуває себе стомленою, розбитою, але не може залишитися без справи навіть в обставинах, що є сприятливими для відпочинку (так звана «втома, що не шукає спокою»). Для цього стану також характерні емоційна невірноваженість із перевагою зниженого настрою, дратівливість та нетерплячість. Вважається, що такий стан пов'язаний із великою кількістю потреб, які не знайшли задоволення. За низьких оцінок на перший план виступає слабкість або відсутність прагнень і бажань. Особи такого типу байдужі до успіхів і невдач, незворушні, заспокоєні, задоволені будь-яким станом справ, не прагнуть досягнень і змін.

Фактори другого порядку. Факторний аналіз значень факторів першого порядку, отриманих на майже 10 000 дорослих досліджуваних, дозволив Р. Б. Кеттелу виділити 8 факторів другого порядку. Найбільш уживаними з них є чотири: F_1 («екстраверсія – інтроверсія»), F_2 («тривожність – пристосованість»), F_3 («витончена емоційність – реактивна урівноваженість»), F_4 («незалежність – покірність»). Значення факторів другого порядку можна підрахувати на основі факторів першого порядку за спеціальними формулами (у формули підставляються значення стенів).

Фактор F_1 : екстраверсія – інтроверсія. Зміст цього фактору полягає у спрямованості особистості на зовнішні події або на внутрішні переживання. Високі бали за фактором свідчать про екстраверсію: така людина прагне до спілкування, легко встановлює міжособистісні контакти, не любить самотності, потребує публічного самовираження. Низькі оцінки характеризують замкнену, самодостатню людину, яка схильна уникати контактів, часто відчуває дискомфорт у спілкуванні. Формула для підрахунку:

$$F_1 = 1/10 (2A + 3E + 4F + 5H - 2Q_2 - 11).$$

З формули видно, що про екстравертованість досліджуваного свідчать п'ять факторів першого порядку: A^+ , E^+ , F^+ , H^+ , Q_2^- . Якщо оцінки

досліджуваного за цими факторами протилежні (А–, Е–, F–, Н–, Q₂+), то це свідчить про інтровертованість. Фактори А і Q₂ задають привабливість, бажаність спілкування, а фактори Е, F, Н – показники здатності реалізувати цю потребу. У разі низької оцінки за фактором А або високої за Q₂, досліджуваний не відчуває потреби у спілкуванні, а за низьких значень Е, F, Н спілкування не буде приносити задоволення через скутість, сором'язливість, невміння обстоювати власні інтереси.

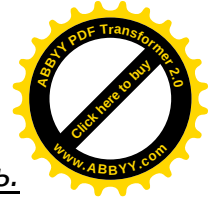
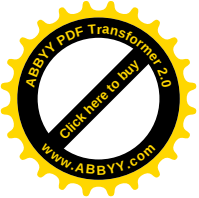
Фактор F₂: тривожність – пристосованість. Під тривожністю розуміється негативно забарвлене почуття внутрішнього неспокою, стурбованості, почуття необхідності якихось дій, пошуків, непродуктивної збудженості. Причинами виникнення тривоги дослідники вважають блокування задоволення значущої потреби (чи потреб), психічну чи фізичну неспроможність реалізації значущих прагнень. Тривога розглядається як сигнал про зміни в зовнішньому або внутрішньому середовищі та індикатор адаптаційного процесу (Ф. Б. Березін, 1974).

Формула для підрахунку значення фактору:

$$F_2 = 1/10 (38 + 2L + 3O + 4Q_4 - 2C - 2H - 2Q_3).$$

Важливо зазначити, що факторні компоненти тривожності змістовно можна поділити на дві групи: фактори, які описують негативні емоційні переживання (Н–, L+, O+, Q₄+), і фактори контролю за емоціями та поведінкою (C+, Q₃+). Це вказує на два різні механізми розвитку і компенсації тривожності. Теоретично вважається, що фактор F₂ характеризує певний сталий рівень тривожності особистості, навколо якого відбуваються її коливання за змін навколишніх умов (тобто це не ситуаційна, а особистісна тривожність).

Високі оцінки за фактором притаманні людям тривожним, незадоволеним, з утрудненою адаптацією до змін середовища. Занадто високий рівень тривоги, як правило, негативно впливає на продуктивність діяльності і може спричинити психосоматичні порушення. Низькі оцінки свідчать про здатність швидко пристосовуватися до соціальних та побутових умов. Такі люди задоволені тим, що мають, можуть без утруднень досягти того, що вони вважають важливим. Проте дуже низькі бали можуть свідчити про недостатню мотивацію у складних ситуаціях.

Фактор F_3 : витончена емоційність – реактивна урівноваженість.

Ф. Б. Березін вважає, що цей фактор вимірює поріг фрустрації і є мірою стабільності психічної адаптації. Високі значення F_3 означають, що людині притаманні урівноваженість, мала чутливість до фрустраційних впливів. Така людина винахідлива, рішуча й гнучка, але вона схильна не помічати життєвих нюансів, спрямовуючи свою поведінку на очевидне. Якщо у неї виникають труднощі, вони викликають швидкі дії без достатнього обміркування.

Низькі значення свідчать про сенситивність, легку вразливість. Така людина відчуває утруднення через надмірну емоційність. Вона дуже чутлива до нюансів життя, має артистичні схильності і м'якість. Якщо у такої людини виникають проблеми, вони потребують багато роздумів до початку дій.

Формула для підрахунку значення F_3 :

$$F_3 = 1/10 (77 + 2C + 2E + 2F + 2N - 4A - 6I - 2M).$$

У складі F_3 фактори першого порядку мають такі змістовні внески: C – здатність до інтеграції поведінки; N – здатність до утворення поведінкових стереотипів (вихованих форм поведінки); F – схильність до вільної реалізації поведінкових тенденцій; E – прагнення до високого місця у груповій ієрархії; A – емоційна залученість до ситуації; M, I – висока значущість індивідуальних потреб, розвинена уява, недостатня реалістичність.

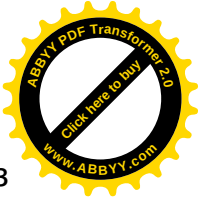
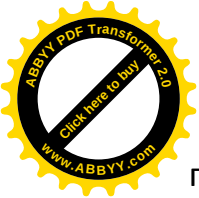
Фактор F_4 : незалежність – покірність. Фактор об'єднує поведінкові (E, Q_2), емоційні (A), розумові (M), світоглядні (Q_1 , O) компоненти незалежності:

$$F_4 = 1/10 (4E + 3M + 4Q_1 + 4Q_2 - 3A - 2G).$$

Високі оцінки за фактором характеризують особистість, яка відзначається критичністю, самобутністю, фантазією, непохитною волею. Такі люди відважні, агресивні, різкі, обирають ситуації, де можна проявити ініціативу. Низькі оцінки притаманні людям пасивним, залежним від групи, які потребують сторонньої підтримки й орієнтуються на осіб, що їм таку підтримку надають.

Інструкція

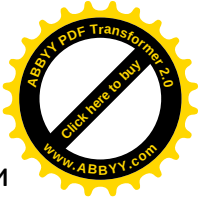
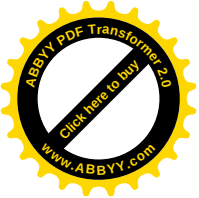
У дослідженні Вам буде запропонована низка питань і три варіанти відповіді на кожне з них («а», «б», «в»). Відповідати потрібно так: спочатку

прочитайте питання і варіанти відповідей на нього, потім виберіть один із трьох запропонованих варіантів відповіді, що відображають більшою мірою Вашу думку, ніж два останніх, і поставте хрестик у відповідній клітинці на аркуші відповідей. Прагніть не удаватися дуже часто до проміжної відповіді на зразок «невпевнений», «щось середнє». Наприклад, якщо, відповідаючи на питання 1, Ви вибрали відповідь а), то поставте хрестик у лівому квадраті поряд з номером 1, якщо Ваша відповідь б) – позначку в середньому квадраті, якщо Ви вибрали в) – хрестик у правому квадраті. Намагайтеся відповідати щиро і якомога точніше виражати своє ставлення. Відповідаючи, дотримуйтеся кількох простих правил: вибирайте їх лише тоді, якщо не можете відповісти інакше. Відповідайте на кожне питання.

Текст опитувальника (форма А)

1. Я добре зрозумів інструкцію до цього опитувальника:
 - а) так;
 - б) не впевнений;
 - в) ні.
2. Я готовий якомога щиріше відповісти на питання:
 - а) так;
 - б) не впевнений;
 - в) ні.
3. На мою думку краще мати дачу:
 - а) у жвавому дачному селищі;
 - б) віддає би перевагу чомусь середньому;
 - в) відокремлено, у лісі.
4. Я можу знайти в собі досить сил, щоб упоратися з життєвими труднощами:
 - а) завжди;
 - б) зазвичай;
 - в) рідко.

5. Побачивши диких тварин, мені стає ніяково, навіть якщо вони надійно заховані у клітках:

- а) так, це правильно;
- б) не впевнений;
- в) ні, це неправильно.

6. Я утримуюся від критики людей та їх поглядів:

- а) так;
- б) інколи;
- в) ні.

7. Я роблю людям різкі, критичні зауваження, якщо мені здається, що вони на це заслуговують:

- а) зазвичай;
- б) інколи;
- в) ніколи не роблю.

8. Я віддаю перевагу нескладній класичній музиці перед сучасними популярними мелодіями:

- а) так, це правильно;
- б) не впевнений;
- в) ні, це неправильно.

9. Якби я побачив двох сусідських дітей, що б'ються, я:

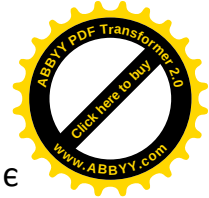
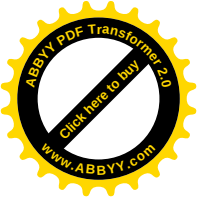
- а) дав би їм змогу самим з'ясовувати стосунки;
- б) не знаю, що зробив би;
- в) намагався б розібратися в їх сварці.

10. На зборах і в компаніях:

- а) я легко виходжу вперед;
- б) правильно щось середнє;
- в) я вважаю за краще триматися осторонь.

11. Здається, цікаво бути:

- а) інженером-конструктором;
- б) не знаю, що вважати за краще;
- в) драматургом.

12. На вулиці я швидше зупинюся, щоб поглянути, як працює художник, ніж стану спостерігати за вуличною сваркою:

- а) так, це правильно;
- б) не впевнений;
- в) ні, це неправильно.

13. Зазвичай я спокійно переносу самовдоволених людей, навіть коли вони хваляться або показують, що вони високої думки про себе:

- а) так;
- б) правильно щось середнє;
- в) ні.

14. Якщо людина обманює, я майже завжди можу побачити це за виразом її обличчя:

- а) так;
- б) правильно щось середнє;
- в) ні.

15. Я вважаю, що найнуднішу повсякденну роботу завжди потрібно доводити до кінця, навіть якщо здається, що у цьому немає необхідності:

- а) згоден;
- б) не впевнений;
- в) не згоден.

16. Я вважав би за краще мати роботу:

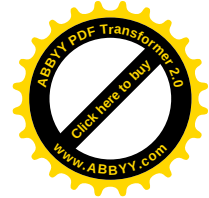
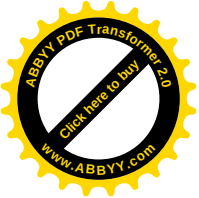
- а) де можна багато працювати, якщо навіть заробітки непостійні;
- б) не знаю, що вибрати;
- в) з постійною, але відносно невисокою зарплатою.

17. Я говорю про свої почуття:

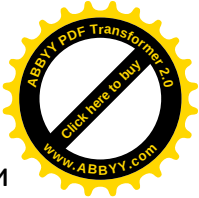
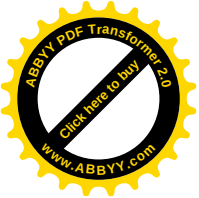
- а) лише у разі потреби;
- б) правильно щось середнє;
- в) охоче, коли дається можливість.

18. Зрідка я переживаю почуття раптового страху або невизначеного занепокоєння, сам не знаю чому:

- а) так;
- б) правильно щось середнє;
- в) ні.

19. Коли мене несправедливо критикують за те, у чому я не винен:
- а) жодного почуття провини у мене не виникає;
 - б) правильно щось середнє;
 - в) я все ж таки відчуваю себе трохи винуватим.
20. На роботі у мене буває більше непорозумінь з людьми, які:
- а) відмовляються використовувати сучасні методи;
 - б) не знаю, що вибрати;
 - в) постійно намагаються щось змінити в роботі, яка і так відбуватиметься нормально.
21. Ухвалюючи рішення, я керуюся більше:
- а) серцем;
 - б) серцем і розумом однаково;
 - в) розумом.
22. Люди були б щасливіші, якби вони більше часу проводили в оточенні своїх друзів:
- а) так;
 - б) правильно щось середнє;
 - в) ні.
23. Будуючи плани на майбутнє, я часто розраховую на успіх:
- а) так;
 - б) важко відповісти;
 - в) ні.
24. Розмовляючи, я схильний:
- а) висловлювати свої думки відразу, як тільки вони приходять у голову;
 - б) правильно щось середнє;
 - в) заздалегідь зібратися з думками.
25. Навіть якщо я чим-небудь сильно роздратований, я заспокоююся досить швидко:
- а) так;
 - б) правильно щось середнє;
 - в) ні.

26. За рівної тривалості робочого дня й однакової заробітної плати мені було б цікаво працювати:

- а) столяром або кухарем;
- б) не знаю, що вибрати;
- в) офіціантом у хорошому ресторані.

27. У мене було:

- а) дуже мало виборних посад;
- б) кілька;
- в) багато виборних посад.

28. «Лопата» відноситься до «копати», як «ніж» до:

- а) гострий;
- б) різати;
- в) точити.

29. Інколи яка-небудь думка не дає мені заснути:

- а) так, це правильно;
- б) не впевнений;
- в) ні, це неправильно.

30. У своєму житті я, як правило, досягаю тих цілей, які ставлю перед собою:

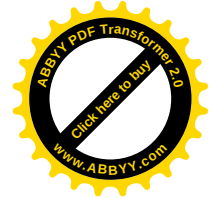
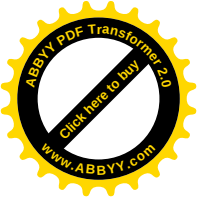
- а) так, це правильно;
- б) не впевнений;
- в) ні, це неправильно.

31. Застарілий закон має бути змінений:

- а) лише після ґрунтового обговорення;
- б) правильно щось середнє;
- в) негайно.

32. Мені стає ніяково, коли справа вимагає від мене швидких дій, які певним чином впливають на інших людей:

- а) так, це правильно;
- б) не впевнений;
- в) ні, це неправильно.

33. Більшість знайомих вважають мене веселим співбесідником:

- а) так, це правильно;
- б) не впевнений;
- в) ні.

34. Коли я бачу неохайних людей:

- а) мене це не хвилює;
- б) правильно щось середнє;
- в) вони викликають у мене неприязнь і відразу.

35. Я трохи розгублююся, несподівано опинившись у центрі уваги:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

36. Я завжди радий приєднатися до великої компанії, наприклад зустрітися увечері з друзями, піти на танці, взяти участь у цікавому суспільному заході:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

37. У школі я вважав за краще:

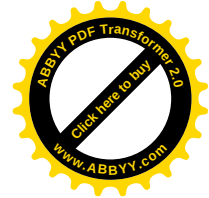
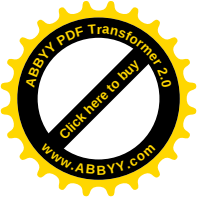
- а) уроки музики (співу);
- б) важко сказати;
- в) заняття в майстернях, ручну працю.

38. Якщо мене призначають відповідальним за що-небудь, я наполягаю, щоб мої розпорядження суворо виконувалися, а інакше я відмовляюся від доручення:

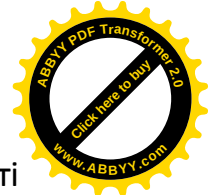
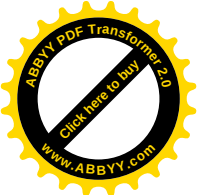
- а) так;
- б) інколи;
- в) ні.

39. Важливіше, щоб батьки:

- а) сприяли тонкому розвитку почуттів у своїх дітей;
- б) правильно щось середнє;
- в) учили дітей управляти своїми почуттями.

40. Беручи участь у колективній роботі, я вважав би за краще:
- а) спробувати внести поліпшення в організацію роботи;
 - б) правильно щось середнє;
 - в) вести записи і стежити за тим, щоб усі дотримувалися правил.
41. Час від часу я відчуваю потребу зайнятися чим-небудь, що вимагає значних фізичних зусиль:
- а) так;
 - б) правильно щось середнє;
 - в) ні.
42. Я вважав би за краще мати справу з людьми ввічливими і делікатними, ніж з грубуватими і прямолінійними:
- а) так;
 - б) правильно щось середнє;
 - в) ні.
43. Коли мене критикують на людях, це мене вкрай пригноблює:
- а) так, це правильно;
 - б) правильно щось середнє;
 - в) це неправильно.
44. Якщо мене викликає до себе начальник, я:
- а) використовую цей випадок, щоб попросити про те, що мені потрібно;
 - б) правильно щось середнє;
 - в) турбуюся, що зробив щось не так.
45. Я вважаю, що люди повинні дуже серйозно подумати, перш ніж відмовлятися від досвіду колишніх років, минулих століть:
- а) так;
 - б) не впевнений;
 - в) ні.
46. Читаючи що-небудь, я завжди добре усвідомлюю прихований намір автора переконати мене у чомусь:
- а) так;
 - б) не впевнений;
 - в) ні.

47. Коли я вчився у 7–10 класах, я брав участь у спортивному житті школи:

- а) досить часто;
- б) від випадку до випадку;
- в) дуже рідко.

48. Я підтримую вдома порядок і майже завжди знаю, що і де лежить:

- а) так;
- б) правильно щось середнє;
- в) ні.

49. Коли я думаю про те, що сталося протягом дня, я нерідко зазнаю занепокоєння:

- а) так;
- б) правильно щось середнє;
- в) ні.

50. Інколи я сумніваюся, чи дійсно люди, з якими я розмовляю, цікавляться тим, що я кажу:

- а) так;
- б) правильно щось середнє;
- в) ні.

51. Якби мені довелося вибирати, я вважав би за краще бути:

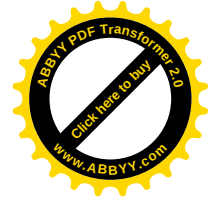
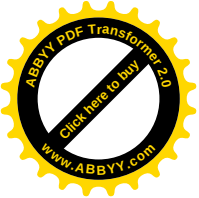
- а) лісничим;
- б) важко вибрати;
- в) учителем старших класів.

52. До дня народження, до свят:

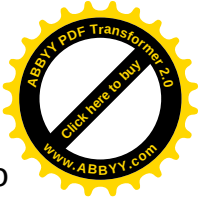
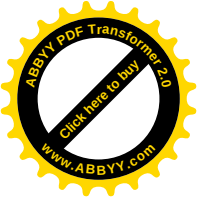
- а) люблю робити подарунки;
- б) важко відповісти;
- в) вважаю, що придбання подарунків – дещо неприємний обов'язок.

53. «Стомлений» відноситься до «роботи», як «гордий» до:

- а) посмішка;
- б) успіх;
- в) щасливий.

54. Яке з поданих слів не підходить двом останнім:
- а) свічка;
 - б) місяць;
 - в) лампа.
55. Мої друзі:
- а) мене не підводили;
 - б) зрідка підводили;
 - в) підводили досить часто.
56. У мене є такі якості, за якими я перевершую інших людей:
- а) так;
 - б) не впевнений;
 - в) ні.
57. Коли я засмучений, я всіляко прагну приховати свої почуття від інших:
- а) так, це правильно;
 - б) швидше щось середнє;
 - в) це неправильно.
58. Мені хотілося б ходити в кіно, на різні вистави і в інші місця, де можна розважитися:
- а) частіше за один раз на тиждень (частіше, ніж більшість людей);
 - б) приблизно раз на тиждень (як більшість);
 - в) рідше за один раз на тиждень (рідше, ніж більшість).
59. Я думаю, що свобода в поведінці важливіше хороших манер і дотримання правил етикету:
- а) так;
 - б) не впевнений;
 - в) ні.
60. У присутності людей більш значущих, ніж я (людей, старших за мене, з великим досвідом, з високим становищем) я схильний триматися скромно:
- а) так;
 - б) щось середнє;
 - в) ні.

61. Мені важко розповісти що-небудь великій групі людей або виступити перед великою аудиторією:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

62. Я добре орієнтуюся в незнайомій місцевості, легко можу сказати, де північ, південь, схід або захід:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

63. Якби хтось розсердився на мене:

- а) я б намагався його заспокоїти;
- б) не знаю, що б я зробив;
- в) це викликало б у мене роздратування.

64. Коли я бачу статтю, яку вважаю несправедливою, я швидше схильний забути про це, ніж з обуренням відповісти авторові:

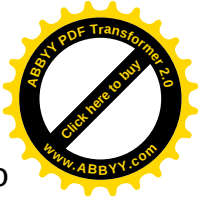
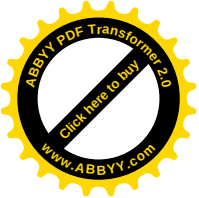
- а) так, це правильно;
- б) не впевнений;
- в) ні, це неправильно.

65. У моїй пам'яті не затримуються надовго неістотні дрібниці, наприклад назви вулиць, магазинів:

- а) так;
- б) правильно щось середнє;
- в) ні.

66. Мені могла б сподобатися професія ветеринара, який лікує й оперує тварин:

- а) так;
- б) важко сказати;
- в) ні.

67. Я їм з насолодою і не завжди настільки ретельно піклуюся про свої манери, як це роблять інші люди:

- а) так, це правильно;
- б) не впевнений;
- в) ні, це неправильно.

68. Бувають періоди, коли мені ні з ким не хочеться зустрічатися:

- а) дуже рідко;
- б) щось середнє;
- в) досить часто.

69. Інколи мені говорять, що мій голос і вигляд надто часто видають моє хвилювання:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

70. Коли я був підлітком і моя думка розходилася з батьківською, я зазвичай:

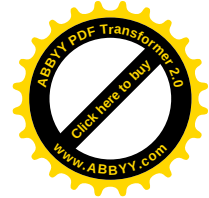
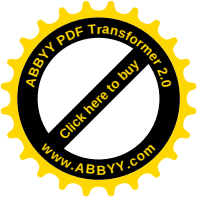
- а) залишався при своїй думці;
- б) середнє між а) і в);
- в) поступався, визнаючи їх авторитет.

71. Мені б хотілося працювати в окремій кімнаті, а не разом з колегами:

- а) так;
- б) не впевнений;
- в) ні.

72. Я вважав би за краще жити тихо, як мені подобається, ніж бути предметом захоплення завдяки своїм успіхам:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

73. З багатьох поглядів я вважаю себе цілком зрілою людиною:

- а) так, це правильно;
- б) не впевнений;
- в) ні, це неправильно.

74. Критика у тій формі, у якій її подають люди, швидше вибиває мене з колії, ніж допомагає:

- а) часто;
- б) зрідка;
- в) ніколи.

75. Я завжди можу суворо контролювати прояв своїх почуттів:

- а) так;
- б) правильно щось середнє;
- в) ні.

76. Якби я зробив корисний винахід, я вважав би за краще:

- а) працювати над ним у лабораторії далі;
- б) важко вибрати;
- в) поклопотатися про його практичне застосування.

77. «Подив» так стосується до «незвичайний», як «страх» до:

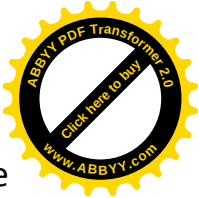
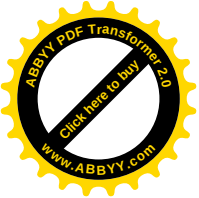
- а) небезпечний;
- б) неспокійний;
- в) жахливий.

78. Який з наступних дробів не підходить двом останнім:

- а) $\frac{3}{7}$;
- б) $\frac{3}{9}$;
- в) $\frac{3}{11}$.

79. Мені здається, що деякі люди не помічають або уникають мене, хоча і не знаю, чому:

- а) так, правильно;
- б) не впевнений;
- в) ні, це неправильно.

80. Люди ставляться до мене менш доброзичливо, ніж я на те заслуговую своїм добрим до них ставленням:

- а) дуже часто;
- б) інколи;
- в) ніколи.

81. Вживання нецензурних виразів мені завжди огидно (навіть якщо при цьому немає осіб іншої статі):

- а) так;
- б) правильно щось середнє;
- в) ні.

82. У мене, безумовно, менше друзів, ніж у більшості людей:

- а) так;
- б) правильно щось середнє;
- в) ні.

83. Дуже не люблю бути там, де ні з ким поговорити:

- а) правильно;
- б) не впевнений;
- в) неправильно.

84. Люди інколи називають мене легковажним, хоча і вважають приємною людиною:

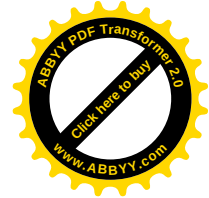
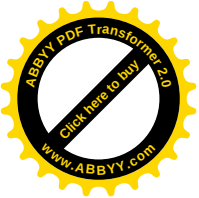
- а) так;
- б) правильно щось середнє;
- в) ні.

85. У різних ситуаціях у товаристві я відчуваю хвилювання, схоже на те, яке відчуває людина перед виходом на сцену:

- а) досить часто;
- б) зрідка;
- в) майже ніколи.

86. Знаходячись у невеликій групі людей, я задовольняюся тим, що тримаюся осторонь і здебільшого даю можливість говорити іншим:

- а) так;
- б) не впевнений;
- в) ні.

87. Мені більше подобається читати:

- а) реалістичні описи гострих воєнних або політичних конфліктів;
- б) не знаю, що вибрати;
- в) роман, що збуджує уяву і почуття.

88. Коли мною намагаються командувати, я навмисне роблю все навпаки:

- а) так;
- б) правильно щось середнє;
- в) ні.

89. Якщо начальство або члени сім'ї у чомусь мені докоряють, то, як правило, лише по суті справи:

- а) правильно;
- б) щось середнє між а) і в);
- в) неправильно.

90. Мені не подобається манера деяких людей «втупитися» і безцеремонно дивитися на людину в магазині або на вулиці:

- а) правильно;
- б) щось середнє;
- в) неправильно.

91. Під час тривалої подорожі я вважав би за краще:

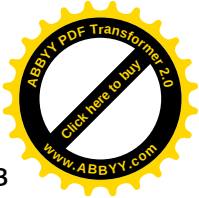
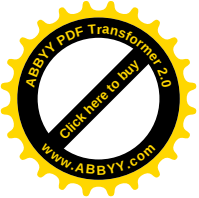
- а) читати що-небудь складне, але цікаве;
- б) не знаю, що вибрав би;
- в) провести час, розмовляючи з попутником.

92. У жартах про смерть немає нічого такого поганого, щр виходило б за межі доброго смаку:

- а) так, згоден;
- б) щось середнє;
- в) ні, не згоден.

93. Якщо мої знайомі погано поведуться зі мною і не приховують своєї неприязні:

- а) це ніскільки мене не пригноблює;
- б) щось середнє;
- в) я падаю духом.

94. Мені стає ніяково, коли мені говорять компліменти і хвалять в обличчя:

- а) так, це правильно;
- б) щось середнє;
- в) ні, це неправильно.

95. Я вважав би за краще мати роботу:

- а) з чітко визначеним і постійним заробітком;
- б) щось середнє;
- в) з вищою заробітною платою, яка б залежала від моїх зусиль і продуктивності.

96. Мені легко вирішити важке питання або проблему:

- а) якщо я обговорюю їх з іншими;
- б) правильно щось середнє;
- в) якщо я обдумую їх наодинці.

97. Я охоче беру участь у суспільному житті, в роботі різних комісій:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

98. Виконуючи яку-небудь роботу, я не заспокоюся доти поки не будуть ураховані навіть найбільш незначні деталі:

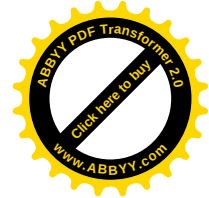
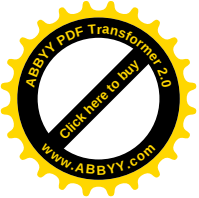
- а) правильно;
- б) щось середнє між а) і в);
- в) неправильно.

99. Інколи зовсім незначні перешкоди дуже сильно дратують мене:

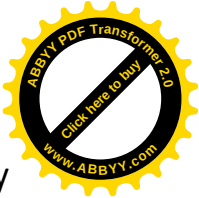
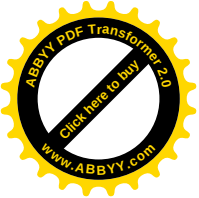
- а) так;
- б) правильно щось середнє;
- в) ні.

100. Я сплю міцно, ніколи не розмовляю уві сні:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

101. Якби я працював у господарській сфері, мені було б цікаво:
- а) розмовляти із замовниками, клієнтами;
 - б) щось середнє;
 - в) вести рахунки та іншу документацію.
102. «Розмір» відноситься до «довжини» так, як «нечесний» до:
- а) в'язниці;
 - б) грішний;
 - в) той, хто вкрав.
103. «ЛБ» так стосується до «ГВ», як «СР» до:
- а) ПО;
 - б) ОП;
 - в) ТУ.
104. Якщо люди поведуться нерозсудливо:
- а) я ставлюся до цього спокійно;
 - б) щось середнє;
 - в) ставлюся з почуттям презирства.
105. Коли я слухаю музику, а поруч голосно розмовляють:
- а) це мені не заважає, я можу зосередитися;
 - б) щось середнє;
 - в) це псує мені настрій і злить мене.
106. Думаю, що про мене правильніше сказати, що я:
- а) ввічливий і спокійний;
 - б) щось середнє;
 - в) енергійний і напористий.
107. Я вважаю, що:
- а) жити потрібно за принципом «спочатку справа – потім розваги»;
 - б) щось середнє між а) і в);
 - в) жити потрібно веселіше, не особливо піклуючись про завтрашній день.

108. Краще бути обережним і чекати малого, ніж заздалегідь радіти у глибині душі, передчуваючи успіх, наперед насолоджуючись ним:

- а) згоден;
- б) щось середнє;
- в) ні.

109. Якщо я замислююся над можливими труднощами у своїй роботі:

- а) я прагну заздалегідь скласти план, як з ними впоратися;
- б) щось середнє;
- в) думаю, що впораюся з ними, якщо вони з'являться.

110. Я легко освоююся в будь-якому оточенні:

- а) так;
- б) не впевнений;
- в) ні.

111. Якщо потрібно трохи дипломатії і вміння переконати людей у чому-небудь, зазвичай звертаються до мене:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

112. Мені було б цікаво:

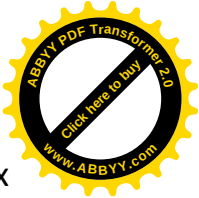
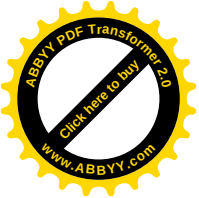
- а) консультувати молодих людей, допомагати їм у виборі роботи;
- б) важко відповісти;
- в) працювати інженером-економістом.

113. Якщо я абсолютно впевнений, що людина поводить себе несправедливо або егоїстично, я заявляю їй про це, навіть якщо це загрожує мені певними неприємностями:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

114. Інколи я жартома роблю яке-небудь придуркувате зауваження лише для того, щоб здивувати людей і подивитися, що вони на це скажуть:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

115. Я б із задоволенням працював у газеті оглядачем театральних постановок, концертів тощо:

- а) так;
- б) не впевнений;
- в) ні.

116. Якщо мені довго доводиться сидіти на зборах, не розмовляючи і не рухаючись, я ніколи не відчуваю потреби малювати що-небудь і соватися на стільці:

- а) згоден;
- б) не впевнений;
- в) не згоден.

117. Якщо мені хтось каже те, що, як мені відомо, не відповідає дійсності, я швидше подумаю:

- а) «він – брехун»;
- б) щось середнє;
- в) «мабуть, його неправильно інформували».

118. Передчуття того, що мене чекає якесь покарання, навіть якщо я не зробив нічого поганого, виникає у мене:

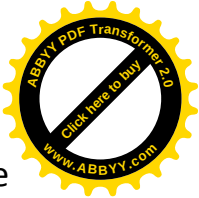
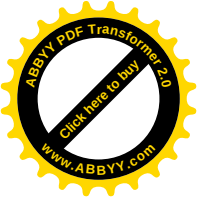
- а) часто;
- б) інколи;
- в) ніколи.

119. Думка, що хвороби спричиняються психічними причинами тією ж мірою, що і фізичними (тілесними), значно перебільшена:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

120. Урочистість, барвистість повинні обов'язково зберігатися в будь-якій важливій державній церемонії:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

121. Мені неприємно, якщо люди вважають, що я дуже невитриманий і нехтую правилами пристойності:

- а) дуже;
- б) дещо;
- в) зовсім не непокоїть.

122. Працюючи над чимось, я вважав би за краще робити це:

- а) у колективі;
- б) не знаю, що вибрав би;
- в) самотійно.

123. Бувають періоди, коли важко стриматися від почуття жалості до самого себе:

- а) часто;
- б) інколи;
- в) ніколи.

124. Часто люди дуже швидко виводять мене із себе:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

125. Я завжди можу без особливих труднощів позбавитися старих звичок і не повертатися більше до них:

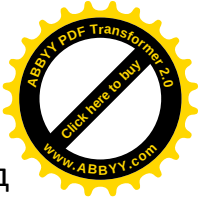
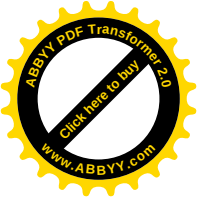
- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

126. За однакової зарплати я вважав би за краще бути:

- а) адвокатом;
- б) важко вибрати;
- в) штурманом або льотчиком.

127. «Краще» відноситься до «найгірший», як «повільніше» до:

- а) швидкий;
- б) найкращий;
- в) якнайшвидший.

128. Яке з наступних поєднань знаків повинно продовжити ряд
XOOOOXXOOOXXX:

- а) OXXX;
- б) OOXH;
- в) XOOO.

129. Коли приходить час для здійснення того, що я заздалегідь
планував і чекав, я інколи відчуваю себе не спроможним це зробити:

- а) згоден;
- б) щось середнє;
- в) не згоден.

130. Зазвичай я можу зосередитися і працювати, не звертаючи уваги
на те, що люди навколо мене дуже шумлять:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

131. Буває, що я говорю незнайомим людям про речі, які здаються
мені важливими, незалежно від того, запитують мене про це чи ні:

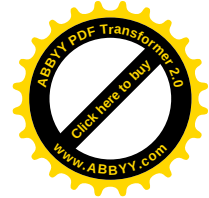
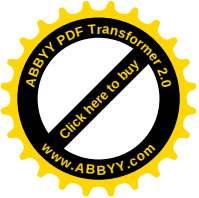
- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

132. Я проводжу багато вільного часу, розмовляючи з друзями про ті
приємні події, які ми разом пережили колись:

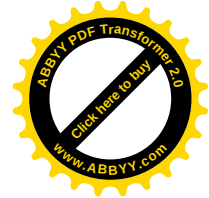
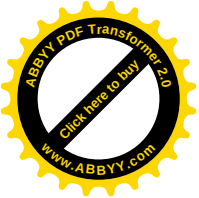
- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

133. Мені приносить задоволення робити ризиковані вчинки лише
заради забави:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

134. Мене дуже дратує вигляд неприбраної кімнати:
- а) так;
 - б) щось середнє;
 - в) ні.
135. Я вважаю себе дуже товариською (відкритою) людиною:
- а) так;
 - б) щось середнє;
 - в) ні.
136. У спілкуванні з людьми:
- а) я не прагну стримувати свої почуття;
 - б) щось середнє;
 - в) я приховую свої почуття.
137. Я люблю музику:
- а) легку, живу, веселу;
 - б) щось середнє;
 - в) емоційно насичену і сентиментальну.
138. Мене більше захоплює краса вірша, ніж краса і досконалість зброї:
- а) так;
 - б) не впевнений;
 - в) ні.
139. Якщо моє вдале зауваження залишилося непоміченим:
- а) я не повторюю його;
 - б) важко відповісти;
 - в) повторюю своє зауваження знову.
140. Мені б хотілося вести роботу серед неповнолітніх правопорушників, звільнених на поруки:
- а) так;
 - б) щось середнє;
 - в) ні.

141. Для мене важливіше:

- а) зберігати хороші стосунки з людьми;
- б) щось середнє;
- в) вільно виражати свої почуття.

142. У туристичній подорожі я вважав би за краще дотримуватися програми, складеної фахівцями, ніж самому планувати свій маршрут:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

143. Про мене справедливо думають, що я наполеглива і працелюбна людина, але успіхів досягаю рідко:

- а) так;
- б) не впевнений;
- в) ні.

144. Якщо люди зловживають моєю прихильністю до них, я не ображаюся і швидко забуваю про це:

- а) згоден;
- б) не впевнений;
- в) не згоден.

145. Якби у групі розгорнулася запекла суперечка:

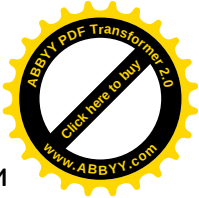
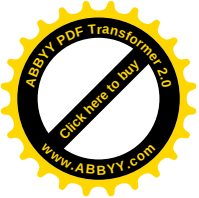
- а) мені було б цікаво, хто вийде переможцем;
- б) щось середнє;
- в) я б дуже хотів, щоб усе закінчилося мирно.

146. Я вважаю за краще планувати свої справи самому, без стороннього втручання і чужих порад:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

147. Інколи почуття заздрості впливає на мої вчинки:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

148. Я твердо переконаний, що начальник може бути не завжди правий, але він завжди має право наполягати на своєму:

- а) так;
- б) не впевнений;
- в) ні.

149. Я починаю нервувати, коли замислююся над всім, що чекає мене:

- а) так;
- б) інколи;
- в) ні.

150. Якщо я беру участь в якій-небудь грі, а оточуючі голосно висловлюють свої міркування, мене це не виводить з рівноваги:

- а) згоден;
- б) не впевнений;
- в) не згоден.

151. Мені, здається, цікаво бути:

- а) художником;
- б) не знаю, що обрати;
- в) директором театру або кіностудії.

152. Яке з наступних слів не підходить двом останнім:

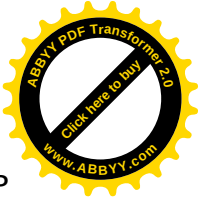
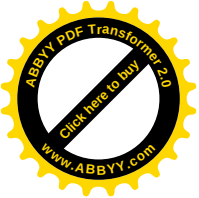
- а) який-небудь;
- б) кілька;
- в) велика частина.

153. «Полум'я» відноситься до «спека», як «троянда» до:

- а) калючка;
- б) червоні пелюстки;
- в) запах.

154. У мене бувають такі тривожні сни, що я прокидаюся:

- а) часто;
- б) зрідка;
- в) майже ніколи.

155. Навіть якщо багато обставин не сприяють успіху в якому-небудь починанні, я все-таки вважаю, що варто ризикнути:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

156. Мені подобаються ситуації, в яких я мимоволі виявляюся в ролі керівника, тому що найкраще знаю, що повинен робити колектив:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

157. Я вважав би за краще одягатися швидше скромно, так, як усі, ніж помітно й оригінально:

- а) згоден;
- б) не впевнений;
- в) не згоден.

158. Вечір, проведений за улюбленим заняттям, захоплює мене більше, ніж жвава вечірка:

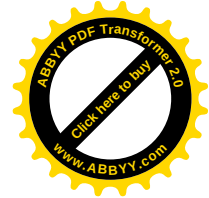
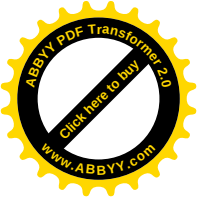
- а) згоден;
- б) не впевнений;
- в) не згоден.

159. Часом я нехтую добрими порадами людей, хоча і знаю, що не повинен цього робити:

- а) зрідка;
- б) навряд чи коли-небудь;
- в) ніколи.

160. Ухвалюючи рішення, я вважаю для себе обов'язковим урахувати основні норми поведінки – «що таке добре і що таке погано»:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

161. Мені не подобається, коли люди дивляться, як я працюю:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

162. Не завжди можна здійснити що-небудь поступовими, помірними методами, інколи необхідно застосувати силу:

- а) згоден;
- б) щось середнє;
- в) не згоден.

163. У школі я віддавав (віддаю) перевагу:

- а) російській мові;
- б) важко сказати;
- в) математиці або арифметиці.

164. Інколи у мене бували прикrostі через те, що люди говорили про мене погано позаочі без усяких на те підстав:

- а) так;
- б) важко відповісти;
- в) ні.

165. Розмови з людьми пересічними, зв'язаними умовностями і своїми звичками:

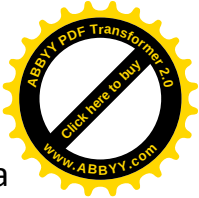
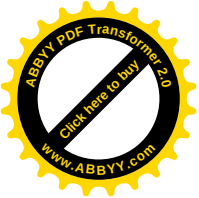
- а) часто бувають вельми цікавими і змістовними;
- б) щось середнє;
- в) дратують мене, оскільки розмова ведеться навколо дрібниць і їй бракує глибини.

166. Деякі речі викликають у мене такий гнів, що я вважаю за краще взагалі про них не говорити:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

167. У вихованні важливіше:

- а) оточити дитя коханням і турботою;
- б) щось середнє;
- в) виробити у дитини бажані навички і погляди.

168. Люди вважають мене спокійною, урівноваженою людиною, яка залишається незворушною за будь-яких обставин:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

169. Я думаю, що наше суспільство, керуючись доцільністю, повинно створювати нові звичаї і відкидати старі звички і традиції:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

170. У мене бували неприємні випадки через те, що, задумавшись, я ставав неуважним:

- а) навряд чи коли-небудь;
- б) щось середнє;
- в) кілька разів.

171. Я краще засвоюю матеріал:

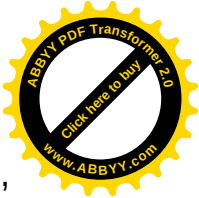
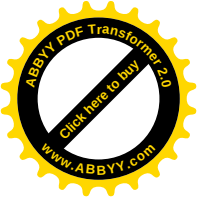
- а) читаючи добре написану книгу;
- б) щось середнє;
- в) беручи участь у колективному обговоренні.

172. Я вважаю за краще діяти по-своєму, замість того, щоб дотримуватися загальноприйнятих правил:

- а) згоден;
- б) не впевнений;
- в) не згоден.

173. Перш ніж висловити власну думку, я вважаю за краще почекати, доки не буду повністю впевнений у своїй правоті:

- а) завжди;
- б) зазвичай;
- в) лише якщо це можливо практично.

174. Інколи дрібниці нестерпно впливають на нерви, хоча я і розумію, що це дурниці:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

175. Я не часто говорю під впливом моменту таке, про що мені пізніше доводиться шкодувати:

- а) згоден;
- б) щось середнє;
- в) не згоден.

176. Якби мене попросили організувати збір грошей на подарунок кому-небудь або взяти участь в організації ювілейного торжества:

- а) я б погодився;
- б) не знаю, що зробив би;
- в) сказав би, що, на жаль, дуже зайнятий.

177. Яке з наступних слів не підходить двом останнім:

- а) широкий;
- б) зигзагоподібний;
- в) прямий.

178. «Скоро» відноситься до «ніколи», як «близько» до:

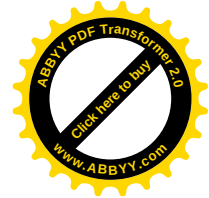
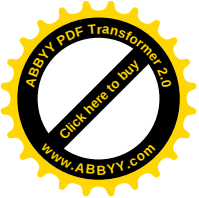
- а) нікуди;
- б) далеко;
- в) геть.

179. Якщо я зробив якийсь промах в оточенні, я досить швидко забуваю про це:

- а) так;
- б) правильно щось середнє;
- в) ні.

180. Оточенню відомо, що у мене багато різних ідей і я майже завжди можу запропонувати якесь розв'язання проблеми:

- а) так;
- б) правильно щось середнє;
- в) ні.

181. Мабуть, для мене характерніша:

- а) нервозність під час зіткнення з несподіваними труднощами;
- б) не знаю, що вибрати;
- в) терпимість до бажань (вимог) інших людей.

182. Мене вважають дуже захопленою людиною:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

183. Мені подобається всяка робота, пов'язана з частими змінами і поїздками, навіть якщо вона трохи небезпечна:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

184. Я людина вельми пунктуальна і завжди наполягаю на тому, щоб усе виконувалося якомога точніше:

- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

185. Мені приносить задоволення робота, яка вимагає особливої сумлінності і точної майстерності:

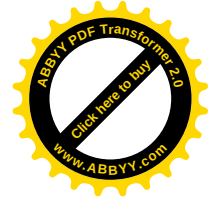
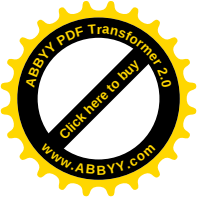
- а) так;
- б) щось середнє;
- в) ні.

186. Я належу до енергійних людей, які завжди чимось зайняті:

- а) так;
- б) не впевнений;
- в) ні.

187. Я сумлінно відповів на всі питання і жодного не пропустив:

- а) так;
- б) не впевнений;
- в) ні.

Обробка та оцінка результатів тестування

Обробка результатів полягає у підрахунку первинних балів, які набрав досліджуваний за кожним фактором. Кожна відповідь (крім відповідей на питання, які відносяться до фактору В) може отримати оцінку 2, 1 або 0 балів. Оцінка 2 бали дається за відповіді, що перераховані у ключі. Оцінка 1 бал дається за всі відповіді «б», тобто за відповідь на зразок «не знаю», «не впевнений», «щось середнє» тощо. Оцінка 0 балів присвоюється відповідям, які не збігаються з ключем. Виняток становить фактор В (інтелект): оцінки відповідей за цим фактором можуть бути лише 1 або 0 балів, тобто правильна чи неправильна відповідь, адже запитання цього фактору треба розглядати як задачі. Отже, за збігання з ключем відповідь досліджуваного на питання фактору В отримує 1 бал.

Ключ до 16-ФО-187-А

Фактор А. 2 бали: 3 а, 26 в, 27 в, 51 в, 52 а, 76 в, 101 а, 126 а, 151 в, 176 а.

Фактор В. 7 балів: 28 б, 53 б, 54 б, 77 в, 78 б, 102 в, 103 б, 127 в, 128 б, 152 а, 153 в, 177 а, 178 а.

Фактор С. 2 бали: 4 а, 5 в, 29 в, 30 а, 55 а, 79 в, 80 в, 104 а, 105 а, 129 в, 130 а, 154 в, 179 а.

Фактор Е. 2 бали: 6 в, 7 а, 31 в, 32 в, 56 а, 57 в, 81 в, 106 в, 131 а, 155 а, 156 а, 180 а, 181 а.

Фактор F. 2 бали: 8 в, 33 а, 58 а, 82 в, 83 а, 107 в, 108 в, 132 а, 133 а, 157 в, 158 в, 182 а, 183 а.

Фактор G. 2 бали: 9 в, 34 в, 59 в, 84 в, 109 а, 134 а, 159 в, 160 а, 184 а, 185 а.

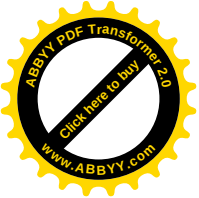
Фактор Н. 2 бали: 10 а, 35 в, 36 а, 60 в, 61 в, 85 в, 86 в, 110 а, 111 а, 135 а, 136 а, 161 в, 186 а.

Фактор І. 2 бали: 11 в, 12 а, 37 а, 62 в, 87 в, 112 а, 137 в, 138 а, 162 в, 163 а.

Фактор L. 2 бали: 13 в, 38 а, 63 в, 64 в, 88 а, 89 в, 113 а, 114 а, 139 в, 164 а.

Фактор М. 2 бали: 14 в, 15 в, 39 а, 40 а, 65 а, 90 в, 91 а, 115 а, 116 а, 140 а, 141 в, 165 в, 166 в.

Фактор N. 2 бали: 16 в, 17 а, 41 в, 42 а, 66 в, 67 в, 92 в, 117 а, 142 а, 167 а.

Фактор О. 2 бали: 18 а, 19 в, 43 а, 44 в, 68 в, 69 а, 93 в, 94 а, 118 а, 119 а, 143 а, 144 в, 168 в.

Фактор Q_{1.2} бали: 20 а, 21 в, 45 в, 46 а, 70 а, 95 в, 120 в, 145 а, 169 а, 170 в.

Фактор Q₂. 2 бали: 22 в, 47 а, 71 а, 72 а, 96 в, 97 в, 121 в, 122 в, 146 а, 171 а.

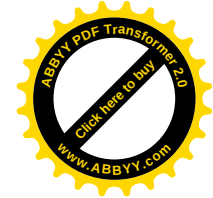
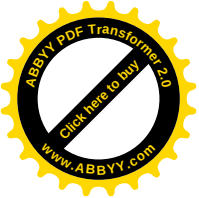
Фактор Q₃. 2 бали: 23 в, 24 в, 48 а, 73 а, 98 а, 123 в, 147 в, 148 а, 172 в, 173 а.

Фактор Q₄. 2 бали: 25 в, 49 а, 50 а, 74 а, 75 в, 99 а, 100 в, 124 а, 125 в, 149 а, 150 в, 174 а, 175 в.

Підраховані за ключем первинні оцінки досліджуваного переводяться у стандартні оцінки (стени) за допомогою таблиці стандартизації (див. табл.). Верхній та нижній рядки таблиці містять стандартні оцінки (від 1 до 10), а середні рядки (№ 1–16) – первинні оцінки досліджуваних (див. табл.).

Таблиця стандартизації 16-ФО-187

№	Фактор	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	А	0–5	6	7	8–9	10	11–12	13–14	15	16–17	18–20
2	В	0–3	4	5	6–7	8	9	10	10	11	12–13
3	С	0–6	7	8–9	10–11	12–13	14–16	17–18	19–20	21	22–26
4	Е	0–5	6–7	8–9	10–11	12–14	15–16	17–18	19–20	21–22	23–26
5	F	0–3	4–5	6–7	8–10	11–13	14–15	16–17	18–19	21–22	23–26
6	G	0–4	5–6	7	8–9	10–11	12–13	14–15	16	17–18	19–20
7	Н	0–2	3–4	5–6	7–9	10–12	13–15	16–18	19	20–21	22–26
8	І	0–4	5	6–7	8–9	10–11	12–13	14–15	16	17–18	19–20
9	L	0–5	6	7	8–9	10	11–12	13–14	15	16	17–20
10	М	0–6	7–8	9–10	11	12–13	14–15	16–17	18	19	20–26
11	N	0–2	3–7	5	6–7	8	9–10	11	12–13	14–15	16–20
12	О	0–4	5–6	7	8–9	10–13	14–15	16–17	18–19	20–21	22–26
13	Q ₁	0–5	6–7	8	9–10	11–12	13–14	15–16	17	18	19–20
14	Q ₂	0–3	4–5	6	7–8	9–10	11–12	13–14	15	16–17	18–20
15	Q ₃	0–3	4–5	6	7–8	9–10	11–12	13	14	15–16	17–20
16	Q ₄	0–5	6–7	8–9	10–12	13–15	16–18	19–20	21–22	23–24	25–26
№	Фактор	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Оцінюються результати досліджуваного згідно зі шкалою:

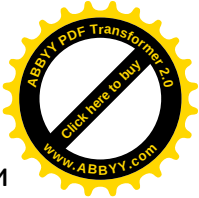
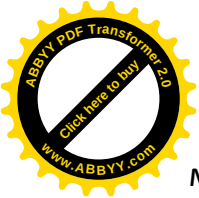
- 8–10 стенів – високі оцінки;
- 7 стенів – оцінки вище середнього;
- 5 – 6 стенів – середній рівень прояву якості;
- 4 стени – оцінки нижче за середній;
- 1 – 3 стени – низькі оцінки.

Нагадаємо, що «високі» і «низькі» оцінки не означають «добрі» і «погані», а тільки вказують на певні особистісні тенденції досліджуваного (див. інтерпретацію факторів). Потреба в методиках дослідження особистості, зокрема і в 16-ФО, виникає під час консультування щодо гуманітарних, творчих професій, а також інших професій, які ставлять посилені вимоги до певних особистісних якостей фахівця, наприклад до сумлінності, дисциплінованості, комунікабельності, рішучості тощо. Д. Голланд запропонував класифікацію типів особистості за критерієм професійної спрямованості і придатності. Згідно з цією класифікацією існує шість типів професійного середовища, отже, відповідно шість професійних типів особистості.

У реалістичному професійному середовищі працівники вирішують конкретні завдання, мають справу з конкретними об'єктами: речами, інструментами, тваринами, механізмами. Професії цього типу вимагають умінь, моторних навичок, часто і фізичної сили, спритності, наполегливості. Вимоги до соціальних навичок мінімальні і пов'язані з прийманням і передачею обмеженої за обсягом інформації. Приклади типових професій: механік, електрик, інженер, агроном, садівник, шофер.

Професії інтелектуального типу пов'язані з розв'язанням проблем, які потребують абстрактного мислення і творчих здібностей. Апаратура, що застосовується, передбачає швидше інтелектуальні, ніж фізичні навички. Соціальні контакти обмежені, але вимагають вербального розвитку (приймання і передача складних вербальних конструкцій). Інтелектуали віддають перевагу науковим професіям: фізик, астроном, математик, біолог та ін.

Соціальне професійне середовище ставить вимоги насамперед до комунікативних здібностей фахівця. Типові проблеми у цих професіях не

можна розв'язувати без уміння розбиратися у поведінці людей, впливати на них, навчати їх. Фахівцю необхідні ораторські та дипломатичні здібності, гуманність і емоційна чутливість.

Конвенційне професійне середовище («конвенція» – угода) зумовлює професійну діяльність за чітко встановленими правилами. Робота пов'язана з аналізом і переробкою конкретної інформації знакового характеру (здебільшого канцелярія і розрахунки: бухгалтерія, друкарство, діловодство та ін.). Від фахівця вимагаються схильності до монотонної, стереотипної, консерватизм і ретельність, уміння підпорядковуватися.

Підприємницькі професії, навпаки, вимагають спонтанності, енергійності, домінантності і наполегливості. Прикладами підприємницьких професій можуть слугувати: менеджер, директор, журналіст, репортер, дипломат тощо. Такі професії передбачають керівництво іншими людьми, тому представник цього професійного типу має володіти розвиненими соціальними і вербальними навичками.

* * *

Темперамент – це сукупність індивідуальних особливостей, яка має своєю фізіологічною основою тип вищої нервової діяльності й характеризує динаміку психічної діяльності особистості. Темперамент проявляється у силі почуттів, їх глибині або поверховості, швидкості їх перебігу, стійкості або швидкій зміні.

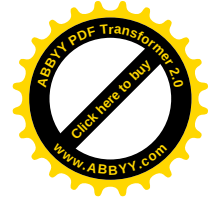
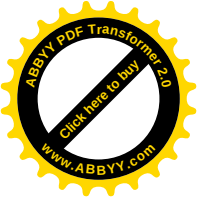
Формула темпераменту (тест О. Білого)

Інструкція

Визначте наявність або відсутність у себе певного показника. Поставте «плюси» у випадку наявності показника за кожним типом темпераменту.

Холеричний темперамент, якщо Ви:

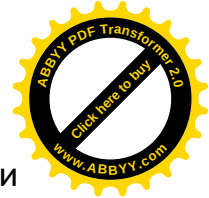
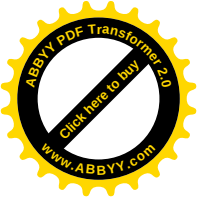
1. Непосидючі й метушливі?
2. Невитримані й запальні?
3. Нетерплячі?
4. Різкі та прямолінійні у відносинах з людьми?

5. Рішучі та ініціативні?
6. Вперті?
7. Чи спритні Ви у суперечці?
8. Ви працюєте ривками?
9. Чи схильні Ви до ризику?
10. Ви незлопам'ятні та невразливі?
11. Ви маєте швидку, пристрасну, з плутаною інтонацією мову?
12. Ви невірноважені та схильні до гарячковості?
13. Чи можна Вас назвати агресивною забіякою?
14. Чи нетерпимі Ви до недоліків інших людей?
15. Чи маєте Ви виразну міміку?
16. Чи здатні Ви швидко діяти та вирішувати?
17. Чи прагнете невпинно до нового?
18. Ви маєте різкі рвучкі рухи?
19. Наполегливі в досягненні поставленої мети?
20. Схильні до різких змін настрою?

Сангвінічний темперамент, якщо Ви:

1. Ви веселі та життєрадісні?
2. Енергійні й діловиті?
3. Часто Ви не доводите розпочату справу до кінця?
4. Здатні швидко схоплювати нове?
5. Ваші інтереси та схильності нестійкі?
6. Чи легко Ви переживаєте свої невдачі й неприємності?
7. Легко пристосовуєтеся до різних обставин?
8. Схильні переоцінювати себе?
9. Із захопленням беретеся за нову роботу?
10. Швидко відволікаєтеся, якщо справа перестає Вас захоплювати?
11. Ви швидко залучаєтеся до роботи й швидко переключаєтеся з однієї роботи на іншу?
12. Вас обтяжує одноманітність, буденна робота?
13. Ви товариські й чуйні, не відчуваєте скутості з новими людьми?
14. Ви витривалі та працездатні?

15. Ви маєте бурхливу, швидку мову, що супроводжується живими жестами, виразною мімікою?

16. Зберігаєте самовладання у непередбачуваних обставинах?

17. У Вас завжди бадьорий настрій?

18. Ви швидко прокидаєтеся і засинаєте?

19. Чи часто Ви буваєте незібрані, виявляєте поспіх у рішеннях?

20. Схильні іноді відволікатися?

Флегматичний темперамент, якщо Ви:

1. Ви спокійні та холоднокровні?

2. Обережні й розважливі?

3. Послідовні і детальні у справах?

4. Ви вмієте чекати?

5. Мовчазні і не любите говорити незначне?

6. Ви говорите спокійно і розмірено, без різко виражених емоцій, жестикуляції та міміки?

7. Ви стримані й терплячі?

8. Доводите розпочату справу до кінця?

9. Ви не розтрачуєте даремно сил?

10. Дотримуєтеся запровадженого розпорядку життя, системи в роботі?

11. Легко стримуєте пориви гніву

12. Малочутливі до схвалення та осудження?

13. Незлобиві і проявляєте поблажливе ставлення до іронії на свою адресу?

14. Ви постійні у своїх відносинах та інтересах?

15. Повільно залучаєтеся до роботи й переключаєтеся з однієї роботи на іншу?

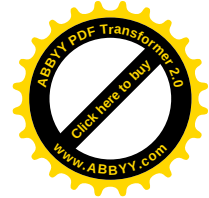
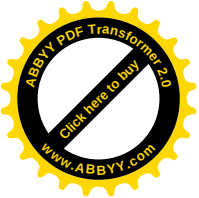
16. Рівні у відносинах з усіма?

17. Полюбляєте акуратність і порядок у всьому?

18. Ви важко пристосовуєтеся до нового оточення?

19. Ви малорухомі, інертні?

20. Маєте витримку?

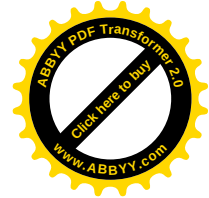
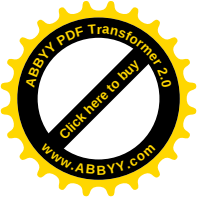

Меланхолійний темперамент, якщо Ви:

1. Ви сором'язливі й боязкі?
2. Губитеся в новому оточенні?
3. Вам складно встановити контакт з новими людьми?
4. Не вірите у свої сили?
5. Легко переносите самотність?
6. Відчуваєте пригніченість і розгубленість, якщо трапляються невдачі?
7. Схильні замикатися в собі?
8. Чи швидко Ви стомлюєтеся?
9. Маєте тиху, неспішну мову?
10. Ви мимоволі пристосовуєтеся до характеру співрозмовника?
11. Вразливі до слізливості?
12. Надзвичайно сприйнятливі до схвалення й осуду?
13. Ставите високі вимоги до себе й оточуючих?
14. Схильні до задумливості?
15. Болісно чутливі, легко ранимі?
16. Надмірно вразливі?
17. Потайливі та нетовариські, не ділитеся ні з ким своїми думками?
18. Малоактивні та боязкі?
19. Ви покірні?
20. Прагнете викликати співчуття і допомогу в оточуючих?

Обробка результатів

Для визначення прояву ознак певного темпераменту необхідно за кожним із чотирьох типів підрахувати кількість плюсів і розділити їх на загальну кількість плюсів. Якщо кількість позитивних відповідей у «паспорті» темпераменту становить 16–20, то це свідчить про те, що Ви маєте цей тип темпераменту. Якщо позитивних відповідей 11–15, це свідчить про те, що якості цього типу темпераменту у Вас представлені достатньо. Якщо позитивних відповідей 6–10, то якості цього типу темпераменту Ви маєте зовсім у незначній кількості.

Темперамент визначається за такою формулу:

$$\Phi_T = \left(X \frac{A_X}{A} 100\%\right) + \left(C \frac{A_C}{A} 100\%\right) + \left(\Phi \frac{A_\Phi}{A} 100\%\right) + \left(M \frac{A_M}{A} 100\%\right),$$

де:

Φ_T – формула темпераменту;

A – загальна кількість «плюсів» за всіма чотирма типами темпераменту;

X – холеричний темперамент;

A_X – кількість «плюсів» у «паспорті» холерика;

C – сангвінічний темперамент;

A_C – кількість «плюсів» у «паспорті» сангвініка;

Φ – флегматичний темперамент;

A_Φ – кількість «плюсів» у «паспорті» флегматика;

M – меланхолійний темперамент;

A_M – кількість «плюсів» у «паспорті» меланхоліка.

Відповідні символи X , C , Φ , M запишіть у порядку убутання процентного складу в темпераменті. Символи з однаковими значеннями запишіть один під іншим. У кінцевому вигляді формула темпераменту може мати (як приклад) такий вигляд: $\Phi_T = 35 \% X + 30 \% C + 14 \% \Phi + 21 \% M$. Тобто темперамент на 35% холеричний, на 30 % сангвінічний, на 14% флегматичний, на 21% меланхолічний. Якщо відносний результат позитивних відповідей з будь-якого типу становить 40% і вище, то це темперамент є домінуючим, якщо 30–39% – середній, якщо 10–19% – якості цього типу темпераменту виражені слабо. Вважаємо за потрібне зазначити, що жодне з поєднань не можна вважати свідомо поганим або хорошим. Якщо на першому місці стоїть «С», то, мабуть, Вас супроводжуватиме успіх у сфері організації та управління. Сангвінічні задатки потрібні скрізь, де потрібні мобільність, вміння швидко переключатися з одного виду діяльності на інший.

Перевага «Ф» характеризує людину, здатну вирішувати ті самі завдання, що й сангвінік, але з більшими схильностями до стратегічної діяльності. Керівникові високого рангу, що ухвалює важливі стратегічні рішення, директорів підприємства, фірми передусім необхідні флегматичні

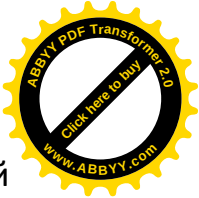
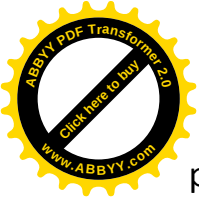

рис. Йому протипоказані як поспіх, так і коливання у відповідальний момент, невиправданий оптимізм або перебільшення труднощів.

«М» означає, що Ви малопристосований до самостійної управлінської роботи. Вам більше підходить робота точна, кропітка, яка не потребує ініціативи, вирішення практичних завдань із багатьма невідомими. Для секретаря-референта на першому місці бажані ознаки меланхоліка. У цій роботі цінуються точність у поєднанні з дипломатичністю у поводженні з людьми. Однак серед меланхоліків нерідко зустрічаються і непогані керівники. У такому випадку їм часто доводиться за це «платити» своїм психічним здоров'ям.

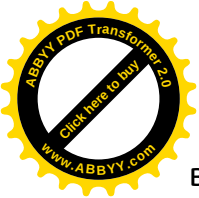
Перевага «Х» обіцяє успіх у роботі, де цінується напористість і нестриманість. Позитивних результатів досягають у тому випадку, якщо ця невгамовна активність збалансована обґрунтованістю і незворушністю флегматика, тобто у формулі за «Х» треба «Ф». Таким чином, можна припустити, що люди холеричного темпераменту більш придатні для активної ризикованої діяльності («воїни»), сангвініки – для організаторської діяльності («політики»), меланхоліки – для творчої діяльності в науці та мистецтві («мислителі»), флегматики – для планомірної та плідної діяльності («творці»).

* * *

Методика «Акцентуації характеру»

За допомогою методики визначаються акцентуації характеру людини, відповідно до них установлюються ті типи акцентуацій характеру, які домінують у конкретної людини. Нижче наведено короткі описи типів акцентуйованих характерів, що визначаються за допомогою цієї методики.

Гіпертимний тип. Відрізняється майже завжди хорошим, злегка підвищеним настроєм. Має високий тонус, енергійний, активний. Виявляє прагнення бути лідером. Товариський і нестійкий за інтересами, недостатньо розбірливий у знайомствах. Погано переносить самотність. Легко адаптується в незнайомій обстановці. Не любить одноманітності, дисципліни,

вимушеного неробства, монотонної роботи. Оптимістичний і дещо переоцінює свої можливості. Нерідко бурхливо реагує на події, дратівливий.

Циклоїдний тип. Часто міняє настрій, знижує працездатність, втрачається інтерес до роботи і до оточуючих людей, причому це відбувається періодично. Важко переживає невдачі, часто думає про власні недоліки, непотрібність, відчуває почуття самотності. Періоди депресії час від часу змінюються активністю, властивою гіпертичному типу. Самооцінка нерідко буває неточною.

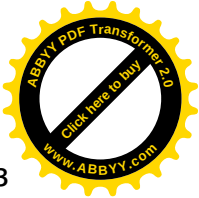
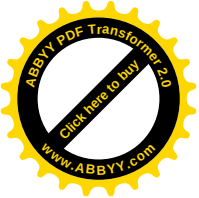
Лабільний тип. Характеризується крайньою непередбачуваною мінливістю настрою. Сон, апетит, працездатність і товарицькість залежать від настрою. Відчуває глибоке почуття особистої прихильності до тих людей, які до нього ставляться із симпатією і любов'ю. Високочутливий до відносин людей. Уникає лідерства. Має адекватну самооцінку.

Астеноневротичний тип. Характеризується підвищеною втомлюваністю, дратівливістю, схильністю до іпохондрії – надлишкова увага до стану свого здоров'я. Тривожно недовірливий. Боїться ситуацій змагання й іспитових випробувань. Є часті афективні спалахи у стані втоми.

Сенситивний тип. Характеризується підвищеною вразливістю і загостреним почуттям власної неповноцінності, особливо в самооцінці якостей морального і волевого характеру. Замкнутість, боязкість і сором'язливість – типові риси, притаманні в незнайомій обстановці і серед незнайомих людей. Відкритість, товарицькість і відвертість з'являються тільки в колі досить близьких людей.

Психостенічний тип. Нерішучий, схильний до просторових міркувань, відчуває підвищену боязнь за майбутнє і долю своїх близьких, себе самого. Схильний до поглибленого самоаналізу і появи нав'язливих станів (думок, переживань тощо). Нездатний відповідати за себе, за свої вчинки.

Шизоїдний тип. Характеризується замкнутістю і невмінням розуміти стани інших людей. Зазнає труднощів у встановленні нормальних відносин з людьми. Часта концентрація на своєму замкнутому, недоступному оточуючим людям внутрішньому світі та сфері фантазій і мрій. Має сильні, стійкі захоплення чимось.

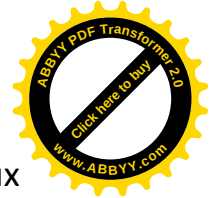
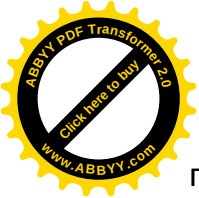
Епілептоїдний тип. Схильний впадати у злобно-тужливий стан із поступовим зростанням роздратування і пошуком об'єкта, на якому можна було б розрядитися. Має афективно-вибуховий характер. Підвищено ревнивий, агресивний, проявляє прагнення до лідерства із суворою дисципліною і покаранням підлеглих. Інертний у мисленні, педантично охайний, надмірно сумлінний, беззаперечно підкоряється наказам.

Істероїдний тип. Проявляє підвищену любов до самого себе, жагу уваги з боку інших, потребу у шануванні, захопленні, співчутті з боку оточуючих людей. Схильний до прикрашання своєї особи, прагне показати себе у кращому світі. Відсутні глибокі почуття, є театральність у поведінці, тенденція до призирства. Нездатний до кропіткої праці та високих досягнень, але має безмірні домагання на успіх. Схильний до вигадок і пустого фантазування. Претендує на виняткове становище серед однолітків. Непостійний і ненадійний у відносинах.

Нестійкий тип. Виявляє підвищене небажання сумлінно трудитися. Схильний до розваг, отримання задоволень, неробства. Не бажає підкорятися іншим і знаходитися під контролем. Безвладний, схильний до підпорядкування сильним лідерам. Байдужий до майбутнього, живе інтересами цього дня. Уникає труднощів. Має неадекватну самооцінку.

Конформний тип. Надмірно податливий зовнішнім впливам. Характеризується підвищеним прагненням бути як усі і тим самим, з одного боку, уникати непотрібних проблем, а з другого боку, отримувати вигоду із ситуації. Некритичний до своєї поведінки і некритично сприймає те, що говорять оточуючі люди. Консервативний, не любить нове, відчуває неприязнь до «чужаків». Крім описаних типів, у реальному житті нерідко зустрічаються змішані типи, що поєднують різні акцентуації характеру.

Методика складається з безлічі суджень, об'єднаних у 25 підшкал. У процесі проведення дослідження за допомогою цієї методики досліджувані отримують відповідні 25 списків суджень. З кожного з них вони повинні вибрати такі три, які їх стосуються найбільшою мірою, і три такі, які стосуються найменшою мірою. За характером виборів судять про ті типи акцентуації характеру, до яких належить досліджуваний. Вибори, які робить досліджуваний, заносяться ним у спеціальний реєстраційний аркуш, де зліва

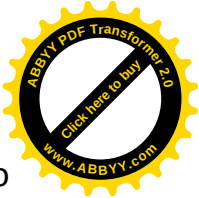
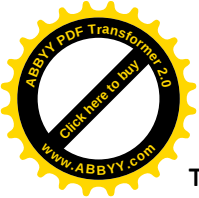

перераховані назви 25 підшкал, а праворуч зазначено номери обраних досліджуваним суджень.

**Реєстраційний аркуш до методики
«Акцентуації характеру»**

Назва списку суджень	Номери суджень, що обирають	
	найбільш характерні	найменш характерні
Самопочуття		
Настрій		
Сон і сновидіння		
Пробудження від сну		
Апетит і ставлення до їжі		
Ставлення до спиртних напоїв		
Сексуальні проблеми		
Ставлення до одягу		
Ставлення до батьків		
Ставлення до друзів		
Ставлення до оточуючих		
Ставлення до незнайомих людей		
Ставлення до самотності		
Ставлення до майбутнього		
Ставлення до нового		
Ставлення до невдач		
Ставлення до пригод і ризику		
Ставлення до критики і заперечень		
Ставлення до лідерства		
Ставлення до опіки і повчань		
Ставлення до правил і законів		
Оцінка себе в дитинстві		
Ставлення до школи		
Оцінка себе у цей момент		
Ставлення до грошей		

Процедура роботи з методикою така. Читаючи кожен із таких списків суджень, досліджуваний повинен спочатку вибрати три найбільш характерні для нього і записати відповідні номери у другій графі реєстраційного аркуша, а потім те саме зробити для найменш характерних для нього, зазначивши відповідні номери у третій графі реєстраційного аркуша. Якщо він не може вибрати нічого підходящого або ж вибирає менше трьох суджень, то може обмежитися у своїх виборах меншою кількістю і відповідно вписує у другу і

третю графу реєстраційного аркуша меншу кількість цифр. За повторного читання списку досліджуваному пропонується вибрати не менше трьох суджень, найменш характерних для нього, і записати їх номери у третю графу реєстраційного аркуша. У наведених далі списках суджень справа є їх розшифрування, тобто вказано на те, до якого типу належить вибір цього судження. Літерні символи розшифрування відповідають таким типам: Г – гіпертимний, Л – лабільний, Ц – циклоїдний, А – астеноневротичний, С – сенситивний, П – психостенічний, Ш – шизоїдний, Е – епілептоїдний, І – істероїдний, Н – нестійкий, К – конформний.

Оцінка результатів

За кожен вибір, що відповідає вказаному символу, досліджуваний отримує по одному балу. Якщо символів кілька, то кількість балів збільшується за кількістю символів. Наприклад: за вибір із символом А піддослідний отримує 1 бал, який приписується розвиненості у нього астеноневротичного характеру, а за вибір символів Г Ш К – три бали, причому у цьому разі по даному балу отримують показники розвиненості у нього відразу трьох типів акцентуацій характеру: гіпертимного, шизоїдного і конформного.

Висновки про рівень розвитку

Домінуючий тип акцентуацій характеру визначається за максимальною кількістю балів, набраних досліджуваним. Нижче наводиться таблиця, відповідно до якої за кількістю набраних балів можна судити про ступінь розвиненості у досліджуваного різних акцентуацій характеру. Зліва у таблиці перераховані оцінювані акцентуації, а справа вказано кількість балів, що відповідає трьом рівням розвиненості цих акцентуацій: низькому, середньому і високому. Наприклад: якщо по гіпертимності (Г) досліджуваний набрав 17 балів, то за рівнем розвитку у нього відповідної акцентуації характеру він вважається на середньому рівні; якщо по конформності (К) у нього виявилось 10 балів, то робиться висновок про те, що він перебуває на високому рівні розвитку.

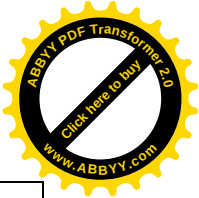
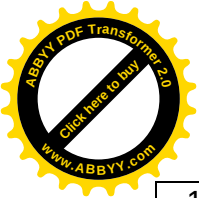
Ключ до оцінки ступеня розвиненості акцентуацій характеру

Акцентуації характеру	Рівень розвитку акцентуацій характеру		
	низький	середній	високий
Гіпертимність (Г)	1–8	9–18	19–26
Циклоїдність (Ц)	1–8	9–18	19–26
Лабільність (Л)	1–10	11–20	21–32
Астеноневротичність (А)	1–6	7–13	14–19
Сенситивність (С)	1–9	10–19	20–24
Психостенічність (П)	1–8	9–16	17–24
Шизоїдність (Ш)	1–7	8–15	16–22
Епілептоїдність (Е)	1–10	11–20	21–32
Істероїдність (І)	1–10	11–22	23–33
Нестійкість (Н)	1–5	6–12	13–17
Конформність (К)	1–3	4–7	8–10

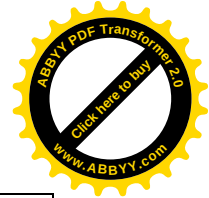
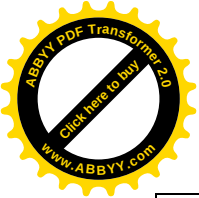
До карти індивідуального психологічного розвитку підлітка і старшого школяра вносяться словесні оцінки рівня розвитку кожної акцентованої риси характеру.

Назви підшкал

№	Судження	Шифр	
		Найбільш характерні	Найменш характерні
1	2	3	4
Самопочуття			
1	У мене майже завжди погане самопочуття.	А	
2	Я завжди себе почуваю бадьорим і повним сил.	Г	
3	Дні і тижні хорошого самопочуття у мене чергуються з днями, коли я себе відчуваю погано.	Ц	
4	Моє самопочуття іноді змінюється по кілька разів на день.	Ц	
5	У мене майже завжди щось болить.	АА	
6	Погане самопочуття виникає у мене тільки після прикрощів і невдач.		
7	Погане самопочуття з'являється у мене від хвилювань й очікування неприємностей.		
8	Я легко переносю біль і фізичні страждання.	Ц	
9	Моє самопочуття цілком задовільне.	НН	
10	У мене трапляються напади поганого самопочуття, що супроводжуються роздратуванням і почуттям туги.		

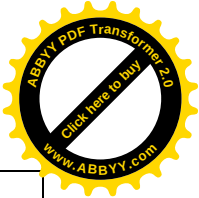
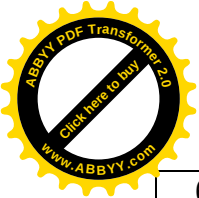

11	Моє самопочуття дуже залежить від того, як ставляться до мене оточуючих люди.		С
12	Я дуже погано переносю біль і фізичні страждання.		
Настрій			
1	Настрій у мене, як правило, гарний.	ГН	Г
2	Мій настрій легко змінюється з незначної причини.	П	
3	У мене настрою не дуже залежить від людей, серед яких я перебуваю.		
4	У мене майже завжди поганий настрій.		
5	Мій настрій залежить від самопочуття.	ЦА	
6	Коли мене залишають одного, то мій настрій поліпшується.	Ш	
7	У мене бувають напади похмурої дратівливості, під час яких дістається оточуючим.		
8	У мене не буває зневіри і смутку, але нерідко виникають роздратованість і гнів.		
9	Найменші неприємності сильно мене засмучують.	СЛ	
10	Періоди гарного настрою змінюються у мене періодами поганого настрою.		
11	Мій настрій зазвичай такий же, як і в оточуючих людей.		
Сон і сновидіння			
1	Зазвичай я сплю добре, а сновидінням не надаю значення.	ГН	Е Ц
2	Мій сон багатий яскравими, емоційними сновидіннями.		
3	Я люблю помріяти перед тим, як заснути.	К	
4	Вночі я погано сплю і відчуваю сонливість удень.	А	
5	Я сплю мало, рідко бачу сновидіння і зазвичай встаю бадьорим.		
6	У мене поганий і неспокійний сон, часто бувають болісні, тужливі сновидіння.	А	
7	Безсоння буває у мене періодично, не знати з якої причини.		
8	Я не можу спокійно спати, якщо вранці треба встати у суворо визначений час.		
9	Якщо мене щось засмутило, то я довго не можу заснути.	ЛА	
10	Я часто бачу різні сни, то радісні, то неприємні.		
11	Ночами у мене іноді виникають напади страху.		
12	Мені часто сниться, що мене ображають.		
13	Я можу вільно регулювати свій сон.		

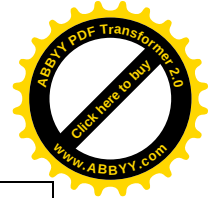
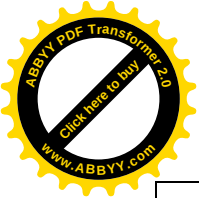

Пробудження від сну			
1	Мені важко прокинутися в установлену годину.	Е	Л
2	Зазвичай я прокидаюся з неприємною думкою про те, що потрібно йти до школи або на роботу.		К
3	В одні дні я встаю веселим і життєрадісним, а в інші – пригнобленим і похмурим без усякої на те причини.		
4	Коли мені потрібно, я легко прокидаюся.	Ц	
5	Для мене ранок – найважчий час доби.		
6	Мені часто не хочеться прокидатися.		
7	Прокинувшись, я нерідко ще довго переживаю те, що бачив уві сні.		Л
8	Періодами вранці я відчуваю себе бадьорим, періодами – розбитим.	А	
9	Вранці я встаю бадьорим та енергійним.	НН	
10	Зранку я більш активний і мені легко працювати, ніж увечері.		
11	Нерідко буває, що, прокинувшись, я відразу не можу збагнути, де я знаходжуся і що відбувається зі мною.		
12	Я зазвичай прокидаюся з думкою про те, що потрібно зробити протягом дня.		
13	Прокинувшись, я люблю полежати в ліжку і помріяти.	Ц	
Апетит і ставлення до їжі			
1	Невідповідна обстановка, бруд і розмови про неапетитні речі не заважають мені їсти.	Ш	
2	Періодами у мене буває вовчий апетит, періодами мені нічого не хочеться їсти.		
3	Я їм мало, іноді довго взагалі нічого не їм.	А	ЦЕ
4	Мій апетит залежить від настрою.		
5	Я люблю ласощі та делікатеси.	ЛЛП	
6	Нерідко я соромлюся їсти при сторонніх людях.	С	
7	У мене хороший апетит, але я не ненажера.		
8	Є такі страви, які визивають у мене огиду.		
9	Я віддаю перевагу їсти небагато, але дуже смачно.		
10	У мене поганий апетит.		
11	Я люблю ситно поїсти.	Н	
12	Я їм із задоволенням і не люблю обмежувати себе в їжі.		

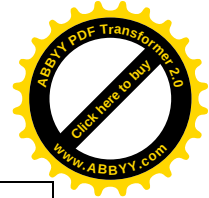
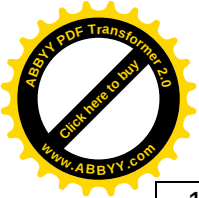
13	Я боюся зіпсованої їжі і завжди ретельно перевіряю її якість.		
14	Мені легко можна зіпсувати апетит.		
15	Їжа мене цікавить передусім як засіб для підтримки здоров'я.		
16	Я намагаюся дотримуватися дієти, яку розробив сам.		І
17	Я погано переношу голод і швидко слабну від нього.	Ц	
18	Їжа не приносить мені великого задоволення.		
Ставлення до спиртних напоїв			
1	Моє бажання випити залежить від настрою.		Ц
2	Я уникаю пити спиртне, щоб не проговоритися.		
3	Періодами я випиваю охоче, періодами мене не тягне до спиртного.		
4	Я люблю випити у веселій компанії.	ГГ	С
5	Я боюся пити спиртне, тому що, сп'янівши, можу викликати насмішки і презирство з боку оточуючих.		
6	Спиртне не викликає у мене веселого настрою.		
7	Я відчуваю відразу до спиртного.	С	ЦЛ
8	Спиртним я намагаюся заглушити напади поганого настрою, туги або тривоги.		
9	Я уникаю пити спиртне через погане самопочуття і сильний головний біль згодом.	П	
10	Я не п'ю спиртного, тому що це суперечить моїм принципам.	СШП	І
11	Спиртні напої мене лякають.		
12	Випивши трохи, я особливо яскраво сприймаю навколишній світ.	Ц	
13	Я випиваю з усіма, щоб не порушувати компанію.	А	Л
Сексуальні проблеми			
1	Сексуальні проблеми мало мене турбують.	НН	
2	Найменша неприємність стримує у мене потяг до іншої людини.		Ц
3	Я віддаю перевагу жити мріями про справжнє щастя, ніж розчаровуватися у житті.		
4	Періоди сильного потягу чергуються у мене з періодами байдужості і холодності.		
5	Я швидко збуджуюся, але і швидко заспокоююся.		НН

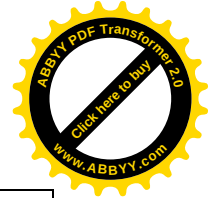
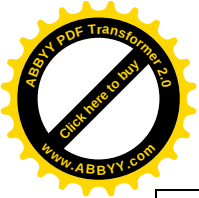
6	За нормального сімейного життя не повинно існувати жодних статевих проблем.		
7	У мене сильний потяг, який важко стримувати.		К
8	Моя сором'язливість мені дуже сильно заважає.		ІІ
9	Я б ніколи не пробачив зради.		
10	Я вважаю, що статевий потяг не можна стримувати, інакше він буде заважати нормально жити і працювати.		
11	Найбільше задоволення мені приносять залицяння і флірт.		ЛС
12	Я люблю аналізувати своє ставлення до проблем статі, власні відчуття і бажання, пов'язані з цим.		
13	Свій статевий потяг я вважаю ненормальним і намагаюся з ним боротися.		ГЛ
14	Уважаю, що статевим проблемам не слід надавати великого значення.	ЛІ	
Ставлення до одягу			
1	Я люблю яскраві і помітні костюми.		А
2	Вважаю, що треба завжди бути пристойно одягненим.		
3	Для мене головне, щоб одяг був зручним, акуратним і чистим.		
4	Я люблю модний, незвичайний одяг, який приваблює до себе увагу.	ІІ	К
5	Я ніколи не дотримуюся загальної моди, а ношу те, що мені подобається.	АС	
6	Я люблю одягатися так, щоб мені личило.	К	
7	Я не люблю занадто модничати і вважаю, що треба одягатися так, як усі.		
8	Я часто турбуюся про те, що мій костюм не в порядку		
9	Я мало думаю про одяг.		
10	Мені часто здається, що оточуючі засуджують мене за мій костюм.		
11	Я віддаю перевагу темним і сірим тонам.		
12	Часом мені хочеться одягнутися яскраво і модно, а часом я взагалі не цікавлюся своїм одягом.		
Ставлення до батьків			
1	Я дуже боюся залишитися без батьків.	П	
2	Я вважаю, що батьків треба поважати, навіть якщо в серці зберігаєш образу на них.		
3	Я люблю і прив'язаний до своїх батьків, але буває, що сильно ображаюся на них і сперечаюся з ними.	ЛЛ	

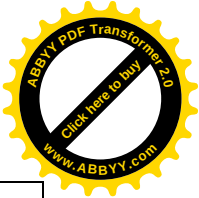
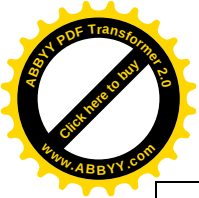
4	В одні моменти мені здається, що батьки мене занадто опікають, а в інші – що я неслухняний і завдаю рідним клопоту.		
5	Мої батьки не дали мені того, що необхідно для життя.		К
6	Я докоряю батькам у тому, що в дитинстві вони приділяли недостатньо уваги моєму здоров'ю.		
7	Я дуже люблю (любив) одного з батьків.		
8	Я люблю батьків, але не переношу, коли мною командують і розпоряджаються.		
9	Я дуже люблю маму і боюся, що з нею щось трапиться.	ПП	
10	Я картаю себе за те, що недостатньо сильно люблю (любив) своїх батьків.		
11	Батьки мене занадто обмежували і у всьому нав'язували свою волю.		ГЛПЕ
12	Мої рідні мене не розуміють і здаються мені чужими.	Ш	
13	Я вважаю себе винуватим перед батьками.	Е	
Ставлення до друзів			
1	Мені не раз доводилося впевнитися в тому, що дружать через вигоду.		
2	Я добре почуваю себе з тими, хто мені співчуває.		
3	Для мене важливий не один друг, а цілий дружний колектив.	ГЦ	
4	Я ціню такого друга, який уміє вислухати, підбадьорити, вселити впевненість, заспокоїти.	К	
5	За друзями, з якими довелося розлучитися, я довго не сумую і швидко знаходжу собі нових друзів.		
6	Я відчуваю себе таким хворим, що мені не до друзів.		І
7	Моя сором'язливість заважає мені подружитися з тими, з ким хотілося б.	СС	
8	Я легко зав'язую дружбу, але часто розчаровуюся і відсторонююся від людей.		
9	Я віддаю перевагу тим друзям, які уважно ставляться до мене.		
10	Я сам обираю собі друзів, але кидаю їх, якщо розчаровуюся в них.		
11	Я не можу знайти собі друга до душі.		
12	У мене немає жодного бажання мати друга.		

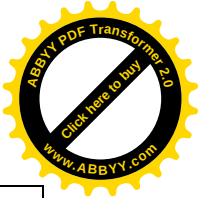
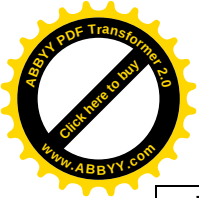
13	Періодами я люблю великі дружні компанії, періодами уникаю їх.			
14	Життя навчило мене не бути занадто відвертим навіть із друзями.	Л		
15	Я люблю мати багато друзів і тепло ставлюся до них.	А		
Ставлення до оточуючих				
1	Я оточений дурнями, неуками і заздрісниками.	Г	Е	
2	Оточуючі мені заздрять і тому ненавидять мене.			
3	В одні періоди мені добре з людьми, в інші вони мене обтяжують.			
4	Я вважаю, що самому не слід особливо виділятися серед оточуючих.			
5	Я намагаюся жити так, щоб оточуючі не могли сказати про мене нічого поганого.			
6	Мені здається, що оточуючі мене люди зневажають мене і дивляться на мене звисока.			
7	Я легко сходжуся з людьми в будь-якій обстановці.		С	
8	Найбільше з боку оточуючих я ціную увагу до себе.			
9	Я відчуваю добре чи недобре ставлення до себе з боку людей і так само ставлюся до них.			С
10	Я легко сварюся, але швидко мирюся.			
11	Я часто подовгу розмірковую: правильно або неправильно я що-небудь сказав або зробив стосовно оточуючих.			
12	Людське суспільство мене швидко стомлює і дратує.			
13	Від навколишніх я намагаюся триматися подалі.		П	
14	Я не знаю своїх сусідів і не цікавлюся ними.			
15	Мені часто здається, що оточуючі підозрюють мене у чомусь поганому.			
16	Мені доводилося від оточуючих терпіти багато образ й обманів, і це завжди насторожує мене.			
Ставлення до незнайомих людей				
1	Я ставлюся насторожено до незнайомих людей і мимоволі побоююся зла.	ЕЕ	Г	
2	Буває, що абсолютно незнайома людина мені відразу вселяє довіру і симпатію.			
3	Я уникаю нових знайомств.			
4	Незнайомі люди вселяють мені неспокій і тривогу.			

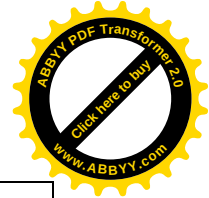
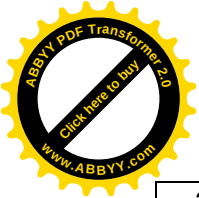
5	Перш ніж познайомитися, я завжди хочу дізнатися, що це за людина, що про неї говорять люди.		
6	Я ніколи не довіряюся незнайомим людям, не раз переконувався в тому, що я прав у цьому.		
7	Якщо незнайомі проявляють інтерес до мене, то і я з цікавістю ставлюся до них.		
8	Незнайомі люди мене дратують, а до знайомих я вже якось звик.	Ц	ПГ
9	Я охоче і легко заводжу нові знайомства.	ГЦ	С
10	Часом я охоче знайомлюся з новими людьми, часом ні з ким не хочеться знайомитися.		
11	У хорошому настрої я легко знайомлюся, у поганому – уникаю знайомств.		
12	Я соромлюся незнайомих людей і боюся заговорити першим.	СС	
Ставлення до самотності			
1	Я вважаю, що кожна людина не повинна відриватися від колективу.	Н	ШШ
2	На самоті я почуваюся спокійніше.	СШШ	
3	Я не переношу самотності і завжди прагну бути серед людей.	ГЕН	СПШШШ
4	Періодами мені краще серед людей, періодами віддаю перевагу побути наодинці.	ЛА	
5	На самоті я міркую або розмовляю з уявним співрозмовником.		ЕІ
6	На самоті я сумую за людьми, а серед людей швидко втомлююся і шукаю самотності.		
7	Здебільшого я хочу бути на людях, але іноді хочеться побути одному.		
8	Я не боюся самотності.	Ш	
9	Я боюся самотності, проте, так виходить, що нерідко я опиняюся на самоті.		
10	Я люблю самотність.		
11	Самотність я переношу легко, якщо тільки вона не пов'язана з неприємностями.	Л	

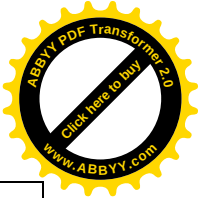
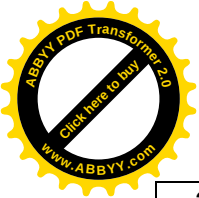
Ставлення до майбутнього				
1	Я мрію про світле майбутнє, але боюся неприємностей і невдач.			
2	Майбутнє видається мені похмурим і безперспективним			
3	Я намагаюся жити так, щоб майбутнє було гарним.			
4	У майбутньому мене найбільше тривожить стан мого здоров'я.			
5	Я переконаний, що в майбутньому збудуться мої бажання і плани.	ГГ		
6	Я не люблю багато думати про своє майбутнє.			
7	Моє ставлення до майбутнього часто і швидко змінюється: то я складаю райдужні плани, то майбутнє здається мені досить похмурим.	П		
8	Я утішаю себе тим, що в майбутньому здійсняться всі мої бажання.	Е		
9	Я завжди мимоволі думаю про можливі неприємності і біди, які можуть статися в майбутньому.	П		
10	Мої плани на майбутнє я люблю опрацьовувати в найменших деталях, у всіх деталях намагаюся їх здійснити.			
11	Я впевнений, що в майбутньому доведу всім свою правоту.			
12	Я живу своїми думками і мене мало хвилює, яким насправді виявиться моє майбутнє.			
13	Періодами моє майбутнє здається мені світлим, періодами – похмурим.			
Ставлення до нового				
1	Періодами я легко перенешу зміни у своєму житті, але періодами починаю їх боятися й уникати.	Ш		Е
2	Нове мене приваблює, але разом з тим турбує і тривожить.			
3	Я люблю зміни у житті – нові враження, нових людей, нову обстановку навколо.			
4	У мене бувають моменти, коли я жадібно шукаю нових вражень і нових знайомств, але буває, що я уникаю їх.			
5	Я люблю сам придумувати нове, усе переінакшувати і робити по-своєму, не так, як усі.			
6	Нове мене приваблює, але часто швидко стомлює і набридає.			

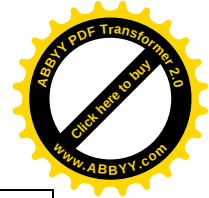
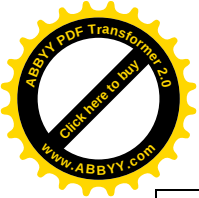
7	Я не люблю всяких нововведень, віддаю перевагу раз і назавжди встановленим порядкам.	ЛЕ ПШШЕ	І		
8	Я боюся змін у житті, нова обстановка мене лякає.				
9	Нове приємне, якщо тільки обіцяє для мене щось хороше.				
10	Мене приваблює лише те нове, яке відповідає моїм принципам і моїм інтересам.				
Ставлення до невдач					
1	Свої невдачі я переживаю сам, ні у кого не шукаю співчуття і допомоги.	Ш	ПРЕ		
2	Періоди, коли я активно борюся з невдачами, чергуються у мене з періодами, коли у мене від малих невдач опускаються руки.				
3	Невдачі приводять мене у відчай.				
4	Невдачі викликають у мене сильне роздратування, яке я виливаю на невинних людей.				
5	Якщо трапляється невдача, то я завжди думаю, що ж я зробив не так.	І	ЕЕ		
6	Невдачі викликають у мене протест й обурення, бажання їх долати.				
7	Якщо у моїх невдачах хтось винен, то я не залишаю його без покарання.				
8	Якщо спіткають невдачі, то мені хочеться втекти кудись подалі і не повертатися.				
9	Буває, що найменші невдачі приводять мене у відчай, але буває, що серйозні неприємності я переносю непохитно.	ЕЕ	Л		
10	Невдачі мене лякають, і в них я насамперед звинувачую себе.				
11	Невдачі мене не зачіпають, я не звертаю на них уваги.				
12	Якщо зазнають невдач, я ще більше мрію про здійснення своїх бажань.				
13	Я вважаю, що якщо спіткають невдачі неможна зневірятися.	П	Ц		
Ставлення до пригод і ризику					
1	Я люблю всякі пригоди, навіть небезпечні, охоче йду на ризик.			Г	СС
2	Я багато разів зважую всі «за» і «проти» і все ніяк не наважуся ризикнути.				

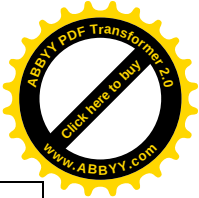
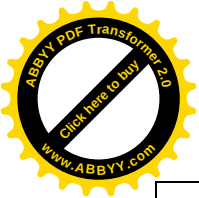
3	Мені не до пригод, а ризикую я тільки тоді, якщо до цього примушують обставини.	С	
4	Часом я люблю пригоди і часто ризикую, але часом пригоди і ризик стають мені не до душі.		
5	Пригоди я люблю тільки веселі й такі, які добре закінчуються, а ризик я не люблю.		
6	Я спеціально не шукаю пригод і ризику, але йду на них, якщо цього вимагають обставини.		
7	Пригоди і ризик мене приваблюють, якщо в них мені дістається перша роль.	Г	
8	Буває, що ризик й азарт мене безперечно оп'яняють.		ЛІ
Ставлення до лідерства			
1	Я можу йти попереду інших у міркуваннях, але не у діях.	Ц	
2	Я люблю бути першим у компанії, керувати і направляти інших.		
3	Я люблю опікати когось одного, хто мені сподобається.		
4	Я завжди прагну вчити людей правил і порядку.		І
5	Одним людям я нехотя підкоряюся, іншими із задоволенням командую сам.		
6	Періодами я люблю задавати тон, бути першим, але періодами це мені набридає.		
7	Я люблю бути першим там, де мене люблять, боротися за перемогу я не люблю.	ПП	
8	Я не вмію командувати іншими.	ЛС	
9	Я не люблю командувати іншими, мене лякає відповідальність.		І
10	Завжди знаходяться люди, які слухаються мене й визнають мій авторитет.		
11	Я люблю бути першим, щоб мене наслідували, щоб за мною слідували інші.		
12	Я охоче йду за авторитетними людьми.		
Ставлення до критики і заперечень			
1	Я не звертаю увагу на заперечення і критику, завжди думаю і роблю по-своєму.	ШШ	К
2	Слухаючи заперечення і критику, я шукаю аргументи для свого виправдання, але не завжди наважуюся їх висловлювати.		

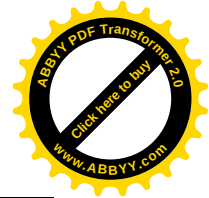
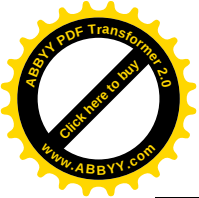
3	Заперечення і критика мене особливо дратують, коли я втомився і погано себе почуваю.		
4	Критика і засудження на мою адресу краще байдужості і нехтування мною.		
5	Не люблю, коли мене критикують і мені заперечують, серджусь і не завжди можу стримати свій гнів.		Л
6	Коли мене критикують або мені заперечують, це мене сильно засмучує і приводить у стан зневіри.		
7	Від критики мені хочеться втекти подалі.		
8	В одні періоди критику і заперечення я переношу легко, в інші – дуже болісно.		
9	Заперечення і критика мене дуже засмучують, якщо вони різкі і грубі за формою, навіть якщо вони стосуються дрібниць.	А	
10	Я не чув ще справедливої критики на свою адресу або справедливих заперечень моїх доводів.		ПП
11	Я відразу правильно реагую на критику і завжди намагаюся це робити.	Ц	
12	Я переконався в тому, що критикують звичайно тільки для того, щоб тобі напакостити або самим висунутися.		І
13	Якщо мене критикують або мені заперечують, то мені завжди починає здаватися, що інші мають рацію, а я ні.		
Ставлення до опіки і настанов			
1	Я слухаю настанови тільки тих людей, хто має на це право.	ЦП	
2	Я охоче слухаю ті настанови, які стосуються мого здоров'я.	ЕЕ	
3	Не виношу, коли мене опікають і за мене все вирішують.		
4	Я не потребую настанов.		
5	Я охоче слухаю поради того, хто мене любить.		
6	Я намагаюся слухати корисні настанови, але це не завжди у мене виходить.	ЦЛ	
7	Часом усі настанови пролітають повз мої вуха, а часом я лаю себе за те, що не слухав людей.		
8	Зовсім не переношу настанов, якщо вони даються керівним тоном.		
9	Я уважно слухаю настанови і не противлюся, якщо мене опікають.		І

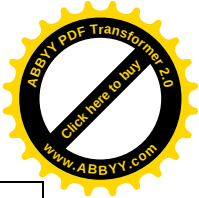
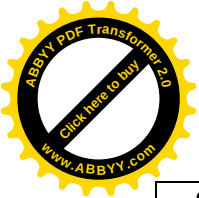
10	Я охоче слухаю ті настанови, які мені приємні, і не переношу тих, що мені не до душі.	II	I
11	Я люблю, коли про мене турбуються, але не люблю, щоб мною командували.		
12	Я не наважуюся перервати навіть зовсім нікчемне для мене наставляння або позбутися непотрібного для мене заступництва.		
13	Настави викликають у мене сильне бажання робити все навпаки.		
14	Я допускаю опіку над собою у повсякденному житті, але не над моїм душевним світом.		
Ставлення до правил і законів			
1	Якщо правила і закони мені заважають, це викликає у мене роздратованість.	ГГ	K
2	Завжди вважаю, що для цікавої і привабливої справи всякі правила і закони можна обійти.		C
3	Логічно обґрунтованих правил я намагаюся дотримуватися.		
4	Я часто боюся, що мене помилково приймуть за порушника законів.		Г
5	Страшенно не люблю всякі правила, які мене сковують.		Л
6	Періоди, коли я не дуже стежу за тим, щоб дотримуватися всіх правил і законів, чергуються з періодами, коли я дорікаю собі за недисциплінованість.	Л	
7	Усякі правила і розпорядки викликають у мене бажання їх порушувати.		Ц
8	Правил і законів я завжди дотримуюся.		
9	Я завжди стежу за тим, щоб оточуючі люди дотримувалися правил.		I
10	Часто картаю себе за те, що порушував правила і недостатньо суворо дотримувався законів.		
11	Я намагаюся дотримуватися правил і законів, але це не завжди мені вдається.		
12	Суворо слідую тим правилам, які вважаю справедливими, але борюся з тими, які вважаю несправедливими.		

Оцінка себе в дитинстві			
1	У дитинстві я був боязкою і плаксивою дитиною.		
2	Я дуже любив самостійно складати різноманітні казки і фантастичні історії.	Г	
3	У дитинстві я звичайно уникав участі в галасливих і рухливих іграх.		
4.	Я був як усі діти і нічим не відрізнявся від моїх однолітків.		Ц
5	Періодами мені здається, що в дитинстві я був живим і веселим, періодами починаю думати, що був дуже неслухняним і неспокійним.		
6	З дитинства я був самостійним і рішучим.	Г	С
7	У дитинстві я був веселим і відчайдушним.	Г	С
8	У дитинстві я був образливим і чутливим.	СС	
9	У дитинстві я був дуже непосидючим і балакучим.		
10	У дитинстві я був таким же, як і зараз, мене легко було засмутити, але легко також заспокоїти і розвеселити.	Л	
11	З дитинства я прагнув до акуратності та порядку.		ІІ
12	У дитинстві я любив грати один або дивитися здалеку, як грали інші діти.		Л
13	У дитинстві я більше любив бесідувати з дорослими, ніж грати з ровесниками.	І	
14	У дитинстві я був примхливим і роздратованим.	ЕЕ	Л
15	У дитинстві я погано спав і погано їв.		
Ставлення до школи			
1	Я любив замість шкільних занять відправитися з товаришами погуляти або сходити в кіно.	ГЕІНН	
2	Я сильно переживав зауваження та оцінки, які мене не задовольняли.	Е	ЕЕІ
3	У молодших класах я любив школу, а потім вона стала мене обтяжувати.	Ц	
4	Періодами я любив школу, періодами вона починала мені набридати.		
5	Я не любив школу, тому що вчителі ставилися до мене несправедливо.		
6	Шкільні заняття мене дуже втомлювали.		
7	Найбільше я любив шкільну самодіяльність.		
8	Я любив школу, тому що там була весела компанія.		

9	Я соромився ходити у школу, боявся глузувань і брутальності.		І
10	Я дуже не любив фізкультуру.		
11	Я відвідував школу регулярно і завжди брав активну участь у суспільній роботі.		ШШ
12	Шкільна обстановка мене дуже обтяжувала.		
13	Я намагався акуратно виконувати всі завдання.	Ц	
Оцінка себе у цей момент			
1	Мені не вистачає холодного розуму.		Г
2	Часом я задоволений собою, часом лаю себе за нерішучість.		
3	Я занадто недовірливий, без кінця й краю тривожуся і турбуюся про все.	А	
4	Я не винен у тому, що викликаю заздрість в інших.		
5	Мені не вистачає посидючості і терпіння.		
6	Я вважаю, що нічим не відрізняюся від більшості людей.		ПП
7	Мені не вистачає рішучості.		
8	Я не бачу у себе великих недоліків.	ЕІ	А
9	У хороші хвилини я цілком задоволений собою, а у хвилини поганого настрою мені здається, що у мене не вистачає то однієї, то іншої якості.		
10	Я дуже дратівливий.		
11	Інші знаходять у мене великі недоліки, але я вважаю, що вони перебільшують.		
Ставлення до грошей			
1	Брак грошей мене дратує.		
2	Гроші мене абсолютно не цікавлять.	Ц	ЕІ
3	Засмучуюся, коли грошей не вистачає.		
4	Не люблю заздалегідь розраховувати всі витрати, легко беру в борг, навіть якщо знаю, що до терміну віддати мені буде важко.	І	
5	Я дуже акуратний у грошових справах і, знаючи неакуратність багатьох, не люблю давати в борг.		І
6	Якщо у мене взяли в борг, я соромлюся про це нагадати.	ЛА	
7	Я завжди намагаюся залишити гроші про запас на непередбачені витрати.		

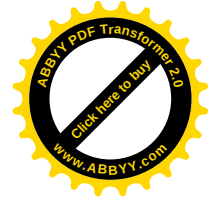
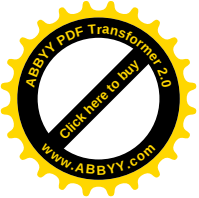

8	Гроші мені потрібні тільки для того, щоб як-небудь прожити.		
9	Намагаюся бути ощадливим, але не скупим, люблю витратити гроші з толком.		
10	Завжди боюся, що мені не вистачить грошей, дуже не люблю брати в борг.		
11	Періодами я до грошей ставлюся легко і витрачаю їх, не замислюючись, періодами лякаюся залишитися без грошей.		
12	Я ніколи нікому не дозволяю ущемляти мене у грошах.		

Зауваження. У наведених списках суджень є багато таких, які не зашифровані. Частина подібних суджень в оригінальному, авторському варіанті методики Лічко слугує виявленню не тільки акцентуацій, а й патологій характеру. Використання описаної методики у цих цілях вимагає спеціальної освіти, професійної компетенції та доступне лише медичним психологам, психотерапевтам і психіатрам. Тому ця частина методики з опису виключена.

Проте багатьма з незашифрованих суджень можна скористатися для того, щоб здійснити додатковий кількісний аналіз особливостей характеру досліджуваних. Для цього обрані ними судження, які не мають визначеного шифру, потрібно співвіднести з даними на початку опису методики короткими характеристиками різних типів акцентуацій характерів. Інша частина незашифрованих суджень не використовується і в оригінальному варіанті методики. Вони слугують для того, щоб досліджуваний міг вільно, без внутрішнього напруження відповідати на всі судження, тому що та частина незашифрованих суджень, про яку тут ідеться, є емоційно та інформаційно нейтральною, тобто відповіді на них не свідчать про наявності у досліджуваних будь-яких акцентуацій у характері.

* * *

Методика аналізу професійно важливих якостей спеціалістів (ПВЯ) системи «людина – техніка»

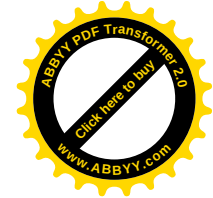
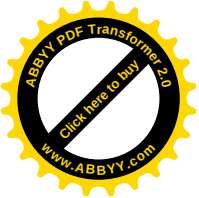
Мета: виявити інтерес до техніки, фізичний розвиток і стан здоров'я, визначити стійкість уваги, почуття самозбереження, реакцію, витримку, відповідальність, уміння зосереджуватися за наявності зовнішніх подразників.

Інструкція

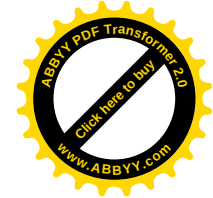
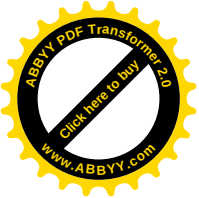
На запропоновані запитання необхідно відповідати «так» або «ні». Подумайте перед тим, як відповісти на кожне запитання. Відповідайте на кожне запитання, не пропускаючи жодного. Свої відповіді внесіть до бланка відповідей.

Запитання

1. Чи подобається Вам дивитися на дорогу через вітрове скло автомобіля?
2. Чи зможете Ви пробігти 1 км?
3. Чи завжди Ви доводите розпочату справу до кінця?
4. Чи часто Вам удається піймати випадково зачеплені столові прибори (ложку, чашку, тарілку тощо)?
5. Чи існують у Вас болі у спині?
6. Ви людина неуважна?
7. Чи часто Ви вступаєте в суперечку?
8. Чи любите Ви ризикувати?
9. Чи лякають Вас різкі звуки?
10. Чи любите Ви працювати самотійно?
11. Чи любите Ви уроки праці?
12. Чи любите Ви читати про подорожі?
13. Чи піднімаєте Ви вантаж вагою понад 10 кг.?
14. Ви обов'язкова людина?
15. Чи може Вас налякати несподівана ситуація?
16. Чи добре Ви розрізняєте кольори?
17. Чи часто Ви губите свої речі?
18. Чи легко Вас вивести з рівноваги?

19. Чи вважаєте Ви себе азартною людиною?
20. Чи можете Ви нормально виконувати роботу, коли поруч увімкнений телевізор, магнітофон?
21. Чи подобається Вам одноманітна робота?
22. Чи зможете Ви розібратися у нескладному технічному кресленні?
23. Чи дає Вам задоволення розуміння нескладного технічного креслення?
24. Чи любите Ви займатися спортом?
25. Ви б поїхали на червоний колір?
26. Чи вмієте Ви повністю розслаблюватися?
27. Чи гарний у Вас зір?
28. Чи вмієте Ви зосередитися на одній справі?
29. Ви людина витримана?
30. Чи вмієте Ви вчасно себе зупинити, коли бачите, що у Вас нічого не виходить?
31. Чи часто Ви забуваєте вимкнути чайник, закрити кран у ванній тощо?
32. Чи любите Ви оглядати природу, красиві будівлі?
33. Чи подобається Вам читати, слухати, дивитися фільм про науково-технічні досягнення, пристрої та експлуатацію техніки?
34. Чи подобається Вам керувати технікою?
35. Чи стомлюють Вас подорожі?
36. Чи спокійні Ви, якщо не зробили домашнє завдання?
37. Чи швидко Ви виконуєте отриману роботу?
38. Чи добре Ви бачите в темряві?
39. Чи легко Вас відволікти від якого-небудь заняття?
40. Чи часто Ви конфліктуєте через дрібниці?
41. Чи дотримуєтеся Ви приказки: «Або груди у хрестах, або голова в кущах»?
42. Ви часто відволікаєтеся на сторонні справи?
43. Вас присипляє монотонна робота?
44. Чи дає Вам задоволення що-небудь винаходити і конструювати?
45. Чи «любить» Вас техніка?

46. Чи любите Ви фізичну роботу?
47. Чи часто Ви спізнюєтеся до школи?
48. Ви людина рухлива?
49. Чи викликає у Вас відразу запах бензину?
50. Ви людина уважна?
51. Чи вмієте Ви стримувати свої емоції?
52. Чи властиве Вам почуття самозбереження?
53. Чи траплялося у Вас, що, задумавшись, Ви можете пройти під'їзд свого будинку, не помітити знайомого, що йде вам назустріч, та ін.?
54. Ви людина посидюча?
55. Чи подобається Вам розбиратися у будові побутових електро-радіоприладів?

Обробка результатів

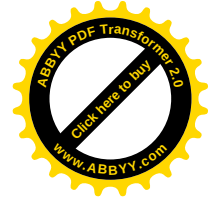
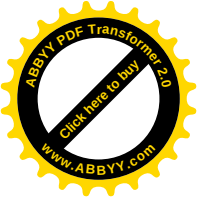
Свій бланк відповідей порівняєте з ключем. Отримані збіги виділіть. За кожний збіг дається 1 бал. Учневі рекомендується навчання за спеціальностями системи «людина – техніка», якщо з кожним з 11 параметрів набрано більше ніж 3 бали.

Бланк відповідей

Дата _____

Прізвище, ім'я, по батькові _____

	№ запитання					Разом
Інтерес до техніки	1	12	23	34	45	
Фізичний розвиток	2	13	24	35	46	
Наявність почуття відповідальності	3	14	25	36	47	
Швидкість ухвалення рішення (реакція)	4	15	26	37	48	
Стан здоров'я	5	16	27	38	49	
Увага	6	17	28	39	50	
Психологічна стійкість	7	18	29	40	51	
Наявність почуття самозбереження	8	19	30	41	52	
Стійкість до зовнішніх подразників	9	20	31	42	53	
Схильність до одноманітної роботи	10	21	32	43	54	
Технічна грамотність	11	22	33	44	55	

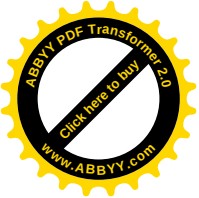
Ключ

	№ запитання					Разом збігів
Інтерес до техніки	1. Так	12. Так	23. Так	34. Так	45. Так	
Фізичний розвиток	2. Так	13. Так	24. Так	35. Ні	46. Так	
Наявність почуття відповідальності	3. Так	14. Так	25. Ні	36. Ні	47. Ні	
Швидкість ухвалення рішення (реакція)	4. Так	15. Ні	26. Так	37. Так	48. Так	
Стан здоров'я	При відповіді «ні» на будь-яке запитання № 16, 27, 38 і «так» на запитання № 5, 49 слід запропонувати школяреві пройти поглиблене медичне обстеження					
Увага	6. Ні	17. Ні	28. Так	39. Ні	50. Так	
Психологічна стійкість	7. Ні	18. Ні	29. Так	40. Ні	51. Так	
Наявність почуття самозбереження	8. Ні	19. Ні	30. Так	41. Ні	52. Так	
Стійкість до зовнішніх подразників	9. Ні	20. Так	31. Ні	42. Ні	53. Ні	
Схильність до одноманітної роботи	10. Так	21. Так	32. Так	43. Ні	54. Так	
Технічна грамотність	11. Так	22. Так	33. Так	44. Так	55. Так	

* * *

Методика ПВЯ системи «Л-М – ЗС» (методика дослідження професійно важливих якостей персоналу системи «людина – машина – знакова система»)

Для ефективної діяльності в системі «людина – машина – знакова система» важливі сенсорно-перцептивний (сприйняття й увага) та інтелектуальний (обробка інформації, ухвалення рішень) компоненти діяльності. Для оцінки цих якостей можуть бути використані різні методики. Тут запропоновано таблиці Шульте, за допомогою яких досліджується увага. Їх модифікації подав Ф. Д. Горбов.

Під час роботи з таблицями Шульте досліджуваний відшукує і показує числа в порядку їх зростання. Проба повторюється з п'ятьма різними таблицями. Основний показник – час виконання. За результатами може бути побудована «крива виснаження», що відображає стійкість уваги і працездатність у динаміці.

14	18	7	24	21
22	1	10	9	6
16	5	8	20	11
23	2	25	3	15
19	13	17	12	4

22	25	7	21	11
6	2	10	3	23
17	12	15	5	18
1	16	20	9	24
19	13	4	14	8

5	14	2	23	12
18	25	7	24	13
11	3	20	4	16
6	10	19	22	1
21	15	9	17	8

9	5	11	23	20
14	25	17	19	13
3	21	7	16	1
18	12	6	24	4
8	15	10	2	22

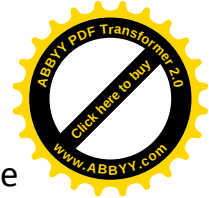
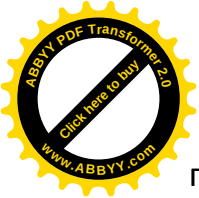
21	12	7	1	20
6	15	17	3	18
19	4	8	25	13
24	2	22	10	5
9	14	11	23	16

* * *

Схильність – вибіркова спрямованість індивіда на певну діяльність, що спонукає займатися нею.

**Методика оцінки комунікативних та
організаторських схильностей (КОС-2)
(за Б. О. Федоришиним, В. В. Синявським)**

Інструкція для обстежуваного за методикою КОС-2: «Вам потрібно відповісти на всі питання, що наводяться далі. Відповіді давайте за певними правилами. Усі питання сформульовані у вигляді тверджень, які

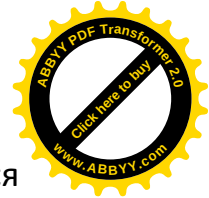
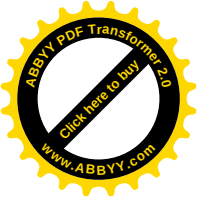
потрібно розуміти як питання для Вас особисто. Умовно перенесіть кожне твердження на себе і дайте відповідь на питання, яке стоїть за цим твердженням. Якщо воно характеризує Вас, то у бланку відповідей поставте знак «+». Якщо Ви вважаєте, що це твердження не про Вас, що воно Вас не характеризує, Ви не можете погодитися з ним, то відповідайте знаком «-». Отже, «+» – це відповідь «так», а «-» – відповідь «ні».

Якщо це зрозуміло, то запам'ятайте ще одне правило. Усі твердження в «Аркуші питань» пронумеровані. У бланку, в якому Ви будете записувати свої відповіді, пронумеровані клітинки. Номер клітинки з Вашою відповіддю повинен точно відповідати номеру питання. Отже, відповідь на перше питання треба проставити у клітинці з номером «01». Відповідь на друге питання – у клітинці з номером «02» тощо.

Працюючи з «Аркушем питань», пам'ятайте, що твердження-питання є дещо узагальненими за своїм змістом. У них не відображено всіх подробиць, додаткових умов тощо. Ви просто уявіть собі основну наведену ситуацію, не замислюючись над невизначеними й невисловленими деталями або умовами, і відповідайте «плюсом» чи «мінусом», залежно від того, яка відповідь, на Ваш погляд, переважає, є типовою. Майте на увазі ще й те, що хороших чи поганих відповідей не буває, незважаючи на те, поставили Ви «плюс» чи «мінус». Отже, все зрозуміло? Працюйте».

Аркуш питань

1. У мене є багато друзів, з якими я часто спілкуюся.
2. У більшості випадків я здатен переконати своїх товаришів у своїй правоті.
3. У більшості випадків я дуже довго переживаю завдану мені образу.
4. Мені дуже часто буває не під силу розібратися у складних ситуаціях, що виникають у моїх знайомих (наприклад, причини погіршення стосунків між ними, сварок тощо).
5. Я відчуваю прагнення до встановлення знайомств з різними цікавими для мене людьми.
6. Мені подобається виконувати громадську роботу, вона мене майже не обтяжує.
7. Мені простіше і приємніше проводити час за будь-якими особистими заняттями, ніж серед людей.

8. Я досить легко відмовляюся від своїх намірів, якщо трапляються перешкоди на шляху їх здійснення.

9. Мені зовсім не важко спілкуватися з людьми, які набагато старші за мене.

10. Буває, що саме я організовую різні ігри або розваги зі своїми товаришами.

11. Трапляється, що я відчуваю деякі незручності, труднощі, коли мені доводиться ввійти в нову для мене компанію.

12. Я часто відкладаю виконання своїх справ на інші дні.

13. Мені зовсім не важко спілкуватися з незнайомими мені людьми.

14. У більшості випадків я намагаюся, щоб мої товариші діяли так, як я вважаю за потрібне.

15. Мені не так просто ввійти в нову, не зовсім знайому для мене групу людей.

16. У мене майже ніколи, тобто дуже рідко, не виникають конфлікти з товаришами через те, що вони (або хтось з них) не виконують своїх обіцянок чи зобов'язань.

17. Буває, що у мене виникає прагнення познайомитися і порозмовляти з новою для мене людиною.

18. Під час вирішення різних питань я досить часто беру ініціативу на себе.

19. Досить часто мені хочеться побути на самоті.

20. У більшості випадків відчуваю себе не дуже добре у незнайомій мені обстановці (серед незнайомих мені людей та ін.).

21. Мені подобається бути серед людей.

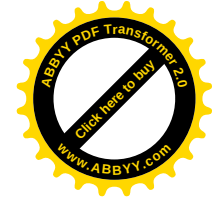
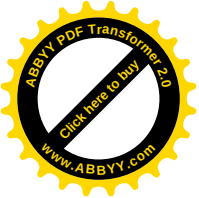
22. Мене трохи турбує, якщо мені не вдається завершити розпочату справу.

23. Я почуваю себе не дуже впевнено, якщо потрібно познайомитися з новою людиною.

24. Мене трохи стомлює часте спілкування з товаришами.

25. Мені подобається брати участь у групових іграх.

26. Я досить часто виявляю ініціативу, коли доводиться вирішувати питання, що стосуються інтересів моїх товаришів.

27. Я відчуваю себе невпевнено серед малознайомих мені людей.
28. Я рідко прагну до доведення власної правоти будь-кому з моїх знайомих.
29. Я відчуваю себе цілком вільно у будь-якій, навіть незнайомій для мене компанії.
30. Я займався громадською роботою (шкільною або іншою).
31. Я прагну до обмеження кола моїх знайомих.
32. У більшості випадків я не прагну обстоювати свою думку, рішення.
33. Я почуваю себе добре у будь-якій компанії.
34. Я із задоволенням організовую різні заходи для своїх товаришів.
35. Я почуваю себе трохи ніяково, якщо доводиться виступати перед великою групою людей.
36. Я досить часто запізнююся на заплановані зустрічі.
37. У мене багато друзів.
38. Я часто потрапляю у центр уваги моїх товаришів.
39. Під час спілкування з малознайомими мені людьми я почуваю себе незручно.
40. Я почуваю себе не зовсім упевнено, не зовсім вільно, коли опиняюся у великій групі своїх товаришів.

Аркуш відповідей для методики КОС-2

Прізвище, ім'я _____

Рік народження _____

Школа _____ Клас _____ Дата _____

Домашня адреса, тел. _____

01		11		21		31	
02		12		22		32	
03		13		23		33	
04		14		24		34	
05		15		25		35	
06		16		26		36	
07		17		27		37	
08		18		28		38	
09		19		29		39	
10		20		30		40	

$M_k =$

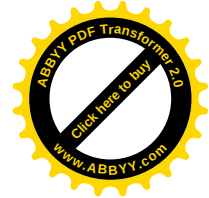
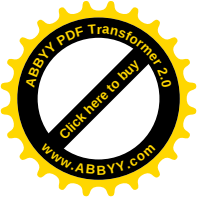
$K_k =$

$Q_k =$

$M_o =$

$K_o =$

$Q_o =$

КОС-2 Дешифратор. Організаторські схильності

02	+	12	–	22	+	32	–
04	–	14	+	24	–	34	+
06	+	16	–	26	+	36	–
08	–	18	+	28	–	38	+
10	+	20	–	30	+	40	–

$M_o =$

$K_o = 0,05 \times M_o =$

$Q_o =$

КОС-2 Дешифратор. Комунікативні схильності

01	+	11	–	21	+	31	–
03	–	13	+	23	–	33	+
05	+	15	–	25	+	35	–
07	–	17	+	27	–	37	+
09	+	19	–	29	+	39	–

$M_k =$

$K_k = 0,05 \times M_k =$

$Q_k =$

Обробка й оцінювання результатів тестування

Кількісна обробка тестових результатів передбачає використання двох дешифраторів, в яких проставлено «ідеальні» відповіді, що відображають максимально можливі показники прояву комунікативних й організаторських схильностей.

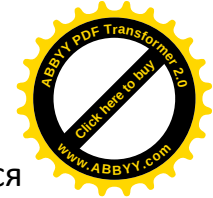
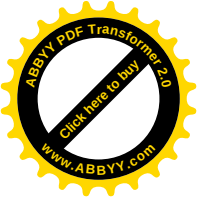
Кожен дешифратор містить номери питань-відповідей, що стосуються окремо організаторських (у першому дешифраторі) й комунікативних (у другому дешифраторі) схильностей. Обробка результатів полягає у підрахунку кількості збігів відповідей учня в аркуші відповідей з відповідями, які проставлені у дешифраторі. Кількість збігів (М) слід увести у формулу:

$$K = 0,05 \times M,$$

де:

«К» – величина оцінного коефіцієнта;

«М» – кількість відповідей, які збіглися з ключем.

Кількісні оцінки, отримані за цією методикою, можуть варіюватися від 0 до 1. Показники, ближчі до одиниці, свідчать про високий рівень виявлення комунікативних або організаторських схильностей, ближчі до 0 – про низький рівень. Оцінний коефіцієнт (K) – це первинна кількісна характеристика виявлених схильностей.

Для якісної характеристики результатів потрібно використати спеціальні шкали оцінок. У них певному діапазону кількісних показників (K) відповідає певна якісна оцінка (Q). Рівні прояву комунікативних й організаторських схильностей наведено нижче.

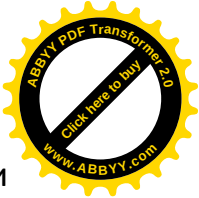
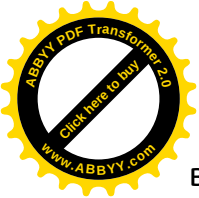
Шкала оцінок комунікативних схильностей

K _к	Q _к	Рівень прояву комунікативних схильностей
0,10–0,45	1	Низький
0,46–0,55	2	Нижче середнього
0,56–0,65	3	Середній
0,66–0,75	4	Високий
0,76–1,00	5	Дуже високий

Шкала оцінок організаторських схильностей

K _о	Q _о	Рівень прояву організаторських схильностей
0,20–0,55	1	Низький
0,56–0,65	2	Нижче середнього
0,66–0,70	3	Середній
0,71–0,80	4	Високий
0,81–1,00	5	Дуже високий

Учні, які отримали оцінку 1 (Q – 1), характеризуються вкрай низьким рівнем прояву схильностей до комунікативної або організаторської діяльності. В учнів, які одержали оцінку 2 (Q – 2), розвиток комунікативних або організаторських схильностей знаходиться на рівні нижче середнього. Вони не прагнуть до спілкування, почувають себе скуто у новій компанії, у новому колективі, віддають перевагу перебуванню на самоті, обмежують коло своїх знайомств, зазнають труднощів у встановленні активних контактів з людьми, погано орієнтуються у незнайомій ситуації, не обстоюють власні погляди і важко переживають образи. Прояви ініціативи у громадській діяльності у них

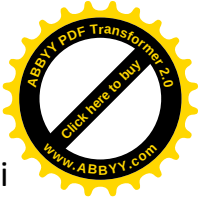
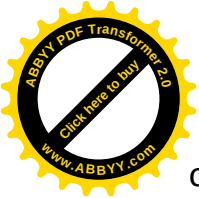

вкрай занижені, у багатьох справах вони намагаються уникнути ухвалення самостійних рішень.

Учні, які отримали оцінку 3 ($Q = 3$), характеризуються середнім рівнем прояву комунікативних й організаторських схильностей. Вони прагнуть до контактів з людьми, не обмежують кола своїх знайомств, обстоюють власні думки і планують роботу. Однак потенціал цих схильностей не відзначається високою сталістю. Досліджувані, які одержали оцінку 4 ($Q = 4$), відносяться до групи з високим рівнем прояву комунікативних й організаторських схильностей. Вони не розгублюються у новій обстановці, швидко знаходять собі приятелів, прагнуть до розширення кола своїх знайомих, займаються громадською діяльністю, допомагають близьким, друзям, виявляють ініціативу у спілкуванні, здатні до ухвалення самостійних рішень у складних ситуаціях. І все це відбувається не за примусом, а згідно із внутрішнім прагненням, зі своїм спрямуванням.

І нарешті, група досліджуваних, які отримали оцінку 5 ($Q = 5$), має дуже високий рівень прояву комунікативних й організаторських схильностей. Вони відчують потребу у комунікативній та організаторській діяльності, активно прагнуть до неї. Для них є характерними швидка орієнтація у складних соціальних ситуаціях, своєчасний вибір засобів спрощення, розрядки ситуації, невимушеність поведінки у новому колективі. Досліджувані цієї групи є ініціативними, вони самі будують потрібну ситуацію навколо себе, ухвалюють самостійні рішення, обстоюють власні думки і рішення. Вони здатні внести пожвавлення у незнайому компанію, їм подобається організовувати різні ігри, заходи, вони досить наполегливі у суспільній діяльності, що їх приваблює. Завдяки своїй ініціативності вони самі знаходять ті справи, що відповідають їх потребам у комунікативній та організаторській діяльності.

Під час інтерпретації результатів дослідження за методикою КОС-2 у процесі профконсультаційної роботи слід зважати на те, що ця методика виявляє лише наявний рівень прояву комунікативних й організаторських схильностей особистості, не виконує функцій прогнозу розвитку або гальмування цих схильностей. Високі результати

опитування за КОС-2 слід урахувати як основу для профілізації на такі професії, як соціально-гуманітарні, військові, управлінські, політичні, педагогічні тощо. В інших випадках низький прояв цих схильностей слід урахувати у зв'язку з цими напрямками дуже обережно, обов'язково зіставляти з іншими видами готовності. Так, комунікативне й організаційне навантаження у відповідних видах профільного навчання може розглядатися як надмірне для інтровертів з меланхолійним та флегматичним типами темпераменту, для циклоїдних, сенситивних і нестійких акцентуатів та ін. Здатність цих типів юної особистості до професійного спілкування можна розвивати на етапі профільного навчання, залучаючи їх до спеціальних соціально-психологічних тренінгів, але обережно, поступово, поєднуючи з дотриманням режиму праці і відпочинку, з реальними і посилюючими кроками до розвитку комунікативної готовності й обережним, вибіркоким розширенням кола партнерів по спілкуванню.

* * *

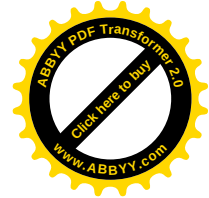
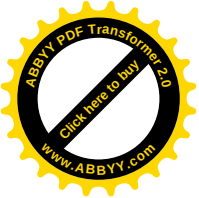
Творчий потенціал є інтеграційним показником професійних можливостей, професійно важливих якостей. Рівень творчого потенціалу можна визначити за допомогою запропонованого нижче опитувальника.

Творчий потенціал – це професійно-психологічні можливості особистості, які проявляються у рівні розвитку інтелекту, професіоналізму і соціально-професійній спрямованості.

Опитувальник діагностики самооцінки творчого потенціалу особистості («Який Ваш творчий потенціал?»)

Інструкція

Пропонуємо відповісти на подані запитання (виберіть найприйнятніший для Вас варіант відповіді). Вибрані відповіді занесіть у бланк відповідей.

Текст опитувальника

1. Чи вважаєте Ви, що оточуючий Вас світ може бути поліпшений:
 - а) так;
 - б) ні, він і так достатньо хороший;
 - в) так, але тільки дещо?

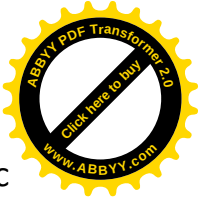
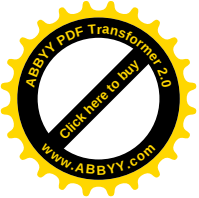
2. Чи думаєте Ви, що самі можете брати участь у значних змінах оточуючого світу:
 - а) так, у більшості випадків;
 - б) ні;
 - в) так, у деяких випадках?

3. Чи вважаєте Ви, що деякі з Ваших ідей принесли б значну користь у тій сфері діяльності, яку Ви обрали:
 - а) так, у більшості випадків;
 - б) так, за сприятливих обставин;
 - в) лише деякою мірою?

4. Чи вважаєте Ви, що в майбутньому станете відігравати таку важливу роль, що зможете щось принципово змінити:
 - а) так, напевно;
 - б) це маловірогідно;
 - в) можливо?

5. Коли Ви вирішуєте щось зробити, чи впевнені Ви, що у Вас усе вийде:
 - а) так;
 - б) часто думаю, що не вийде;
 - в) так, часто?

6. Чи є у Вас бажання зайнятися справою, яку абсолютно не знаєте:
 - а) так, невідоме мене приваблює;
 - б) невідоме мене не цікавить;
 - в) усе залежить від характеру цієї справи?

7. Вам доводиться займатися незнайомою справою. Чи є у Вас бажання досягти у ній досконалості:

- а) так;
- б) ні, я хочу навчитися тільки найголовнішого;
- в) ні, я хочу лише задовольнити свою цікавість?

8. Якщо справа, яку Ви не знаєте, Вам подобається, чи є у Вас бажання дізнатися про неї якомога більше:

- а) так;
- б) ні, необхідно вчитися найголовнішого;
- в) ні, я тільки задовольняю свою допитливість?

9. Коли Ви зазнаєте невдачі, то:

- а) певний час опираєтеся всупереч здоровому глузду;
- б) вирішуєте махнути рукою на цю затію, оскільки розумієте, що вона нереальна;
- в) продовжуєте робити свою справу, навіть якщо стає очевидно, що перешкоди непереборні?

10. На Вашу думку, професію треба обирати, виходячи з:

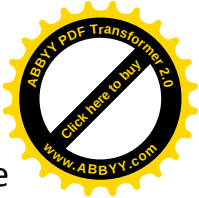
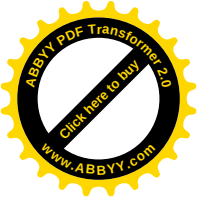
- а) своїх можливостей, подальших перспектив для себе;
- б) стабільності, значущості, потрібності професії, потреби в ній;
- в) переваг, які вона забезпечить?

11. Подорожуючи, чи могли б Ви легко орієнтуватися на маршруті, по якому вже пройшли:

- а) так;
- б) ні, боюся збитися з шляху;
- в) так, але тільки там, де місцевість мені сподобалася і запам'яталася?

12. Відразу після якоїсь розмови Ви зможете пригадати, про що йшла мова:

- а) так, без великих зусиль;
- б) усього пригадати не зможу;
- в) запам'ятовую тільки те, що мене цікавить?

13. Коли Ви чуєте слово незнайомою Вам мовою, то зможете повторити його по складах, без помилки, навіть не знаючи його значення:

- а) так, без утруднень;
- б) так, якщо це слово легко запам'ятати;
- в) повторю, але не зовсім правильно?

14. У вільний час Ви вважаєте за краще:

- а) залишатися віч-на-віч, розмірковувати;
- б) знаходитися в компанії;
- в) Вам байдуже, чи будете Ви один або в компанії?

15. Ви займаєтеся якоюсь справою. Вирішуєте припинити це заняття, тільки коли:

- а) справа закінчена і здається Вам відмінно виконаною;
- б) Ви більш-менш задоволені;
- в) Вам не все ще вдалося зробити?

16. Коли ви один, то:

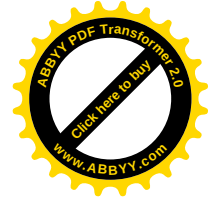
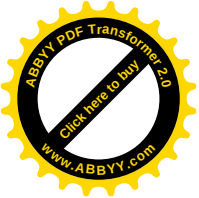
- а) полюбляєте мріяти про якісь речі, навіть, можливо, абстрактні;
- б) за всяку ціну намагаєтеся знайти собі конкретне заняття;
- в) іноді любите помріяти, але про речі, які пов'язані з Вашою роботою?

17. Коли якась ідея захоплює Вас, то Ви станете думати про неї:

- а) незалежно від того, де і з ким Ви знаходитесь;
- б) тільки віч-на-віч із собою;
- в) тільки там, де буде не дуже галасливо?

18. Коли Ви обґрунтовуєте якусь ідею, то:

- а) можете відмовитися від неї, якщо аргументи опонентів, на Вашу думку, є переконливими;
- б) залишитеся при своїй думці, яким би сильним не був опір;
- в) наводите аргументи на користь Вашої ідеї?

Обробка та інтерпретація результатів

Підрахуйте загальну кількість балів так:

за відповідь «а» – 3 бали;

за відповідь «б» – 1 бал;

за відповідь «в» – 2 бали;

Питання допоможуть визначити таке:

1, 6, 7 – межі Вашої допитливості;

2, 3, 4, 5 – віру в себе;

8 і 14 – постійність;

9 – амбітність;

10 – зорову пам'ять;

11, 12 – слухову пам'ять;

13 – Ваше прагнення бути незалежним;

15, 16 – здатність абстрагуватися;

17 – ступінь зосередженості.

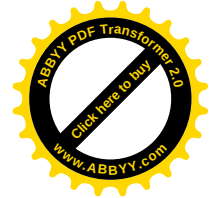
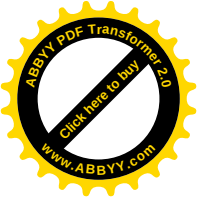
Ці здібності і становлять основні якості творчого потенціалу. Загальна сума набраних балів виявить рівень Вашого творчого потенціалу, а саме:

- 48 і більше балів. У Вас закладений значний творчий потенціал, який дає Вам багатий вибір творчих можливостей. Якщо Ви на практиці зможете застосувати Ваші здібності, то Вам доступні найрізноманітніші форми творчості.

- 24–47 балів. У Вас цілком нормальний творчий потенціал. Ви володієте тими якостями, які дозволяють Вам творити, але у Вас є і проблеми, що гальмують процес творчості. У всякому разі Ваш творчий потенціал дозволить Вам творчо себе проявити, якщо Ви, звичайно, цього забажаєте.

- 23 і менше балів. Ваш творчий потенціал, на жаль, невеликий. Але, можливо, Ви просто недооцінили себе? Відсутність віри у свої сили може наштовхнути Вас на думку, про те що Ви взагалі не здатні до творчості. Позбудьтеся цього і таким чином розв'яжіть проблему.

* * *

Готовність до дії – установка, спрямована на виконання конкретної дії. Припускає наявність певних знань, умінь, навичок; готовність до протидії перешкодам, що виникають у процесі виконання дії; приписування якого-небудь особистого значення виконуваний дії. Готовність до дії реалізується за рахунок прояву окремих складових дії: нейродинамічної сформованості дії, фізичної підготовленості, психологічних чинників готовності.

**Опитувальник «Мій шлях широкий»
(для визначення психологічної готовності
до трудової діяльності)**

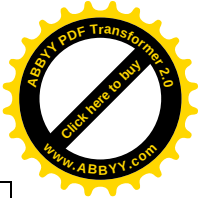
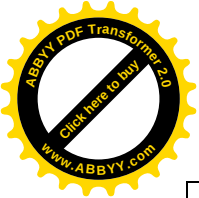
Опитувальник допоможе випускникам закладів професійної освіти визначити свій рівень готовності до трудової діяльності.

Інструкція

Юний друже! Уважно прочитай кожне судження. Якщо вважаєш, що воно стосовно тебе правильне (так) або наближене до нього (швидше так), постав у відповідній графі бланка (+). Якщо судження неправильне (ні) або наближене до нього (швидше ні), у відповідній графі бланка постав (–). Відповідай швидко і щиро. Немає поганих або хороших відповідей. Усі запропоновані судження спрямовані допомогти зрозуміти, чи готові Ви розпочати трудову діяльність за обраною спеціальністю. Успіху!

Бланк відповідей

№ судження	Варіант відповіді			
	Так	Швидше так	Ні	Швидше ні
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				

11				
12				
13				
14				
15				
16				
17				
18				

1. Я думаю, що люди, з якими я спілкуюся, вважають мене впевненою в собі людиною.

2. Розпочинаючи роботу, я звик аналізувати умови, в яких мені необхідно буде працювати.

3. Після виконання будь-якої роботи я звик оцінювати не тільки кінцевий результат, але й те, що отримую у процесі роботи.

4. Я схильний відмовитися від задуманого, якщо іншим здається, що я розпочав щось не так.

5. Навіть під час виконання відповідальної роботи мені не потрібен чийсь контроль.

6. Я однаково старанно виконую як цікаву роботу, так і ту, яка мене не зацікавила.

7. Для успішного виконання відповідальної роботи я потребую контролю збоку.

8. Як правило, мій робочий день проходить безсистемно (немає розподілу роботи, часу, плану, чіткого розпорядку).

9. За наявності вибору я віддаю перевагу роботі менш відповідальній, менш цікавій.

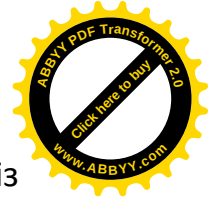
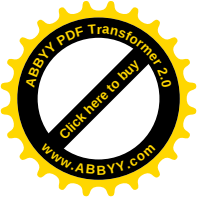
10. Після завершення будь-якої роботи я звик обов'язково перевіряти, чи правильно я її зробив.

11. Я обов'язково повертаюся до розпочатої справи навіть тоді, якщо мене ніхто не контролює.

12. Сумніви в успіхах нерідко змушують мене відмовитися від справи.

13. Мені часто не вистачає наполегливості у досягненні мети.

14. Мої плани ніколи не розходяться з моїми можливостями.

15. Як правило, будь-які рішення я ухвалюю, тільки порадившись із кимось.

16. Часто мені буває важко примусити себе зосередитися на якомусь завданні чи роботі.

17. Коли я захоплений якоюсь справою, мені буває важко переключитися на виконання іншої.

18. Я схильний відмовитися від роботи, яка мені не вдається.

Ключ

Так, швидше так: 1, 5, 11, 14.

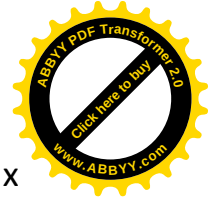
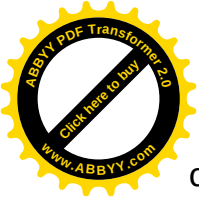
Ні, швидше ні: 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 18.

Інтерпретація результатів

Від 0 до 3 балів. Ви і зараз сумніваєтеся, чи правильно обрали саме цю професію і саме цей навчальний заклад. Вам буває важко самому об'єктивно оцінювати результати своєї діяльності (знаходити помилки, шукати шляхи їх виправлення). Сміливо звертайтеся по допомогу до друзів, викладачів, майстрів, кваліфікованих робітників та інших значущих у твоїй професії осіб. Дозвольте їм тимчасово брати на себе роль вашого контролера. Розвивайте наполегливість і цілеспрямованість, а бажання і воля Вам у цьому допоможуть. І Ви знайдете себе у своїй діяльності! Успіху!

Від 4 до 6 балів. Ви не сумніваєтеся у виборі саме цієї професії і саме цього навчального закладу. Успішно справляєтеся з добре знайомою роботою, намагаєтеся виконувати її якомога краще. Упевненість у своїй силі допоможе Вам так само добре виконувати роботу зі складними і відповідальними завданнями. Довіряйте своїм учителям, майстрам – вони передадуть Вам свої знання і вміння, яких поки бракує, щоб самостійно розбиратися і виконувати поставлені складні завдання. Наполегливість і критичність, які успішно у Вас розвиваються, допоможуть глибоко і правильно оцінювати свої можливості. Ви обов'язково станете фахівцем своєї справи! Успіху!

Від 7 і більше балів. Ви впевнені, що обрали саме цю професію і саме цей навчальний заклад. У Вас добре сформовані такі риси характеру, як цілеспрямованість, зібраність, самостійність, здатність критично оцінювати

свою діяльність. Ви вмієте знаходити кращі заходи для вирішення складних завдань. Упевненість у своїх силах, відповідальність за виконувану роботу, намагання зробити її дуже добре розвинули у Вас звичку аналізувати причини невдач та успіхів у роботі, уміння ухвалювати правильне рішення. Саме ці риси і формують із Вас кваліфікованого фахівця, цілком готового до трудової діяльності! Успіху!

* * *

Опитувальник «Творець – виконавець»

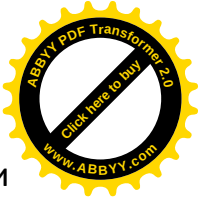
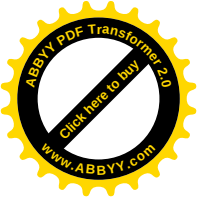
Друзі! Якщо бажаєте дізнатися, чи є у Вас схильність до творчого підходу, професійної трудової діяльності, тоді, будь ласка, попрацюйте із запропонованими судженнями. Оберіть відповідно до Ваших знань про себе один із варіантів відповідей («А», «В» або «С»). Успіху!

№	Судження	А	В	С
1	Мене все зацікавлює з першого погляду	Так	Ні	Зважаючи на обставини
2	У мене є інтереси, крім основного заняття	Так	Ні	Іноді
3	У вільний час я маю також серйозні справи (громадська робота, спорт, музика тощо)	Так	Іноді	Час від часу
4	Я намагаюся якомога більше дізнатися про ту галузь (справу, професію, вид роботи), якою займаюся	Так	Ні	Іноді
5	Я завжди хочу знати більше про все	Так	Ні	Деякі теми мене цікавлять
6	Я із задоволенням збираю різноманітні матеріали та інформацію	Так	Ні	Іноді
7	Читати для мене...	Необхідність	Нудьга	Задоволення
8	Коли я беруся за якусь справу, то маю намір довести її до кінця	Так	Ні	Залежить від мети
9	Я завжди закінчую те, що розпочав	Так	Ні	Іноді
10	Невдача мене спантеличує	Ні	Так	Іноді це смішно
11	Невдача мене спонукає до роздумів	Так	Ні	Часом замислююся
12	Заради справи я готовий відмовитися від задоволення	Так	Ні	Час від часу
13	У професії для мене важливо	Можливість творчості	Спокій	Пристойна зарплата
14	Є люди, якими я захоплююся	Так	Ні	Викликають лише інтерес

15	Якщо трапиться нагода, я зміню професію на більш цікаву	Так	Ні	Усе залежить від виграшу
16	Заради нових знань я охоче відвідував би спеціальні курси	Так	Ні	Треба, щоб мене змушували
17	Я люблю зустрічі та дискусії	Дуже	Ні	Помірно
18	Я люблю колективну роботу	Так	Ні	Можу пристосуватися
19	Мене цікавить, як людина мислить	Так	Ні	Якщо змушують
20	Мене цікавить, як улаштований прилад, яким я користуюся	Так	Ні	Іноді
21	У мене є уявлення, як цей прилад можна вдосконалити	Так	Ні	Іноді
22	Вважаю, що у мене умілі руки	Так	Ні	Дещо вмію
23	Мене цікавить логіка в роздумах	Дуже	Не замислююся	Віддаю перевагу цікавому
24	Розмірковуючи, я можу відмовитися від своїх старих уявлень	Якщо впевнений	Ніколи	Це надто важко
25	Здоров'я дає змогу мені наполегливо працювати	Так	Ні	Помірно
26	Загалом мені щастить	Так	Ні	Іноді
27	Моя пам'ять	Добра	Погана	Посередня
28	Мене приваблює незвичне	Так	Ні	Якщо не стосується моїх інтересів
29	Я переконаний у цінності кваліфікації	Так	Ні	Певною мірою
30	Я обрав професію	За покликанням	Випадково	З практичних міркувань
31	Я люблю мріяти та фантазувати	Так	Ні	Іноді
32	Не люблю самотності	Так	Ні	Трохи
33	Люблю розмірковувати на самоті	Так	Ні	Залежить від ситуації
34	Коли потрібно, я вмію абстрагуватися від клопотів	Так	Ні	Не завжди успішно

Інтерпретація результатів

Порахуйте загальну кількість відповідей у кожній колонці. Якщо більшість відповідей у колонці «А», то впевнено можна сказати, що Ви обдарована, творча людина. Вам до душі щось вигадувати, фантазувати, винаходити. Це допоможе Вам у трудовій діяльності вирішувати завдання, які вимагають відкриття якихось закономірностей, ознак, пошуку нових методів роботи, технологій, передбачення кінцевого результату розпочатої роботи.

Якщо більшість відповідей у колонці «В», то можна вважати, що Ви поки що байдужі до творчості, тому буваєте безініціативними і пасивними під час виконання робочого завдання. Можливо, Ви просто над цим ще не замислювалися. Однак переконливо можна сказати, що Ви дуже відповідальний і хороший професіонал-виконавець. Якщо більшість відповідей у колонці «С», то можна безсумнівно сказати, що Ви творча людина, хоча самі про це ще не здогадуєтеся. Ви здатні критично обдумувати будь-які ідеї, відмовитися від старого і застарілого, бачити весь процес і предмет своєї роботи з усіма його зв'язками.

Додаткова інформація для психолога

Можна отримати додаткову інформацію про такі риси студента – випускника: цікавість судження 1–7; наполегливість – судження 8–12; честолобність (шанолобність) судження 13–18; винахідливість судження 19–24; сильні сторони судження 25–34.

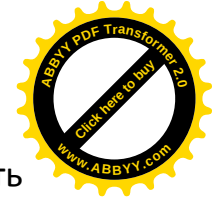
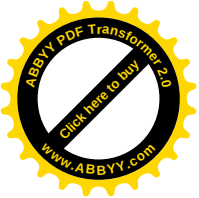
* * *

Методика дослідження рівня суб'єктивного контролю (РСК)

Суб'єктивним контролем називається схильність людини брати на себе і покладати на інших людей відповідальність за те, що з ними відбувається. На відміну від суб'єктивного може існувати так званий об'єктивний контроль подій, за якого вони відбуваються з волі обставин, випадку, незалежно від бажання людини.

Ця методика оцінює, якою мірою людина готова брати на себе відповідальність за те, що відбувається з нею і навколо неї. Досліджуваному пропонуються наступні 44 твердження, відповіді на які свідчать про те, який рівень суб'єктивного контролю у конкретної людини. З кожним із цих суджень досліджуваний, прочитавши його, повинен висловити свою згоду або незгоду.

1. Просування по службі більше залежить від вдалого збігу обставин, ніж від особливостей і власних зусиль людини.

2. Більшість розлучень відбувається тому, що люди не хочуть поступатися і пристосовуватися один до одного.

3. Хвороба – справа випадку, і якщо вже судилося комусь захворіти, то з цим нічого не поробиш.

4. Люди стають самотніми через те, що самі не проявляють інтересу і дружелюбності до оточуючих.

5. Здійснення моїх бажань часто залежить від везіння.

6. Марно робити зусилля для того, щоб здобути симпатії інших людей.

7. Зовнішні обставини – батьки та добробут – впливають на сімейне щастя не менше, ніж стосунки подружжя.

8. Я часто відчуваю, що мало впливаю на те, що відбувається зі мною.

9. Як правило, керівництво виявляється більш ефективним, якщо керівники повністю контролюють дії підлеглих, а не покладаються на їх самостійність.

10. Мої оцінки у школі часто залежали від випадкових обставин, наприклад від настрою вчителя, а не від моїх особистих зусиль.

11. Коли я будує плани, то загалом вірю в те, що зможу їх здійснити.

12. Те, що багатьом людям здається успіхом чи везінням, насправді є результатом тривалих цілеспрямованих зусиль.

13. Думаю, що правильний спосіб життя може більше допомогти здоров'ю, ніж ліки і лікарі.

14. Якщо люди не підходять один одному, то як би вони не намагалися налагодити спільне сімейне життя, у них все одно нічого не вийде.

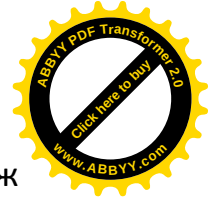
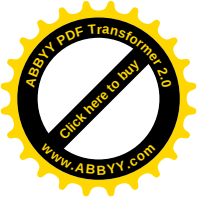
15. Те хороше, що я роблю у житті, зазвичай буває належним чином оцінене іншими.

16. Діти виростають такими, якими їх виховують батьки.

17. Я думаю, що випадок або доля не відіграють важливої ролі у моєму житті.

18. Я не намагаюся планувати своє життя далеко вперед, тому що багато чого залежить не від мене, а від того, як складуться обставини.

19. Мої оцінки у школі більше залежали від моїх зусиль і рівня підготовленості.

20. У сімейних конфліктах я частіше відчуваю провину за собою, ніж за протилежною стороною.

21. Життя більшості людей залежить від збігу обставин.

22. Я віддаю перевагу такому керівництву, за якого можна самотійно визначати, що і як робити.

23. Думаю, що мій спосіб життя жодним чином не є причиною моїх хвороб.

24. Як правило, саме невдалий збіг обставин заважає людям досягти успіху у своїй справі.

25. Зрештою за погане управління організацією відповідальні самі люди, які в ній працюють.

26. Я часто відчуваю, що нічого не можу змінити у відносинах, що склалися в сім'ї.

27. Якщо я дуже захочу, то можу привернути до себе майже будь-яку людину.

28. На підростаюче покоління впливає так багато різних обставин, що зусилля батьків щодо їх виховання часто видаються даремними.

29. Те, що зі мною трапляється, – це справа моїх власних рук.

30. Іноді важко буває зрозуміти, чому керівники роблять так, а не інакше.

31. Людина, яка не змогла досягти успіху у своїй роботі, мабуть, просто не доклала достатньо зусиль.

32. Найчастіше я можу домогтися від членів моєї сім'ї того, що хочу.

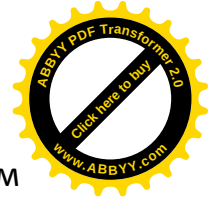
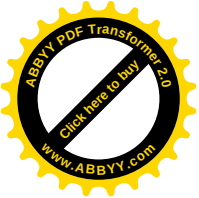
33. У неприємностях і невдачах, які траплялися у моєму житті, частіше були винуваті інші люди, а не я.

34. Дитину завжди можна вберегти від застуди, якщо за нею стежити і правильно її одягати.

35. У складних обставинах я вважаю за краще почекати доти, поки проблеми не вирішаться самі собою.

36. Успіх є результатом наполегливої праці і мало залежить від випадку або везіння.

37. Я відчуваю, що від мене більше, ніж від кого б то не було, залежить щастя моєї сім'ї.

38. Мені завжди було важко зрозуміти, чому я подобаюся одним людям і не подобаюся іншим.

39. Я завжди віддаю перевагу тому, щоб ухвалювати рішення і діяти самостійно, не сподіваючись на допомогу інших людей і не покладаючись на долю.

40. На жаль, заслуги людини часто залишаються невизнаними, незважаючи на всі її старання.

41. У сімейному житті бувають такі ситуації, які неможливо вирішити навіть за дуже сильного бажання.

42. Здібні люди, які не зуміли реалізувати свої можливості, повинні звинувачувати у цьому тільки себе.

43. Багато моїх успіхів стали можливими тільки завдяки допомозі інших людей.

44. Більшість невдач у моєму житті сталося від невміння, незнання чи ліні і мало залежало від везіння чи невезіння.

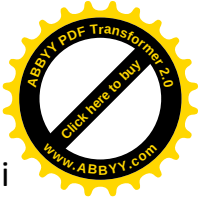
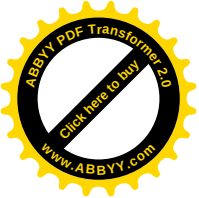
Ключ до методики

Стверджувальні відповіді «так» на питання: 2, 4, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 20, 22, 25, 27, 29, 31, 32, 34, 36, 37, 39, 42, 43, 44 оцінюються по одному балу і свідчать про розвиненість суб'єктивного контролю. Те саме стосується негативних відповідей «ні» на питання: 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 14, 18, 21, 23, 24, 26, 28, 30, 33, 35, 38, 40, 41. За такі відповіді суб'єктивного контролю досліджуваному також приписується по одному балу.

Максимальна кількість балів, яку піддослідний може отримати за рівнем розвитку суб'єктивного контролю, дорівнює 44.

Уважається, що досліджувані, які отримали від 33 до 44 балів, здатні взяти на себе відповідальність за те, що відбувається з ними і з іншими залежними від них людьми.

Люди, що отримали від 12 до 32 балів, володіють середнім рівнем розвиненості суб'єктивного контролю і майже настільки ж часто у житті беруть на себе відповідальність, скільки покладають її на інших людей, тим самим знімаючи особисто із себе відповідальність за те, що відбувається.

Ті, чий сумарний показник у балах за цією методикою виявився 11 і нижче, характеризуються тим, що в більшості випадків життя знімають із себе відповідальність за те, що відбувається і перекладають її на обставини чи на інших людей, тобто не володіють належною відповідальністю.

* * *

Тест-опитувальник
мотивації досягнення (ТМД)
(А. Мехрабіан, модифікація М. Магомед-Емінова)

Мета: вивчення мотивів прагнення до успіху та запобігання невдачам; дослідження визначає один із найголовніших мотивів.

Методика може використовуватися під час роботи зі старшокласниками та студентами.

Структура ТМД містить дві форми: А (для чоловіків) та Б (для жінок).

Інструкція

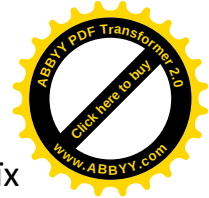
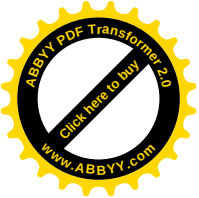
Вам пропонується ряд тверджень про окремі особливості характеру, можливу оцінку певних життєвих ситуацій. Є кілька варіантів відповідей: +3 – повністю згодний; +2 – згодний; +1 – швидше згодний, ніж не згодний; 0 – нейтральний; -1 – швидше не згодний, ніж згодний; -2 – незгодний; -3 – зовсім незгодний.

У бланку проти номера твердження поставте цифру, яка відповідає Вашій оцінці (+3, +2, +1, 0, -3, -2, -1). Не гайте часу на обдумування, фіксуйте першу відповідь, яка спадає на думку.

Результати тесту будуть використані для наукових цілей. Дається повна гарантія нерозголошення отриманої інформації. Якщо у Вас виникли запитання, то запитуйте до початку роботи.

Текст опитувальника (форма А)

1. Я швидше сподіваюся на гарну оцінку, ніж на погану.
2. Якщо мені доведеться виконувати складне, невідоме завдання, я не хотів би робити його самостійно.

3. Я швидше віддам перевагу складним завданням, навіть якщо у їх вирішенні буду сумніватися.

4. Найбільше мене цікавить справа, яка не потребує напруження і в успіху якої я впевнений, ніж важка, у якій можливі несподіванки.

5. Я швидше докладатиму зусиль для виконання складної справи, ніж перейду до легкої, яка швидко вирішується.

6. Я віддав би перевагу роботі з чіткими функціями та високою зарплатою, ніж із середньою зарплатою і невизначеною роллю.

7. Я витрачаю більше часу на читання спеціальної, а не художньої літератури.

8. Незважаючи на ймовірність невдачі, я віддав би перевагу важливій, складній справі, ніж важкій, але нескладній.

9. Для розваги я швидше вивчу ігри, які знає більшість людей, ніж рідкісні, які відомі небагатьом і вимагають майстерності.

10. Я буду виконувати свою роботу якісно, навіть якщо це призведе до непорозумінь з товаришами.

11. Якби я зібрався грати у карти, то швидше погодився б на розважальну гру, ніж на важку, яка вимагає роздумів.

12. Я віддаю перевагу тим змаганням, де сильніший за інших, ніж тим, де у всіх учасників приблизно однакові можливості.

13. У вільний час я розвиваю техніку гри швидше для набуття вмінь, ніж для відпочинку або розваги.

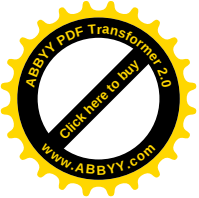
14. Незважаючи на ризик, я, мабуть, віддам перевагу справі, яку вважаю потрібною, ніж ту, яку мені радять.

15. Маючи вибір, я швидше віддам перевагу роботі зі стабільною заробітною платою, ніж з невисокою, але з перспективою найближчим часом отримувати значно більше.

16. Мабуть, я гратиму в команді, ніж змагатимуся один на один.

17. Я буду працювати без поспіху доти, доки не отримаю повного задоволення від результату.

18. На екзамені я хотів би відповідати на конкретні питання пройденого матеріалу, а не ті, які вимагають власних роздумів.

19. Швидше я віддам перевагу справі, де є небезпека невдачі і перспективи досягнути більшого, ніж справі, виконання якої не сприятиме погіршенню мого становища, але істотно його не покращить.

20. Після успішного складання іспиту я швидше відчую полегшення, ніж радітиму гарній оцінці.

21. Якби я міг повернутися до однієї із двох незавершених справ, то, мабуть, повернувся б до складнішої.

22. Виконуючи контрольне завдання, я більше турбуюсь не про правильність виконання, а про помилки.

23. Якщо щось не виходить, то я швидше звернуся по допомогу, ніж самостійно шукатиму розв'язання.

24. Після невдач я стаю більш зосередженим та енергійним, не втрачаю бажання продовжувати справу.

25. Я не стану ризикувати і брати активну участь у справі, якщо є сумніви в успішному її розв'язанні.

26. Коли я беруся за важку справу, то більше турбуюся про невдачу, ніж сподіваюся на успіх.

27. Ефективніше я працюю не самостійно, а під керівництвом.

28. Мені більше подобається виконувати складне незнайоме завдання, ніж те, де я впевнений в успіху.

29. Я продуктивніше працюю над завданням, якщо маю не загальні рекомендації щодо його виконання, а конкретні вказівки.

30. Якби я успішно вирішив завдання, то з більшим задоволенням почав би виконувати аналогічне, а не іншого типу.

31. У змаганнях я швидше відчуваю інтерес та азарт, ніж тривогу та неспокій.

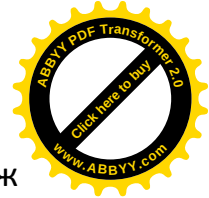
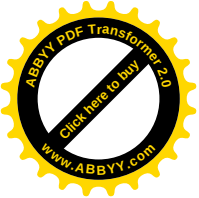
32. Мабуть, я більше мрію про майбутнє, ніж прагну його реалізувати.

Текст опитувальника (форма Б)

1. Я більше думаю про гарні оцінки, ніж хвилююся з приводу поганих.

2. Я віддаю перевагу складним завданням, навіть якщо не впевнена, що зможу їх вирішити.

3. Мене більше приваблюють справи, не пов'язані з несподіванками, напруженням, в успіху яких я впевнена.

4. Я швидше докладатиму зусиль до виконання складної справи, ніж перейду до легкої, яка швидко вирішується.

5. Я віддала б перевагу роботі з чіткими функціями та високою зарплатнею, ніж із середньою зарплатнею і невизначеними обов'язками.

6. Страх невдачі викликає у мене сильніші переживання, ніж сподівання на успіх.

7. Я віддаю перевагу не розважальному жанру, а науково-популярній літературі.

8. Я віддала б перевагу складній справі, імовірність успіху в якій незначна, ніж справі досить важливій, але нескладній.

9. Для розваг я швидше вивчу відомі багатьом ігри, ніж рідкісні, які вимагають майстерності і багатьом не відомі.

10. Я буду виконувати свою роботу якісно, навіть якщо це призведе до непорозумінь з товаришами.

11. Після успішної відповіді на екзамені я радітиму не гарній оцінці, а тому, що закінчився іспит.

12. Якби я зібралася грати у карти, то швидше для розваги, а не у важку гру, яка вимагає зусиль.

13. Я віддаю перевагу тим змаганням, де сильніша за інших, а не тим, де у всіх приблизно однакові можливості.

14. Після невдачі я стаю більш зібраною та енергійною і не втрачаю бажання продовжувати справу.

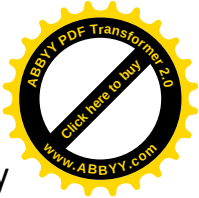
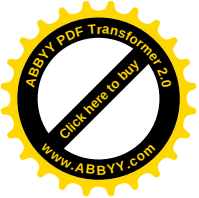
15. Невдачі псують моє життя набагато більше, ніж успіхи приносять радість.

16. У нових ситуаціях я хвилююся і переживаю неспокій, а не інтерес і цікавість.

17. Мабуть, я приготую нову незвичайну страву, хоча вона може не вийти, але не стану готувати щось повсякденне, що добре виходить.

18. Я швидше займуся справою приємною та необтяжливою, ніж стану виконувати щось важливе, але не дуже цікаве.

19. Я швидше витрачу свій час на розв'язання однієї справи, ніж швидко буду виконувати одночасно дві – три справи.

20. Якщо я хвора і залишилася вдома, то, мабуть, використаю нагоду і відпочину, а не буду працювати.

21. Якби я жила з кількома дівчатами в одній кімнаті і вирішила б улаштувати вечірку, то сама б зайнялася її організацією, а не доручила це комусь.

22. Якщо у мене щось не виходить, то я швидше звернуся по допомогу.

23. У змаганнях я відчуваю інтерес й азарт, а не тривогу та неспокій.

24. Якщо я беруся за важку справу, то боюся не впоратися і не сподіваюся на успіх.

25. Ефективніше я працюю під керівництвом інших, а не тоді, коли сама відповідаю за справу.

26. Мені більше подобається виконувати складне незнайоме завдання, а не те, в успіху якого я впевнена.

27. Якби я успішно вирішила завдання, то з більшим задоволенням почала б виконувати аналогічне, а не завдання іншого типу.

28. Продуктивніше я виконую завдання тоді, коли мені формулюють їх у загальних рисах, а не конкретно вказують, як і що виконувати.

29. Якщо я помиляюся у важливій справі, то впадаю у відчай, засмучуюся замість того, щоб опанувати себе та швидко виправити ситуацію.

30. Мабуть, я більше мрію про майбутнє, ніж прагну його реально здійснити.

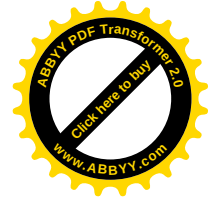
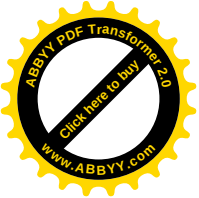
Обробка даних

У підрахунку сумарного результату відповіді на прямі твердження (позначені знаком «+» у ключі) отримують такі бали:

-3	-2	-1	0	1	2	3
1	2	3	4	5	6	7

Відповіді на інші твердження (позначені знаком «-») отримують такі бали:

-3	-2	-1	0	1	2	3
7	6	5	4	3	2	1

Ключ до форми А:

+1, -2, +3, -4, +5, -6, +7, +8, -9, +10, -11, -12, +13, +14, -15, -16, +17, -18, +19, -20, +21, -22, -23, +24, -25, -26, -27, +28, -29, -30, +31, -32.

Ключ до форми Б:

+1, +2, -3, +4, -5, -6, +7, +8, -9, +10, -11, -12, -13, +14, -15, -16, +17, -18, +19, -20, +21, -22, +23, -24, -25, +26, -27, +28, -29, -30.

Сумарний результат указує на домінуючу мотиваційну тенденцію оптанта. За отриманими балами експериментальна вибірка поділяється на дві групи:

- 1) верхні 27% – мотив прагнення до успіху;
- 2) нижні 27% – мотив запобігання невдачам.

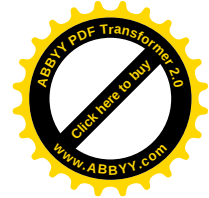
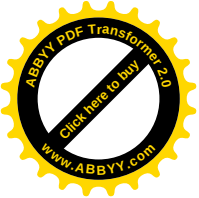
* * *

Тест-опитувальник мотивації афіляції (ТМА) (А. Мехраб'ян, модифікація М. Магомед-Емінова)

Мета: визначення двох стійких мотивів особистості, які входять до структури мотивації афіляції – прагнення прийняття (ПП) та страх відторгнення (СВ). Методику можна використовувати під час роботи з підлітками, студентами та дорослими оптантами. Структура ТМА складається з двох шкал: шкали мотиву ПП та шкали мотиву СВ.

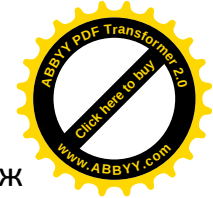
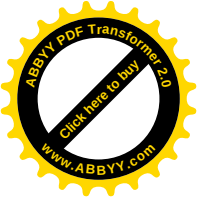
Інструкція

Тест складається з низки тверджень про окремі особливості Вашого характеру, а також Ваші думки та почуття щодо деяких життєвих ситуацій. Оцінюючи міру Вашої згоди з кожним твердженням, використовуйте шкалу: +3 – повністю згодний; +2 – згодний; +1 – швидше згодний, ніж не згодний; 0 – нейтральний; -1 – швидше не згодний, ніж згодний; -2 – не згодний; -3 – зовсім не згодний. Кожне наступне твердження читайте тоді, якщо оцінили попереднє. Тест не має «гарних» або «поганих» відповідей. Вільно та щиро висловлюйте свою думку. Якщо у Вас виникли запитання, то запитуйте їх до початку роботи.

Тест опитувальника шкали (ПП)

1. Я легко знаходжу спільну мову з іншими.
2. Коли я засмучений, то хочу бути серед людей, а не залишатися на самоті.
3. Якби я міг вибирати, то хотів би, щоб мене вважали здібним і тямущим, ніж дружелюбним і комунікабельним.
4. Я не так, як інші, потребує близьких друзів.
5. Я часто та охоче розповідаю людям про свої переживання.
6. Я отримаю більше задоволення від гарного фільму, ніж від хорошої компанії.
7. Мені подобається мати багато друзів.
8. Я швидше відпочину на самоті, ніж на курорті.
9. Я вважаю, що більшість людей цінують славу та пошану вище за дружбу.
10. Я віддаю перевагу самотій, а не колективній роботі.
11. Зайва відвертість з друзями може нашкодити.
12. Зустрівши на вулиці знайому людину, я швидше зупинюся та скажу кілька слів, ніж просто привітаюся.
13. Я більше схильний до незалежності та свободи, ніж до міцних дружніх зв'язків.
14. Я буваю на вечірках та в компаніях для того, щоб знайти нових друзів.
15. Якщо мені треба ухвалити важливе рішення, я швидше пораджусь з друзями, ніж робитиму це самотійно.
16. Я не довіряю надто відкритому прояву дружніх почуттів.
17. У мене багато близьких друзів.
18. Мені абсолютно байдуже, подобаюся я чи ні незнайомим людям.
19. Я віддаю перевагу не груповим, а індивідуальним іграм і розвагам.
20. Відверті емоційні люди подобаються мені більше, ніж серйозні та зосереджені.
21. Я швидше почитаю книгу або піду в кіно, ніж на вечірку.
22. У подорожах мені подобається спілкуватися з людьми, а на милуватися краєвидами чи відвідувати пам'ятні місця.

23. Мені легше самому розв'язувати складну проблему, ніж обговорювати її з іншими.

24. Я вважаю, що у важких життєвих ситуаціях треба розраховувати на себе, а не сподіватися на допомогу друзів.

25. Навіть серед людей мені важко відволіктися від турбот і термінових справ.

26. На новому місці я швидко знайомлюся з новими людьми і розширюю коло своїх друзів.

27. Мені приємніше провести вечір за улюбленою справою, ніж піти на вечірку.

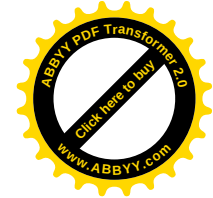
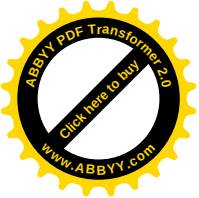
28. Щоб не втратити свободу, я уникаю надто близьких стосунків з людьми.

29. Я прагну не показувати іншим свій поганий настрій і не ділюся цим ні з ким.

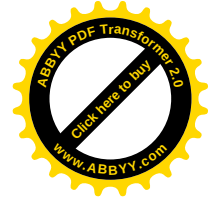
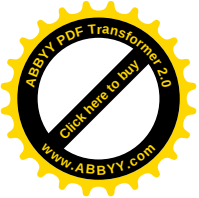
30. Я люблю бувати між людей і завжди радий провести час у веселій компанії.

Тест опитувальника шкали (СВ)

1. Я соромлюся піти в малознайому компанію.
2. Навіть якщо вечірка мені не подобається, я не піду з неї першим.
3. Мені не сподобалося б, якби мій близький друг став сперечатися зі мною при сторонніх людях.
4. Я намагаюся менше спілкуватися з людьми критичного складу розуму.
5. Як правило, мені легко спілкуватися з незнайомими людьми.
6. Я не відмовлюся піти в гості лише тому, що там будуть люди, яким я не подобаюся.
7. Коли друзі сперечаються між собою, я намагаюся не втручатися.
8. Якщо мені відмовили, то я більше не звернуся ні з яким проханням.
9. Я обережно висловлюю свою думку доти, поки добре не пізнаю людину.
10. Якщо під час розмови я чогось не зрозумів, то не стану переривати людину і просити повторити.
11. Я відкрито критикую людей і того не чекаю від них.

12. Мені важко сказати людині «ні».
13. Я отримаю задоволення від вечірки, навіть якщо не буду відповідно одягнений.
14. Я боляче сприймаю критику на свою адресу.
15. Якщо я людині не подобаюся, то уникатиму зустрічей з нею.
16. Я нечасто звертаюся по допомогу.
17. Я рідко сперечаюся, боюся зробити неприємно.
18. Мені часто здається, що незнайомі люди ставляться до мене критично.
19. Завжди, коли я йду в незнайому компанію, то беру із собою друга.
20. Я часто говорю, що думаю, навіть якщо це неприємно співрозмовнику.
21. Я безболісно входжу в новий колектив.
22. Інколи здається, що я нікому не потрібен.
23. Я довго не можу заспокоїтися, якщо незнайома людина неприязно щось сказала на мою адресу.
24. Я ніколи не почуваюся самотнім у компанії.
25. Мені дуже легко зробити неприємно, навіть якщо це непомітно.
26. Зустрівшись із новою людиною, я, як правило, зовсім не хвилююся з приводу своєї поведінки.
27. Коли я у справі звертаюся до офіційної особи, то майже завжди очікую відмову.
28. Коли я хочу попросити продавця показати мені якусь річ, то почуваюся невпевнено.
29. Якщо мені не подобається поведінка знайомого, то я майже завжди говорю про це.
30. Якщо я сиджу у транспорті, то мені здається, що люди докірливо дивляться на мене.
31. У незнайомій компанії я не стою осторонь, а беру активну участь у розмові.
32. Мені ніяково просити, щоб повернули мою книгу або іншу річ, яку взяли для тимчасового користування.

Обробка даних

За кожною шкалою підраховується сумарний бал, за відповіді на прямі пункти опитувальника (позначені «+» у ключі) нараховуються такі бали:

-3	-2	-1	0	1	2	3
1	2	3	4	5	6	7

За відповіді на зворотні пункти опитувальника (позначені знаком «-») нараховуються бали:

-3	-2	-1	0	1	2	3
7	6	5	4	3	2	1

Ключ до шкали ПП:

+1, +2, -3, -4, +5, -6, +7, -8, -9, -10, -11, +12, -13, +14, +15, -16, -17, -18, -19, +20, -21, +22, -23, -24, -25, +26, -27, -28, -29, +30.

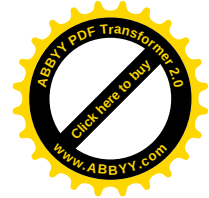
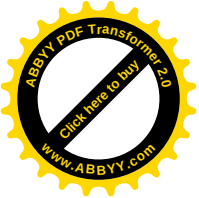
Ключ до шкали СВ:

+1, +2, +3, +4, -5, -6, +7, +8, +9, +10, -11, +12, -13, +14, +15, -16, +17, +18, +19, -20, -21, +22, +23, -24, +25, -26, +27, +28, -29, +30, -31, +32.

Дані двох індексів дозволяють визначити чотири типи мотивів. Для цього сумарні бали експериментальної вибірки ранжируються за шкалами ПП і СВ. Виокремлюються чотири групи досліджуваних: високий – низький (ПП вище медіани, СВ нижче медіани), низький – низький (ПП нижче медіани, СВ нижче медіани), високий – високий (ПП вище медіани, СВ вище медіани), низький – високий (ПП нижче медіани, СВ вище медіани).

Особам групи «високий – низький» властивий мотив «прагнення до прийняття», а особам групи «низький – високий» – мотив «страху відторгнення». В осіб решти двох груп інтенсивність мотивів майже однакова. Водночас в осіб, які утворили групу «високий – високий», інтенсивність обох мотивів висока, а в осіб іншої групи – низька.

* * *

Методика діагностики рівня задоволення основних потреб

Мета: вивчення ієрархії потреб і ступінь їх задоволення в оптанта.

Структура. Методика складається з 15 тверджень, які оцінюються шляхом їх взаємного попарного порівняння.

Інструкція

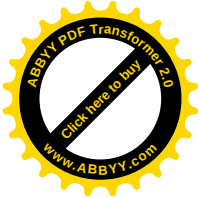
Перед Вами 15 тверджень, які Ви повинні оцінити, порівнюючи між собою. Порівняйте перше твердження з другим, третім тощо. Результат впишіть у перший стовпчик. Якщо, порівнюючи перше і друге твердження, Ви відадаєте перевагу другому, то у клітинку впишіть цифру 2. Якщо перевагу віддаєте першому твердженню, то у клітинку впишіть цифру 1. Те саме зробіть з другим твердженням: спочатку порівняйте його з третім, потім з четвертим тощо.

Результат впишіть у другий стовпчик. Поступово заповнюйте бланк, так само працюючи з рештою тверджень.

У роботі варто вголос перед кожним твердженням промовляти фразу «Я хочу...».

Твердження

1. Домогтися визнання та поваги.
2. Мати теплі стосунки з людьми.
3. Забезпечити своє майбутнє.
4. Заробляти на життя.
5. Мати гарних співрозмовників.
6. Зміцнити своє положення.
7. Розвивати свої сили та здібності.
8. Забезпечити собі матеріальний комфорт.
9. Підвищити рівень майстерності та компетентності.
10. Уникати неприємностей.
11. Прагнути до нового та невідомого.
12. Забезпечити свій вплив.
13. Придбати гарні речі.

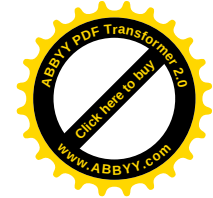
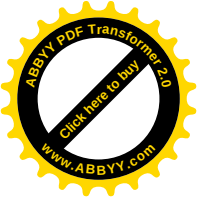
15. Щоб мене розуміли.

Після закінчення роботи слід порахувати кількість балів (тобто виборів) за кожним твердженням. Вибрати п'ять тверджень, які отримали найбільшу кількість балів, і створити їх ієрархію. Це головні потреби оптанта.

1. Матеріальні потреби: 4, 8, 13.
2. Потреба в безпеці: 3, 6, 10.
3. Соціальні (міжособистісні) потреби: 2, 5, 15.
4. Потреби у визнанні: 3, 9, 12.
5. Потреби в самовираженні: 7, 11, 14.

[illegible]

298

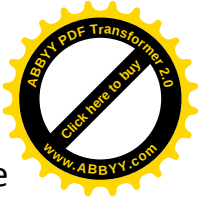
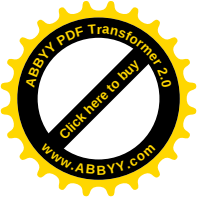
Сума балів	Зона невдоволеності					
	Зона часткової невдоволеності					
	Зона задоволеності					
		1	2	3	4	5 Види потреб

* * *

Методика дослідження виходу з важких життєвих ситуацій (ВЖС)

Люди по-різному виходять зі скрутних життєвих ситуацій, у тому числі таких, які пов'язані з педагогічною роботою. Одні змиряються з проблемами, неприємностями, пристосовуються до них, вважають за краще «пливти за течією». Інші проклинають долю, емоційно розряджаються і в кінцевому підсумку також заспокоюються, фактично не розв'язуючи жодних проблем. Треті замикаються в собі і вважають за краще «не бачити» проблем. Четверті вчиняють якимось по-іншому. Опитувальник дозволяє виявити домінуючий у людини спосіб розв'язання життєвих проблем. Ознайомившись із ним, необхідно на кожне судження вибрати один із можливих варіантів відповідей.

1. Чи розповідаєте Ви іншим людям про свої проблеми і неприємності:
 - а) ні, тому що вважаю, що це не допоможе;
 - б) так, якщо для цього є відповідний співрозмовник;
 - в) не завжди, тому що іноді самому важко думати про них, не те що розповідати іншим?
2. Наскільки сильно Ви переживаєте неприємності:
 - а) завжди і дуже важко;
 - б) залежить від обставин;
 - в) намагаюся терпіти і не сумніваюся, що будь-якій неприємності в кінцевому підсумку прийде кінець?

3. Якщо Ви не вживаєте спиртне, то пропустіть це питання і переходьте до наступного. Якщо ви вживаєте спиртні напої, то з якої причини:

- а) для того щоб «утопити» у вині свої проблеми;
- б) для того щоб якось відволіктися від них;
- в) просто так, мені подобається час від часу бути в піднесеному настрої і відчувати себе вільніше.

4. Що Ви робите, якщо щось Вас глибоко ранить:

- а) дозволяєте собі розслабитися і робите те, що давно собі не дозволяли;
- б) йдете в гості до друзів;
- в) сидите вдома і жалієте самого себе?

5. Коли близька людина ображає Вас, то Ви:

- а) замикається в собі і ні з ким не спілкується;
- б) вимагаєте від неї пояснень;
- в) розповідаєте про це кожному, хто готовий вас вислухати.

6. У хвилину щастя Ви:

- а) не думаєте про перенесене нещастя;
- б) боїтеся, що ця хвилинка занадто швидко мине;
- в) не забуваєте про те, що в житті є багато неприємного.

7. Що Ви думаєте про психіатрів:

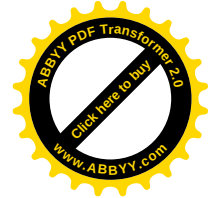
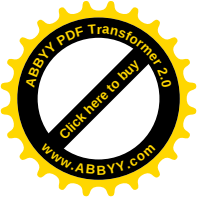
- а) Ви б не хотіли стати їх пацієнтом;
- б) багатьом людям вони могли б реально допомогти;
- в) людина сама, без психіатра, повинна допомагати собі?

8. Доля, на Вашу думку:

- а) Вас переслідує,
- б) несправедлива до Вас,
- в) прихильна до Вас.

9. Про що Ви думаєте після сварки з чоловіком (дружиною) або коханим чоловіком (коханою жінкою), коли Ваш гнів уже проходить:

- а) про те приємне, що у Вас було в минулому;
- б) мрієте таємно йому помститися;
- в) думаєте про те, скільки Ви від нього (неї) вже витримали.

У таблиці подано ключ для переведення відповідей у бали.

Обрана відповідь	Порядковий номер судження								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
а	3	4	5	0	3	1	4	5	1
б	1	0	3	2	0	3	2	2	2
в	2	2	1	4	1	5	3	1	3

На підставі загальної суми балів, набраних досліджуваними, судять про типові для них способи виходу зі скрутних ситуацій. За суми балів від 7 до 15 роблять висновки про те, що людина легко примиряється з неприємностями, правильно оцінюючи те, що трапилося, і зберігаючи душевну рівновагу.

За суми набраних балів від 16 до 26 приходять до висновку про те, що не завжди людина з гідністю витримує удари долі. Часто вона зривається, проклинає її, тобто засмучується під час виникнення проблем і засмучує інших. Якщо сума балів виявилася в межах від 27 до 36, то це дає підставу зробити висновок про те, що людина не може нормально переживати неприємності і зазвичай реагує на них психологічно неадекватно.

* * *

Багаторівневий особистісний опитувальник

«Адаптивність» (БОО – АМ)

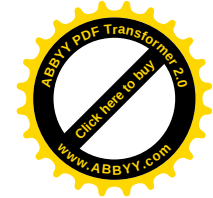
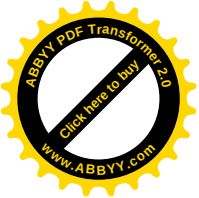
(А. Г. Маклакова і С. В. Чермяніна)

Опитувальник складається з 165 питань і має такі шкали:

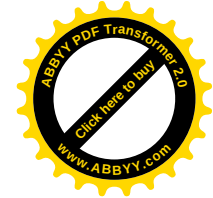
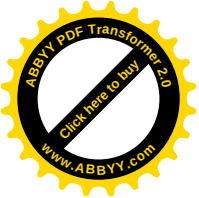
- «достовірність» (Д);
- «адаптивні здібності» (АЗ);
- «нервово-психічна стійкість» (НПС);
- «моральна нормативність» (МН).

На кожне твердження досліджуваний повинен відповісти «так» або «ні».

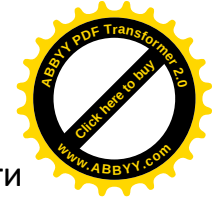
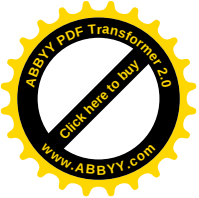
1. Буває, що я серджуся.
2. Зазвичай уранці я прокидаюся свіжим та відпочившим.
3. Зараз я приблизно такий же працездатний, як і завжди.

4. Доля несправедлива до мене.
5. Запори бувають у мене дуже рідко.
6. Часом мені дуже хочеться покинути свою домівку.
7. Інколи у мене бувають напади сміху або плачу, з якими я ніяк не можу впоратися.
8. Мені здається, що мене ніхто не розуміє.
9. Вважаю, що якщо хтось зробив мені зло, то я повинен відповісти йому так само.
10. Інколи мені в голову приходять такі погані думки, що краще їх нікому не розповідати.
11. Мені буває важко зосередитися на якому-небудь завданні чи роботі.
12. У мене часто бувають дивні і незвичайні переживання.
13. У мене відсутні неприємності через мою поведінку.
14. У дитинстві я скоював дрібні крадіжки.
15. Буває, що у мене з'являється бажання зламати і розбити все навколо.
16. Буває, що я цілими днями або навіть тижнями нічого не міг робити, тому що ніяк не міг змусити себе взятися за роботу.
17. Сон у мене неспокійний і непостійний.
18. Моя сім'я ставиться з несхваленням до тієї роботи, яку я обрав.
19. Траплялися випадки, що я не дотримувався своїх обіцянок.
20. Голова у мене болить часто.
21. Раз на тиждень, а то й частіше, я не знати з якої причини відчуваю жар у всьому тілі.
22. Було б добре, якщо б майже всі закони скасували.
23. Стан мого здоров'я майже такий самий, як і у більшості моїх знайомих (не гірший).
24. Зустрічаючи на вулиці своїх знайомих або шкільних друзів, з якими я давно не бачився, я віддаю перевагу пройти мимо, якщо вони не заговорять до мене першими.
25. Більшості людям, яких я знаю, я подобаюся.
26. Я – комунікабельна людина.
27. Іноді я так наполягаю на своєму, що люди втрачають терпіння.

28. Більшість часу настрій у мене пригнічений.
29. Тепер мені важко сподіватися на те, що я чогось досягну в житті.
30. У мене мало впевненості у собі.
31. Інколи я говорю неправду.
32. Зазвичай я вважаю, що життя – дорога річ.
33. Я вважаю, що більшість людей здатні на брехню, щоб отримати підвищення у кар'єрі.
34. Я із задоволенням беру участь у зустрічах та інших суспільних заходах.
35. Я сварюся з членами своєї сім'ї дуже рідко.
36. Я відчуваю сильне бажання порушити правила етикету і нашкодити комусь.
37. Найважча боротьба для мене – боротьба із собою.
38. М'язові судоми або посмикування у мене бувають дуже рідко (або майже не бувають).
39. Я досить байдужий до того, що зі мною буде.
40. Інколи, коли я себе погано почуваю, я буваю дратівливим.
41. У мене часто буває таке відчуття, що я зробив щось не так або навіть щось погане.
42. Деякі люди люблять до такої міри командувати, що мене так і тягне робити все наперекір, навіть якщо я знаю, що вони праві.
43. Я часто відчуваю себе зобов'язаним обстоювати те, що вважаю справедливим.
44. Моя мова зараз така сама, як і завжди (не швидка і не повільна, не має хрипоти, незрозумілості).
45. Я вважаю, що моє сімейне життя таке ж хороше, як і у більшості моїх знайомих.
46. Мене хвилює, коли мене критикують або кричать на мене.
47. Інколи у мене виникає відчуття, що я просто змушений завдати шкоди собі або комусь іншому.
48. Моя поведінка значною мірою визначається звичками тих, хто мене оточує.

49. У дитинстві у мене була компанія, де всі намагалися постояти один за одного.

50. Іноді мені так хочеться з кимось затіяти бійку.

51. Бувало, що я говорив про речі, на яких не розуміюся.

52. Зазвичай я засинаю спокійно, мене не турбують ніякі думки.

53. Останні кілька років я почуваю себе добре.

54. У мене ніколи не було ні нападів, ні судом.

55. Зараз моя вага постійна (я не схуд і не набрав ваги).

56. Я вважаю, що мене часто карали незаконно.

57. Я легко плачу.

58. Я дещо перетруджуюся.

59. Я був би досить спокійним, якщо б у когось із моєї сім'ї були проблеми через порушення закону.

60. З розумом коїться щось не певне.

61. Щоб приховати свою скромність, мені доводиться докладати багато зусиль.

62. Напади запаморочення у мене бувають досить рідко (або зовсім не буває).

63. Мене хвилюють сексуальні питання.

64. Мені важко підтримувати розмову з людьми, з якими я щойно познайомився.

65. Коли я намагаюся щось зробити, часто помічаю, що у мене тремлять руки.

66. Руки у мене такі ж вправні, як і раніше.

67. Більшість часу я відчуваю загальну слабкість.

68. Іноколи, коли я соромлюся, дуже пітнію, і мене це дратує.

69. Буває, що я відкладаю на завтра те, що повинен зробити сьогодні.

70. Думаю, що я приречена людина.

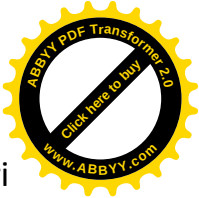
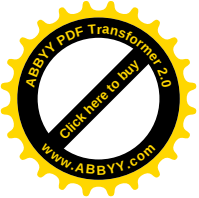
71. Траплялися випадки, що мені було важко стриматися, щоб щось не вкрасти у кого-небудь або де-небудь, наприклад у магазині.

72. Я зловживаю спиртними напоями.

73. Я часто про що-небудь турбуюся.

74. Мені хотілося б бути членом кількох гуртків або спільнот.

75. Я рідко задихаюся і у мене не буває сильного серцебиття.

76. Усе життя я сповідую власні принципи, які ґрунтуються на почутті обов'язку.

77. Траплялися випадки, що я перешкоджав або робив усупереч людям просто через принципи, а не тому, що справа була дійсно важливою.

78. Якщо мені не загрожує штраф і машин поблизу немає, я можу перейти вулицю там, де мені хочеться, а не там, де це дозволено.

79. Я завжди був незалежним і вільним від контролю з боку сім'ї.

80. У мене були періоди такого сильного хвилювання, що я навіть не міг усидіти на місці.

81. Часто мої вчинки неправильно трактуються.

82. Мої батьки і (або) інші члени моєї сім'ї придираються до мене більше, ніж потрібно.

83. Хтось керує моїми думками.

84. Люди бездушні і не цікавляться тим, що з тобою сталося.

85. Мені подобається бути в компанії, де всі жартують один над одним.

86. У школі я засвоював матеріал повільніше, ніж інші.

87. Я повністю упевнений у собі.

88. Нікому не довіряти – це найбезпечніше.

89. Раз на тиждень я буваю дуже збудженим і схвилюваним.

90. Коли я перебуваю в компанії, мені важко знайти відповідну тему для розмови.

91. Мені легко змусити інших боятися мене, інколи я це роблю заради розваги.

92. У грі я віддаю перевагу виграшу.

93. Недобре засуджувати людину, яка обдурила того, хто сам дозволяє себе обдурити.

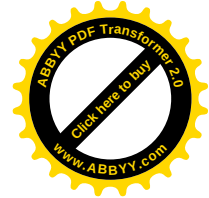
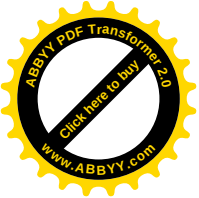
94. Хтось намагається впливати на мої думки.

95. Я щодня випиваю багато води.

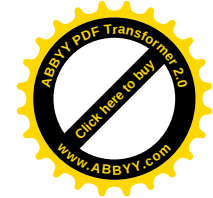
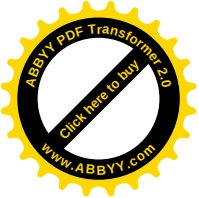
96. Найщасливішим я буваю тоді, коли один.

97. Я обурююсь кожного разу, коли дізнаюся, що злочинець з якоїсь причини залишився без покарання.

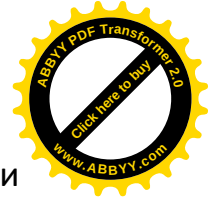
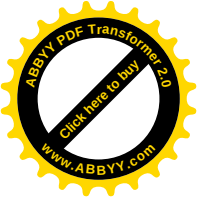
98. У моєму житті був один або кілька випадків, коли я відчував, що хтось під дією гіпнозу змушує мене робити певні вчинки.

99. Я рідко починаю розмову з людьми першим.
100. У мене ніколи не було проблем із законом.
101. Мені приємно мати серед своїх знайомих впливових людей, це ніби надає мені впевненості у своїх очах.
102. Іноді, не знати з якої причини, у мене настають періоди незвичайних веселощів.
103. Життя для мене майже завжди пов'язане з напруженням.
104. У школі мені було дуже важко говорити перед класом.
105. Люди проявляють стосовно мене стільки співчуття і симпатії, скільки я заслуговую.
106. Я відмовляюся грати в деякі ігри тому, що мені це погано вдається.
107. Мені здається, що я заводжу друзів з такою ж легкістю, як й інші.
108. Мені неприємно, коли навколо мене люди.
109. Мені, як правило, щастить.
110. Мене легко довести до того, щоб я засоромився.
111. Деякі з членів моєї сім'ї робили такі вчинки, які мене лякали.
112. Іноколи у мене бувають напади сміху або плачу, з якими я ніяк не можу впоратися.
113. Мені буває важко почати виконання нового завдання або нову справу.
114. Якби люди не були налаштовані проти мене, я в житті досягнув би набагато більшого.
115. Мені здається, що мене ніхто не розуміє.
116. Серед моїх знайомих є люди, які мені не подобаються.
117. Я легко втрачаю терпіння з людьми.
118. Часто в нових умовах я відчуваю тривогу.
119. Часто мені хочеться померти.
120. Часто я буваю такий збуджений, що мені важко заснути.
121. Часто я переходжу на іншу сторону вулиці, щоб уникнути зустрічі з тим, кого побачив.
122. Бувало, що я покидав розпочату справу, оскільки боявся, що не впораюся з нею.

123. Майже кожного дня відбувається що-небудь, що лякає мене.
124. Навіть серед людей я почуваю себе самотнім.
125. Я переконаний, що існує лише одне єдине правильне розуміння сенсу життя.
126. У гостях я частіше сиджу в стороні і розмовляю з ким-небудь одним, ніж беру участь у загальних розвагах.
127. Мені часто говорять, що я збудливий.
128. Буває, що я кимось опікуюся.
129. Часто мені буває неприємно, коли я намагаюся уберегти когось від помилок, а мене розуміють неправильно.
130. Я часто звертаюся до людей за порадою.
131. Часто, навіть тоді, якщо для мене все складається добре, я відчуваю, що мені все одно.
132. Мене досить важко вивести із себе.
133. Коли я намагаюся вказати людям на їх помилки або допомогти, вони часто розуміють мене неправильно.
134. Зазвичай я спокійний і мене нелегко вивести з душевної рівноваги.
135. Я заслуговую суворого покарання за свої промахи.
136. Мені властиво так сильно переживати свої промахи, що я не можу змусити не думати про них.
137. Інколи мені здається, що я ні до чого не придатний.
138. Бувало, що під час обговорення деяких питань я, особливо не замислюючись, погоджувався з думкою інших.
139. Мене досить непокоять можливі нещастя.
140. Мої переконання і погляди непорушні.
141. Я думаю, що, не порушуючи закону, можна знайти в ньому промах.
142. Існують люди, які мені настільки неприємні, що у глибині душі я радію, коли вони отримують догану за будь-що.
143. У мене бувають періоди, коли я через хвилювання втрачав сон.
144. Я відвідую можливі заходи тому, що це дає мені змогу побути серед людей.
145. Можна пробачити людям порушення правил, які вони вважають нерозумними.

146. У мене є шкідливі звички, які настільки сильні, що спроби побороти їх не дають користі.

147. Я із задоволенням знайомлюся з новими людьми.

148. Буває, що непристойний жарт у мене викликає сміх.

149. Якщо справа у мене йде погано, мені відразу хочеться все покинути.

150. Я віддаю перевагу діяти відповідно до особистих планів, а не слідувати вказівкам інших.

151. Люблю, щоб оточуючі знали мою точку зору.

152. Якщо я поганої думки про людину і навіть засуджую її, майже завжди намагаюся це приховати.

153. Я людина нервова і легко збуджуюся.

154. У мене все вдається погано, не так, як потрібно.

155. Майбутнє здається мені безнадійним.

156. Люди досить легко можуть змінити мою думку, навіть якщо вона мені здавалася кінцевою.

157. Кілька разів на тиждень у мене буває відчуття, що повинно статися щось страшне.

158. Найчастіше я відчуваю себе стомленим.

159. Я люблю бути на вечірках і в компаніях.

160. Я намагаюся уникнути конфліктів і важкого положення.

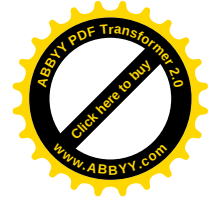
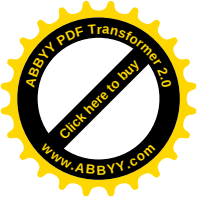
161. Мене часто дратує, що я забуваю про те, де залишаю речі.

162. Пригодницькі розповіді мені подобаються більше, ніж розповіді про любов.

163. Якщо я захочу зробити те, про що оточуючі думають, що цього робити не варто, я легко можу відмовитися від своїх намірів.

164. Не розумно засуджувати людей, які прагнуть взяти від життя все, що можуть.

165. Мені все одно, що про мене думають інші.

Обробка результатів

Здійснюється шляхом підрахунку кількості збігів відповідей досліджуваного з ключем за кожною шкалою. Починати обробку варто зі шкали достовірності, щоб оцінити прагнення досліджуваного представити себе в більш соціально привабливому вигляді.

Якщо досліджуваний набирає за шкалою достовірності більше ніж 10 балів, то результат тестування слід уважати недостовірним і після проведення пояснювальної бесіди необхідно провести повторне тестування.

Ключі до шкал опитувальника

«Достовірність» (Д) «Так»

«Ні»: 1, 10, 19, 31, 51, 69, 78, 92, 101, 116, 128, 138, 148.

«Адаптивні здібності» (АЗ)

«Так»: 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 24, 27, 28, 29, 30, 33, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 46, 47, 50, 56, 57, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 75, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 98, 99, 102, 103, 104, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 129, 131, 133, 135, 136, 137, 139, 141, 142, 143, 145, 146, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 161, 162, 164, 165.

«Ні»: 2, 3, 5, 13, 23, 25, 26, 32, 34, 35, 38, 44, 45, 48, 49, 52, 53, 54, 55, 58, 62, 66, 74, 76, 85, 87, 97, 100, 105, 107, 127, 130, 132, 134, 140, 144, 147, 159, 160, 163.

«Нервово-психічна стійкість» (НПС)

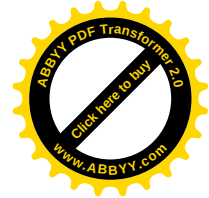
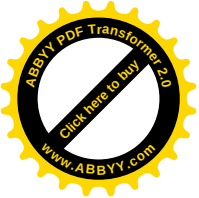
«Так»: 4, 6, 7, 8, 11, 12, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 28, 29, 30, 37, 39, 40, 41, 47, 57, 60, 63, 65, 67, 68, 70, 71, 73, 75, 80, 82, 83, 84, 86, 89, 94, 95, 96, 98, 102, 103, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 124, 129, 131, 135, 136, 137, 139, 143, 146, 149, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 161, 162.

«Ні»: 2, 3, 5, 23, 25, 32, 38, 44, 45, 49, 52, 53, 54, 55, 58, 62, 66, 87, 105, 127, 132, 134, 140.

«Комунікативні здібності» (КЗ)

«Так»: 9, 24, 27, 33, 46, 61, 64, 81, 88, 90, 99, 104, 106, 114, 121, 126, 133, 142, 151, 152.

«Ні»: 26, 34, 35, 48, 74, 85, 107, 130, 144, 147, 159.

«Моральна нормативність» (МН)

«Так»: 14, 22, 36, 42, 50, 56, 59, 72, 77, 79, 91, 93, 125, 141, 145, 150, 164, 165.

«Ні»: 13, 76, 97, 100, 160, 163.

* * *

Опитувальник професійної готовності (ОПГ-6)

Інструкція

Уважно прочитайте всі 42 висловлювання опитувальника і дайте відповіді на три нижченаведені запитання, оцінивши спочатку своє вміння (1), потім ставлення (2) і бажання (3).

1. Наскільки добре Ви вмієте робити те, про що говориться у висловлюванні:

- Роблю, як правило, добре – 2 бали.
- Роблю посередньо – 1 бал.
- Роблю погано – 0 балів?

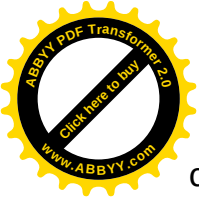
2. Які відчуття у Вас виникли, коли Ви робили те, про що говориться у висловлюванні:

- Позитивні (приємно, цікаво, легко) – 2 бали.
- Нейтральні (все одно) – 1 бал.
- Негативні (неприємно, нецікаво, важко) – 0 балів?

3. Чи хотіли б Ви, щоб те, про що говориться у висловлюванні, було включене у Вашу майбутню роботу:

- Так – 2 бали.
- Все одно – 1 бал.
- Ні – 0 балів?

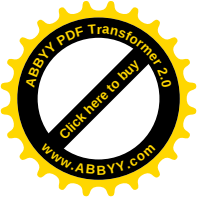
Оцініть свої відповіді в балах (від 0 до 2) і занесіть в аркуш відповідей (номер клітинки в таблиці відповідає номеру висловлювання). У кожену клітинку таблиці необхідно поставити бали, що відповідають Вашим відповідям на всі три запитання. Якщо Ви ніколи не робили того, що описане у висловлюванні, то замість відповідей поставте прочерки і

спробуйте оцінити тільки своє бажання (3). Читаючи висловлювання, обов'язково звертайте увагу на слова: «часто», «легко», «систематично». Ваша відповідь повинна враховувати зміст цих слів. Якщо з перерахованих у висловлюванні дій Ви вмієте робити щось одне, то якраз цю дію Ви і повинні оцінити трьома оцінками.

Висловлювання

1. Робити виписки з різних текстів і групувати їх за визначеними ознаками.
2. Розбиратися у фізичних процесах і закономірностях.
3. Тривалий час (понад один рік) самостійно, терпляче виконувати всю роботу, яка забезпечує ріст і розвиток рослин (полювати, удобрювати, пересаджувати тощо).
4. Складати вірші, оповідання, статті, писати твори, які більшість вважатиме цікавими, вартими уваги.
5. Терпляче, без дратівливості пояснювати кому-небудь, що він хоче знати, навіть якщо необхідно повторювати це кілька разів.
6. Швидко ухвалювати рішення в екстремальній ситуації.
7. Переказувати тексти і зіставляти розповіді на задану тему.
8. Налагоджувати які-небудь механізми (велосипед, мотоцикл), ремонтувати електротехнічні пристрої (пилосмок, праска, світильник).
9. Вести систематичне спостереження за розвитком рослин і записувати дані спостереження у спеціальний щоденник.
10. Створювати закінчені твори живопису, графіки, скульптури.
11. Багато і часто спілкуватися з різними людьми, не стомлюючись від цього.
12. Укладати з людьми (навіть близькими) які-небудь вигідні угоди, домовленості.
13. Без особливих труднощів працювати з іноземними текстами.
14. Ремонтувати замки, крани, меблі, іграшки.
15. Розбиратися в особливостях розвитку і в зовнішніх ознаках, якими відрізняються численні види рослин.
16. Створювати музику, пісні, які б мали успіх у людей.
17. Організовувати людей на будь-які заходи.

18. Відповідати не тільки за себе, але й за роботу своїх партнерів, компаньйонів.

19. Виконувати завдання, в яких вимагається скласти логічний ланцюжок дій, використовуючи при цьому різноманітні формули, теореми, закони.

20. Виконувати дії, які потребують хорошої координації рухів та спритності рук: працювати за верстатом, за електричною швейною машинкою, виконувати монтаж та збірку дрібних деталей.

21. Регулярно виконувати необхідні для догляду за тваринами роботи: годувати, чистити (тварину і клітку), лікувати, навчати.

22. Публічно для багатьох глядачів розігравати ролі, наслідувати, зображати кого-небудь, декламувати вірші, прозу.

23. Виконувати роботу, що вимагає обов'язкових контактів з багатьма різними людьми.

24. Торгувати чим-небудь на базарі, вулиці, в посередницькій фірмі.

25. Виконувати завдання, що потребують відмінного знання математичних формул, законів, уміння правильно їх застосовувати під час вирішення.

26. З типових деталей, призначених для збірки певних виробів, конструювати нові, придумані самостійно.

27. Розбиратися в породах і видах тварин: коней, птахів, риб, комах; знати їх характерні зовнішні ознаки і поведінку.

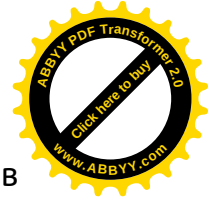
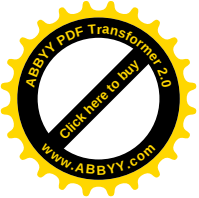
28. Завжди чітко бачити, що зроблено письменником, драматургом, режисером, актором талановито, а що ні, і вміти обґрунтувати це усно і письмово.

29. Справляти вплив на людей, переконувати, запобігати конфліктам, уміти владнати сварки та суперечки.

30. Цікавитися всім новим, незвичайним.

31. Виконувати кількісні розрахунки, підрахунки даних, виводити на основі цього різноманітні висновки та закономірності.

32. Виконувати завдання, які вимагають уявити розташування предметів та фігур у просторі.

33. Відразу помічати найдрібніші зміни в поведінці або в зовнішньому вигляді тварин чи рослин.

34. Створювати на папері і в оригіналі нові, цікаві моделі одягу, зачісок, прикрас, інтер'єру приміщень, конструкторські новинки.

35. Співчувати людям (навіть не дуже близьким), розуміти їх проблеми, надавати посильну допомогу.

36. Складати реальні плани, проекти, як заробити гроші.

37. Працювати з умовно-знаковою інформацією: складати і малювати карти, креслення, схеми.

38. Обирати найбільш раціональний (простий, короткий) спосіб розв'язання технічної або логічної задачі.

39. Під час роботи з рослинами чи тваринами легко переносити ручну працю, несприятливі погодні умови, бруд, специфічний запах тварин.

40. Швидко і частіше за інших помічати у звичайному незвичайне, дивовижне, прекрасне.

41. Говорити, повідомляти що-небудь, висловлювати свої думки.

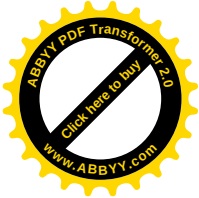
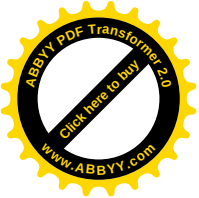
42. Брати участь у справах, в яких є фінансовий ризик.

Аркуш відповідей

Прізвище, ім'я, по-батькові _____

Клас _____ Школа № _____ Дата _____

Висловлювання	Питання			Висловлювання	Питання			Висловлювання	Питання			Висловлювання	Питання			Висловлювання	Питання			Висловлювання	Питання		
	1	2	3		1	2	3		1	2	3		1	2	3		1	2	3		1	2	3
1				2				3				4				5				6			
7				8				9				10				11				12			
13				14				15				16				17				18			
19				20				21				22				23				24			
25				26				27				28				29				30			
31				32				33				34				35				36			
37				38				39				40				41				42			
знак				техніка				природа				образ				людина				бізнес			
I				II				III				IV				V				VI			

Обробка результатів

Підрахуйте кількість балів по кожному стовбцю таблиці. Найбільша кількість балів у 1 стовбці засвідчує домінування інтересу до професій «Людина – знакова система». Найбільша кількість балів у 2 стовбці – інтерес до професій «Людина – техніка»; у 3 стовбці – до професій «Людина – природа»; у 4 стовбці – до професій «Людина – художній образ»; у 5 стовбці – до професій «Людина – людина»; у 6 – до професій «Людина – бізнес». Під час інтерпретування результатів зверніть увагу на співвідношення «навичок», «ставлення» і «бажання» оптанта.

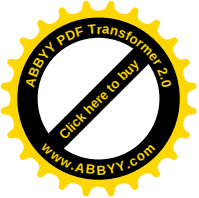
Наприклад: 2–2–2, 1–2–2 або 2–2–1, за якими приховується певна суперечність. Такий результат повинен бути предметом аналізу профконсультанта.

* * *

Опитувальник професійної готовності (ОПГ за Л. Кабардовою)

Інструкція

Уважно прочитайте кожний пункт опитувальника. Ви повинні дати 3 відповіді й оцінити їх у балах (від 0 до 2). Заповнюючи аркуш опитувальника, Ви одночасно оцінюєте свої вміння (навчальні, творчі, трудові тощо), а також ставлення до певних видів діяльності і бажання займатися в майбутньому конкретною роботою. Якщо оцінюєте вміння двома балами (2), то підкреслюйте тільки те, що неодноразово успішно зроблено, а нулем (0) – і те, що зроблено погано, і те, що взагалі не вмієте робити (пробували, але не виходить). Якщо взагалі у Вас не було спроб робити те, що вказане у запитанні, то замість балів у відповідну клітинку бланку відповідей поставте прочерк. При оцінці своїх вмінь і свого ставлення відзначається тільки бажання або небажання займатися вказаним видом діяльності. Варіанти відповідей на тест ОПГ.

Колонка «вміння». Наскільки добре Ви вмієте робити те, що названо у кожному пункті опитувальника?

Виконую, як правило, добре – 2 бали. Виконую посередньо – 1 бал. Роблю погано або зовсім не вмію – 0 балів.

Колонка «ставлення». Які відчуття виникали у Вас під час роботи?

Позитивні (приємно, цікаво, легко) – 2 бали. Нейтральні – 1 бал.

Негативні (неприємні, нецікаві, важко) – 0 балів.

Колонка «бажання». Чи хотіли б Ви, щоб з указаною дією (вмінням) була пов'язана Ваша майбутня діяльність?

Так – 2 бали. Нейтрально – 1 бал. Ні – 0 балів.

Оцініть у балах свої вміння, ставлення, бажання і занесіть у бланк відповідей. Якщо Ви ніколи не виконували виду діяльності, зазначеного в пункті тесту ОПГ, то замість балів у клітинки перших двох питань поставте прочерк (1 і 2) і спробуйте дати відповідь тільки у третій колонці «бажання». Коли Ви читаете перелік справ і вмінь у тексті ОПГ, обов'язково звертайте увагу на слова «часто», «легко», «постійно» тощо. Якщо з перерахованих кількох дій Ви вмієте робити щось одне, то саме цю дію Ви й оцінюєте трьома балами.

Вмію, можу (часто, легко, систематично), подобається, хочу.

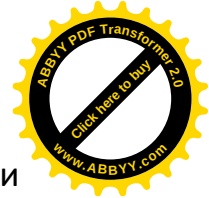
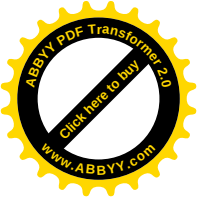
1. Аналізувати зміст наукових, навчальних, художніх текстів, виділяти головне, робити узагальнення, висновки.

2. Ремонтувати механічні та електротехнічні побутові прилади (замок, кран, праску, світильник, велосипед, мотоцикл).

3. Протягом кількох років самостійно вирощувати які-небудь рослини, своєчасно виконувати всі роботи для забезпечення їх росту і розвитку (підливання, пересаджування, удобрення та ін.).

4. Писати вірші, прозу, замітки, твори, які високо оцінюються людьми, що з ними ознайомилися.

5. Під час спілкування з людьми стримувати зовнішні прояви роздратування, поганого настрою, бути терплячим і доброзичливим, навіть з не дуже приємними людьми.

6. З великих текстів робити виписки, групувати їх за певними ознаками, складати конспекти.

7. Налаштовувати і ремонтувати електронну апаратуру: приймач, магнітофон, телевізор, апаратуру для дискотек.

8. Збирати колекції рослин, вивчати їх різноманітні види.

9. Майструвати гарні подарункові вироби з паперу, матерії, дерева, металу, рослин та інше (панно, прикраси, сувеніри, буклети).

10. Роз'яснювати зміст складного навчального матеріалу, метод розв'язування складної задачі.

11. У письмових текстах з української мови, літератури легко знаходити помилки, неточності, правити.

12. За чітким зразком (рецептом, схемою, викроїкою, планом) створювати кулінарні вироби, швейні моделі та ін.

13. Розумітися на особливостях розвитку і розрізняти різноманітні види рослин.

14. Створювати твори образотворчого мистецтва (живопису, графіки, скульптури).

15. Надавати допомогу людям, які її потребують.

16. Працювати з текстами іноземною мовою: перекладати, переписувати, аналізувати, правити.

17. Складати схеми різних приладів і механізмів, розуміти принцип їх дії.

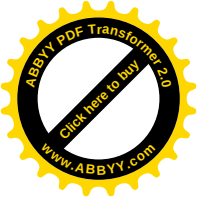
18. Віддавати багато часу догляду і спостереженню за тваринами: годувати, чистити, лікувати, навчати.

19. Писати музику, пісні, які подобаються слухачам.

20. Займатися з дітьми молодшого віку, гратися, навчати.

21. Виконувати роботу, пов'язану із застосуванням математичних знань: формул, законів, теорем.

22. З типових деталей, які використовуються для виготовлення (складання, пошиття тощо) певних моделей або виробів, створювати нові, придумані самостійно.

23. Спостерігати за життям тварин у природі, вивчати їх звички, характерні форми поведінки.

24. Виступати перед глядачами на сцені, грати ролі у виставах, декламувати вірші, прозу.

25. Вміти правильно розпізнавати суть малознайомої людини, тобто розуміти причини її вчинків, бачити «справжнє» обличчя, часто приховане за зовнішньою поведінкою.

26. Виконувати кількісні обчислення, підрахунки даних (згідно з формулами і без них), робити на основі цього певні висновки, знаходити закономірності.

27. Виконувати завдання, в яких потрібно уявляти розташування предметів або їх елементів у просторі.

28. Розумітися на породах і видах домашніх та диких тварин, комах, птахів, рибах: їх характерних зовнішніх ознаках й особливостях поведінки.

29. Виступати з виконанням музичних творів (п'єс), танцювальних номерів.

30. Активно впливати на людей, переконувати їх робити так, а не інакше: мирити, виховувати, захоплювати їх своїми інтересами.

31. Працювати з інформацією, поданою у вигляді умовних знаків, символів: складати і читати карти, креслення, графіки.

32. Знаходити більш раціональний (простий, короткий) метод розв'язування задачі: логічної, технічної, конструкторської тощо).

33. Вивчати будову живої тканини і світ мікроорганізмів за допомогою мікроскопа та інших аналогічних приладів.

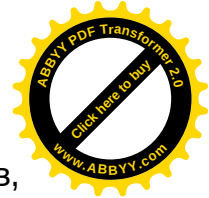
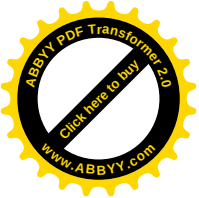
34. Придумувати нові й оригінальні моделі одягу, зачісок, прикрас, деталі інтер'єрів приміщень, кулінарні страви.

35. Брати на себе ініціативу в організації і проведенні різних розважальних програм та заходів.

36. Запам'ятовувати правила, закони, теореми, умовні позначення, формули.

37. Розумітися на хімічних процесах і закономірностях.

38. Під час догляду за тваринами або рослинами легко переносити фізичну працю, роботу із землею, специфічний запах тварин та ін.

39. Рецензувати, оцінювати (усно або письмово) роботу художників, письменників, режисерів, драматургів та інших працівників творчих професій.

40. Керувати роботою інших людей: давати їм завдання, домагатися їх виконання.

41. Перевіряти правильність і логічність написаного тексту, розрахунків, виправляти помилки.

42. Розумітися на фізичних процесах і закономірностях.

43. Поповнювати свої знання в різних галузях біології за допомогою спеціальної наукової літератури.

44. Швидше і частіше за інших помічати у звичайному щось дивне, незвичне.

45. Для виконання роботи спілкуватися з незнайомими або малознайомими людьми.

46. Ретельно виконувати «паперову» роботу: писати, креслити, рахувати, перевіряти тощо.

47. Працювати на електронно-обчислювальній машині, розв'язувати які-небудь задачі за допомогою комп'ютера.

48. Тривалий час проводити практичні дослідження, спрямовані на вивчення тваринного або рослинного світу.

49. Наполегливо і терпляче «добробляти, переробляти» та ін., домагаючись досконалості у створюваному творі, виробі.

50. Робити усні повідомлення (говорити без «папірця»).

Обробка результатів

Бали підрахуйте, загальний результат запишіть у кожну колонку в кінці таблиці. Після виконання всіх підрахунків отримаєте співвідношення оцінок за трьома параметрами: «вміння», «ставлення», «бажання» і п'ятьма типами професійної діяльності:

«людина – знакові системи»;

«людина – техніка»;

«людина – природа»;

«людина – художній образ»;

«людина – людина».

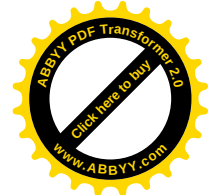
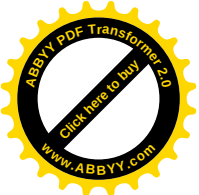
людина – знакова система				людина – техніка				людина – природа				людина – художній образ				людина – людина			
	Вміння	Ставлення	Бажання		Вміння	Ставлення	Бажання		Вміння	Ставлення	Бажання		Вміння	Ставлення	Бажання		Вміння	Ставлення	Бажання
1				2				3				4				5			
6				7				8				9				10			
11				12				13				14				15			
16				17				18				19				20			
21				22				23				24				25			
26				27				28				29				30			
31				32				33				34				35			
36				37				38				39				40			
41				42				43				44				45			
46				47				48				49				50			
Сума $\Sigma =$				$\Sigma =$				$\Sigma =$				$\Sigma =$				$\Sigma =$			

Найбільш сприятлива сфера професійної діяльності (або кількох сфер) визначається за найбільшою сумою балів. Якщо в кількох колонках суми балів не мають великої розбіжності, то перевага віддається тій сфері діяльності, у якій оцінки зі «ставленням» і «бажанням» збігаються з оцінкою за «вмінням».

Наприклад, співвідношення «16–15–16» більш сприятливе, ніж «5–19–20», тому що у першому випадку у Вас більше практичного досвіду, а отже, і відповідного вміння, що підтверджує обґрунтованість професійного вибору. Крім того, опитувальник дає змогу під час аналізу відповідей визначити ті професії і спеціальності (у всіх сферах професійної діяльності і у кожній окремо), які найбільше приваблюють Вас. Для цього досить знайти пункти тексту ОПГ, за якими Ви отримали найвищу оцінку в балах («2–2–2», «2–2–1», «2–1–2», «1–2–2»).

Опрацьовуючи опитувальник, необхідно враховувати і можливість збігу результатів за типами діяльності, адже певна частина професій може стосуватися різних типів, наприклад учитель математики («людина – людина» і «людина – знакова система»), провідник пасажирського вагона («людина – людина» і «людина – техніка») тощо. За допомогою опитувальника ОПГ досить легко можна визначити обґрунтованість або необґрунтованість професійних виборів учня, що спільно з іншими методиками вивчення професійної спрямованості особистості підвищить ефективність професійної консультації.

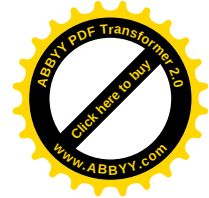
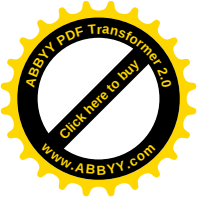
* * *

ПІСЛЯМОВА

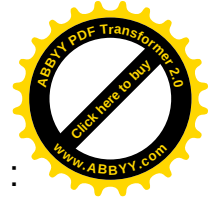
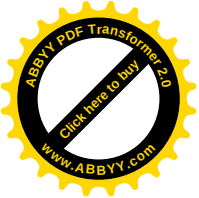
У навчально-методичному посібнику зроблено спробу систематизувати сучасний психодіагностичний інструментарій дослідження професійного самовизначення особистості. Звернуто увагу на психодіагностичні методики, які можуть бути використані для діагностики таких стадій професійного самовизначення особистості, як: оптація, професіоналізація; професійний відбір, професійна адаптація.

Автори усвідомлюють, що не всі психодіагностичні методики, які використовують практичні психологи, увійшли до змісту посібника. Разом з тим автори висловлюють сподівання, що посібник буде цікавим і корисним не тільки для тих, хто займається активною роботою з професійної орієнтації молоді, а й насамперед для всіх тих, хто тільки починає замислюватися над запитаннями: «Ким бути?», «Яку професію обрати?». Успіхів Вам!

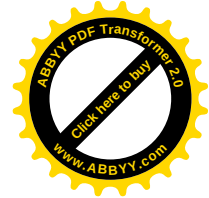
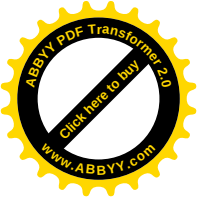

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. **Архипова И. А.** Лучшие тесты самодиагностики личности старшеклассников и студентов. Психологический практикум / И. А. Архипова. – СПб. : Наука и техника, 2009. – 288 с.
2. **Батаршев А. В.** Базовые психологические свойства и профессиональное самоопределение личности: Практическое руководство по психологической диагностике / А. В. Батаршев. – СПб. : Речь, 2005. – 208 с.
3. **Большой психологический словарь** [сост. и общ. ред. Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко]. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2007.– 672, [6] с. - (Большая университетская библиотека).
4. **Бурлачук Л. Ф.** Словарь-справочник по психодиагностике. – [3-е изд.]. – СПб. : Питер, 2007. – 688 с. : ил. – (Серия «Мастера психологии»).
5. **Выбор профессии.** Тесты и методики : метод. пособие для работников центров занятости / [сост.: П. Л. Буря, А. В. Казановский]. – К. : Ин-т социального управления и занятости молодежи, 1992. – 153 с.
6. **Захаров Н. Н.** Профессиональная ориентация школьников / Н. Н. Захаров, В. Д. Симоненко. – М. : Просвещение, 1989. – 192 с. : ил. – (Библиотека учителя труда).
7. **Зеер Э. Ф.** Профориентология: Теория и практика : учеб. пособие для высш. шк. / Зеер Э. Ф., Павлова А. М., Садовникова Н. О. – М. : Академ. проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2006. – 192 с.
8. **Корольчук М. С.** Теорія і практика професійного психологічного відбору : [навч. посіб. для слухачів та студ. вищ. навч. закл.] / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 532 с. : іл., табл.
9. **Професійне самовизначення учня у контексті профільної та допрофільної освіти** (для практичних психологів та соціальних педагогів загальноосвітніх навчальних закладів) : метод. рек. – Львів : В-во НМЦО, 2010. – 204 с.
10. **Методи психодіагностики** в системі профвідбору : метод. посіб. / [авт.-уклад. В. В. Синявський та ін.] ; М-во праці та соц. політики України, Держ. центр зайнятості. – К. : [б. в.], 2007. – 287 с.

11. **Немов Р. С.** Психология : учеб. для студ. высш. пед. учеб. завед. : в 3 кн. – [4-е изд.]. – М. : ВЛАДОС, 2001. – Кн. 3 : Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. – 640 с.
12. **Основы психологии** : практикум / [ред.-сост. Л. Д. Столяренко]. – [2-е изд., доп. и перераб.]. – Ростов н/Д. : Феникс, 2001. – 704 с.
13. **Поліщук С. А.** Методичний довідник з психодіагностики : навч.-метод. посіб. / С. А. Поліщук. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2009. – 442 с.
14. **Професійні здібності учня** / [упоряд. : С. Максименко, О. Главник, М. Левтик]. – К. : Главник, 2004. – 112 с. – (Психологічний інструментарій).
15. **Профорієнтаційна робота психолога** / [упоряд. Т. Гончаренко]. – К. : Шк. світ, 2007. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
16. **Практикум по психологии личности** / [сост. О. П. Елисеев]. – [2-е изд., испр. и перераб.]. – СПб. : Питер, 2003. – 512 с. : ил. – (Серия «Практикум по психологии»).
17. **Райгородский Д. Я.** Практическая психодиагностика. Методики и тесты : учеб. пособие / Д. Я. Райгородский. – Самара : Изд. дом «БАЗРАХ», 1998. – 672 с.
18. **Рабочая книга практического психолога:** Технология эффективной профессиональной деятельности [пособие для специалистов, работающих с персоналом]. – М. : Изд. дом «Красная площадь», 1996. – 400 с. : ил.
19. **Уніят С.** Вибір професії, або задача з багатьма невідомими / С. Уніят, С. Комінко. – Тернопіль : Підручники і посібники, 1997. – 87 с.
20. **Шапар В. Б.** Психологічний тлумачний словник / В. Б. Шапар – Х. : Прапор, 2004. – 640 с.
21. **Шеховцова Л.** Психологическое сопровождение выбора профессии в школе : учеб. пособие / Л. Шеховцова, О. Шеховцов. – СПб. : ООО Изд-во «Северо-Запад» ; Ростов н/Д. : Феникс, 2006. – 176 с.

Навчальне видання

**ЩЕРБАКОВА Ірина Миколаївна,
СТАДНИК Галина Анатоліївна**

ПСИХОДІАГНОСТИКА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Навчально-методичний посібник

Суми : Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012 р.
Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.

Відповідальний за випуск: **А. А. Сбруєва**
Комп'ютерна верстка: **І. Є. Тріфонова**

Здано в набір 09.04.12. Підписано до друку 08.05.12.
Формат 60х84/16. Гарн. Calibri. Друк ризогр. Папір офсет.
Умовн. друк. арк. 18,8. Обл. вид. арк. 18,1. Тираж 100 прим. Вид № 43.

Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка
40002, м. Суми, вул. Роменська, 87

Виготовлено у видавництві СумДПУ імені А. С. Макаренка

